

Doneski 40
Memorabilia Locopolitana 29

Posvečeno
spominu pasijoncev
ERICHA PRUNČA (1941–2018)
in ANDREJA CAPUDRA (1942–2018)

KULTURNO-ZGODOVINSKO DRUŠTVO
LONKA STARA LOKA

Loški razgledi

Doneski 40

Lonka

Memorabilia Locopolitana 29

PASIJONSKI DONESKI 2019/14

Uredniški odbor: Alojzij Pavel Florjančič, Helena Janežič (glavna urednica),
Blaž Karlin, mag. Hiacinta Klemenčič, br. Jaroslav Knežević,
mag. Andreja Ravnihar Megušar, dr. Matija Ogrin

Fotografije: avtorji navedeni pri fotografijah

Jezikovni pregled: mag. Alenka Klemenc

Prevodi: Alenka Vojsk, Simona Žiberna

Oblikovanje: Alojzij Pavel Florjančič

Oblikovanje naslovnice: Studio Miklavc, zanj Barbara Šušteršič

Slika na naslovnici: Veronika, Jošt Snoj, Pasijon, olje na platnu, 2017–2018

Priprava za tisk: Jože Šenk, Salve d.o.o. Ljubljana

Naklada: 300 izvodov

Izdala: Muzejsko društvo Škofja Loka,
zanj predsednik, mag. Aleksander Igličar (www.mdloka.si);
Kulturno-zgodovinsko društvo Lonka Stara Loka,
zanj predsednik, Klemen Karlin (www.staraloka.si).

Založila: Občina Škofja Loka, zanjo župan, Tine Radinja.

Za vsebino prispevkov odgovarjajo avtorji.

ISSN 2232-2965

OBČINA ŠKOFJA LOKA

PASIJONSKI DONESKI

2019 | 14

Muzejsko društvo Škofja Loka
&
Kulturno-zgodovinsko društvo Lonka Stara Loka

Škofja Loka, Stara Loka 2019

KAZALO

UVODNIK

PASIJONSKE BESEDE

Tomaz Hostnik

ZADNIH SEDM KRISTOVIH BISED NA KRIŽU 9

PASIJONSKI DONESKI

Matija OgrinPRIDIGA P. JANEZA KRSTNIKA SVETOKRIŠKEGA
NA VELIKI PETEK ..... 23**Alozij Pavel Florjančič**

PASIJONSKA IGRA V KOBJEGLAVI LETA 1927 39

Janez JuhantŽIVLJENJE JE TRPLJENE IN POTRPLJENJE
(JANEZ EVANGELIST KREK) ..... 67**Marjan Kokalj**

DUHOVNI POMEN ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA 79

Luise Maria Ruhdorfer

DAS TRESDORFER »KREUZZIACHN« 87

VLEČENJE KRIŽA 92

Josef Lang

DIE GOTTES- UND NÄCHSTENLIEBE 97

LJUBEZEN DO BOGA IN BLIŽNJEGA 98

PASIJONSKI RAZGLEDI

Jaroslav Knežević

SKUPAJ STA TEKLA ... (Jn 20, 4) 103

Andreja Ravnihar Megušar

GIBANJE PASIJONSKI VETER 105

France Planina

POZDRAVNI GOVOR PRED PREDSTAVO LOŠKEGA PASIJONA 1937 119

Saša Nabergoj	
MUZEJSKA ZBIRKA <i>PROCESSIO LOCOPOLITANA</i> : <i>ŠKOFJELOŠKI PASIJON</i>	123
Agata Pavlovec	
DNEVI ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA 2018.....	129
Urška Florjančič	
PASIJONSKI VEČER 2018 V STARI LOKI	135
Metod Jagodic	
PRVI PREDDVORSKI IGRANI PASIJON	141
Aleksander Igličar	
ŠKOFJELOŠKI PASIJONCI NA SREČANJU ŽUDIJ V MARIJI BISTRICI.....	145
Hiacinta Klemenčič	
KONGRES EUROPASSIONA 2018.....	147
Štefan Godec	
UPRIZORITVE KRIŽEVEGA POTA V ARGENTINI	155
Aleksander Igličar	
SLOVENC V ARGENTINI UPRIZORILI VELIKOTEDENSKI MUZIKAL KERIGMA	161
Neža Karlin	
KALWARIA ZEBRZYDOWSKA – POLJSKI JERUZALEM.....	173
Agata Pavlovec	
DUH PASIJONA V SLIKARSKIH POTEZAH.....	179
PASIJONSKE PODOBE	
Damir Globočnik	
SLIKARSKI IZRAZ JOŠTA SNOJA.....	187
Jošt Snaj	
»PASIJON«	193

Pietà, Jošt Snoj, »Pasijon«, olje na platnu, 2017–2018.

Postni čas je čas duhovne priprave na veliko noč, največji krščanski praznik. Vmesni čas med uprizoritvami Škofjeloškega pasijona, ki se od leta 1999 spet odvija na škofjeloških ulicah, pa je prav tako namenjen pripravi: duhovni in tehnični. Med pomembnejšimi deli priprav sodi tudi vzdrževanje pasijonske kondicije, ki se pred slovesno uprizoritvijo ob 300-letnici Škofjeloškega pasijona leta 2021 le še stopnjuje.

Vse to je čutiti tudi v letošnji, štirinajsti številki *Pasijonskih doneskov*. Ta začne svoj nagovor skozi poslednje Kristusove besede na križu, sedem stavkov, ki so bili navdih Tomažu Hostniku pri pisanju poezije v suškem dialektu in nadaljuje z obsežnim razdelkom novih spoznanj in razmišljanj s pasijonsko tematiko. Kakor je v navadi, začenjamo razdelek Pasijonskih doneskov s pridigo p. Janeza Svetokriškega na Veliki petek, tri odlomke in spremno besedo je pripravil dr. Matija Ogrin. Alojzij Pavel Florjančič tokrat raziskuje na Primorskem in v zanimivem prispevku predstavi Pasijonsko igro v Kobjeglavi, ki je bila izvedena le leta 1927. Dragocen doprinos k poglobljenemu razumevanju pasijonske tematike predstavljata prispevka dr. Janeza Juhanta in p. Marjana Kokalja. Dr. Juhant razmišlja o razsežnosti in povezanosti Kristusovega trpljenja in trpljenja njegovih učencev, slovenskih kristjanov v medvojnih in povojnih prevratnih časih, p. Kokalj pa nas vpelje v globlji duhovni pomen Škofjeloškega pasijona. Izjemno zanimivo branje je tudi dvojezični prispevek dr. Luise Marie Ruhdorfer o »vlečenju križa« v vasi Tresdorf na Avstrijskem Koroškem. Razdelek zaključuje nagovor Josefa Langa z lanskega (2018) srečanja Europassiona na Madžarskem pod pomenljivim naslovom *Ljubezen do Boga in bližnjega*.

Druga polovica Pasijonskih doneskov se razgleduje po lanskoletnem bogatem pasijonskem dogajanju v rojstnem mestu Škofjeloškega pasijona, pa v Sloveniji, Evropi in celo na drugih celinah. Skoznje še posebej močno veje Pasijonski veter, gibanje, ki povezuje vse slovenske pasijonce. Prvo uradno srečanje gibanja se je odvijalo 27. maja 2017 v Kapucinskem samostanu Škofja Loka, kjer je tudi duhovni steber in sedež gibanja. Pasijonski veter je bil leta 2018 na skupščini uradno sprejet med člane Združenja Europassion, Kapucinski samostan Škofja Loka pa 3. julija 2018 uradno vpisan v Register nesnovne dediščine Slovenije kot sonosilec nesnovne dediščine Škofjeloškega pasijona.

Letošnji številki daje barvitost opus Jošta Snoja, naslikan v letih 2017 in 2018 pod naslovom *Pasijon*. Slike in risbe so nastale po motivih pasijonskih pesmi slikarjevega očeta Jožeta Snoja, objavljenih v pesniški zbirki *Poslikava notranjščine*. Pesmi so povabile slikarja k dialogu, umetniška dela pa vabijo vsakega izmed nas k postni pripravi in premišljevanju Kristusovega trpljenja.

Naj bo postni čas doživet tudi ob branju *Pasijonskih doneskov*.

Helena Janežič

Simon iz Cirene, Jošt Snoj, »Pasijon«, olje na platnu, 2017–2018.

Tomaž Hostnik

ZADNIH SEDM KRISTOVIH BISED NA KRIŽU

Cikel sedmih besedil, ki sem jih v začetku letošnjega postnega časa (2018, op. ur.) ustvaril po naročilu kot dialog s Haydnovo kompozicijo *Sedem zadnjih besed Kristusa na križu*, je definitivno delo, ki zaradi svobodne oblike, grotesknosti in neizprosnosti vsebine ter specifik jezika, terja vsaj nekaj uvodnih stavkov. Ko sem začel z iskanjem idej za besedila in premlevanjem sicer dobro znanih poslednjih besed, ki jih kristjani vsako leto znova osvežujemo, vse premalokrat pa o njih premišljujemo, me je spreletel tisti dobro znani strah pred odgovornostjo, ki doleti ustvarjalca po uspešnem preteklem delu ob ponovnem soočenju z nepopisanim papirjem. Pred leti sem namreč že premišljeval o skrivnosti Kristusovega trpljenja in napisal cikel *Križu pot* v suškem govoru, ki predstavlja večji del mojega ustvarjanja. Največjo oviro mi je sicer predstavljalo dejstvo, da so Kristusove besede s križa same na sebi tako preproste in posledično večplastne, da bi ob transformaciji v navidezno banalnost in naivnost suškega govora, ene izmed oblik rovtarskega dialekta s škofjeloškega področja zlahka izpadle ceneno. Kar zadeva dialekt, sta namreč prav preprostost ter lakonska narava ubesedovanja misli ob boku pristinega črnega humorja, nikoli namenjenega samemu sebi, najmočnejši orodji, ki dajeta ustvarjenemu smisel in možnost za nadaljnje miselno preraščanje. Tik preden bi nad sabo dokončno obupal, sem nekako le dopustil, da me svetopisemske besede nagovorijo spontano, brez obremenjevanja, kako jih bom realiziral in tako je naposled nastal venec sedmih bolj ali manj epskih pesnitev, resničnih, težkih lokalnih zgodb, izmed katerih vsaka zase tematizira vsebino posamezne Kristusove besede s križa, kot sem jo razumel sam ali pa me je vsaj asociacijsko pripeljala do določenih miselnih iztočnic, v navezavi z zlom in njegovim izvorom, grehom in kaznijo, ki Kristusove besede ne samo preizprašujejo, temveč tudi dopolnjujejo. V samem delu se tako dotaknem tematik, kot so poskus detomora in vprašanje o krivdi; zlo v jedru družine, ko mati brez razloga ne sprejema lastnega otroka; alkoholizem in žeja po ljubezni, ko ljudje v alkoholiku ne prepoznamo nekoga, ki ga Bog ljubi enako kot nas same in bi ga morali sprejeti kot brata, kakor je nakazal Kristus med ponovnim vzpostavljanjem občestva z besedami: »Mati glej tvoj sin. Sin glej tvoja mati!«; spreobrnjenje tik pred smrtjo, ko grešnik naenkrat vidi dlje od groba, saj pride do spoznanja, da mu le Kristus lahko prinese mir, itn. Slovenski

narod v prihodnost stopa poln krvavih madežev, ki jih, če bi še tako radi, ne moremo spregledati niti tisti, ki smo že rojeni v samostojni Republiki Sloveniji. Kri namreč še ni rjava, saj se med nami še vedno sprehajajo zveri, ki skrbijo, da ostaja barva vseskozi sveža, v opomin tistim, ki si drznejo govoriti besede resnice. Pesmi so zatorej nastale z zavestjo Slovenca, ki ni poznal starega očeta, mobiliziranca v nemško vojsko, saj ga je vzel splet nepojasnjenih okoliščin po vojni; z zavestjo vnuka drugega starega očeta, prav tako sedemnajstletnega mobiliziranca, ki je na srečo resno vzel sosedovo svarilo, naj pazi, kaj govori in dela, saj za njim nenehno oprezajo; z zavestjo nečaka strica, ki je kot mladenič v rojstnem Crngrobu izkopal človeško lobanjo na enem od prizorišč povojnih pobojev in bil pri tem zasačen; z zavestjo sina učiteljice razrednega pouka, ki se je morala zagovarjati pri ravnatelju, ker je pela na koru, itn. Ob tovrstni bolečini je težko najti prostor za odpuščanje. In vendar nas prav Kristusove besede s križa opominjajo, da Bog ljubi enako tudi tiste, ki so nam zlo prizadejali, ter nas vabi k vračanju z dobrim. Kot piše teolog Timothy Radcliffe, nam odrešenik odpušča, še preden smo grešili. Stavek »še danes boš z menoj v raj« nakazuje, da čas pri Bogu teče očitno precej drugače kot pri ljudeh. Neverjetni moči človeške besede, ki danes, tako kot skozi vso zgodovino, še vedno navdihuje, nas prevzema, seje sovraštvo in v svoji skrajni fazi tudi ubija, sem posvetil večinski del svojega cikla, delo samo pa je posvečeno novinarki Mojci Vočko, ki so jo besede resnice med drugim stale kariere.

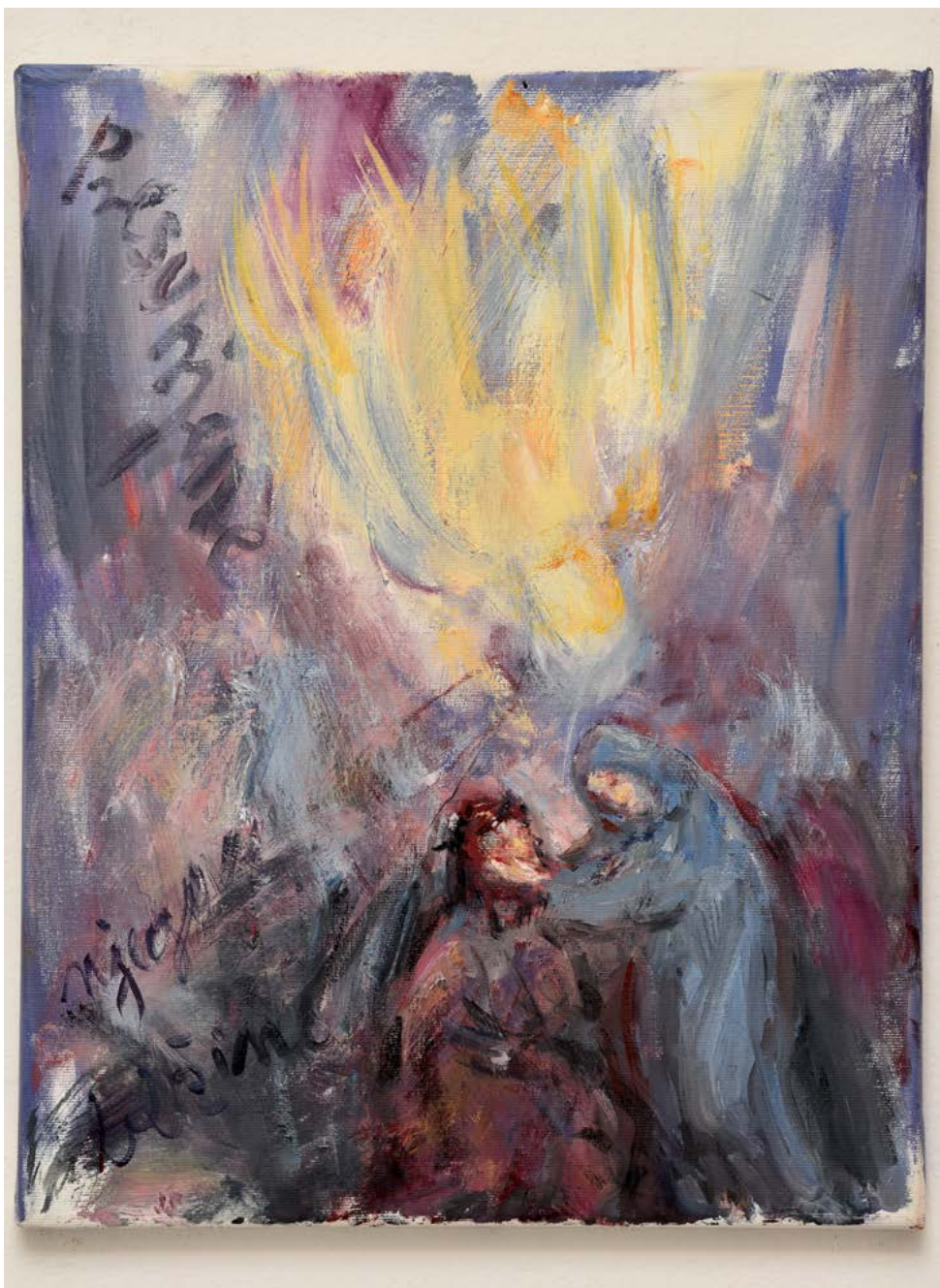
O avtorju

Tomaž Hostnik (1992), koncertni pianist in skladatelj, je kot pisec nase prvič resneje opozoril, ko je z osemnajstimi leti zmagal na natečaju za najboljše mladinsko dramsko besedilo, ter tako v okviru projekta Južnoslovenska čitanka predstavljal Republiko Slovenijo po prestolnicah Balkana ter v Londonu (gledališče Company of Angels). Od takrat pa do danes se je podpisal pod več kot šestdeset uglasbenih avtorskih besedil, tako s področja zabavne glasbe in glasbe za otroke, kot tudi resne glasbe, svojo poezijo pa objavljala v revijah Mentor, Idiot, Sejalec, Pasijonski doneski, itd. Je ustanovitelj dua Drajnarjuva vampa, z bratom Jernejem Hostnikom, s katerim sta leta 2016 zmagala na 14. mednarodnem Kantfestu, maja 2018 pa je izšel njun drugi album, ter skupine The Woodlanders, s katero se je kot avtor besedila, glasbe in aranžmaja lani predstavil na Melodijah morja in sonca. Najtehtnejši del njegovega opusa predstavljajo šansoni in poezija v suškem govoru, s katerim se zadnji dve leti redno predstavlja na koncertih, festivalih in literarnih večerih po vsej Sloveniji.

*Oče, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo.
Resnično, povem ti: Danes boš z menoj v raju.
Žena, glej, tvoj sin! Glej, tvoja mati!
Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil?
Žejen sem.
Izpolnjeno je!
Oče, v tvoje roke izročam svojega duha.*

Sedem poslednjih Kristusovih besed, zbranih iz vseh štirih evangelijev, in pa Kristusovo križanje so že od nekdaj bili navdih številnim skladateljem in umetnikom vizualnih podob. Danes je poznanih vsaj šestnajst skladateljev, ki so ustvarili glasbo na to temo, skladbe pa so pisane za najrazličnejše kombinacije glasu in/ali inštrumentalnih zasedb.

V suškem govoru jih je upesnil tudi Tomaž Hostnik.

Mati, Jošt Snoj, »Pasijon«, olje na platnu, 2017–2018.

Zadnih sedm Kristovih bised na križu

I.

*Se ni vedla,
se ni,
reva zmešana
mislna de u šou,
k ji j šepetou,
de ja ma rəd,
ta mləd,
k i za zboj še
frišna sled zabrisu,
k i ublublu,
de ji u pisu.
Se ni vedla,
kva nej z nəmu,
k ga j dunusila,
k sta ga poj
dva čakala,
k sta uba vikala
k mu j pr cest
pustlala.
De b ga ja ker
slišu.
De b ga ker
uslišu.
De b ga
mrəz
utišu.*

II.

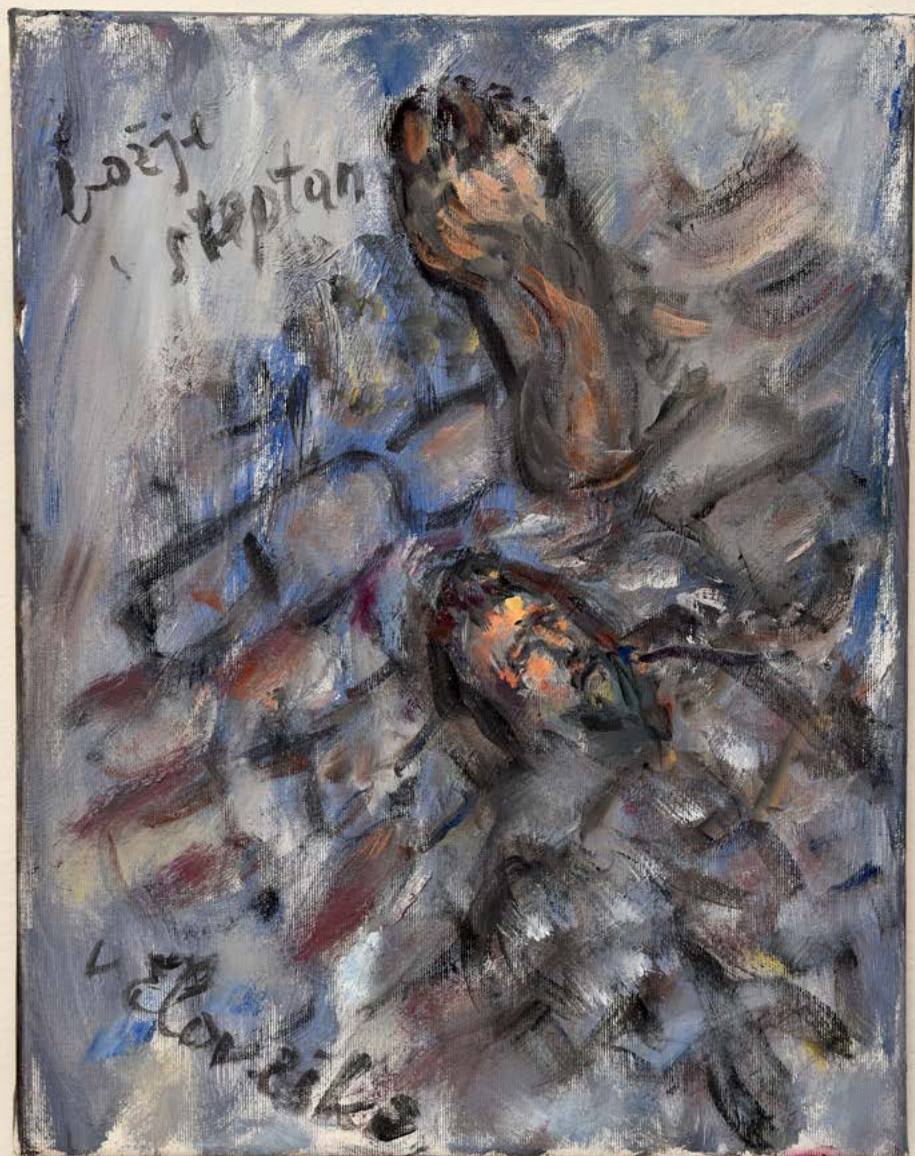
*Marija
j klicu,
k ja ni
še nkəl.
Zdej ga
ni vəč.
Zdej luč
na guri vəč
tiskat, k drug
lde speja.*

III.

*Se pr žvaley ni
dost drgač.
Se pr žvaley ni
nəč bol.
U vudnak
se j stegnu.
Pa j glava
zazjala.
Pa se j zlizu,
k ga j sosed
vən putegnu.
Pa j mat djala,
de ga u pu voda
še kdaj puslala.*

IV.

*Pridolge
sa žice,
pridolge
za klice,
pritanke
sa stene,
primejhne
sa hoste,
prinizke
sa gore,
priozke
sa grape,
priplitke
sa jame,
za kupline
sove,
za pasje
nusove.
Gluha j
pravica.
Draga j
risnica.
Draga j
biseda,
ostra kit
žaga.*

Jezus tretjič pade pod križem, Jošt Snoj, »Pasion«, olje na platnu, 2017–2018.

V.

*Guna nidela
sa ga vidl.
U Ritečah.
Pa u Guren vas.
Pa u Cingrob.
Na konc svita
ga j gnala žeja.
Trava j bla
postla,
nibo - meja.
Prigrd i biu,
de b misln
de j angl.
Privāč i smrdu,
de b mu
prste tajal.
Guna nidela
sa ga vidl.
Na cest i ližala
lpina krvava,
pa žindarji,
pa ringlšpil
z lučkam se j vrtu
ukol nāga,
kit za praznk.
Pa sa pukril.
Pa sa nalužil.
Pa sa udpilal.
Pa sma zakupal.
Pa sma se smijal,
gun k sma ga puznal:
»Puvuzil sa
nām turista,
pa le ni bla
pjača tista.«*

Veliki duhovnik, Jošt Snoj, »Pasijon«, olje na platnu, 2017–2018.

VI.

Teb mo bajta dal.
Ti s naš.
Teb mo traunk dal.
Ti s naš.
Teb mo gmajna dal.
Ti s naš.
Zate j pa
bəl mal ustal.
Pa b ti dal.
Kokr čəš.
Če vš naš.

VII.

En kəp kusti.

Ləh de j krava.
Ləh i vol.
Ləh i kən.
Ləh i svina.
Ləh i pes.
Ləh ni žvina.
Ləh de j kej
narobi reku.
Ləh de j dobu
metk u glava.
Križ prnəste!
Pa zastava!

Jezus pade prvič pod križem, Jošt Snoj, »Pasijon«, olje na platnu, 2017–2018.

PASIJONSKI DONESKI

S A C R V M
P R O M P T V A R I V M
S I N G U L I S P E R T O T U M A N N U M
D O M I N I C I S , E T F E S T I S
S O L E M N I O R I B V S
C H R I S T I D O M I N I
E T B . V . M A R I Æ , P R Æ D I C A B I L E .

Ab Admodum V. P. F. Ioanne Baptista à S. Cruce Vippacensi
Ordinis F. F. Minorum Capucinatorum Concionatore, Sclavo
compositum Idiomate, Multorum votis expetitur,
in duas partes diuisum in lucem editur.

P A R S S E C V N D A .

V E N E T I I S . M . D C . X C I .

Ex Officina Zachariæ Conzatti.

S V P E R I O R V M P E R M I S S V .

Naslovna stran druge knjige *Svetega priročnika* patra Janeza Krstnika Svetokriškega.
Kakor prva knjiga je tudi druga izšla v Benetkah z letnico 1691, toda dejansko je izšla leta 1695.

dr. Matija Ogrin

PRIDIGA P. JANEZA KRSTNIKA SVETOKRIŠKEGA NA VELIKI PETEK

Pridige, ki so jih baročni pisci pripravili za Veliki petek, so v več pogledih notranje povezane s pasijonskimi pobožnostmi, še posebej s križevim potom, svetimi stopnicami pri romarskih cerkvah in, seveda, s pasijonskimi procesijami in igrami. Pridiga je pogosto bila tisto ozadje, ki je tem pobožnostim dajala globlji smisel z vsebino, ki jo je kristjan odkrival, ko se je poglobljal v skrivnosti *Gospodovega trpljenja*, kakor star baročni izraz poimenuje vsebino velikega petka.

Resnično, to, kar se je nekoč v Jeruzalemu zgodilo na Veliki petek, so v stoletjih krščanske kulture skušali zajeti v meditacije in homilije neštivilni duhovni pisatelji, pobožni učenjaki, klečeči in pišoči svetniki, celo mistiki – in morda smemo reči, da jim je najbolj uspelo takrat, ko je bralca ali poslušalca prevzelo občutje ali spoznanje, da je vsaka minuta dogajanja na Veliki petek napolnjena s skrivnostjo, da je to dogajanje nabito z nedostopnim in nedopovedljivim misterijem, ki ga imenujemo Jezusovo trpljenje in smrt na križu. Z živim občutkom strahu Božjega, ki ga je v besedilih nekdanjih stoletij občutiti bolj kakor danes, je vernik v vsakem od dejanj v veliki drami Jezusovega trpljenja lahko videl nekaj nepojmljivega in neznankega: kako je mogoče, da se Jezusu, ki je Bog, to dogaja, da je moral prestati kaj takega? In to po rokah grešnikov? Kako je mogoče? Zato so v vsakem od teh dejanj, od Jezusove zadnje večerje, stiske v vrtu Getsemani in prijetja do sodbe in vsega, kar je sledilo, videli skrivnosti *Gospodovega trpljenja*. V te skrivnosti so se poglobljali tako veliki svetniki kakor učenjaki in duhovni pisci, ki so v njih odkrivali čudotvorno moč za svoje duhovno življenje. Prvovrstno je to notranje delovanje izrazil že sv. Bernard v 12. stoletju s stavkom, ki so ga pogosto navajali. Kot *motto* je ta stavek na častno mesto uvrstil v svojo knjigo postnih pridig¹ že znani slovenski polihistor, Janez Ludvik Schönleben leta 1673. Stavek se v prevodu glasi:

¹ J. L. Schönleben: *Tractatus geminus de mysterijs Dominicæ passionis. – I. Sacra pyramis Christo agonizanti in Monte oliveti erecta*. Salisburgi, 1673. Omenjeni stavek sv. Bernarda, sprejet kot *motto* te knjige, je vzet iz *Govorov o Visoki pesmi*, v izvorniku se pri Schönlebnu glasi: »*Hæc meditari dico sapientiam, quia in his suaviss unctio consolationis: hæc me reprimunt in prosperis, & erigunt in adversis; & inter læta & tristia tutum præbent*. S. Bern. ferm. 43. in Cant.«

»To [Jezusov pasijon] premissljevati imenujem modrost, ker je v njem milo maziljenje tolažbe; to me brzda v sreči in dviga v nesreči ter me varuje v veselju in žalosti. (Sv. Bernard, *Govori o Visoki pesmi*, 43.)

Med slovenskimi pisatelji, ki so pisali iz tega navdiha, je bil, gotovo ne prvi, vsekakor pa najbolj znan pater, ki se je podpisoval kot Jonannes Baptista a Sancta Cruce Vippacensi – kar slovenimo kot Janez Krstnik iz Svetega Križa na Vipavskem, kratko Janez Svetokriški, avtor slovitega, za Slovence resnično monumentalnega dela *Sacrum promptuarium* ali Sveti priročnik v petih delih na skoraj 3.000 straneh. V tem velikem delu slovenske baročne homiletike in retorske proze je objavil tri pridige za premissljevanje Velikega petka. Tu se bomo posvetili prvi od njih, objavljena je bila v II. knjigi *Svetega priročnika* leta 1695.² Tudi drugi dve, objavljeni v IV. knjigi leta 1700,³ bi bili nadvse vredni pozornosti Pasijonskih doneskov; toda prva je brez dvoma najstarejša med tremi, napisana gotovo pred letom 1695, morda že več let poprej. To pomeni, da je nastala nekako v poznem 17. stoletju, v dobi, ko je v Ljubljani cvetela spokorna pobožnost s kapucinsko procesijo velikega petka, o kateri je pisal Valvasor in za katero p. Metod Benedik utemeljeno domneva,⁴ da je služila tudi kot vir in predloga patru Romualdu iz Standreža pri Gorici, ko je besedilo pasijona priredil v Škofji Loki leta 1715 in pozneje.⁵ Tri leta, nekako od 1684 do 1687, je preživel Svetokriški v Ljubljani kot predstojnik in kot pridigar,⁶ kjer je najverjetneje pridigal tudi na Veliki petek, ko je potekala pasijonska procesija po ljubljanskih ulicah. Nobenih dokazov ni, da bi imela pridiga Svetokriškega na Veliki petek, ki jo tu objavljamo, v Ljubljani podobno vlogo kakor pridiga patra Ferdinanda Ljubljanskega na Veliki petek v Škofji Loki leta 1722, ko so neposredno po njej uprizorili Škofjeloški pasijon.⁷ Vendar je kljub temu pomenljivo, da je to besedilo prva objavljena in zato verjetno najstarejša pridiga Svetokriškega na dan Gospodovega trpljenja.

Retorično-homiletično kompozicijo pridig Svetokriškega so razčlenjevali že večkrat⁸ in tudi v pridigi na Veliki petek lahko ugotovimo tridelno strukturo, toč-

² Janez Svetokriški: *Sacrum promptuarium II*. Faksimile. Ur. J. Pogačnik et al., Ljubljana: SAZU, 1998, str. 546–565.

³ Janez Svetokriški: *Sacrum promptuarium IV*. Faksimile. Ur. J. Pogačnik et al., Ljubljana: SAZU, 1998, str. 442–466, 467–482.

⁴ Metod Benedik: *Kapucinski samostan s cerkvijo sv. Ane Škofja Loka*. Celjska Mohorjeva družba, 2008, str. 171.

⁵ Prim. Monika Deželak Trojar: Listi ob kodeksu Škofjeloškega pasijona. V: Oče Romuald: *Škofjeloški pasijon. Znanstvenokritična izdaja*. ZRC SAZU, Celjska Mohorjeva družba, 2009. Prim. List 2, str. 274, 302, 376.

⁶ Štefan Kožuh, Angel Kralj: Janez Svetokriški (1647–1714): Curriculum vitae. V: *Zbornik o Janezu Svetokriškem*. Ur. M. Benedik, J. Faganel, ZRC SAZU, 2000, str. 156.

⁷ Prim. M. Ogrin: Pridiga p. Ferdinanda Ljubljanskega na veliki petek 1722 v Škofji Loki. *Pasijonski doneski*, št. 9, 2014, str. 94–108.

⁸ Prim. Alojzij Slavko Snoj: Zgradba pridig Janeza Svetokriškega – homiletični vidik. V: *Zbornik*

neje, petdelno – če namreč v osrednjem delu razberemo sestavo iz treh stopenj, kar ugotavlja Slavko Snoj kot splošno značilnost njegove homiletike. Ker je pridiga precej dolga, tu objavljamo uvod, daljši odlomek osrednjega dela in sklep v kritičnem prepisu.

Splošna značilnost te pridige je, – drugače kot denimo v omenjeni pridigi patra Ferdinanda Ljubljanskega, – da večidel ne opisuje Jezusovega trpljenja neposredno in se ne osredinja na posamezne pasijonske prizore (to pač v manjši meri proti koncu glavnega dela), temveč, nasprotno, meditira o različnih vidikih Jezusove nedolžnosti. Razni sestavni deli pridige tematizirajo razne aspekte Jezusove dobrote, njegove popolne brez-krivdnosti, ob njih pa postavljajo kot ostro nasprotje zahtevo po njegovi obsodbi v trpljenje in smrt: »Križaj ga, križaj ga!« Iz tega notranjega antagonizma se poraja poglobitni zagon pridige in izjemno retorično bogastvo njenih brezštevilnih slikovitih nasprotij. Pilatovemu vprašanju, »Kaj je vendar slabega storil?«, postavlja Svetokriški nasproti Jezusova ozdravljenja in čudeže, vpitju tožnikov »Mi vemo, da je ta človek grešnik!«, postavlja nasproti Jezusovo blagovest in dela usmiljenja. Iz mogočne grmade teh zaostrenih nasprotij se pred bralcem izoblikuje predstava o nevidni sili zla, ki ji je dopuščeno, da vsem pravičnim razlogom navkljub triumfira z obsodbo Kristusa na muke in smrt. Prav z dopuščanjem tega tako nepravičnega in skrajnega trpljenja, ki ga *naše zlo* povzroči Jezusu, je bralcu nakazano misterijsko ozadje velikega petka in Jezusovega pasijona.

To razumu nedostopno ozadje vprašanja, kaj je in zakaj je moralo biti odrešenje človeka plačano s tako nepojmljivo Jezusovo žrtvijo, Svetokriški nekoliko nakaže med drugim z dvema navedkoma, oba se nahajata v tu objavljenem zadnjem delu, epilogu pridige. Prvi prihaja iz asketike sv. Lovrenca Giustinianija (1381–1455), ki je bil rojen v Benetkah v znani plemiški družini, a je kljub dostojanstvu beneškega škofa in celo patriarha živel v askezi, dobrodelnosti, skrbi za revne in nenehnih spokornih vajah, kakor bi to bilo mogoče le v najstrožjih redovih, ob tem pa napisal znamenita asketična besedila in notranje prenovil svojo škofijo.⁹ Svetokriški je uporabil njegovo misel: »*Nullum ferrum eum in cruce tenuisset, nisi charitas adfuisse*. – Nobeno železje bi ga ne bilo obdržalo na križu, če bi ga tam ne držala ljubezen.« Drugo misel, ki meri v isto smer, vplete naš pisatelj v pridigo iz opusa sv. Bernarda iz 12. stoletja: »*O amoris vim! Itane summus omnium vilissimus factus est omnium? Quis hoc fecit? Amor dignitatis nesciens. Quid violentius Triumphat de Deo amor*. – O sila ljubezni! Je potemtakem najvišji od vseh postal

---

o Janezu Svetokriškem. Ur. M. Benedik, J. Faganel, ZRC SAZU, SAZU, 2000, str. 335–354 (zlasti str. 341–345). M. Ogrin: Retorska proza na Slovenskem na začetku 18. stoletja. V: *Stolnica sv. Nikolaja v Ljubljani, 1707*. Ur. Metod Benedik. Ljubljana, 2008, str. 124–147.

⁹ Prim. *Leto svetnikov I*. Pripravil in uredil Marijan Smolik. Celje: Mohorjeva družba, 1999, str. 151.

najbolj ničen? Kdo je to naredil? Ljubezen, ki ne pozna ponosa. Kaj je bolj silnega? Ljubezen zmaguje nad Bogom!« V tej misli je sv. Bernard namenoma, paradokсно razložil Jezusovo *božanstvo* in njegovo *ljubezen* na dvoje in ju postavil v nasprotje, tako, kakor ju res doživlja človek kot telesno bitje, da bi mu s tem predstavil, ponavzočil nedostopni misterij Svetega Rešnjega Telesa, ki se uresničuje na križu in je uresničeno v vsakem obhajilu.

Kakšnih 30 let po tej pridigi se je ta topos razvidno utelesil v odrskem prizoru Amorja ali Kupida pod križem v *Škofjeloškem pasijonu*,¹⁰ – Kupida, ki je zvezal, ranil in premagal Kristusa. To so brez dvoma bili trenutki, ko je bila s slikovitostjo ter lepoto podob in z veličastno vsebino njihove simbolne govorice slovenska kultura visoko na obnebu evropskega baroka, pridiga pa je tem podobam dajala teološko-duhovno globino in smisel:

KUPIDO

*Kdo je bil vojšak le-ta,
katerā je premagov Boga,
Boga toko močno ranil?
Nobeden ni toko močan bil,
kokar ta lubezan velika;
je zvezala brez vsega štrika,
tega, kter na more ranen bitā,
se je pustov od mene zvezatā jano ranitā.
Za ta greh zadostā strite,
tega zvezanga odrešite.¹¹*

¹⁰ In prav mogoče, celo verjetno je, da je ta prizor obstajal že v predlogi, po kateri je svoje besedilo prirejal ali dopolnjeval p. Romuald – namreč v predlogi izgubljenega Ljubljanskega pasijona. To je tembolj verjetno, ker je p. Romuald repliko Kupida uvrstil sprva neposredno po repliki Magdalene pod Križem, nato pa ga premaknil med dodane replike proti koncu 11 figure, verzi 814–823. Podobno kakor v *Kapelskem pasijonu* tudi dodatki na koncu *Škofjeloškega* izpričujejo obstoj obširnejše predloge, ki jo je p. Romuald krajšal, nekatere odlomke pa nato vendarle pripisal kot dodatke.

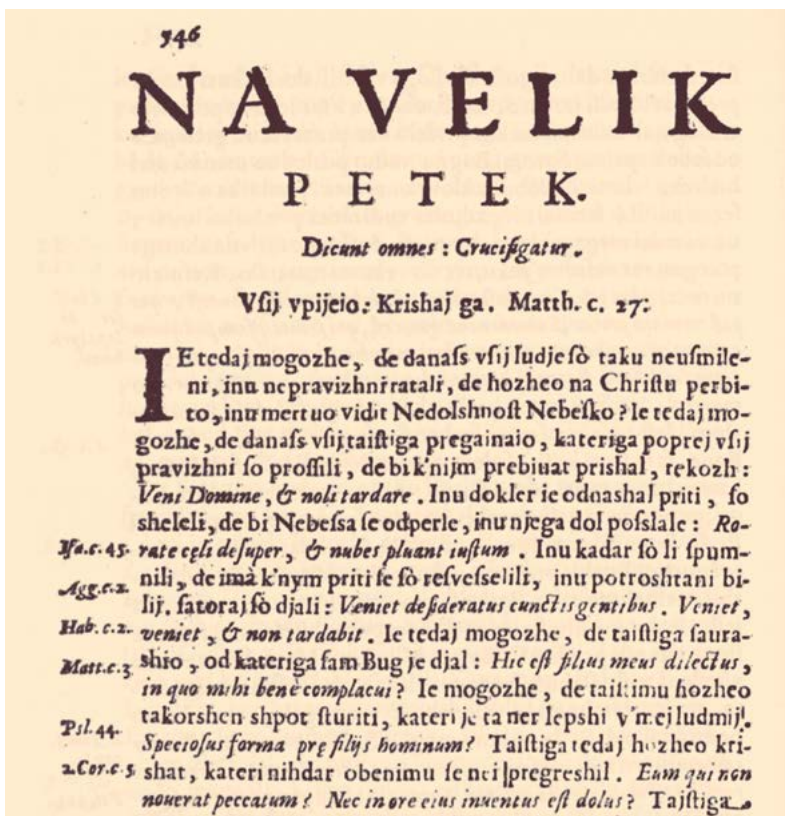
¹¹ Oče Romuald: *Škofjeloški pasijon. Znanstvenokritična izdaja* (tudi elektronska izdaja: <http://nl.ijs.si/e-zrc/>), ZRC SAZU, 2009, verzi 814–823.

Janez Krstnik iz Svetega Križa na Vipavskem

NA VELIK PETEK

Dicunt omnes: Crucifigatur.

Vsi vpijejo: Križaj ga! Matth. c. 27.

Začetek pridige na Veliki petek v drugi knjigi *Svetega priročnika*.

Med tremi pridigami Svetokriškega o Velikem petku je najstarejša, napisana gotovo pred letom 1695.

Je tedaj mogoče, de danas vsij ljudje so taku neusmileni inu nepravilni ratali, de hočejo na križu perbito inu mrtvo vidit Nedolžnost Nebesko? Je tedaj mogoče, de danas vsi taistiga pregainajo, kateriga poprej vsi pravični so prosili, de bi k njim prebivat prišal, rekoč: »*Veni Domine, & noli tardare*« (pridi, Gospod, nikar se ne mudi). Inu dokler je odnašal priti, so želeli, de bi Nebesa se odprle, inu njega dol poslale: [Isa. c. 45.] »*Rorate celi desuper, & nubes pluant iustum*« (Rosite ga, nebesa, od zgo-

raj, in oblaki, dežite pravičnost!). Inu kadar so li spumnili, de ima k njim priti, se so rezveselili inu potroštani bili. Zatoraj so djali: [Agg. c. 2.] »*Veniet desideratus cunctis gentibus. Veniet, veniet, & non tardabit*« (On, ki ga želijo vsa ljudstva, bo prišel. Pridi, pridi in ne odlašaj). Je tedaj mogoče, de taistiga savražio, od kateriga sam Bug je djal: [Matt. c. 3.] »*Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui?*« (Ta je moj ljubljeni sin, nad katerim imam veselje). Je mogoče, de taistimu hočejo takoršen špot [sramoto] sturiti, kateri je ta nerlepši v mej ludmi? Taistiga tedaj hoče križat, kateri nihdar obenimu se nej pregrešil? [2. Cor. c. 5.] Taistiga nemorio vidit, kateri je [sap. c. 7.] »*Candor lucis aeternae, & speculum sine macula*« (odsvit večne Luči, brezmadežno ogledalo božje dejavnosti)? Taistiga n' hočejo per sebi trpeti, kateri jh taku lubi, de želi ž nimi ostati do konca tiga sveta. [Matth. c. 28.] »*Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem saeculi*« (In glejte, jaz sem z vami vse dni do konca sveta). Taistiga n' hoče v svojm mesti imeti, skuzi kateriga je bil oblubil G. Bug njih mestu pozidat inu iz jetja rešit. [Isa. c. 45.] »*Ipsae aedificabit ciuitatem meam, & captiuitatem meam dimittet et, non in pretio, neque in muneribus*« (On bo pozidal moje mesto in odpustil moje izgnance, brez kupnine in brez odškodnine). Vsi prosijo, de bi taistiga križali, kateri za vse prosi Očeta Nebeskiga. [2. Io; c. 2.] »*Aduocatum habuemus apud Patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam totius mundi*« (Imamo zagovornika pri Očetu, Jezusa Kristusa, Pravičnega. On je sprava za naše grehe; pa ne samo za naše, marveč tudi za ves svet). Inu vener: »*Dicunt omnes: crucifigatur.*« Oh strašni, grozovitni glas! Oh grešna, inu nepravična sodba! Zakaj kar svejt stoji, nej bilu takoršne nepravične sodbe. Je rejs, de nepravična sodba je bila Faraonava, kadar je bil zapovedal vse Izraelske fantiče v vodo vreči. [1. Reg. c. 22.] Je rejs, de nepravična sodba je bila krajla Savla, kadar po nedolžnem je bil zapovedal umorit 87 mašnikou, inu vse ludi, kateri so prebivali v tem mesti Nobe. [3. Reg. 21.] Je rejs, de nepravična sodba je bila krajlice Jezabel, kadar je bila sapovedala tiga nedolžna Nabotha s kamejnam posuti. Je rejs, de nepravična sodba je bila Herodeža krajla, kadar je bil zapovedal vse otročiče v Bethleemi pomorit. [Matt. c. 2.] Ali vener le-ta današna sodba je ta ner nepravičniši, katera hoče na križu špotliu umorit Christusa Iesusa, sinu Božiga, per katerimu vsij [ludie] najdejo, karkuli poterbujejo, kakor pravi sv. Ambrož. [s. Ambr. in quod. ser.] »*Omnia habemus in Christo, & omnia in nobis Christus. Si à vulnere curari defiderat, medicus est. Si febribus aeftuas, font est. Si grauaris iniquitate, iustitia est. Si indiges auxilio, uirtus est; Si mortem times, uita est. Si tenebras fugis, lux est. Si coelum defideras via est: Si cibum quæris, alimentum est.*« (V Kristusu imamo vse, in v nas ima vse Kristus. Če si želiš pozdraviti svoje rane, je on zdravnik; če te žge vročina, je on izvir vode; če se bojiš smrti, je on življenje; če bežiš pred temo, je on luč; če si želiš v nebo, je on pot; če iščeš jed, je on tvoja hrana.) Ter vi, hudobni ludje, vpijete: »*Crucifigatur?*« Ah, joh! tedaj ti, o moj sladki Jezus,

kir tulikajn dobriga si ludem sturil, boš križan? »*Dicunt omnes: crucifigatur.*« Ah, je še preveč rejs, de ta nedolžni Iesus bo križan! Ti nevošlivi inu hudobni Judje so uže folš priča našli, tožbe krivične so uže zmislili ter uže so zapovedali debele štrike splesti, klejše, kladova, žeble, bodeče trnje prpravit; križ uže cimprajo, žauč z jesiham mejšejo, špotljivo [sramotno] smrt žugajo, martvašku Christusa savražijo inu na vus glas vpijejo: »*Crucifigatur!*« O žalostni glas! Kateri vse veselje tiga sveta v žalost preobrneš inu vse stvarij milu se jokati inu žalovati prsiliš. Pogledajte okuli sebe, N. N., ter povejte mi: kaj pomenio tij nagi inu obrupani altarij? Žalost. Kaj pomeni, de sgonovij inu orgle se ne poste šlišat? Žalost. Kaj pomeni, de mašniki maše ne pojejo, temuč milu klagujejo? Žalost. Kaj pomeni, da lampe inu sveče so ugasnile? Žalost. Kaj pomeni tu rumplaine [ropot] teh tabelc? Žalost. Oh žalost, žalost! Dokler danas se šliši ta žalostni glas: »*Crucifigatur!*« Taku de od velike žalosti zemla se strese, sonce krivavu rata, te skale se respokajo, ti grobi se odprejo, Marija Divica milu se joka inu ti Angeli Nebeski Marij se pomagajo jokat. [*Isa. c. 33.*] »*Angeli pacis amare flebant*« (Bridko jokajo poslanci miru). Inu de bi ti tudi verni folk se imel jokat, videoč de tvojga nedolžniga Gospuda Christusa Iesusa hočejo križat, sv. Duh tebe opomina rekoč: [*Ier. c. 6.*] »*Deduc quasi torrentem lachrymas per diem & noctem, luctum vni-geniti fac tibi planctum amarum*« (Moje oči točijo solze noč in dan in ne prenehajo! Žaluj kakor po edincu z bridko žalostjo). Inu gvišnu ne bo mogoče, de bi se vi, verne duše, ne jokali, aku bote andohtliu premišlovali inu pošlušali, de naš cartani Christus Iesus je bil po nedolžnem križan, inu neusmilenu martran, kir obeniga nej režalil ali kriviga sturil, temuč vsem pomagal, vse potroštal inu podučil. Premišlujte inu pošlušajte tedaj, kar vam bom jest naprej postavil, ter bote uržoh imeli, nikar li žalovati, ampak tudi to nezgruntano [nepojmljivo] lubezan Božjo poznat, kakor pravi s. Laurentius Iustinianus. [*s. Laur Iust.: ser. de Pass. Domin.*] »*Nulla salubrior ad mentis excitandam compassionem cogitatio reperitur, quam Passionis Christi; per ipsam quippe humanae salutis restauratio, & ineffabilis Dei ad homines agnoscitur summa dilectio. Nemo aliunde diuina charitatis aeternum fontem degustat melius, quam in huiusmodi attenta, sedulaque meditatione.*« (Ničesar bolj zdravilnega ni za človeško dušo kakor je obuditev sočutja ob premišljevanju Kristusovega trpljenja; po njem se obnavlja rešitev človeka in po njem nezmotljivo spoznavamo nedosežno božjo ljubezen do človeka. Nihče ne okuša bolje večnega izvira božanske ljubezni nikoder drugod kakor v takšni pozorni in zbrani meditaciji.) Pošlušajte inu začnem:

»*Dicunt omnes: crucifigatur!*«¹²

[...]

¹² Na tem mestu se končuje uvodni del pridige. Stavek, kot je »Pošlušajte inu začnem,« je značilno retorično sredstvo za vzbuditev pozornosti poslušalcev, hkrati pa viden mejnik med uvodom in glavnim delom v novoveški pridigi in še globoko v 19. stoletje, vsaj do Slomška. Objava se tu nadaljuje z odlomkom osrednjega dela pridige.

Šlišim, de pravio: »Hunc inuenimus prohibentem tributa dari Cæsari« (Tega smo našli, da brani cesarju dajati davke). Je rejs, de se nej tulikajn tožil inu iokal uni ajdovski mož Micha, kadar mu so bili njegovi maliki ukradeni, ni tulikajn so preklinali skrinjo Božjo mašniki tiga malika Dagona, kadar so vidili, de z altarja je bila Dagona vergla inu resbila, [kulikajn] se tožio vsij maliki, de so njih ofer zgubili skuzi vuk inu zapuvid Christusa Jezusa. Je rejs de Christus je prepovedal ofrouati Mercuriusu tu zgolufanu inu ukradenu blagu, ter je zapovedal lastnu blagu predati inu ubozem dati: »Vendite, qua possidetis, & date elemosijnam« (Prodajte svoje premoženje in dajte vbogajme.) Prepovedal je ofrovati bogini Venus čistost tih zakonskih inu divištvu tih dekličau ter je vučil za nebesku krajlevstu divištvu hranit. »Et sunt Eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cęlorum.« (Nekateri pa so se sami skopili zaradi nebeškega kraljestva.) Je prepovedal ofer bogu Mars tiga [poboja] inu savraštva ter je zapovedal savražnikom dobru sturiti inu Bogu jih prporočiti. »Bene facite his, qui vos oderunt. Orat pro calumniantibus, & persequentibus vos.« (Delajte dobro tem, ki vas črtijo, molite za tiste, ki vas obrekujejo.) Je prepovedal Jupitru inu drugem bogovam ofer tiga serza, kakor so bili navajeni ludje ofrovati. [Ez. c. 20.] »Post Idola enim cor eorum gradiebatur.« (Njih srce se je oklepalo njihovih malikov.) Ter je zapovedal taistu Bogu ofrat, »Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo«. (Ljubi Gospoda, svojega Boga, z vsem srcem in vso dušo in vsem mišljenjem.) Prepavedal je Bachusu ofer tiga pijanstva inu požrešnosti, rekoč: »Attendite ne corda vestra grauentur crapula, vel ebrietate.« (Varujte se pa, da vam srca ne bodo obtežena s požrešnostjo in pijanostjo.) Kir jest ne naidem, de bi obene krivice bil sturil, temuč pravico Bogu inu ludem: inu vener, »Dicunt omnes: Crucifigatur.« Ali povejte mi: »Quid enim mali fecit?«

Le-ta Christus, pravijo, ima križan biti, sakaj on je [Ma. c. 11.] »Amicus publicanorum, & peccatorum. & peccatores recipit« (prijatelj cestninarjev in grešnikov, sprejema grešnike). Je rejs inu sam spozna, de je z nebes prišal iskati inu izveličat te zgublene grešnike. [Luc. c. 19.] »Venit enim filius hominis quarere, & saluum facere, quod parierat.« (Sin človekov je namreč prišel iskat in rešit, kar je izgubljeno.) On ima križan biti. »Quoniam contrarius est operibus nostris, & tamquam nugaces æstimati sumus ab illo, & absinet se a viis nostris tamquam ab imunditiis.« (Kajti nasprotuje našim delom. Za pokvarjence nas ima in se ogiblje naših potov kakor nesnage.) [Ti. 2. v. 18.] Je rejs, Christus je vučil, de se imamo odpovedati vsi boganarodnosti [nevernosti], inu posvetnim žejlom, de poštenu inu pravičnu živimo na letim svejtu, inu de čakamo na tu izveličansku upajne inu izkazajne te časti tiga velika Boga ...

On ima križan biti, zakaj drugem je vzel, kar jim je šlišalu [pripadalo]. Je rejs, de hudičom je vzel Mario Magdaleno, katera je uže taistem šlišala, Mattheusha, Zacheusa, Samaritano, uno cananersko ženo inu taužent drugih ženskih inu mo-

ških peršon, čez katere so hudiči oblast imeli; tudi 'z teh človeskih trupel je izgnal hudiče, v katerih zmirom veliku lejt so prebivali; smrti je vzel v Bethani tiga mrtviga Lazerusa, v Capharni sinu ene uduve, v Nazareti hčer eniga Firšta. On je vzel proč te nagnusne rane tem gobastom, slepom to temo, bolnem te boleznj, grešnikom te grehe; ah, ta nej obena krivica ali škoda, ampak velika dobruta inu gnada, zakaj tedaj: »*Dicunt omnes: Crucifigatur*«? Povejte tedaj: »*Quid enim mali fecit?*« Jest ne najdem obeniga uržoha, de bi on imel križan biti, sam Pilatus je tudi letu spsosal, kir k vam pravi, de vse vaše tožbe naprej prnesene je šlišal inu dobru premislil, venger pravi: [*Ioa. c. 19.*] »*Ego enim non invenio in eo causam*« (Jaz ne najdem na njem nobene krivde).

Povejte, povejte, aku še kaj čez Christusa vejste ali znate, zakaj Christus vam oblast da, rekoč: »*Popule meus quid feci tibi? aut in quo contristavi te? responde mihi.*« (Ljudstvo moje, kaj sem ti storil, ali s čim sem te užalil? odgovori mi.) Ah, šlišem, de ti hudobni ludje ne vedo neč več čez Christusa naprej prnesti, temuč pravijo: »*Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum.*« (Ko bi ta ne bil hudodelec, bi ti ga ne bili izročili.) Ah, grešne prekleta usta, de se smejste podstopit reči, de Christus je en pregrešni človik? Ja ja, pravijo ti hudobni: [*Isa. c. 6.*] »*Nos scimus, quia hic homo peccator est.*« (Mi vemo, da je ta človek grešnik.) Koku more mogoče biti, de Christus je grešnik, dokler z nebes je prišal na zemlo, de bi greh iz zemle pregnal, inu vseskuzi je pridgoval čez greh, inu de bi nas od greha rejšil, je perpraulen svojo kri preliti. [*1. Io. c. 3. v. 5.*] »*Et scitis. quia ille apparuit, ut peccata nostra tolleret, & peccatum in eo non est, & omnis, qui in eo manet, non peccat.*« (In veste, da je on prišel, da bi grehe odvzel, in greha na njem ni.) Oh grešna usta! koku tedaj pravite: »*Nos scimus, quia hic homo peccator est?*« Ne veste li vi, de vsi Preroki, inu s. pisma pravijo, de je svet? Angel Gabriel ga je imenoval svetiga poprej, kakor je bil spočet. [*Lu. c. 2.*] »*Quod enim ex te nascetur sanctum vocabitur filius Dei.*« (Zato se bo tudi Sveto, ki bo rojeno, imenovalo Božji Sin.) Angeli so ga bili oznanili za odrešnika tiga svejta. »*Annuncio vobis gaudium magnum, quia natus est vobis salvator mundi*« (oznanjam vam veliko veselje, kajti rodil se vam je zveličar sveta). S. Karsnik Ioannes pravi, de je tu Jagnje Božje, kateru odvzame grehe tiga svejta. »*Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.*« Peter pravi, de cilu njega besede so svete. »*Domine, ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes?*« (Gospod, h komu pojdemo, besede večnega življenja imaš.) Marta pak spozna, de je pravi Sin Božij: »*Tu es Christus filius Dei, viui, qui in hunc mundum venisti.*« (Ti si Božji Sin, ki si prišel na svet.)

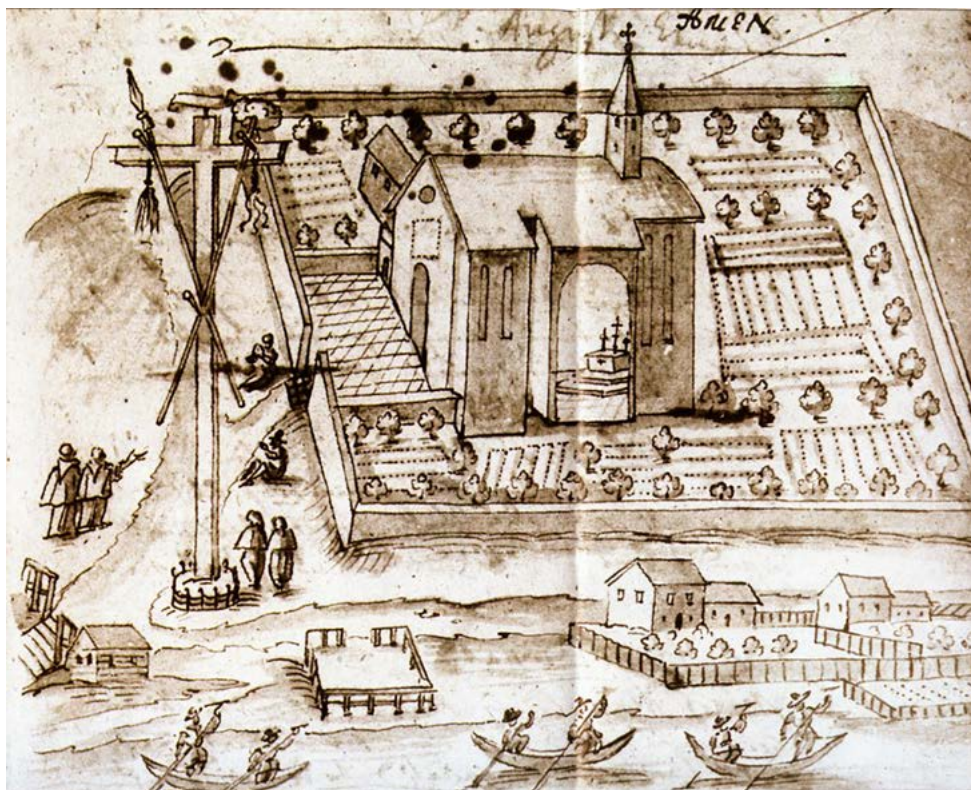
Ta gmain folk ga spozna za preroka božiga. »*Hic est Iesus Propheta.*« Ter spoznajo, de nihdar nej hudiga sturil. »*Bene omnia fecit.*« (Vse prav dela.) Tij nedolženi otročiči ga časte inu hvalijo, kakor od Boga poslaniga. »*Osanna filio David, benedictus, qui uenit in nomine Domini.*« (Hozana, Davidov sin, blagoslovljen, ki

prihaja v Gospodovem imenu.) Vsi se čudijo nad njegova svetustjo, kateri vejter inu morje so pokorni. »Qualis est hic, quia mare, & uenti obediunt ei.« Rihtni hlapzij spoznajo z njegoviga govorjenja, de je več kakor Prerok: »Nunquam sic locutus est homo.« (Nikoli ni noben človek govoril tako, kakor govori ta človek.) Pilatušava žena pošle reči možu: »Nihil tibi, & iusto illi.« (Nič ne imej s tem pravičnim.) Faratar Iškarriot spozna, de je nedolžen. »Peccavi tradens sanguinem iustum.« (Grešil sem, ker sem izdal nedolžno kri.) Inu cilu hudič ga za svetiga pridigavojo inu glasijo. [*Luc. c. 4.*] »Quid nobis, & tibi Iesu Nazarene? Venisti perdere nos? Scio te, qui sis, sanctus Dei.« (Kaj imamo s teboj, Jezus Nazarečan? Si nas prišel pokončat? Vem, kdo si: svetnik Božji.) Inu vi huši kakor hudičij, pravite: »Nos scimus, quia hic homo peccator est? Crucifigatur.« (Mi vemo, da je ta človek grešnik. Križaj ga!)

Povejte, kaj ste vidili, ali šlišali od Christusa, de bi ne bilu svetu, čednu inu bogudopadeče delu? »Quid non cæleste, quod Domini Christi est?«, vupraša vas ta vučeni Tertullianus. Kaj se more želeti ali umislit per enimu svetniku, de bi per Christusu se ne našlu? Lubezan? Ali gdu je imel vekši lubezan pruti svojmu bližnimu kakor Christus? On 33 lejt veliku trplejna je prestal za svoje nehvaležne bližne. Poterpežlivost? Niega vednu so pregajnali inu umorit ijskali, ter nihdar se nej tožil. Pohlevnost? Gdu na vej, de je hotel v eni štalici rojen biti? Krotkust? Gdu na vej, de nigove besede so bile kakor med inu mleku? Aifer? Gdu na vej, koku močnu se je potil per šterni Sichen, v Tempelni, na placu, na gasi, v hiši, na rajži za izveličajne teh duš? Pokoršina? Gdu na vej, koku pokoren je bil Marij Divici svoj materi, inu Iosephu svojmu Varihu? Usmilenost? Gdu na vej, de čez pogoblejne tiga grešniga mesta Jeruzalem milu se je jokal? Molitva? Gdu na vej, de je bil »Per-noctans in oratione Dei« (in je noč prečul v molitvi k Bogu)? Dobruta? Gdu ne vej, de je bil taku brutliu, de svoje svetu Telu je bil za špižo ludem dal? Radovolnu buštvu? Gdu ne vej, de je bil taku vbužic, de nej imel kam svojo glavo naslonit. »Filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet?« (Sin človekov pa nima, kamor bi glavo naslonil.) Žiher tedaj rečem [*s. Basil. in Const. monast. c. 4.*] s sv. Basiliusam: »Ille quantuscunque erat, nil nisi virtus erat.« (Kakršen koli je kdaj bil, ni bil drugega kakor sama krepost.) Kaj tedaj je hudiga sturil, dokler pravite, »Nos scimus, quia hic homo peccator est?«

Nej rejs, nej rejss, de bi Christus grešnik bil, zakaj sv. Dionisius od Christusa pravi, de je. [*Ec. Hier. c. 4.*] »Apex totius sanctitatis est Christus.« (Vrh vseh svetosti je Kristus.) Sv. Ierenæus [*l. 3. c. 18. con. Ari. l. 4. de. fid. ca. 44. in vit. Mois.*] pak pravi: »Jesus est recapitulatio omnium bonorum, quæ à Deo facta sunt.« (V Jezusu so povzete vse dobrote, kar jih je Bog storil.) Sv. Damascenus perložj: »Et virtus Diuina in corpore inclusa.« (Tu je božanska krepost zaobsežena v telo.) Aku hočete vejdit, gdu je Christus, vam bo povedal Tertullianus rekoč: »Quid est Christus? Est caro portans Deum. Est fons diuinarum suauitatum, & emana-

tionum in nos.« (Kdo je Kristus? Je meso, ki nosi Boga. Je vir božanske lepote in emanacij v nas.) Sv. Hieronymus tudi vam povej: »Est excellentia Dei Patris.« Sv. Anselmus odgovorij: »Est Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis.« (Je Oče usmiljenja in Bog vse tolažbe.) Zakaj tedaj hočete, de bi ta Nedolžnost Božja, Iesus, križan bil? Nešlišite, de vsi rihtari so spoznali, de on je nedolžen, kakor očitnu pred celem svejtu Pilatus je spoznal, rekoč: [Lu. c. 23.] »Obtulistis mihi hunc hominem, quasi auertentem populum, & ecce ego coram vobis interrogans, nullam causam inuenio in homine isto ex his, in quibus eum accusatis: sed neque Herodes: nam remisisti vos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum est ei.« (Pripeljali ste mi tega človeka, češ da hujska narod; a glejte, jaz sem ga vpričo vas izprašal in v tem, česar ga tožite, nisem našel na njem nobene krivde. Pa tudi Herod ne; zakaj poslal ga je nazaj k nam. Glejte, nič smrti vrednega ni storil.) Tedaj nima križan biti, dokler nima pregrehe.

Pontifikalni protokoli ljubljanskega škofa Tomaža Hrena, kapucinski kompleks, Nadškofjski arhiv Ljubljana (risba iz 1628–1629). Ana Lavrič, »Kapucinska cerkev sv. Janeza Evangelista«, Pot po baročni Ljubljani, virtualna razstava sakralnih spomenikov, april 2012, URN: <http://barok.zrc-sazu.si/spomeniki/janez> (datum dostopa: 4.3.2019 13:09).

Ah moji andohtlivi pošlušavici! Jest sim prsilen rezodeti eno veliko pregreho Christusavo, za katero ti hudobni Judje nejsjo vejdlji, inu kadar ta greh nad sabo Christus ne [bi] bil imel, bi ne bil križan inu taku mi bi ne bili nihdar se troštali obličja Božiga vidit. Hočete vejdit, kaj z' ena velika pregreha je le-ta, katero Christus ima? Leto pregreho sv. Paulus je zamerkal v Lystu na Korintherje v peti postavi, kir stoji zapisanu: »Eum enim, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustita Dei in ipso.« (Njega, ki ni poznal greha, je za nas storil nosilca greha, da bi mi po njem postali božja pravičnost.) Inu veliku časa poprej Isaias prerok je govuril od te vehke pregrehe Christusave, rekoč: [*Isa. c. 53. v. 6. v. 12.*] »Posuit Dominus in eo Iniquitatem omnium nostrum. Et ipse peccata multorum tulit.« (Gospod pa je naložil nanj krivdo nas vseh; medtem ko je nosil grehe mnogih.) Ima nad sabo ta nedolžni Iesus nepokorsčina našiga očeta Adama, inu naše matere Eve. Ima poboj Caina, kir brata Abelna je bil ubil. Ima te velike grehe, kateri se so našli na zemli, kadar Pravica Nebeska je bila prsilena ta gmain potup poslati inu vse glatku potopiti. Ima prevzetnost faraona, malikovajne teh Israelitarjou, prešoštu Davida, lotrio Salamana, nehvaležnost Absolonovo, nečisto lubezan Sampsana, savraštvo Esava, ohernie Acaba, nesramožlivost Iezabele, neusmilenost Manassa, offert Nabukadonosoria, fratario Iudeža Iskariota, zatajbo Petra, nevero Thomasa, pregajnenie teh Judou. Ima nad sabo vse grehe naše, katere z mislijo, z besedo inu z djajnom smo dopernesli, nikar li samu naše, temuč celiga svejta. »Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquosque in viam suam declinavit, & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum.« (Mi vsi smo tavalji kakor ovce, vsak je krenil po svojem potu. Gospod pa je naložil nanj nas vseh pregrehe.) V tej viži žiher smemo reči: »Nos scimus quia hic homo peccator est.« Zakaj vse grehe naše nad sabo ima, kakor sam spozna, rekoč: [*Psl. 188.*] »Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitatem suam.« (Po mojem hrbtu so orali orači, rezali so dolge brazde.) Tedaj, moj slatki, cartani Iesus, imaš križan biti. »*Crucifigatur!*«

Zdaj spumnim, kaj se je nekadaj godilu timu nedolžnimu Beniaminu, v kateriga žakil skrivaj so bili hlapci egipterskiga firšta Iosepha en zlat pekar postavili, inu kakor de bi ga on bil ukradil, so za njim tekli, inu djali: per katerimu ta tatvina se najde, on ima umrejtji. [*Ge. c. 44.*] »Apud quemcunque fuerit inuentum, moriatur« (pri katerem izmed tvojih hlapcev se najde, ta naj umrje), ti drugi pak živi postati, »Vos autem eritis innoxij.« Glihi viži Christusu se godj, zakaj to tatvino, katero Adam inu Eua sta bila v paradiži sturila, inu vse druge tatvine, katere mij Adamavi otroci smo dopernesli, tu je, vse naše grehe, zakaj greh je tatvinstvu, dokler G. Bogu ukrade čast inu pokorsčino: lete tatvine je Oča Nebeski postavil v žakil tiga cartaniga Beniamina, Christusa Iesusa, zatoraj ima križan biti. »Apud quemcunque fuerit inuentum, moriatur.« Per tebi se najde tatvinstvu tjih grehou

naših. »Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum.« O sladki moj Iesus, tedaj imaš umrejeti; »Nos autem innoxij erimus.« Inu ravnu le-tu nam je hotel dati zastopit sv. Paulus (kakor se meni zdi), kadar je djal: [2. Corint. c. 8.] »Scitis gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives, vt illius inopiã vos diuites essetis.« (Saj poznate milost našega Gospoda Jezusa Kristusa, kako je zaradi vas postal ubog, dasi je bil bogat, da bi po njegovem uboštvu vi obogateli.) Kakor bi hotel reči: taku velika je bila milost Christusa Iesusa, de za nas je hotel grešnik ratat, kir sicer je bil poln gnade Božje, de bi mi nas z gnado Božjo napolnil; dokler [v] drugi viži mi nejsmo mogli drugači v gnado Božjo priti, katero resnico potrди sv. Paulus rekoč: [Heb. c. 2.] »Unde debuit per omnia fratribus assimilari, vt misericors fieret, & fidelis Pontifex apud Deum, vt repropitiaret delicta populi.« (Zato se je moral v vsem izenačiti z brati, da je postal usmiljen in zvest veliki duhovnik pred Bogom v spravo za grehe ljudstva.) Inu gvišnu, de Christus Iesus za volo naših nagnusneh grehou, katere je bil na sebe postavil, je bil taku spačen ratat, de nej bil timu prvemu podoben, temuč timu ner negnusnimu grešniku. [Isa. 53.] »Nos putauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo, & humiliatum. Ipse autem uulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra.« (Mi pa smo ga imeli za udarjenega, od Boga zadetega in mučenega. A zaradi naših grehov je bil ranjen, potrđt zaradi naših hudobij.) Zatoraj ima umrejeti, ima križan biti: »Moriatur. Crucifigatur!«

Ah de se Bogu stutauženkrat smili! Tedaj ta nedolžni za tiha dolžniga, ta pravičini za tiga nepravličniga, ta sveti za tiga grešniga, sin Božij za človeka bo mogal vmrejeti? Letu nej po pravici; ta, kateri je dolžan, nej plača; ta, kateri je pregrešil, nej bo štrajfan; ta, kateri je gauge zašlušil, nej bo križan. Nej li rejs, N. N., de sledna pravična sodba taku zapovej? Rejs je, rejs je. Ali kadar bi Christus za nas ne umrl, mi bi pogubljeni bili: zatoraj ta Milost Božja, vedeoč, de mi, revni grešniki inu grešnice, v drugi viži ne morimo izveličajne doseči, 'zreče to ostro sodbo čez Christusa Iesusa. »Vos nescitis quicquam, nec cogitatis quia expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non totagens pereat.« (Vi nič ne veste in ne pomislite, da je za vas bolje, da eden umrje za ljudstvo in ne propade ves narod.) Oh prevelika, nezrečena inu nezgruntana milost Božja! Nad katero vus volni svejt se ima čuditi. [src. c. 2.] »Obstupescite celi desuper hoc, & portæ eius desolamini vehementer.« (Osupnite nad tem, nebesa, in silno se zgrozite, govori Gospod.) De ta nedolžni sin Božij Christus Iesus za nas nehvaležne grešnike bo martran inu križan.

[...] ¹³

Ah usmileni moj Iesus! Jest, jest sam si zašlužim takoršno martro, nikar ti, nedolžnost nebeska, nad katerem cilu satan nej mogal obeniga tadla si zmislit ...

¹³ Tu se v naši objavi konča osrednji del pridige in začne sklepní del, epilog. V izvirniku je osrednji del nekoliko daljši, izpust je predstavljen s tropičjem.

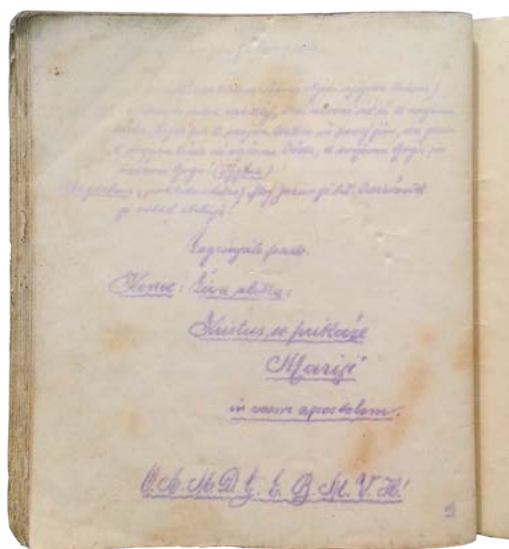
Ali vener Iesus za volo svoje velike lubezni prutu človeku je hotel križan biti, zakaj pravi sv. Laurentius Iustinianus: »Nullum ferrum eum in cruce tennisset, nisi charitas adfuisset.« (Nobeno železo bi ga ne bilo držalo na križu, če bi ga tam ne držala ljubezen.) Inu sv. Augustinus pravi:

»Amore vulneratus est propter delicta nostra.« (Ljubezen ga je ranila zaradi naših pregreh.) Naša ohernija, prevzetnost, nečistost &c je imela na gaugah paklen-skih do vekoma viseti, inu za nas Christus je hotel na gauge tiga križa perbit biti ... Popolnoma je Christus naše dolge pravici Božji plačal, dokler vso svojo Sv. Rešno kri za nas je pretil, de bi naše duše od pakla rešil. »Confumatum est.« (Dopolnjeno je.) Ah! Joh! Naš lubeznivi, cartani, nebeski, inu usmileni Iesus je umerl ... Ah gdu je vidil ali šlišal, de bi Gospud za hlapca vmrl? De hlapec za gospuda svojga je umrl, sim bral od Agrippa, kateri je bil hlapec tiga gospuda Menenia, inu leta se je bil Rimski gospodi zameril, zatoraj so bili zapovedali beričom inu rabelnom Menenia precej, kakor ga bodo našli, na drobne kosice resekat; zvej ta hlapec, prosi svojga gospuda, de bi gvant preminila, gre rihtnom hlapcom napruti, le-ti so menili, de je Menenia, zatoraj so ga bili na drobne kosice resekali, inu v tej viži hlapec je bil svojga Gospuda od smeti rešil; ali le-tukaj Gospud naš Jesus Christus je gvant naše nature oblekil inu za tiga nahvaležniga hlapca človeka martran inu križan bil. Oh lubezan brez vse glihe! Menenia kadarkuli je spomnil dobruto inu lubezan svojga hlapca Agrippa, milu se je jokal, koku tedaj ti duša boš taku terda, de se neboš jokala premišleoč, de ta nedolžin Gospud Jesus je za tvojo volo umerli. Ah! [*Ier. Thr. c. 2.*] »Deduc quasi torrentem lachrijmas per diem & noctem, luctum vni geniti fac tibi planctum amarum.« Inu dokler videm, de šje vselej ti duša si trda, kakor kamen, spumnim de kadar Jacob je vidil to krijvavo sukenco svojga lubiga sinu Josepha [*Gen. 38.*] »Scissis vestibus indutus est cilicio, lugens filium multo tempore.« (In Jakob je pretrgal oblačila, si ogrnil z raševino ledja ter žaloval za sinom dolgo časa.) Polè, vam hočem pokazat nikar sukenco, temuč tu krijvavu telu Jesusa, Sinu Božjiga, za vas taku rezmartraniga. Pogledaite N. N. [*Thre. c. 1.*] (hic ostende Crucifixum): »O vos omnes, qui transitis per viam, attendite & videte, si est dolor, sicut dolor meus.« (O vi vsi, ki mimo greste po potu, poglejte in vidite, je li katera bolečina kakor moja bolečina.) Je mogoče, de se ne bote omečili inu zjokali? Kadar so tovarši Jobavi njega polniga ran na gnoju ležat vidli, nejsu mogli od velike žalosti govorit. Ah, jest počutem nezgruntano žalost, o Iesus! Kir videm de [*Isa. c. 1.*] »A planta pedis usque ad verticem capitis non est sanitas in te.« (Od podplatov do glave ni nič zdravega na njem.) Inu sim prsilen s sv. Bernardam zavpiti: »O bone Jesu! quid tibi est? mori nos debuimus, & tu soluis? nos peccavimus, & tu soluis? O charitas sine modo! O amor affectu potens.« (O dobri Jezus, kaj je tebi, ko bi mi morali umreti in nas ti rešuješ, mi smo grešili in nas ti rešiš?) Inu dergi pravi. [*s. Bern. ser. 64. in Cant. 6.*] O amoris vim! Itane summus omnium

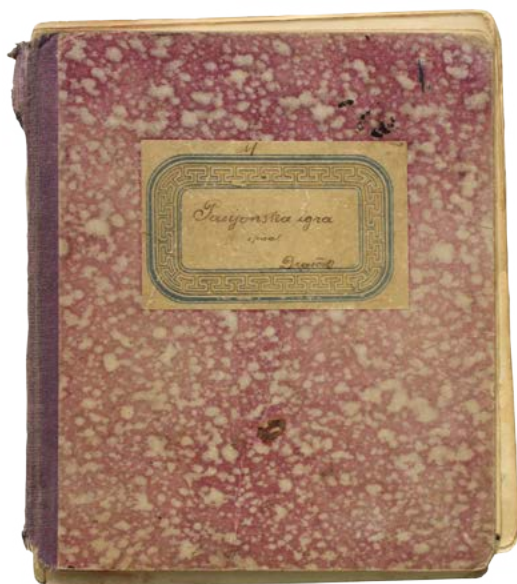

vilissimus factus est omnium? Quis hoc fecit? Amor dignitatis nesciens. Quid violentius? Triumphat de Deo amor.« (O sila ljubezni! Je potemtakem najvišji od vseh postal najbolj ničen? Kdo je to naredil? Ljubezen, ki ne pozna ponosa. Kaj je bolj silnega? Ljubezen zmaguje nad Bogom!) Ah, kateri ne bo taku usmileniga Iesusa lubil, panan bodi. [corint. 116.] »Si quis non amat Dominum Iesum Christum, sit amethema.« Ta, kateri ne bo greh savražil, bodi do vekoma pogoblen. Zakaj kadar Marcus Antonius je bil pokazal srajco tiga dobrutliviga cesarja Augusta Iudiusa rimskimu folku, se so bili taku močnu čez njega savražnike resardili, de vse gladku so bili pobili. Pogledaj, moj kršeni folk, nika srajče, temuč tu krivavu, rezbodenu telu cesarja nebeskiga, Christusa Iesusa, kateriga tvoji grehi so umorili, inu taku neusmilenu ubilij. Kakor le tukaj s teh velikih puštobou moreš brati, *Iesus Nazarenus Rex Iudaorum*: I, iniquitates. N, nostræ. R, redemptorem. I, interfecerunt.¹⁴ Ah prekleti tedaj bodite grehi, kateri ste bili uržoh, de taku neusmilenu je bil ubit Odrešenik naš, Christus Iesus. &c. Ah nika več ne ponovite, N. N., vaše grehe, nika več ne martrajte Iesusa. Nika več hudiču se ne podajte, od kateriga vas je rešil sin Božji, kateriga jest v imenu tiga folka pohleunu sa le-to nezgruntano gnado zahvalem inu za milost inu odpuščaine prosem. O sladki inu rezmartrani Iesus! O svete Rane, studenici milosti Božje! Jest želim tukaj moje dnij sklenit. Ah, svete krivave rane! Spodobnu bi bilu, de bi jest s solzami vas spral, dokler za izveličajne moje duše ste taku krivave. Oh svete roke, prebodene z žeblij mojih grehou! O svete noge, prbite z mojo nehvaležnostjo. O sveta usta, polne žauča moje hudobije! O ti prebodenu usmilenu serce! Iz kateriga zvera milost. Milost, milost, milost mi prosimo, inu tvojo bridko martro za odpuščejne naših grehou Očetu nebeskimu oframo: »Respice in faciem Christi tui,« (poglej v obraz svojega Kristusa), inu pogledaj na le-ta žalostni inu zgrevani folk. »Respice quæsumus Domine super hanc familiam tuam, pro qua Dominus Noster Iesus Christus non dubitavit manibus tradi nocentium, & crucis subire tormentum.« (Ozri se, prosimo, Gospod, na to tvojo družino, za katero se naš Gospod Jezus Kristus ni obotavljal izročiti v roke hudodelcev in pretrpeti muke na križu.) Inu ti, o dobrutlivi usmileni Iesus, kir že rezpete držiš tvoje svete roke, žegnaj nas, kateri pred tvojo milostjo klečimo inu čez tvojo bridko martro inu naše grehe se jokamo inu za milost prosimo. Je prvopil Iesus, de ž njegovo sveto Rešno Krivio vas žegnjam, *In nomine Patris, & Filij, & spiritus sancti*. Amen.

¹⁴ Naše krivice so pokončale odrešenika.

Zadnja stran Draščkovega pasijona iz leta 1912, drugi snopič, razmnožena na ciklografu, 21 cm x 17 cm. Zadnje, enajsto poglavje *Vstajenje* v dveh prizorih se konča z živo sliko, *Kristus se prikaže Mariji in apostolom*. Zadnja stran (94) se konča s kraticami: O.A.M.D.G.E.B.M.V.H. (OMNIA AD MAIOREM DEI GLORIAM ET BEATAE MARIAE VIRGINIS HONOREM – Vse za večjo Božjo slavo in čast Device Marije). Arhiv župnije Kobjeglava.

Naslovnica drugega zvezka Draščkove pasijonske igre iz leta 1927, 20 cm x 16,5 cm, 121 strani. Arhiv župnije Kobjeglava.

Alojzij Pavel Florjančič

PASIJONSKA IGRA V KOBJEGLAVI LETA 1927

Povzetek

Na prehodu iz 19. v 20. stoletje so postale v Evropi ljudske igre, med njimi tudi duhovne, verske drame, kot so na primer pasijonske igre, zopet popularne. Na Slovenskem so jih uprizarjali le še na njenem narodnostnem obrobju, tudi na Primorskem, vendar že zelo okrnjene. Za gledališnike pa stare igre zaradi arhaičnega jezika niso bile več primerne, zato so jih začeli pisati na novo. Ivan Drašček je leta 1912 v Mirnu pri Gorici v dvorani uprizoril pasijonsko igro po lastnem besedilu. Za vzor si je vzel takrat zelo popularno pasijonsko igro iz Oberammergau, ki ji je dodal še en, samostojen prizor, *Marijino slovo od Jezusa*. Ta prizor je bil skromen ostanek nekoč zelo razširjenih in atraktivnih pasijonskih iger in procesij na Slovenskem, ki so bile ukinjene med terezijansko-jožefinskimi reformami v drugi polovici 18. stol. Draščekovo Marijino slovo od Jezusa je verjetno edini primer zapisane gledališki tradicije uprizarjanja nekdanjih »Marijinih pasijonov« pri nas, seveda z avtorjevo jezikovno redakcijo.

Drašček je igro leta 1927 ponovno dvakrat uprizoril, in sicer v Kobjeglavi, tokrat na prostem. Šest ur trajajočo uprizoritev si je ogledalo 6 000 obiskovalcev. To je bila mogočna duhovna, kulturna, narodna afirmacija in demonstracija slovenstva na ozemlju, ki so ga zasedali Italijani. Nadaljnje uprizarjanje je italijanska fašistična oblast prepovedala, po 2. svetovni vojni pa pod slovensko komunistično oblastjo tudi ni več zaživela.

So pa leta 1965 uprizorili *Slovenski pasijon* Mirka Mahniča v Slovenskem gledališču v Trstu in ga ponovili leta 1968 pri Sv. Lenartu v Benečiji/San Leonardo, Furlanija – Julijska krajina.

Omenjene uspešne in odmevne uprizoritve pasijonskih iger v Mirnu, Kobjeglavi, Trstu in Sv. Lenartu so spomenik pasijonske tradicije ter slovenske samoniklosti na Primorskem in v Benečiji.

LA PASSIONE DI CRISTO A KOBJEGLAVA 1927

Riassunto

Tra la fine del XIX e l'inizio del XX secolo opere popolari, tra le quali anche quelle spirituali e drammi religiosi (sacre rappresentazioni), come ad esempio sacre rappresentazioni della Passione (Passio Domini nostri Jesu Christi, la Passione di Cristo, la Passione di Gesù) in Europa divennero di nuovo molto diffuse e amate. In Slovenia furono rappresentate solo ai margini del territorio nazionale, nella regione del Litorale, ma in forma abbastanza ridotta. A motivo del loro linguaggio arcaico per gli artisti di teatro le opere storiche non furono più accettabili, e iniziarono quindi a scriverne di nuove. Nel 1912 Ivan Drašček presentò a Miren pri Gorici *La Passione* con un testo che aveva scritto da solo. Come modello prese la rappresentazione della Passione di Oberammergau, aggiungendo una scena autonoma, *Il congedo di Maria da Gesù*. Questa rappresentazione era un resto abbastanza modesto rispetto alle rappresentazioni della Passione e delle processioni che in precedenza in Slovenia erano state molto diffuse e attraenti, per poi essere abolite tra il tempo delle riforme teresiane e quelle giuseppine nella seconda metà del XVIII secolo. Il congedo di Maria da Gesù di Draščak fu quasi probabilmente l'unico esempio teatrale di rappresentazione di una tradizione scritta della »Passione di Maria« in Slovenia, certo con la redazione linguistica dell'autore. Nel 1927 Drašček presentò l'opera due volte a Kobjeglava all'aperto. La rappresentazione, della durata di sei ore, fu vista da seimila spettatori. Questa fu una affermazione spirituale, culturale e nazionale imponente e nello stesso tempo la dimostrazione dello spirito sloveno nel territorio occupato dall'Italia. Il governo fascista vietò le ulteriori rappresentazioni e dopo la Seconda Guerra Mondiale sotto il governo sloveno-comunista la rappresentazione non tornò sul palco.

Tuttavia nel 1965 fu presentata la *Passione slovena* di Mirko Mahnič al Teatro sloveno di Trieste, e la rappresentazione fu ripetuta nel 1968 a San Leonardo, nel Friuli-Venezia Giulia.

Le suddette presentazioni della passione a Miren, Kobjeglava, Trieste e San Leonardo ebbero grande successo e una forte eco, rappresentano un memento della tradizione della Passione e dell'attività spontanea slovena nella regione del Litorale e in Friuli-Venezia Giulia.

NEPREDVIDEN ZAČETEK NAMESTO UVODA

Pred devetimi leti smo v naši reviji v prispevku o novejših pasijonskih uprizoritvah na Slovenskem omenili Pasijon v Kobjeglavi. Tedaj smo o slednjem vedeli le, da so ga uprizorili že pred 2. svetovno vojno, Kristusa pa naj bi igral kar tamkajšnji župnik (takrat kurat) Ivan Drašček. Zapisali smo tudi, da so ta pasijon igrali vsako leto, vendar podatek ni pravilen, saj so ga igrali samo v letu 1927 oziroma leta V. (5) po fašističnem štetju. Zaradi tedanjega izjemnega odziva na veliko, šest ur trajajočo pasijonsko igro, njenih več tisoč obiskovalcev in velikega pomena za takratno kulturno in splošno samozavest Slovencev je italijanska fašistična oblast preprečila nadaljnje uprizarjanje pasijona.

To pomembno gledališko, duhovno in narodno kulturno dejanje je tako utonilo v pozabo, dokler mi ni pred dvema letoma o njem nove podatke posredoval žirovsko-loški pasijonski sledilec Franc Temelj. Opozoril me je na izvrstno monografijo domoznanca iz Kobjeglave Jožeta Abrama, izdano leta 2014, v kateri je pasijonska igra v Kobjeglavi zgledno predstavljena. Knjiga me je pritegnila. Zapeljali smo se k avtorju v Kobjeglavo, kupili knjigo in stopili še do župnika g. Antona Požarja, v župnišču pregledali dva zvezka rokopisa pasijonske igre ter si ogledali cerkev in prizorišče uprizoritve na padajočem zemljišču za cerkvijo. Zvezka smo preslikali, a nepopolno, kot sem kasneje ugotovil. Že v tamkajšnjem župnišču smo opazili, da ne gre za enotno besedilo, ki naj bi bilo zaradi obširnosti zapisano v dveh zvezkih. Predvidevali smo namreč, da gre za prevod celotne, velike pasijonske igre iz Oberammergaua, zato torej dva zvezka, saj slavni bavarski pasijon zaradi obsežnosti danes uprizorijo v dveh delih, in sicer v dveh dneh.

V resnici sta bila v kobjeglavskem župnišču dva istovetna izvoda, z napisom avtorja na naslovnici. Doma smo začeli besedilo pasijonske igre primerjati z izvirnim oberammergauskim besedilom iz leta 1910, ki mi ga je posodil loški bibliofil Jernej Antolin Oman. Pri besedilu kobjeglavske igre dejansko ni šlo za dobeseden prevod, čeprav je prevajalec očitno poznal izvirno nemško besedilo, kar opazimo pri zgradbi igre in imenih posameznih vlog. Kobjeglavski je tudi krajši od bavarskega, zato so ga lahko odigrali v enem dnevu, vendar zdržema kar šest (!) ur.

Morali smo še enkrat na obisk, predvsem zato, da za primerjavo dosledno presnamemo oba rokopisa. Tokrat je bilo treba pridobiti soglasje koprške škofije. Jeseni smo se v kobjeglavskem župnišču dobili z župnikom g. Cirilom Metodom Cejem. Čakalo nas je presenečenje. Franc Baraga, poznavalec zgodnje-novoveških virov, pomembnih zlasti za zgodovino župnij in Cerkve na Slovenskem, ki je prav takrat tam urejeval župnijski arhiv, je namreč našel še en izvod rokopisa pasijonske igre, dva lista z nepopolnima prizoroma igre in še en snopič s slabo vidnim pasijonskim dramskim besedilom. Slednje je že na prvi pogled kazalo ne le roko Ivana Draščka, ampak tudi to, da imamo pred sabo isto vsebino pasijonske igre,

le da je bila pisana oziroma večkrat tudi razmnožena, predvidoma takrat, ko jo je Ivan Drašček leta 1912, tedaj še kaplan v Mirnu, tam uprizoril. To je torej »Draščkov pasijon«, ki so ga prvotno igrali leta 1912 v Mirnu, nekoliko spremenjenega in dopolnjenega pa leta 1927 še v Kobjeglavi. Draščkov pasijon si zasluži znanstvenokritično izdajo. Tako bi morda prišli do spoznanja, da imamo poleg osrednjega slovenskega, Škofjeloškega pasijona in dveh koroških pasijonov, Drabosnjakovega in Kapelskega s severnega roba slovenskega narodnostnega ozemlja, še eno pomembno pasijonsko besedilo, tokrat s primorskega, zahodnega narodnostnega obrobja. Vsa tri dela pričajo o naši dolgi pasijonski, duhovni in kulturni tradiciji ter živi etnični prisotnosti na zavozlanih križiščih evropskih poti.

NEKAJ O PASIJONSKIH IGRAH NA PRIMORSKEM

Védenje o duhovnih oziroma verskih igrah, med njimi tudi o trpečem Kristusu, tako imenovanem pasijonu, torej o pasijonskih igrah in procesijah na Primorskem, je bolj šibko, če ga primerjamo s tistim na Kranjskem, Koroškem in v osrednji Sloveniji. Ob tem pozabljamo, da so se srednjeveške verske igre vseh vrst, misteriji, mirakli in moralitete, iz prvotne duhovne, pasijonske igre razvile prav na območju Mediterana.¹ Na to nas napeljujejo razmišljanja teatrologa Marka Marina, ki naše primorske kraje postavi v samo srčiko pasijonskih iger v Evropi in tudi v svetu. Marin to misel izpelje iz poročila furlanskega kronista Julianusa o pasijonski igri *Ludus Christi* (*Pasijon, Vstajenje, Vnebovhod, Izliv Svetega Duha in Poslednja sodba*), ki so jo leta 1298 igrali na dvoru oglejskega patriarha v Čedadu. Izvirno igro so za ožji dvorni in kleriški krog tradicionalno igrali na patriarhovem dvoru v latinskem jeziku, za širše občinstvo pa domneva, da se je vsaj katera od ponovitev igrala pred cerkvijo v ljudskem, slovenskem jeziku, saj je v okolici Čedada poleg Furlanov takrat prevladoval prav staroslovanski živelj.² Že leta 1244 je bila v Padovi na javnem trgu uprizorjena *Repraesentatio Passionis et Resurrectionis Christi* (*pasijonska predstava in Kristusovo vstajenje*), vendar v latinskem jeziku, saj je bila tam živečemu italskemu občinstvu razumljena tudi v latinščini.³

Tudi v oglejskem obredniku iz leta 1495 je opisano velikonočno obredje vstajenja z dramatičnimi prizori, pri katerih sodelujejo tudi laiki. Vsaj v večjih cerkvah pri nas, ki so pripadale Oglejski cerkvi, na primer v Gorici, so obredje izvajali prav tako v latinskem jeziku, saj je bil ta tedaj za katoliško obredje predpisan.⁴

¹ Te se razširijo po zahodni in srednji Evropi in ponoven razcvet doživijo v baroku. Kapucini s pomočjo lokalnih bratovščin v začetku 18. stoletja pasijonske procesije iz Prage prenesejo tudi v Ljubljano in končno v Škofjo Loko.

² Marko Marin, *Evropske pasijonske igre med Čedadom in Škofjo Loko*, v: Škofjeloški pasijon 2006, Muzejsko društvo Škofja Loka, str. 37–43, Škofja Loka, 2006.

³ Niko Kuret, *Duhovna drama, Literarni leksikon 13*, SAZU – DZS, Ljubljana 1981.

⁴ Robert Podgoršek, *O pasijonskih igrah in procesijah na Slovenskem*, diplomsko delo (seminar-

Etnolog Mirko Matičetov piše: »Preskromno znanje o ljudski dramatiki zapadnih Slovencev sestoji iz maloštevilnih in bežnih omemb: goriški jezuitje so v 17. stoletju prirejali svoje latinske duhovne igre (*ludi spirituales*) kot protiutež ljudskim burkam (*comediae lascivae*), ki so jih glumači izvajali na Travniku. Med beneškimi Slovenci v Šempetru (Špeter Slovenov/San Pietro di Natisone, op. avt.) so se vršile vsako leto do konca XVIII. stoletja pasijonske igre. Toda v kakšnem jeziku? Na kakšno besedilo? Vse, kar vemo, je to, »da so predstavljali vsak veliki petek *ad immemorabili* Kristusovo trpljenje na ravnini poleg sv. Kvirina. Zadnja taka predstava je bila leta 1792, ko je predstavljal Kristusa Ivan Podreka«, praded avtorja knjige *Slavia italiana*. In še v drugi polovici 19. stoletja je Ostermann zabeležil, da v nekih vaseh doline Bele ali v Kanalski dolini pri procesiji na veliki petek nekdo »nosi križ in predstavlja Kristusa, pri čemer hodi bos«. Onstran (na levem bregu) Soče sta s Kristusom hodila tudi dva razbojnika. V Žabnicah v Kanalski dolini so tik pred koncem preteklega stoletja videli Drabosnjakovo pasijonsko igro, ki jo je uprizorila, pač na povabilo domačinov, igralska družina iz Malošč v beljaški okolici.«⁵ Slovenski jezik njihovih severnih rojakov jim je bil pač domač.

Na prehodu iz 19. v 20. stoletje so bile pasijonske igre pri nas žive le še na slovenskem obrobju: Drabosnjakov pasijon so igrali v Podjuni, v Rožu, na Kostanjah, v Štebnu, na Gurah, v Zilji, po Kanalski dolini⁶ in naprej proti Adriji. Josip Mantuani iz tega časa omenja ostanke pasijonskih procesij v Kopru, to je tam tudi videl; navaja pa še Izolo, Piran, Umag in naprej vse do Dubrovnika in Korčule. Pravi, da je posebno dolga na Hvaru, saj traja od sedem do osem ur.⁷ Pasijonska procesija na Hvaru, *Za križen*, je še vedno živa in je uvrščena na UNESCOV seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva, kjer se ji je leta 2006 pridružila tudi naša, *Loška procesija velikega petka* (*Processio locopolitana*), poimenovana Škofjeloški pasijon. Prav tako so še posebej znane mlajše dalmatinske žudije, to so slikoviti prizori padanja stražarjev Božjega groba in njihov spektakularen beg iz cerkve.

Zakaj Mantuani (Josip, 1860–1933, umetnostni in glasbeni zgodovinar, arheolog, polihistor), ko leta 1916 prvi objavi celoten tekst Loške procesije – Škofjeloškega pasijona, v študiji omenja ostanke pasijonskih procesij v Kopru, Izoli in Piranu, ne omeni pa takratne velike pasijonske igre v Mirnu? Po našem mnenju zato, ker to ni domača, ljudska pasijonska igra, temveč novo nastala igra, domnevno prevedena iz nemščine, konkretno tiste iz Oberammergaua. Najbrž zaradi istega razloga tudi ne omenja novitete *Trpljenje in smrt Jezusa Kristusa*, pisatelja Frana

ska naloga), str. 5–7, TEOF, Ljubljana, 1967.

⁵ Milko Matičetov: O etnografiji in folklori zapadnih Slovencev, v: *Slovenski etnograf, letnik 1*, str. 9–56, Ljubljana, 1948, <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-FIQSJVEL>.

⁶ Pavle Zablatnik, Drabosnjakov pasijon na ljudskem odru, Gledališki list Krščanske kulturne zveze v Celovcu in SPD »Drabosnjak« na Kostanjah, Kostanje, junij 1990.

⁷ Josip Mantuani, Pasijonska procesija v Loki, v: *Carniola, št. 7*, Ljubljana, 2016.

Saleškega Finžgarja iz leta 1896; prevedel jo je iz nemščine (L. Deutsch). Mantuani jo je gotovo poznal, saj so jo igrali v Ljubljani.

PASIJONSKA IGRA V MIRNU LETA 1912

O tem, kako je prišlo do nastanka Draščkovega pasijona in uprizoritve v Mirnu, vemo toliko kot nič. Že v iztekajočem 19. stoletju je v Evropi nastopilo zanimanje za verske igre, tudi za pasijonske. To je bila posledica navdušenja za tako imenovana ljudska gledališča, ki so se ustanovljala v Franciji, Nemčiji, Avstro-Ogrski in tudi pri nas. Vemo, da v tem času na Kranjskem pasijonskih iger niso več uprizarjali. Smo pa že imeli in poznali dve besedili slovenskih pasijonskih iger, to je baročno Romualdovo spokorno procesijo, danes poznano pod imenom Škofjeloški pasijon iz leta 1721 in *Drabosnjakov pasijon iz leta 1818*.⁸ Vendar ti deli tedaj niso igrali, ker so gledališčniki menili, da gledalci »zastarele« igre in starinske govornice ne bi dobro sprejeli. Zato je Deželno gledališče v Ljubljani Franu S. Finžgarju, duhovniku in pisatelju, naročilo novo pasijonsko igro, v Mirnu pa jo je napisal kar njihov kaplan Ivan Drašček. Tako smo na prehodu stoletja na Slovenskem dobili dve sodobni pasijonski igri.

Draščkovo pasijonsko igro so uprizorili v Mirnu pri Gorici na tiho nedeljo, 24. marca 1912, v tamkajšnjem Kulturnem domu Katoliško-delavskega društva. Imela je enajst »predstav«, to je dejanj ali slik, končala se je z *Vstajenjem*. Drašček je število dejanj verjetno povzel po Finžgarjevem pasijonu, ki jih ima prav toliko. Pri besedilu igre se je skoraj gotovo zgledoval po tedaj zelo popularni pasijonski igri iz Oberammergaua. To potrjuje veliko število imen duhovnikov, farizejev, trgovcev v templju in drugih oseb, ki se pojavljajo tako v bavarskem kot tudi Draščkovem pasijonu. Finžgar je pri številu oseb, številu dejanj in obsegu besedila igre bistveno bolj skromen. Prvih dejanj Draščkove igre ne poznamo, ker slabo ohranjeni snopič te igre vsebuje le drugo polovico besedila. Nekatera dejanja so imela pred začetkom tako imenovano *pred sliko*, »živo sliko« (*tableau vivant*). V 9. dejanju je bila to *Izakova daritev*, v 10. *Bronasta kača*, v 11. pa *Kristus se prikaže Mariji in apostolom*. Zagotovo je bila živa slika vsaj še v 1. dejanju, na primer *Izgon iz raja*,⁹ kot jo imajo v Oberammergau še danes. Zanimivo je, da naslovi dejanj in prizorov v ohranjenem snopiču niso vneseni, zapisane so le številke »predstav«, dejanj.

Na odru se je zvrstilo sedemdeset igralcev, igra je trajala kar pet ur, »vendar je ljudstvo kljub vsej gneči vztrajalo do konca ter se potem razšlo z zavestjo, da ni še videlo kaj takega v svojem življenju,« je napisal poročevalec v takratnem

⁸ Andrej Šuster Drabosnjak, Pasijon ali Komedija od celiga grenkiga terpenja ino smerti Jezusa Kristusa našiga ljubiga Gospoda (1818).

⁹ Predstava Škofjeloškega pasijona se začne tudi s prvo sliko *Raj*, ki pa je v resnici živa slika, saj na premičnem odru v resnici odigrajo *Izgon iz raja*.

časopisu«. ¹⁰ In nadaljuje: »Ljudstvo je prišlo iz vseh krajev; iz mesta in iz bližnjih in daljnih vasi. Prišli so celo iz Kostanjevice, Vojščice, iz daljne Nabrežine, da celo iz daljnega Kobariškega kota. Ni ga bilo človeka, da bi mu bilo žal stroškov in daljne poti. V nedeljo 31. marca 1912 se igra ponovi in se takrat začne gotovo točno ob 3. uri popoldne v »Društvenem domu«. V nedeljo torej v Slovenski Oberammergau.«

Druga predstava je bila naslednjo, cvetno nedeljo in je bila še boljša kot prva, ob tem pa pisec pripomni, da je bilo prisotno le malo »inteligence« iz Gorice in naj bi predstavo »sčasoma delali v večjem slogu, kakor delajo naši bratje na Koroškem v Ziljski in Podjurski dolini. Tam igrajo namreč »pasijon« v naravi s konji in vso drugo napravo, s tem misli gotovo na sceno, kostume, rekvizite.« Pisec ugotavlja, da bi bilo treba nekoliko enotnejše orisati Kristusovo trpljenje. ¹¹ Ne vemo, če so v Mirnu s pasijonsko igro nastopali še v naslednjih letih, je pa Ivan Drašček v Kobjeglavo prenesel svoj pasijon in nato tam vsaj delno upošteval predloge pisca.

O avtorju pasijonske igre v Mirnu (1912) in Kobjeglavi (1927)

Ivan Drašček, duhovnik in kulturni delavec, se je rodil 12. maja 1874 v Podgori pri Postojni, umrl je 13. maja 1952 v Kobjeglavi, kjer je tudi pokopan. Študiral je v Gorici in bil 4. junija 1901 posvečen v duhovnika. Bil je kaplan v Cerknem (1901–1904) in Biljah (1904–1906), župni upravitelj v Jagrščah (1906–1908), kaplan v Mirnu (1908–1912), provizorij v Ročinju (1912–1913), kurat v Štjaku (1913–1925) in na koncu kurat in župnik v Kobjeglavi (1925–1952).

Bil je izrazit primer duhovnika, ki je vedno ostal Slovenec, zelo povezan je bil z vaščani, tesno je sodeloval z njimi, ne samo na duhovnem, ampak tudi na kulturnem in gospodarskem področju. V prosvetno-kulturnem prizadevanju je pokazal posebno ljubezen do ljudske igre in zborovskega petja. Višek delovanja predstavlja velika pasijonska igra, ki jo je sam napisal in priredil. Takoj po prihodu v Kobjeglavo je uprizoril spevoigro *Kovačev študent* in tridejanko *Lažizdravnik*. Ko se je slovenska beseda morala umakniti v cerkev in zakristijo, je tja prenesel razne preproste igre in deklamacije.

Za njegovo duhovniško delovanje je značilno, da se je naslonil na odrasle, zlasti moške. Jedro njegovih sodelavcev so bili člani moškega zbora, ki so redno vadili cerkvene in narodne pesmi. Enako velja za številne člane (več kot 70) apostolstva mož in fantov, ki so se v cerkvi zbirali v nočnih urah pred prvimi petki. Vzdevek »kraški Kristus«, ki se ga je prijel zaradi vloge Kristusa, ki jo je igral v pasijonski igri, je imel tudi zaradi celotne zasnove duhovniškega delovanja.

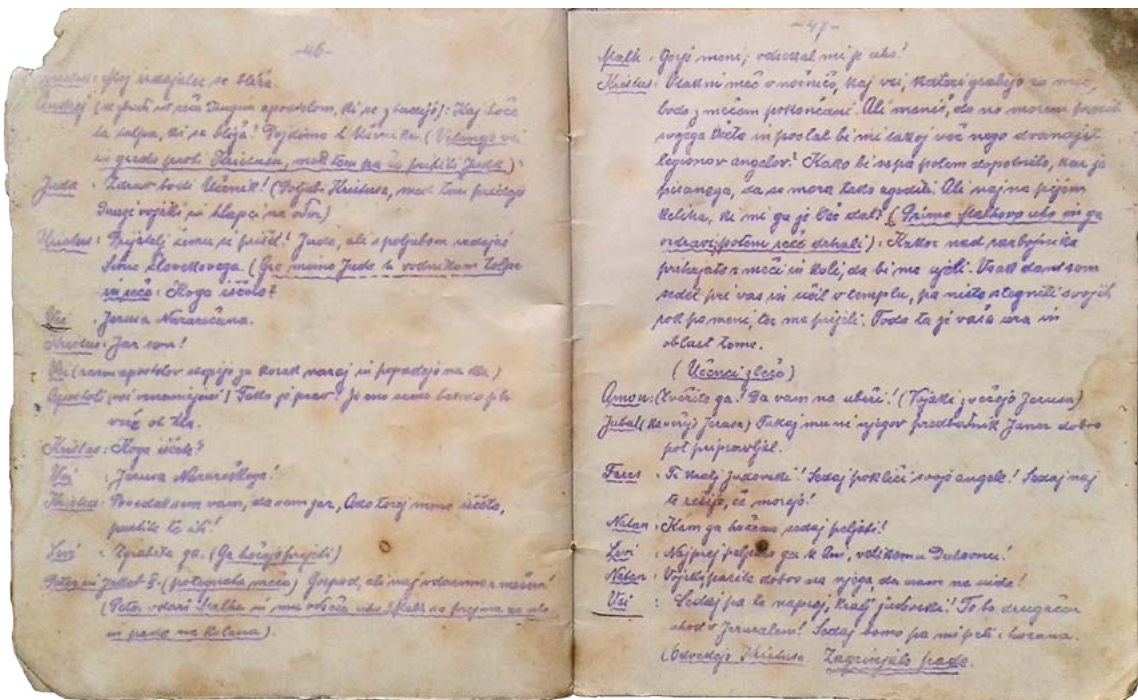
¹⁰ *Novi čas*, Gorica, 29. 3. 1912, št. 13.

¹¹ *Novi čas*, Gorica, 5. 4. 1912, št. 14.

Pomembna je bila tudi njegova vloga pri vzdrževanju in opremljanju cerkve, saj je bila po 1. svetovni vojni potrebna precejšnje obnove. O njegovi priljubljenosti je pričala velika množica ljudi, ki se je zbrala ob njegovi zlati maši. Skladatelj Vinko Vodopivec, njegov sošolec, je prav zanj napisal pesem *Zlatomašnik bod' pozdravljen* (na hrbtni strani je posvetilo), napisal mu je tudi, posebej za Kobjeglavo, skladbo *Sv. Mihael*, ki jo pojejo še danes; obe lastnoročno napisani skladbi sta še vedno v arhivu pevcev.

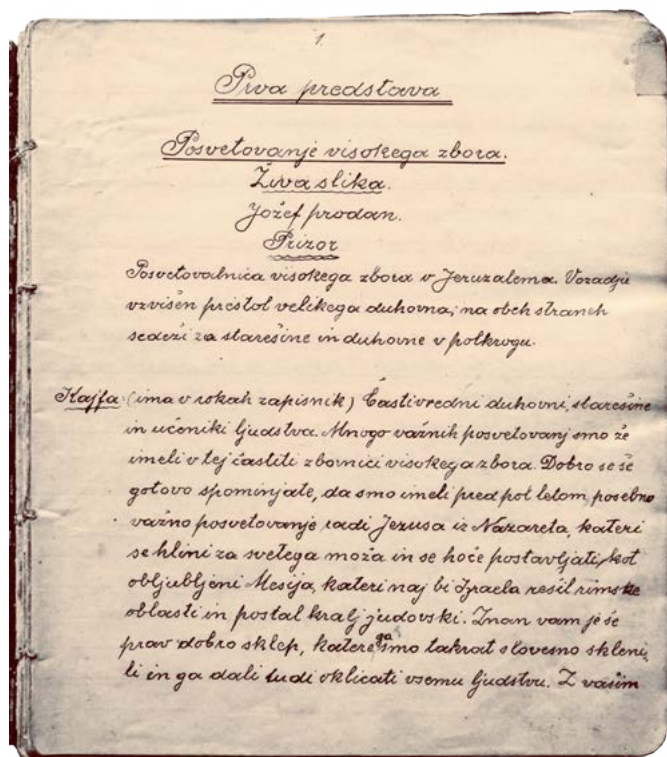
Drašček po vojni žal ni uspel obnoviti Kobjeglavskega pasijona.

Ob njegovi smrti so župnišče precej izropali, izgubilo (ukradlo) se je več dragocenih knjig, verjetno tudi del arhiva, saj takratna oblast in nekateri posamezniki niso bili preveč naklonjeni cerkvi; še manj pa, da bi se dalo iz kronike razbrati neprijetne zapiske o takratnih medvojnih in povojnih dogodkih.

Besedilo Draščekovega pasijona iz Mirna, drugi snopič, izrez. Vir Župnijski urad Kobjeglava.

PASIJONSKA IGRA V KOBJEGLAVI LETA 1927

Kobjeglava¹²

Prva stran rokopisa besedila Draščkovega pasijona, pasijonske igre iz Kobjeglave leta 1927 (drugi zvezek), arhiv župnije Kobjeglava.

»Drugi binškošni praznik, tj. 6. junija (1912, ob 2. popoldne) se bo uprizorila v Kobjeglavi »Pasijonska igra«, igrokaz v 12 predstavah ali dejanjih, v katerem se nam predstavlja celo trpljenje Kristusovo. V tako velikem obsegu se je med Slovenci predstavljala »Pasijonska igra« prvič v Mirnu pri Gorici leta 1912. Obilnim takratnim udeležencem mirenske in goriške okolice je gotovo še v živem spominu. Še precej izpopolnjeno in preurejeno bomo po petnajstih letih zopet uprizorili to žaloigro vseh žaloiger v Kobjeglavi. Nastopilo bo okrog 80 samo kmečkih oseb (tudi učitelj Gerdol in župnik Drašček, op. Abram), ki se sedaj pridno vadijo, da bodo dobro rešili svoje težke vloge. Glede vstopnine so že sedaj nekateri v skrbeh,

¹² Goriška straža, 11. 5. 1927, str. 3.

češ, da bo previsoka. Vsem, ki se nameravajo udeležiti, bodi povedano, da ne bo treba šteti več kakor 10 lir, morda pa niti toliko ne, četudi bodo sedeli okrog 6 ur na prvih sedežih, če bodo hoteli sedeti na drugih ali tretjih sedežih, ali stati, bodo razmeroma še precej manj plačali. Ta »Pasijonska igra« je edina svoje vrste med Slovenci. Torej na binkoštni ponedeljek v goriški »Oberammergau« v Kobjeglavo, ki je le dobre pol ure oddaljena od (železniške) postaje Štanjel na Krasu. Organizirali so posebne avtobuse iz Trsta in povabili ljudi na vlake iz Trsta in Gorice ter organizirali prevoz iz Štanjela do Kobjeglave z vozovi in avtobusom. Tako kot je že prej Kraški slavček organiziral večino prireditev na binkoštni ponedeljek, je bila tudi pasijonska igra na binkoštni ponedeljek, 6. junija 1927 in ponovitev v nedeljo, 12. junija 1927, obakrat ob 14. uri. Predstava je trajala skoraj 6 ur.

Jožef Abram je bil prvi, ki je leta 2014 v knjižni izdaji dokaj obširno predstavil Pasijonsko igro v Kobjeglavi leta 1927. Iz citiranih arhivskih virov in ustnih pričevanj je sestavil bogat mozaik takratnega pasijonskega dogajanja, kar smo s pridom in hvaležnostjo uporabili pri svojem delu.

»Igrala je tako rekoč vsa vas, pomagale pa so tudi sosednje vasi, največ Štanjel. Ne glede na posmeh in celo odkrita nasprotovanja, je uprizoritev uspela. Zanimivo je bilo kasnejše razmišljanje etnografa Matičetovega, ki je dvomil, da bi bilo treba ta uspeh pripisati verski vnemi igralcev ali gledalcev, saj se je po sosednjih vaseh govorilo, da se Kobljeglavci »s Kristusa norčavajo«. Ker je prav v tistih dneh toča neusmiljeno pobila kobljeglavsko polje, medtem ko je okoliškim vasem prizanesla, so mnogi videli v tem »kazen božjo« za to, ker so »Kristusa oponašali.«¹³

V časopisu Goriška straža so med drugim zapisali: »Dnevi v Kobjeglavi so tudi živ dokaz, kako je naše ljudstvo miroljubno, dostojno in disciplinirano. Na tisoče ljudi je bilo tam v skromni kraški vasici, toda pripetil se ni najmanjši dogodek, da bi bilo treba poseči varnostnemu oblastvu vmes. Mirno, kakor so se množice zbrale, tako so se tudi razšle. In tudi dolgost predstave jih ni nič razburjala. Vživali so resne, svečane trenutke in so potem z radostjo v srcu in s ponosno zavestjo, da vendar še kaj zmoremo, krenili domov. Naj ta živi dokaz že vendar enkrat prepriča oblastva, kako pogršno je njihovo ravnanje, ko mnogokrat delajo našim prosvetnim organizacijam pri njihovih prireditvah toliko potov, stroškov in sitnosti. Prepovejte vse plese, kjer pride večkrat do preteпов, in pustite našemu ljudstvu, da bo pilo iz živega vira svoje samobitnosti.«

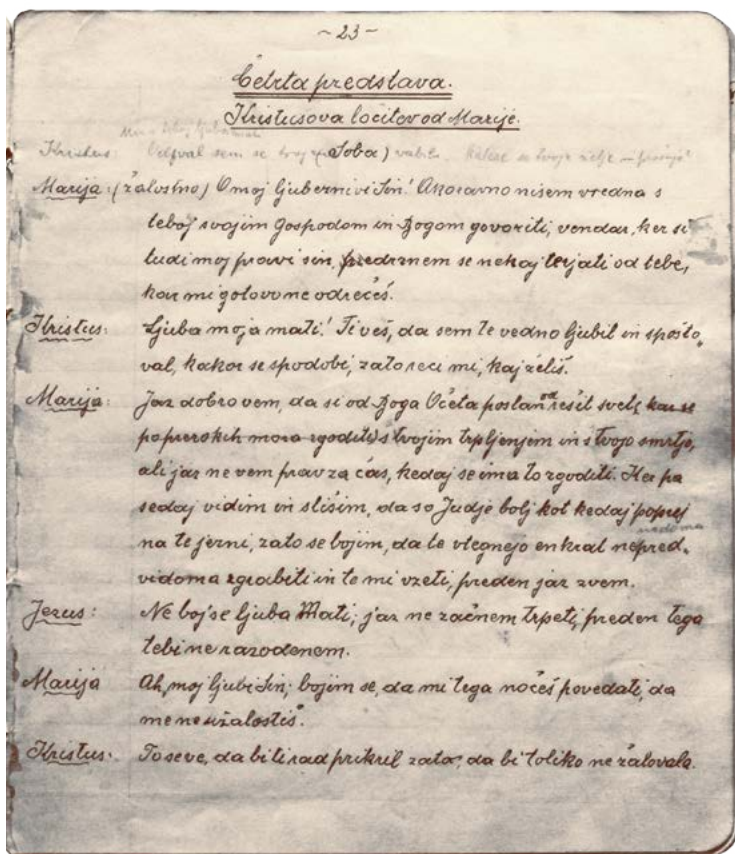
»Pasijonsko igro so igrali v času, ko fašistična oblast ni z naklonjenostjo gledala na take in podobne slovenske prireditve. Člani odbora so napisali: Če ne bo posebnih zaprek, bomo še igrali. Zapreke pa so hitro prišle. Že dogovorjene predstave pasijonske igre v Postojni in Idriji so morali odpovedati, ker so ju fašisti prepo-

¹³ Jožef Abram, *Kobjeglava in Tupelče skozi čas*, KUTD Kraški slavček, Kobjeglava, 2014.

vedali, saj so igrali v slovenskem jeziku. Tako se je ta velik projekt žal predčasno končal in Kobjeglava tako ni postala nov Oberammergau.«

Pasijonska igra je bila zelo uspešna tudi finančno. Tako kot skoraj po vsaki dejavnosti so tudi po koncu obeh predstav začele krožiti govorice, da si je glavni organizator kurat Drašček prisvojil denar. To je odločno zanikal odbor, ki je vodil organizacijo igre, kot piše v članku. Res je, da je za svoj trud dobil nagrado (gospod Drašček in tudi vsi igralci), vendar le toliko, kot so se že prej dogovorili.

Vsekakor je bila Pasijonska igra kulturni dogodek, kakšnega v Kobjeglavi do tedaj in tudi kasneje ni bilo. V spomin na ta dogodek je odbor skupaj s kuratom Draščkom sklenil, da bodo v domači cerkvi na desni strani v ladji postavili oltar Srca Jezusovega. Oltar je bil kasneje odstranjen, ostal je samo kip Srca Jezusovega.«¹⁴

¹⁴ Jožef Abram, *Kobjeglava in Tupelče skozi čas*, KUTD Kraški slavček, Kobjeglava, 2014.

Pregled vsebine igre

(Živa slika: **Jožef prodan**)*

I. dejanje: POSVETOVANJE VISOKEGA ZBORA

Prvič sklenejo umoriti Jezusa

II. dejanje: KRISTUS V BETANIJI

1. prizor: Lazar, Marta in Magdalena pripravljajo mizo
2. prizor: Kristus pride z apostoli
3. prizor: Kristus pri mizi, Marta streže, Magdalena odide
4. prizor: Magdalena mazili Jezusa

III. dejanje: JEZUSOV VHOD V JERUZALEM

1. prizor: Množica gre Jezusu naproti
2. prizor: Kristusov prihod, sprejem z oljčnimi in palmovimi vejami in s pesmijo
3. prizor: Kristus izžene trgovce iz templja in ozdravlja bolnike

IV. dejanje: KRISTUSOVA LOČITEV OD MARIJE

V. dejanje: ZADNJA POT V JERUZALEM

1. prizor: Kristus prihaja z apostoli
2. prizor: Kristus se loči od Marije in prijateljev
3. prizor: Kristus pošlje Petra in Janeza, da pripravita velikonočno jagnje in gre zadnjikrat v tempelj
4. prizor: Juda ostane v templju in ne gre z apostoli za Kristusom
5. prizor: Amon skuša pridobiti Juda za izdajo
6. prizor: Trgovci pridobijo Juda za izdajo in odidejo
7. prizor: Juda se odloči izdati Kristusa; Judov samogovor

VI. dejanje: UMIVANJE NOG IN ZADNJA VEČERJA

VII. dejanje: VISOKI ZBOR SKLENE DRUGIČ UMORITI JEZUSA

1. prizor: Posvetovanje visokega zbora
2. prizor: Juda izda Kristusa

VIII. dejanje: OLJSKA GORA, NA VRTU GETZEMANI

1. prizor: Juda gre z drhaljo lovit Jezusa
2. prizor: Kristus pride z apostoli
3. prizor: Kristus moli na vrtu Getzemani, krvavi pot, angel krepča Kristusa
4. prizor: Judov poljub, Jezusa ujamejo

IX. dejanje: **KRISTUS PRED ANOM IN KAJFOM**

1. prizor: Soba sinedrija, Ana pričakuje Kristusa
2. prizor: Kristus pred Anom
3. prizor: Kristus pred Kajfom
4. prizor: Peter zataji Kristusa
5. prizor: Petrov kes
6. prizor: Visoki zbor sklene peljati Jezusa k Pilatu
7. prizor: Visoki zbor izprašuje drugič Kristusa
8. prizor: Juda vrne denar
9. prizor: Judov obup

X. dejanje: **KRISTUS PRED PILATOM IN HERODOM**

1. prizor: Drhal pripelje Jezusa pred sodno dvorano
2. prizor: Kristus pred Pilatom
3. prizor: Pilat izprašuje Kristusa
4. prizor: Kristus pred Herodom
5. prizor: Kristus zopet pred Pilatom, Pilat izpusti Baraba
6. prizor: Kristusa kronajo in zasramujejo
7. prizor: Pilat obsodi Jezusa v smrt na križu

XI. predstava: **KRIŽEV POT**

1. prizor: Janez naznani Mariji, da je Jezus obsojen v smrt
2. prizor: Jezusa peljejo na goro Kalvarijo
3. prizor: Jezus pade pod križem, sreča žalostno mater
4. prizor: Simon iz Cirene pomaga Jezusu križ nositi
5. prizor: Jezus pade pod križem, Veronika poda Jezusu potni prt
6. prizor: Veronika pokaže potni prt z Jezusovim obrazom

(Živa slika: **Bronasta kača**)*

XII. predstava: **KRIŽANJE**

1. prizor: Kristusa pribijejo na križ, Kristus umrje na križu
2. prizor: Vojaki hočejo Jezusu kosti streti, sluga naznani, da je Pilat truplo Jezusovo daroval Jožefu Arimatejcu
3. prizor: Jezusa snamejo s križa in ga položijo v grob

* Živih slik verjetno niso postavili na oder, ker je bila brez njih tudi objavljena vsebina igre v časopisih po prizorih. Mi smo žive slike vseeno dodali (v oklepaju), ker so sicer zapisane v prvih dveh zvezkih besedila igre.

Seznam vlog

<i>Jezus Kristus:</i>	Ivan Drašček	
<i>Apostoli:</i>		
Peter	Jožef Jazbec	(Amos, član visokega zbora)
Juda	Franc Grmek	
Janez	Karl Fabjan	
Jernej	Rafael Šuc	(trgovec Mojzes)
Simon	Miro Jerič	(trgovec Hagej)
Jakob starejši	Franc Rudež	(trgovec Datan)
Jakob mlajši	Viktor Ščuka	(trgovec Manase)
Filip	Franc Jerič	(trgovec Kore)
Andrej	Alojzij Abram	(trgovec Jona)
Matej	Edvard Rudež	(član velikega zbora Natan)
Tadej	Ivan Grmek	(član velikega zbora Levi)
Tomaž	Jožef Pipan	(veliki duhovnik Ana)
Kajfa	Ivan Gerdol?	veliki duhoven
Ana, veliki duhoven		
Pilat, deželni oblastnik	Franc Abram	
Herod	? Rudež	
<i>Duhovniki:</i>		
Booz, Benjamin, Izak, Ruben, Levi, Jozue		
<i>Farizeji:</i>		
Amon, Samuel, Natan		
<i>Pismarji (pismouki):</i>		
Natanael, Heli, Sadok		
<i>Trgovci:</i>		
Datan, Manase, Mojzes, Hagej, Jona, Kore		
<i>Jezusov krog:</i>		
Marija (Jezusova mati), Magdalena, Veronika, Saloma, Marija Jakobova, Marta, Kleofa, Jožef Arimatejec, Nikodem, Simon gob(avec), Lazar, angel		
<i>Druge govoreče vloge:</i>		
Malh, Baraba, sluga Pilatov, Obed (sluga Herodov), ena dekla, druga dekla Ahasver, Amos, Elifas, Elijud, Zabulon, Salmon, Simon iz Cirene, stotnik (Longin), vojak I., vojak II., vojak III., vojak IV., Elind (nosi žeblje), levi razbojnik, desni razbojnik		
<i>Ljudstvo:</i>		
Možje, žene, bolniki, otroci		

Črno bele slike pasijonske igre v Kobjeglavi hranijo: Vanda Mržek, Lojzka Grmek in Marija Rudež. Posredoval jih je Jožef Abram iz Kobjeglave.

Predstava je bila na rahlo spuščajočem terenu Guornje Gurice, vzhodno od cerkve. Oder je bil pod potjo proti pokopališču, kjer je ob poti stala griža (*kup kamenja*, sedaj je tam vrt Antona Zega), da so bili gledalci razporejeni od spodaj navzgor proti cerkvi; za parkiranje koles so pripravili dvorišče pri Šveglčevih.

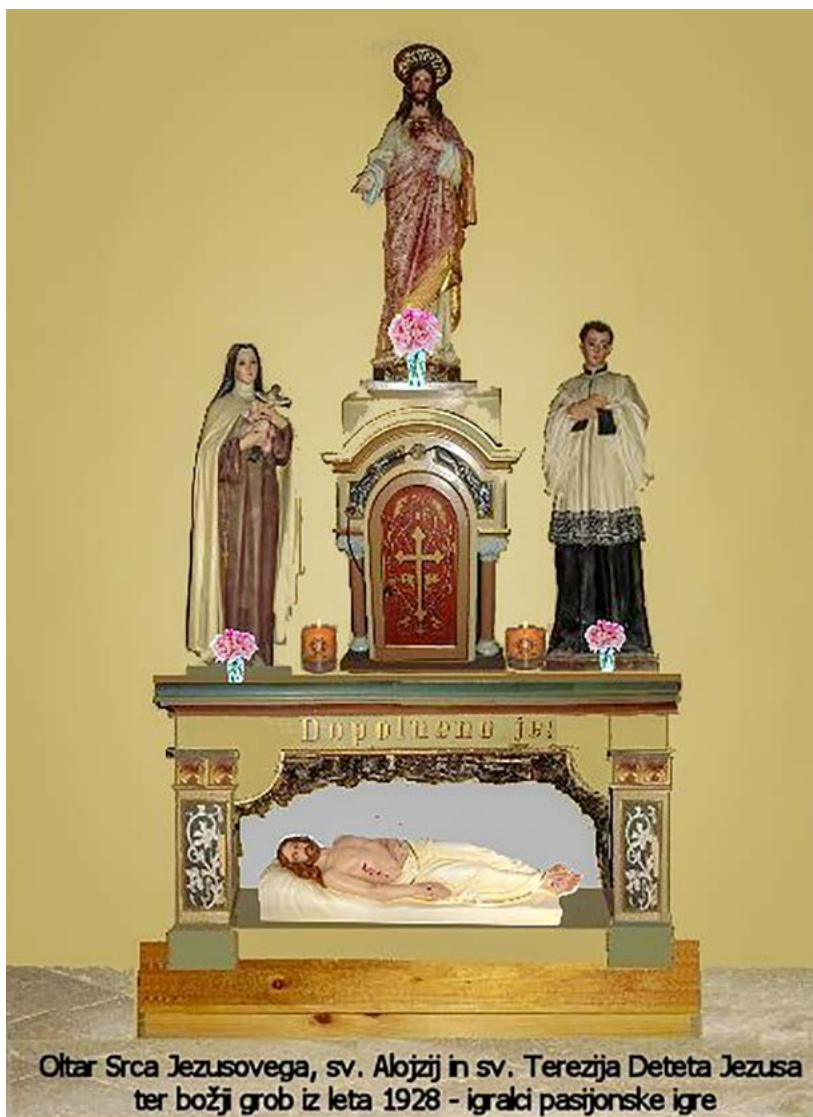
Rekonstrukcija razporeditve dogajanja pasijonske igre v Kobjeglavi. Avtor skice Jožef Abram.

OCENA PASIJONSKE IGRE V KOBJEGLAVI V LETU 1927¹⁵

»Na binkoštni ponedeljek so uprizorili v Kobjeglavi na Krasu Kristusovo trpljenje. Ta uprizoritev ni bila samo krajevnega značaja, kot so navadno vse prireditve po deželi, temveč je vsled svoje vsebine, obsega in sloga zainteresirala najširšo javnost med Slovenci v Italiji. K uprizoritvi so se zgrnile tisočglave množice iz Krasa, Vipavske in celo iz najoddaljenejših krajev. Neznatna Kobjeglava je postajala v minulih praznikih mali naš Oberammergau. Vse ceste so bile žive: avtomobili, motorji, vozovi, kolesa, pešci, so se dobesedno gnetli po cestah, ki peljejo iz Štanjela in Komna. Spominjam se prizorov iz leta 1921 v bavarskem

¹⁵ Filip T(erčelj) v: *Goriška straža*, 10. 6. 1927.

Oberammergauu, kamor dero tujci iz celega sveta gledat velezanimive pasijonske igre. Ne pride mi niti od daleč na misel, da bi ponedeljsko prireditvev primerjal z oberammergausko, a prizori v Kobjeglavi so bili, kar zadeva živahnost pred upri-zoritvijo, v marsičem slični onim.

Oltar Srca Jezusovega, sv. Alojzij in sv. Terezija Deteta Jezusa ter božji grob iz leta 1928 - igralci pasijonske igre

Zahvalni oltar Kobjeglavski pasijonski igri v cerkvi sv. angela Mihaela je bil postavljen leta 1928.

Fotorekonstrukcija Jožef Abram.

Tekom poldneva se je zbralo okrog tri tisoč udeležencev, ki so komaj dobili prostora v obširnem, amfiteatru podobnem gledališkem prostoru za cerkvijo. Uprizoritev ni bila torej navadna predstava, temveč pravi nazorni ljudski misijon. Kar more v skromnih razmerah nuditi preprosta kmečka vas, vse je sodelovalo pri uprizoritvi. Je ni bilo hiše v vasi, da ne bi imela pri veličastni predstavi igralcev, igralk, rediteljev, čuvajev, itd. Od domačega g. kurata, ki je vodil uprizoritev in nastopal v vlogi Kristusa, mimo učiteljstva, gospodarjev, med njimi že postaranih mož, žena, deklet, fantov in celo otrok, vse je bilo na delu, da bi največja svetovna drama doživela čim lepšo uprizoritev. Koliko mesecev, cele dni, je bilo posvečenih tej predstavi! Treba je bilo urediti primeren prostor. Ne moremo sicer povsem pohvaliti prostora, a kar je bilo najumestnejšega, to so spretne roke primerno uredile in okrasile. Sijajno okrašen oder, nešteto vencev, rožnatih mlajev in pomladnega zelenja je spremenilo obsežen prostor v ličen gaj. Ko se ne bi cmerilo binkoštno vreme, bi bile priprave še smotrnejše in naval še večji. Oder sam je bil velik, vendar ni prišel do veljave vsled tega, ker je bil zaprt in je oviral svetlobo in glas. Polovice udeležencev sploh ni dosegel glas, dasi so igralci govorili močno in razločno. Vsled drenja in dolgega poteka dejanja ni dosegla veličastnost prizorov zaželjenega uspeha. Ko ne bi bila vsebina že itak znana občinstvu, bi uprizoritev ne uspela. Izredno pohvalo pa zaslužijo udeleženci, ki so zelo mirno, dostojno in vztrajno sledili uprizoritvi, dasi marsikateri v dolgih štirih urah niso razločili besed in so bili moteni celo v prizorih. Le mimika igralcev in slikovitost kostumov sta vzbujala pozornost tudi pri najbolj oddaljenih gledavcih.

Dejanje samo so zelo motili in ovirali nekateri nepotrebni prizori, ki vsled sentimentalnih, neevangeljskih in semtertje dolgočasnih dvogovorov, sploh niso premaknili dejanja niti za ped. Srečanje in slovo Marije in trpečega Sina, jokajoče žene, Veronika s krvavim prtom, razni malenkostni prizori kot kockanje, ponavljajoča se zasliševanja itd., bi brez škode lahko izostali, da ne bi motili veličastnih prizorov, v katerih se dejanje značilno razvija.

Med najlepše prizore štejemo lahko sledeče: Triumfalni sprevod Kristusov v Jeruzalem, Zadnja večerja, Kristus pred Kajfom, Judežev obup, Petrov kes, Obsodba, četrta postaja na Križevem potu in Križanje. Pri teh prizorih je umolknila množica in tajnostno prisluhnila pretresljivim scenam. Škoda, da ni v igri več petja, manj dvogovorov in da pretresljivi prizor ni spremljal primeren orkester. Že sama mimika bi bila brez dolgoveznih govorov dovolj učinkovita. Skupine so bile slikovite. Zlasti so vplivale množice na odru. Nastopalo je v nekaterih prizorih nad 80 igralcev. Motilo je skupno govorjenje, ki je bilo nejasno, večkrat hrupno kričavo in nedramatsko. Svetloba je bila kajpada neprimerna in bi neizmerno bolj poživila prizore v vrtu Getzemani in na Kalvariji. Možno je pa seveda to le v velikih dvoranah.

Podrobnejšo kritiko o igralcih, bo prinesel »Naš čolnič«¹⁶. Pohvaliti moramo pa brez pridržka Kajfa, Judeža in Petra. Kristus je bil semtertje preveč monoton in poznala se mu je fizična utrujenost, ki pa ni motila veličastnega nastopa. Marija je igrala preveč sentimentalno in ni napravila vtisa močne žene, junaške mučenice. Igra naj bi se končala s Kristusovo smrtjo, ker je njegov pogreb za zaključek premalo učinkovit.

Ker bi kdo iz navedene kritike, utegnil sklepati na splošne nedostatke, moramo javno poudariti, da naše ljudstvo še ni videlo po vojni tako uspešne in pretresljive drame, kot smo jo videli v Kobjeglavi. Celotni vtis je bil zelo lep. Neverjetna požrtvovalnost voditeljev in igralcev mora vzbuditi v vsakem gledavcu izraz globokega začudenja in odkritosrčno hvaležnost. Z veseljem ugotavljam, da je občinstvo znalo oboje ceniti. Kar je pa še večje moralne vrednosti je to, da igralci v igri niso le nastopali kot figure, temveč so se na igro pripravili ne le s tem, da so jo zunanje doživeli, temveč so vsi kot pripravo na igro prejeli tudi skupno sv. obhajilo. S tem je uprizoritev postala res pravi misijon za vso vas in vsakega, ki je prisostvoval s pravim razpoloženjem. Red pri uprizoritvi je bil vzoren, obnašanje občinstva hvalevredno in materialni uspeh zadovoljiv. Ko v imenu naše javnosti izražamo najlepše čestitke č. g. režiserju, domačemu Prosvetnemu društvu, igralcem in vsem vaščanom, pridržujem zajedno tem čestitkam tudi željo, naj bi se v prijazni Kobjeglavi vsako leto ponavljalo Kristusovo trpljenje in v ta namen izboljšal prostor, besedilo in igra sama preuredila v toliko, da bi prišle s primernimi pevskimi in glasbenimi točkami do popolne veljave najlepše scene. Na ta način bo postala Kobjeglava naš mali Oberammergau, kar prav odkritosrčno želimo. Vsem, ki niso mogli na binkoštni ponedeljek videti te globoke verske in zelo pretresljive največje zgodovinske tragedije, povabimo, naj si jo ogledajo prihodnjo nedeljo. Žal ne bo nikomur.

T.[erčelj]. F.[ilip]«

ŠE BESEDA, DVE O PASIJONSKI IGRI V KOBJEGLAVI

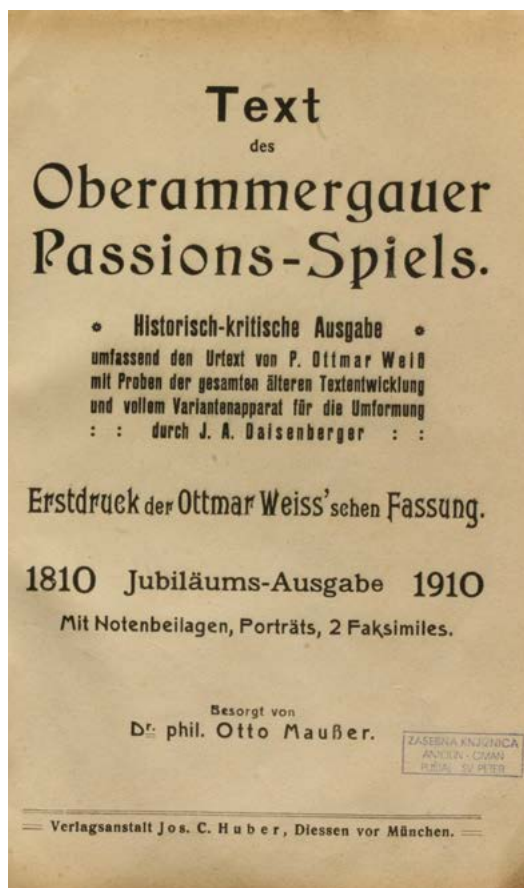
K temu, kar sta o uprizoritvi pasijonske igre v Kobjeglavi povedala Filip Terčelj in Jožef Abram, ni kaj dodati. Koliko je pravzaprav oberammergauskega pasijona (v nadaljevanju: OP) res v kobjeglavskem pasijonu (v nadaljevanju: KP)? Že v Mirnu so ljudje, predvsem časniki, leta 1912 in tudi leta 1927 v Kobjeglavi, pogosto primerjali obe igri, čeprav so imeli v mislih predvsem dolžino uprizoritve in množičen obisk; seveda so primerjali oba kraja, nekateri pa govorili, da je Drašček tudi prevedel besedilo slavnega bavarskega pasijona, o čemer se še vedno raziskuje.

¹⁶ Zaradi prizadetega odziva Draščka na njegovo kritiko, je bil Terčelj v zelo branem in vplivnem časopisu *Naš čolnič* do avtorja zelo uvideven in se je vzdržal kritike na dramaturške zdrse oziroma pomanjkljivosti igre.

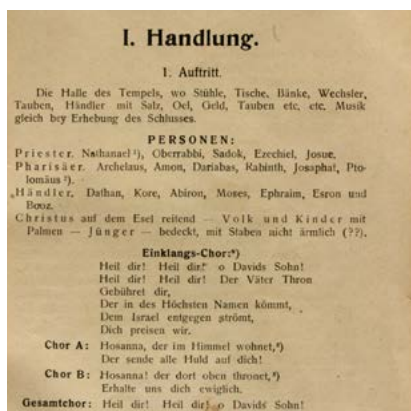

Ivan Drašček je gotovo poznal izvorno besedilo, ki je leta 1910, torej dve leti pred njegovo uprizoritvijo pasijonske igre v Mirnu, izšlo v Münchnu kot znanstveno-kritična izdaja na več kot 300 straneh.

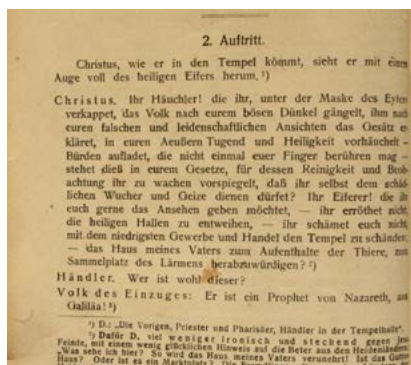
Vendar besedila ni dobesedno prevajal iz nemške predloge OP, držal pa se je zaporedja prizorov, le da je tamkajšnjih 17 dejanj za predstavu v Mirnu reducirjal na le 11. Pravzaprav lahko rečemo, da je Drašček napisal novo, svoje pasijonsko besedilo, zato ga lahko upravičeno poimenujemo *Draščkov pasijon*. Njegovo avtorstvo je še posebej poudarjeno s samostojnim prizorom Marijinega slovesa od Jezusa. To, 4. dejanje Četrta predstava: *Kristusova ločitev od Marije*, je vstavil za prizorom Jezusov slavnostni vhod v Jeruzalem. Mogoče je to tudi vzrok za razširitev KP na 12 dejanj.

Naslovna stran tekstovne knjige pasijonske igre v Oberammergau.

Prvo dejanje, začetek prvega in drugega prizora.

Drašček se je za imena sodnikov, farizejev, pismoukov in trgovcev zgledoval po oberammergauski predlogi.

S to razširitvijo Draščkovega besedila je KP še vedno precej manj obsežen kot OP, a predstava je vseeno trajala od pet do šest ur.¹⁷ Terčeljeva kritika o motilnih, nepotrebnih, neevangeljskih prizorih in dolgočasnih dvogovorih je bila seveda pravilna, kar je avtor dojel, in, kolikor se je dalo v zelo kratkem času, upošteval pri naslednji uprizoritvi. Ker pa je bilo izloženo prav to, njemu ljubo slovo Marije od Jezusa, je to odločitev verjetno težko sprejel in se kasneje nanjo tudi javno odzval.¹⁸ Prav ta prizor je bil eden redkih, če ne celo edini prizor v Draščkovi igri, ki ni bil prirejen iz OP; bil je njegovo avtorsko delo.

Marijini pasijoni, katerih glavna tema je Marijino trpljenje zaradi trpljenja in smrti Sina, imajo pri nas dolgo tradicijo, ne samo od Jožefinske verske reforme naprej. Dejansko gre za terezijansko-jožefinske verske ukrepe, saj je Škofjeloški pasijon leta 1768 ukinil goriški nadškof Attems, torej še v času vladanja Marije Terezije. Poleg *Zlatega očenaša* so prav *Marijini pasijoni* zapolnili »pasijonsko luknjo« po prepovedi pasijonskih procesij in iger. Ne bomo jih navajali s Koroške in Kranjske, spomnimo se raje še enkrat na ostanke pasijonskih iger v naših priobalnih mestih. Ti pasijonski ostanki, ki jih je navedel Mantuani, so prav *Marijini pasijoni*. Ne pozabimo, da je bila marijanska drža ljudem vedno ljubša kot kristološka, in to že v začetkih, na primer pri vzhodnih očetih, kot pri Gregorju Nazianškemu v 4. stoletju, krepila se je še v srednji vek. Spomnimo se samo na »našega« Filipa Žičkega¹⁹ in njegovih 10.133 verzov obsegajoči ep o Marijinem življenju (*Vita Mariae et salvatoris metrica*), ki ga imamo celo v slovenskem prevodu. Kasneje, v renesansi in času protestantizma z racionalizmom, je taka naravnost nekoliko zavrta. Se pa zato močno razvije v baroku in odzvanja do danes; no, s kratkimi presledki. Skratka, Kobjeglavski pasijon nas lahko spodbudi, da se tem stvarjem podrobneje posvetimo.

¹⁷ Za primerjavo povejmo, da je 31. uprizoritev OP leta 1922 trajala od 8. do 18. ure, torej polnih 8 ur, saj je bil med 12. in 14. uro odmor za kosilo. Igro bi sicer v Oberammergau morali po običaju igrati leta 1920, vendar so jo prestavili za dve leti, ker je veliko igralcev, pevcev in drugih sodelujočih padlo v svetovni vojni, bilo ranjenih ali so bili v ujetništvu. Na oder so postavili osemnajst živih slik z motivi iz Stare zaveze. Da si predstavljamo dimenzije tamkajšnje igre, povejmo, da je bilo v avditoriju 4 200 gledalcev, na odru pa 110 govorečih vlog in množica nastopajočih stastistov, s filharmoničnim orkestrom in z velikim pevskim zborom ter s tehničnimi, redarskimi in drugimi dejavnostmi. Skupaj kar 760 udeležencev pri igri, kar je bila četrtnina vseh tamkajšnjih prebivalcev. Od maja do septembra so imeli trideset ponovitev, ogledalo si jih je 311.000 obiskovalcev, od teh 100.000 iz tujine, med njimi tudi Filip Terčelj.

¹⁸ *Goriška straža*, 29. julij 1927.

¹⁹ Filip, kartuzijan, nabožen pesnik, po rodu morda iz Srednjega Frankovskega, je med leti 1300–1350 živel v Žički kartuziji. V nemškem jeziku je zložil 10.133 verzov obsegajočo pesnitev o Marijinem življenju, uporabljajoč starejše latinske pesnitve z isto vsebino, in je svoje delo posvetil neki hiši nemškega viteškega reda, najbrž velikonedeljski. Filipovo pesnitev je poslovenil Matija Zemljčič, *Kartuzijanskega brata Filipa Marijino življenje*, Maribor, 1904. Vir: *Slovenska biografija*.

O FILIPU TERČELJU, OCENJEVALCU PASIJONSKE IGRE V KOBJEGLAVI LETA 1927

Prav je, da predstavimo še Filipa Terčelja, predvsem zaradi njegove profesionalne kritike pasijonske igre in njega samega. Tako bomo bolj razumeli razmere v dvajsetih letih prejšnjega stoletja na Primorskem, v objemu prve italijanske okupacije, ki se Terčelju drugič ponovi v Ljubljani, kjer pa doživi po vojni svoj pasijon, pravi križev pot in križanje samo.

Filip Terčelj, slovenski duhovnik, pisatelj, pesnik, nabožni pisec, publicist, narodni delavec in mučenec. Rodil se je 2. februarja 1892 v Grivčah na Vipavskem, umrl je 7. januarja 1946 v Davči (Selška dolina). V Ljubljani je končal škofijsko gimnazijo, nato še bogoslovje in bil posvečen leta 1917.

Med leti 1917 in 1921 je bil kaplan v Škofji Loki. Takrat, med vojno in po njej, je bilo veliko pomanjkanje, zato so bili zlasti reveži na robu preživetja. Terčelj se jim je še posebej posvetil in se pokazal kot velik človekoljub in izjemen organizator. Zato je v Loki zbudil veliko občudovanje, vendar tudi velik odpor bogatih Ločanov in idejnih nasprotnikov. Slednje ga je verjetno kasneje stalo življenja, ko se je po 2. svetovni vojni za kratek čas zopet pojavil na Loškem. Nekaj več o Terčelju iz tega časa lahko preberete na koncu našega prispevka.

Zaradi svojega socialnega dela ga je škof Jeglič poslal na izobraževanje v tujino. Študiral je na socialni pedagoški fakulteti v Kölnu, kjer je pridobil naslov profesorja teologije s pravico javnosti. Z metodami prosvetnega dela se je seznanjal v Kolpingovih ljudsko-prosvetnih ustanovah v Mönchengladbachu. Med študijem je skrbel za slovenske izseljence na Vestfalskem in zanje ustanovil slovensko zasebno šolo v Hambornu. Ker se je še posebej zanimal za ljudsko gledališče, si je v Oberammergau ogledal tamkajšnjo slovito pasijonsko igro. Po vrnitvi domov je bil Terčelj iz ljubljanske škofije (rodil se je na kranjski strani Hublja) leta 1922 posojen goriški nadškofiji, kjer je primanjkovalo duhovnikov, ki jih je fašistični režim razseljeval po Italiji. V pomembnem duhovniškem Zboru svečenikov sv. Pavla je Terčelj postal vodja v odseku za kulturno iniciativo in iz njega tega leta v Gorici ustanovil *Prosvetno zvezo* ter postal njen generalni »zvezni« tajnik. Prosvetna zveza je postala po veliki vojni največja slovenska kulturna matica na Primorskem. Terčelj je organiziral prosvetna društva s tečaji in knjižnicami, dramski in telovadnimi odseki, tako je bilo leta 1925 na Goriškem v 162. društvih že 12 000 članov. Glasilo zveze je bil časopis *Naš čolnič*, njegov urednik in glavni pisec je bil Filip Terčelj. Časopis je izhajal od decembra 1923 do januarja 1929, ko so bili že vsi drugi slovenski časopisi in kulturna društva ukinjeni. Terčelj je postal tudi duhovni vodja in katehet v slovenskem zavodu Alojzijevišče ter član vodstva Goriške Mohorjeve družbe. Vanjo je v službo povabil njihovega mladega pisca Franceta Bevka

iz Zakojce. Za svoje številne prispevke in knjige je pri pisanju večkrat uporabljal psevdonime: Grivški, Čavenski, Pelikan ali pa se je podpisoval s Filip ali kraticama, F. T. Italijanske oblasti so Terčelja zaprle leta 1931, naslednje leto je bil obsojen na 5 let konfinacije v Campobasso, a bil po enem letu izpuščen. Moral se je dnevno javljati oblastem in ni smel opravljati nobene službe.

Leta 1934 je pred ponovno aretacijo prebегnil v Ljubljano in bil do leta 1945 suplent za nemščino in profesor verouka na II. državni, danes Poljanski gimnaziji, ter kurat v prisilni delavnici. Italijani so ga ob okupaciji leta 1941 zaprli, za njimi so ga nadzirali tudi Nemci. Terčelj je zbiral dijaštvo in prirejal številne glasbeno-gledališke predstave. Dijakom je pomagal tudi materialno, reševal je ljudi, ki so imeli težave z italijanskimi in nemškimi okupacijskimi oblastmi (družini Tomšič in Breclj). Med okupacijo je finančno podpiral OF, komunizem pa je dosledno zavračal, kar pa je bilo zanj usodno. To še toliko bolj, ker je na zaslišanju rekel tudi, da se mu: »... je zdelo zamalo, da so se buržujski elementi istovetili s proletarskim gibanjem ...«. Takoj po prihodu partizanov je bil odstranjen iz gimnazije, izgubil je stanovanje, bil osumljen izdajstva, zaničevan in tri mesece zaprt. Ko pa mu niso mogli dokazati krivde, so ga spustili in se je brez vsega znašel dobesedno na cesti. Želel je domov, na Primorsko, vendar mu niso dovolili, nadzorovali so ga. Pisno se je obrnil na nekdanjega literarnega sodelavca Franceta Bevka, a odgovora vplivnega politika ni prejel. Seznanil se je z duhovnikom Francem Krašnjo in mu šel, z vednostjo in soglasjem oblasti, pomagat pri dušnopastirskem delu župnije Sorice in vikariata Davče. V božičnem času leta 1945 so iz vasi pod Ratitovcem in iz Davče izselili 14 družin (89 oseb) ter jih kasneje iz Škofje Loke z vlakom poslali čez mejo v Avstrijo. Oba duhovnika sta se 7. januarja 1946 peš odpravljala proti Železnikom, da bi se od tam z avtobusom odpeljala v Ljubljano. Nameravala sta posredovati pri prijateljih in znancih (Bevk, Maček, Breclj, Tomšič), da bi se izgnanci vrnili. Na poti sta ju zajela aktivista, člana KPS, ju odpeljala v nasprotno smer proti Davči in ju v Štultcovi grapi predala pripadnikom KNOJA, ki so bili nastanjeni na meji. Ti so ju zahrbtno ustrelili in ju tam zakopali. Domačini so najprej našli brevir, ki jim je nakazal, kje je grob. Kasneje so oba prekopali na davško pokopališče.²⁰

FILIP TERČELJ V ŠKOFJI LOKI

Filip Terčelj je bil že na začetku duhovniške poti prepričan, da ni dovolj le osebna dobrotelost, ampak tudi organizirana in načrtna človekoljubna dejavnost. Zato je v župniji Škofja Loka, v okviru Izobraževalnega društva, ustanovil odsek Dobrotelost, ki je prevzel organizirano skrb za uboge.

²⁰ Povzeto po: *Primorski biografski leksikon, primorci.si, Slovenska biografija, Ognjišče 1992/2, Wikipedija.*

Filip Terčelj (1892–1946)

Leta 1918 so preuredili mestno ubožnico, da je postala spodobno okolje, z redno prehrano, čistočo in določenim redom. Tri sestre iz neke ukinjene redovne skupnosti so skrbele za postrežbo. Člani odseka so skrbeli za reveže iz mesta in okolice. K organizirani dobroteljni so spodbujali in vzgajali tudi otroke. Za Miklavža 1919 so 110 otrok obdarovali s prepotrebno obleko. V okviru Dobrotelnosti so pisali razne prošnje na pristojne urade za pomoč ubogim, sprejem pohabljenih otrok v šole in razne podpore preprostim ljudem, ki niso poznali svojih pravic. Povezovali so se celo s širšo okolico proti vojnim dobičkarjem in raznim trgovcem, ki so neupravičeno čezmerno zviševali cene. Pri tem so bili deloma uspešni, cene so postale malo znosnejše. Izzvali pa so silovit bes najbogatejših meščanov. Organizator in duša tega prizadevanja je bil kaplan Terčelj. Ti podatki so razvidni iz vizitacijskega poročila z dne 8. maja 1920, ob birmi v škofjeloški župniji.

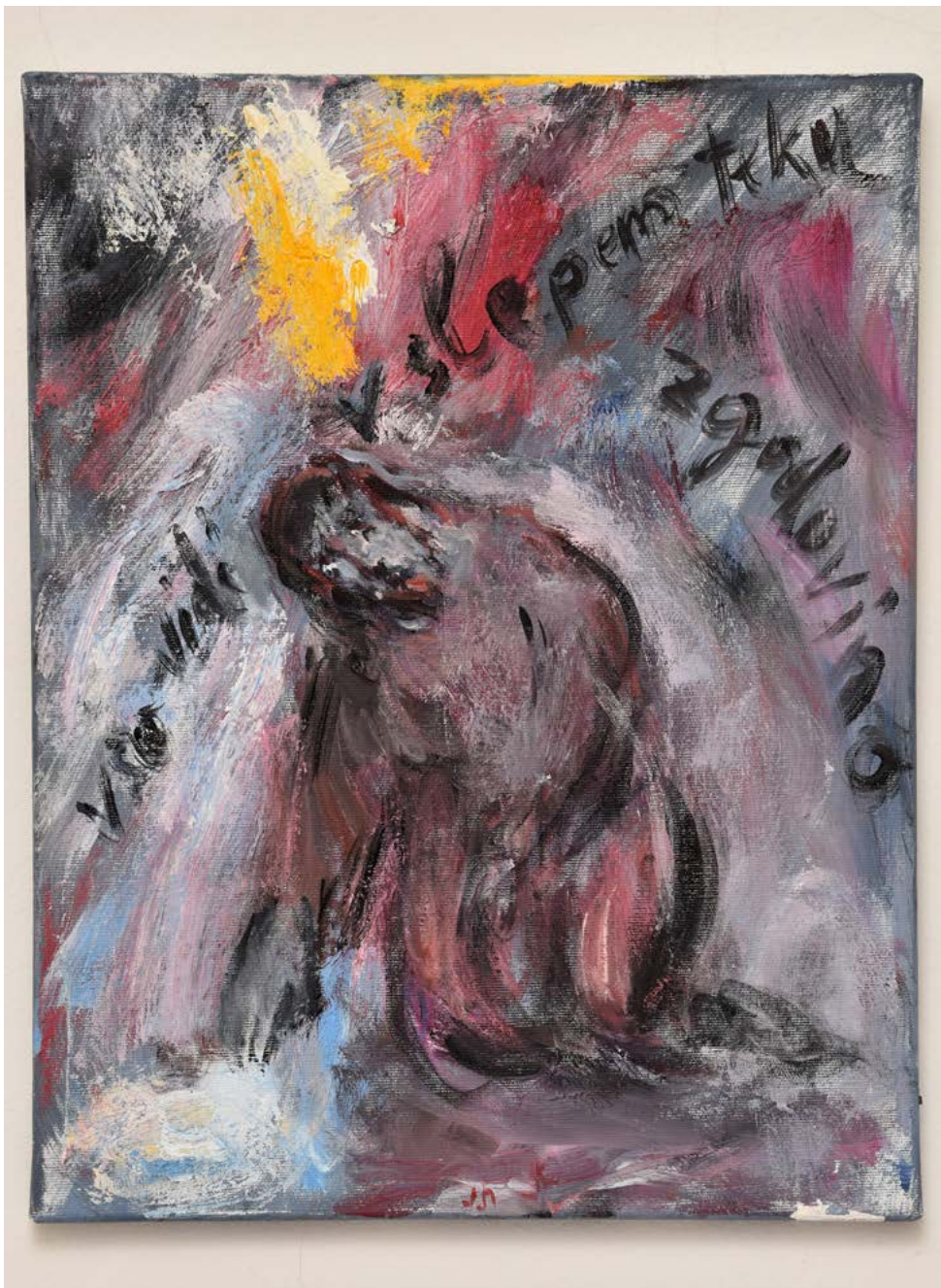
Škofjeločani ga niso pozabili, zato so ga leta 1935 povabili v škofjeloški »profesorski ceh«, ki je združeval intelektualce, ki so bili Ločani ali pa povezani z Loko. Doajen skupine je bil publicist, urednik in politik prof. Ivan Dolenc, ostali člani pa: dr. Vilko Fajdiga, dr. Tine Debeljak, dr. Maks Miklavčič, dr. Josip Demšar, dr. Pavle Blaznik, dr. France Koblar, prof. France Planina, Maks Stanovnik, Jakob Šolar, Dora Pegam Vodnik in drugi.

V Slovenski ljudski stranki so celo razmišljali, da bi Terčelja zaradi njegovih sposobnosti in ugleda predlagali za poslanca škofjeloškega okraja na državnih volitvah leta 1938. Tudi po 2. svetovni vojni so se ga »spomnili« nekateri Ločani, eni doma, drugi v Ljubljani, oboji na oblasti. Poskrbeli so, da je lahko prišel prav na Škofjeloško, na konec Selške doline in tu, blizu svoje Primorske, doživel svoj križev pot in grob.

Glej: Albreht, I.: *Filip Terčelj*, Družina, Ljubljana, 2017, str. 95–97.

MISEL ZA KONEC

Prav Marijino slovo od Jezusa bi bilo lahko pri morebitni ponovni oživitvi Kobjeglavskega pasijona tisti dramaturški element, ki bi najprimerneje upošteval tako našo tradicijo Marijinih pasijonov kakor tudi Terčeljevo kritiko. Sposoben režiser lahko ustvari dobro in gledljivo uprizoritev. Tako bi Kobjeglavci ob stoletnici Draščkovega pasijona najprimerneje obeležili svoj slavni dogodek in počastili spomin na nekdanjega župnika, saj se je s svojo pasijonsko igro v tedanjih težkih časih uvrstil v slavno vrsto čedermacev, slovenskih rodoljubov na Primorskem. Slovenci pa bi dobili nov, sodoben Draščkov pasijon.

Getsemani, Jošt Snoj, »Pasijon«, olje na platnu, 2017–2018.

dr. Janez Juhant

ŽIVLJENJE JE TRPLJENE IN POTRPLJENJE (JANEZ EVANGELIST KREK)

UVOD

Namen prispevka je premišljati razsežnosti in povezanosti Kristusovega trpljenja in trpljenja njegovih učencev, slovenskih kristjanov v medvojnih in povojnih prevratnih kalvarijah. Sprašujemo se, kaj se je zgodilo našim prednikom in posledično nam, ko so morali po tako strašni poti trpljenja za Kristusom. Obenem predvidevamo, da razsežnost Kristusovega pasijona zadeva tudi vse, ki so si naložili breme maščevanja in iztrebljanja svojih rojakov, saj jih je bila večina zaznamovanih s križem. Trpljenje ostaja stalnica ne le življenja kristjanov, temveč vseh ljudi, zato raziskujemo, ali smo po travmatičnih doživetjih bratomorne vojne in prevrata sposobni medsebojnega vživljanja, dialoga in zavestnega iskanja resnice za preživetje Slovencev in zemljanov. Kristusov pasijon za vse ostaja učna ura življenja in preživetja v svetu ter preskusni kamen njihove človeškosti. Predpostavljamo pa, da v dialogu s sočlovekom in Bogom človek zori za premagovanje in prenašanje lastnega trpljenja in se usposablja za to, da deli tudi trpljenje drugih.

TRPLJENJE IN KRIŽEV POT

Naš krščanski selški rojak in voditelj slovenskega naroda v zahtevnem obdobju nastajanja slovenske narodne zavesti Janez Evangelist Krek (1865–1917) je zapisal, da je življenje trpljenje in potrpljenje.¹ Delitev življenja z drugim oziroma človekovo vživljanje v skrivnostno celovitost življenja z drugimi omogoča in vleče človeka iz sebe in njegove sebičnosti, ga odpira drugim, vrašča v družbeno tkivo ter ga usposablja za ljubezen in sočutje z drugimi. Sam Krek je bil z dejavno življenjsko zavzetostjo in neprestano razpoložljivostjo za ljudi in celoten narod zgled takega življenja za druge. Poudarjal je, da krščanstvo človeka vleče iz za-verovanosti vase, ga osvobaja samoljubnosti in usposablja za razpoložljivost za

¹ Zanimivo, da je Marijan Kokalj iz Topolj, Selca, danes jezuitski duhovnik, z uprizoritvijo Krekove igre *Turški križ* doma zorel za režijo Škofjeloškega pasijona, ki ga je s sodelavci postavil leta 1999 in 2000.

druge. Tako se utrjuje sočutje med ljudmi in se jih vzgaja za vživljanje v težave in stiske drugih. To odpiranje trpljenju drugega človeka pa poleg njegovih lastnih stisk prinaša ob stikih in vživljanju v druge še dodatno trpljenje. Sam Bog, kot je Krek poudarjal v postnih pridigah v ljubljanski stolnici spomladi leta 1906, je z učlovečenjem Jezusa Kristusa pokazal to sočutnost do človeka in delil z nami križe in težave življenja. Po njegovem zgledu naj kristjani in drugi hodijo za njim. Ob Kristusovem križevem potu se tudi sami usposablajo za življenje darovanja, kot je zapisal pesnik Simon Gregorčič: »Daritev bodi ti življenje celo; oltar najlepši je – srca oltar, ljubezen sveta v njem – nebešk' je žar, Gospodu žrtva vsako dobro delo.«

Križev pot se je v srednjeveškem krščanstvu, posebno pod vplivom svetega Frančiška (1181/2–1226), začetnika manjših bratov oziroma frančiškanov, kapucinov in minoritov, razširil kot pobožnost, v kateri so se verni vživljali v Kristusovo trpljenje. Križev pot se je tako uveljavil kot molitev in drama (pasijon) človeškega življenja. V njem se na izrazit način prepletata trpljenje Božjega Sina in trpljenje vsakega človeka. S pobožnostjo pasijona je v veri v Božjega sina rasla, se utrjevala in krepila vera, da človek v trpljenju ni sam, saj je Božji Sin Jezus Kristus delil, in v vseh časih stalno deli, človeško trpljenje in ga odrešuje za večno življenje.

Frančišek Asiški je spodbudil tudi postavljanje jaslic. Ta krščanski običaj uteleša in ponavzočuje Boga med nami (*Emanuel* = Bog z nami). Jaslice in pasijon, kot najbolj izraziti vidni podobi Božje navzočnosti med nami v osebi Boga – Človeka Jezusa Kristusa, sta obenem smernici in odrešenjski skrivnosti človeka. Po pesniku Otonu Župančiču naj bi se naše družine ravnale po sveti družini in živele iz bogkovega kota, se pravi od jaslic do križa naj bi iz bogkovega kota deževal blagoslov na življenje vernih kristjanov. V tem smislu je judovska spreobrnjenka h krščanstvu, karmeličanka sestra Benedikta oziroma mučenka Auschwitzta Edith Stein (1891–1942), napisala delo *Od jaslic do križa*. Vsak človek se rodi v bolečini in v zibelko človeka kot končnega, smrtnega bitja je vgrajena nikoli razlozljiva pot trpljenja, ki se na tem svetu konča s smrtjo. Tudi na križu umirajoči Jezus Kristus je solidaren s človekom v teh najtežjih trenutkih in ga v trpljenju spodbuja in dviga, kot je zagotovil Jezus rojaku, ki je bil križan z njim: »Danes boš z menoj v raj.« (Lk 23,43) Obujeni od mrtvih odpira zarjo večnega odrešenja. Človeško življenje vseskozi spremlja obnebe Odrešenika, ki se je rodil, živel v (ubogi) človeški družini, trpel, bil križan za nas in bil obujen v slavi. V tem njegovem križevem potu kristjani nekoč in danes iščemo odgovore na svoje nerazumljive križeve poti. Tudi naši rojaki na Loškem gradu in drugih moriščih po Škofjeloški okolici in Sloveniji so z vero v Kristusa hodili po nečloveški poti trpljenja in smrti, z upanjem na večno zarjo pri Njem.

KAKO UBESEDITI SMISELNOST TRPLJENJA?

Človekova življenjsko usodna in najbolj odločilna zaznamovanost je izkušnja trpljenja. Usodna je zato, ker je človek ne zna ali ne zmore nikoli popolnoma razložiti; odločilna pa, ker najbolj zaznamuje človeško življenje; nobena druga razsežnost življenja človeku ne pusti tako globokih sledi kot trpljenje. Brazde na obrazu razodevajo trpečega človeka, ki se je oblikoval v preizkušnji bolečine, zadane od trpljenja. To se zarije pod kožo in naguba oziroma razburka življenjsko čistino. Radost življenja je praviloma kratkotrajna, bolečine pa toliko bolj pogoste, zato temu primerno razgibajo enostavnost in gladkost življenja. Če jih človek ni mogel ali znal ubesediti – ker je beseda človekovo orodje spoprijemanja z njegovo zahtevno resničnostjo – se globoko zarijejo v njegovo duševno podzavest. Da bi človek kot vsemu v svojem življenju odmeril dalj in stran, se pravi, osmisli to skrivnost svojega življenja, se stalno sprašuje in išče odgovor za nerazumljive, nečloveške in človekovo dožemanje presegajoče trpljenjske udarce in preizkušnje. V zgodovini našega naroda so bili temu priče naši rojaki med in po 2. svetovni vojni, ko je slovenska kalvarija oplazila skoraj vsakega človeka v vlogi trpečega Kristusa, sočutnih žena in mož ali pa Pilata, rabljev oziroma drugih ljudi v zatiral-skih vlogah na slovenski kalvariji življenja in smrti na obeh straneh bratomornega prevrata. Še bolj kruto je bilo to trpljenje zato, ker ga večina prizadetih ni mogla in smela ubesediti. Ta travma še vedno tli v slovenski osebni in družbeni podzavesti. Ubeseđenje bolečine pa se lahko zgodi le prek drugih ljudi, partnerjev oziroma sogovornikov, ki v medsebojni izmenjavi – komunikaciji – razklenjejo usedline trpljenja in olajšajo dušo. Zato toliko bolj kruto in nečloveško zaznamujejo človeka prikrite, nasilno ali nezavedno zamolčane bolečine, ki jih ne more ali ne sme razodeti sočloveku. Za človeka kot govoreče bitje je življenjskega pomena odprtost drugemu in možnost, da z njim podeli življenje. To se na človeški način zgodi le z besedo. Če beseda utihne in pogovor zamre, človek nima drugih sredstev, s katerimi bi izgladil svoje življenjske napetosti. Ker je trpljenje tako občutljiva plat človeške biti, človek težko pride z besedo na dan. Toliko bolj, če s silo zapremo pot besedi trpljenja, bodisi, da smo gluhi za trpljenje sočloveka ali celo nasilno, kot je bilo to primer v totalitarnih režimih, ko ljudem zaprejo možnosti, da bi izgovorili svojo bolečino. Zato so tako pomembni pričevalci koncentracijskih taborišč po Sloveniji in po svetu, ker izpolnjujejo dolg do zamolčanih, zasutih, zažganih ali kako drugače uničenih človeških življenj. Tudi odhajajoči v smrt so skušali odvreči listič, z zapisom o odhodu v Kočevski rog ali kako drugo morišče. Trpini so na poti v smrt skušali sotrpinom, za katere so upali, da bodo preživeli, dati znamenja svoje usode, da bi se ohranil spomin na kraj in način njihove smrti. Potrdili so jo vsaj redki pričevalci, ki jim je uspelo uiti z morišč. Moderni sistemi mučenja in genocidov so namreč izdelali prefinjene strategije, da bi preprečili ubeseđenje

trpljenja. Ranjeno in okrutno zatrto človeškost so tako oropali osnovne človeške možnosti: deliti življenje in trpljenje z drugimi, da bi jim srečanje vsaj olajšalo trpljenje. Ni zaman zapisal pesnik Simon Gregorčič: »Gorje mu, ki v nesreči biva sam; a srečen ni, kdor srečo uživa sam!«

Raziskave potrjujejo, da so starši, ki so doživeli krutost nacističnih taborišč in jih skušali prikriti svojim otrokom, te kljub temu nebesedno prenesli na svoje otroke in jih zaznamovali s travmami, ki so jih nosili v sebi. Namesto, da bi jih ubesedili, so jih nebesedno nalagali otrokom in jih nezavedno zaznamovali s svojo bolečino oziroma jim obremenili življenje. Pri nas sicer šele dobro začenjamo raziskovati, kakšne so posledice medvojnih in povojnih, na silo zamočanih in prikritih, morij in morišč, a posledice so v družbi kljub temu vidne. Ljudje smo nepomirjeni, družba je razklana, usedline neobdelane krute polpreteklosti pa slovensko družbo puščajo negotovo in jo vodijo tudi v tvegano, negotovo in družbeno nekonsistentno (nesprijemljivo = se ne da povezati, nezraščeno, nesodelovalno) prihodnost. Smiselnost trpljenja se rešuje v srečanju z ljudmi in Bogom. Večkrat ostane človeku molitev kot zadnje sredstvo, zato je Križev pot tako pomenljiva molitev v usodnih preizkušnjah življenja.

SPRAŠUJOČI SE ČLOVEK

Nad težo življenja so tožili Grki in se spraševali po smislu življenja. Sofokles v *Ojdiču na Kolonu* pravi, da je za človeka bolje, da se ne rodi, če pa se je že rodil, pomeni odrešitev, da se čim prej umakne s tega sveta, se pravi umre in tako čim hitreje zapusti ta kraj trpljenja.

Trpljenje je zaradi svoje silovitosti odločilno gibalo oziroma pobuda (motiv) človekovemu iskanju oziroma oblikovanju orodij za osmišljanje življenjskih križev in iskanje opore v njih pri soljudeh. Sočutje je zato pomembna človekova usposobljenost za življenje z drugimi, ki najde svoje mesto in potrditev ravno v sotrpjenju z ljudmi. Človek sam sicer išče poti iz te trpljenjske zadetosti in zaznamovanosti, da bi si čim bolj olajšal trpljenje in si življenje napravil bolj znosno. Pot je lažja in znosnejša v povezanosti z drugimi. Zato so najbolj kritični časi ravno časi hudih prepirov, vojn, to so časi nerazumljivega trpljenja. Že fizično trpljenje, se pravi, naravne nesreče, so človeku uganka. Še bolj zahtevno je moralno trpljenje, ki ga človek povzroča sočloveku. Oboje je v vojnah in revolucijah 20. stoletja doživelo naslutene in nedojemljive razsežnosti. Bil je čas skrajnosti, kot pravi zgodovinar Hobsbawm. Take skrajnosti se zaostrujejo v tretjo in najglobljo Leibnizovo metafizično razsežnost kot ‚večni‘ bitni problem človeka, namreč: zakaj trpljenje sploh je.

Kritična obdobja življenja, osebne in družinske nesreče, naravne ujme ali vojne in prevrati, ki jih je povzročil človek sam, stopnjujejo oziroma zaostrujejo pro-

blem smiselnosti življenja in naslavljajo tudi na Boga, kot izvor in cilj človekovega življenja, žgoče vprašanje, zakaj trpljenje. Na to skušajo odgovoriti številni misleci in umetniki, saj gre za temeljno vprašanje človeka. Filozof Leibniz trpljenje razčlenjuje kot fizično, moralno in metafizično zlo. Fizično zlo pomeni, da živimo v svetu nepopolnosti. Doživljamo ga sicer kot dobrega, a se ne razodeva v polnosti kot dober. Filozofi so zato (poenostavljeno) sklepali, da je zlo pomanjkanje dobrega. Svet namreč okušamo kot nepopolnost, nesrečo, težavo oziroma kot trpljenje in smrt. Še bolj žgoč problem je moralno zlo. Ljudje zadajamo bolečine drug drugemu. Metafizično zlo pa je po Leibnizu zaznamovanost končne biti z omejenostjo oziroma nepopolnostjo. Človek kot umno bitje, ki skuša stvari domisliti do konca, ne more najti odgovora na to temeljno dejstvo njegove biti. Lahko rečemo, da je od pradavnih časov celotno človekovo življenje predvsem osmislitev trpljenja. Srednjeveški misleci so v tem smislu trdili, da je življenje umetnost umiranja (*ars moreindi*) oziroma smrt je – življenje mojega življenja. Gustav Mahler je v svoji *Drugi simfoniji zapisal*: »Umril bom, da bom ponovno živel.« Tako osnovno sporočilo nam daje tudi Jezus, ko pravi: »Resnično, resnično vam povem: Če pšenično zrno ne pade v zemljo in ne umre, ostane samo, če pa umre, obrodi obilo sadu.« (Jn 12,24)

TRPLJENJE IN VERA

Razumljivo, da se posebno religije sprašujejo po smislu trpljenja in smiselnost človeškega trpljenja povezujejo tudi z vprašanjem po Bogu. Tukaj se bomo omejili na judovsko in krščansko izročilo, spregovorili pa bomo tudi o budizmu in omenili še druge indijske religije, in sicer, ker se izrazito ukvarjajo s človeškim trpljenjem.

Judovstvo ima močna besedila o trpljenju nedolžnega. Posebej izrazita je *Jobova knjiga*, problem izpostavljajo tudi druge tako imenovane modrostne knjige, med njimi *Sirahova knjiga*, *Knjiga modrosti ter Pregovori*. Krščanstvo postavlja v središče Kristusa, Boga na križu. Knjiga modrosti izpostavlja življenje pravičnega in pogubo krivičnega. Sicer je odgovor vseh teh knjig, da trpljenje povzroča hudi duh oziroma analogno hudoben človek, da pa Bog pravičnega rešuje iz tega, če ne v času življenja pa po smrti. Višek ta vera dosega v obujenju Jezusa Kristusa, nedolžnega božjega služabnika, kot je zapisal prerok Izaija (Poglavja 43, 49, 50 in 52). A Jezusova prošnja pred trpljenjem: »In šel je malo naprej, se vrgel na tla in molil, da bi šla, če je mogoče, ta ura mimo njega.« (Mr 14,35), govori o tem, da je tudi on doživljal, skrajnost človeške trpljenjske usode.

Budizem je tako kot krščanstvo blizu človeškemu trpljenju, a spodbuja k čim večjemu oddaljevanju od življenja, kar bo prineslo rešitev od trpljenja. Zato budistični nauk o trpljenju označujemo kot pesimistično etiko, medtem ko v kr-

ščanstvu lahko govorimo o optimistični etiki, saj poudarja, da po Kristusovem vstajenjskem zgledu trpljenje pelje v odrešenje človeka kot osebe. Razlika je torej v tem, da budizem označuje trpljenje negativno, saj izvira neposredno iz življenja. Budisti posvečajo vso energijo preseganju življenja. Z vajo se človek lahko dvigne nad življenje in v premagovanju življenjskih gonov, ki vzdržujejo življenje, najde pomiritev. Z drugimi besedami: budizem meni, da je treba vse, kar gradi, omogoča in pospešuje življenje, zavračati, da bi človek postajal vse manj udeležen na procesih življenja, dosegel pomirjenje in nirvano, prišel v stanje popolnega mirovanja, v katerem ne bi čutil nobenih življenjskih potreb več. Budizem oznanja štiri temeljne resnice: 1. Vse življenje je trpljenje. 2. Vse trpljenje povzroča sebično poželenje, »žeja«. 3. Odprava poželenja vodi do odprave trpljenja, do prekinitve verige ponovnega rojevanja. 4. Pot do osvoboditve poželenja je sveta osmerna pot, ki jo sestavljajo: pravilna vera, pravilno mišljenje, pravilno govorjenje, pravilno ravnanje, pravilno življenje, pravilno stremljenje, pravilno spominjanje, pravilno poglobljanje. Sidharta Gautama je skozi uvid v resnice in skozi prehojeno osmerno potjo postal razsvetljeni (Buda).

Če krščanstvo govori o osmišljanju trpljenja, ki vsebuje tudi človekovo prizadetost nad trpljenjem drugih in sočutnost z njimi, budizem in tudi druge indijske religiozne smeri spodbujajo človeka k neudeleženi, zmanjševanju lasnih potreb. Džainizem, ki mu je pripadal tudi indijski mislec Gandi, uči, naj človek uživa čim manj stvari – tudi hrane. Pravilo džainističnih menihov je dvaintrideset ust (rastlinske, tj. najbolj preproste in najmanj življenje ogrožajoče hrane) na dan. Uživanje mesa zahteva uničenje življenja živali, zato ni skladno s tem naukom. Obenem vse te smeri poudarjajo, da ni pomembno, ali delimo trpljenje z drugim, saj mu ga ne moremo vzeti ali ga olajšati, pač pa naj bo vsakdo prepuščen, da se sam osvobaja in rešuje. Mati Terezija iz Kalkute je po krščanskem prepričanju ravno zato s svojimi sestrami – in one počno to še danes – pomagala revežem dostojno in človeško umirati. Bistvo večine indijskih duhovnih gibanj pa je odpoved vsemu in prepustitev človeka usodi. So pa zato kritična do sodobne človekove potrošniške požrešnosti, ki načenjajo naravo in živa bitja, zato danes številni, tudi na podlagi tega, opozarjajo na požrešnost sodobnega potrošniškega človeka. Seveda pa je odpoved sebi – kot rečeno – tudi pomembno sporočilo krščanstva.

NEDOJEMLJIVA SKRIVNOST IN VPRAŠANJE PRAVIČNOSTI

Kljub temu ali ravno zato zlo in trpljenje ostajata najbolj nedoumljiva in preskušena skrivnost človeškega bitja. Evangeličanski teolog Jürgen Moltmann razmišlja takole: »Tako kot je svet zares ustrojen, se vera v hudiča kaže bližja kot pa vera v Boga. Pekli svetovnih vojn, Auschwitza, Hirošime, Vietnama in vsakdanja

izkušnja, ki človeka pooblašča, da drugemu reče: ‚življenje mi delaš pekel; pogosto vodi k temu, da si svet predstavljamo kot ‚hišo mrtvih‘, kot vrtec, norišnico ali kot *univers concentrationnaire* (koncentracijski svet), ne pa kot dobro zemljo pod dobrim nebom pravičnega Boga.« Avgust Strindberg (1849–1912) je razlagal: »Jezus Kristus se je spustil v pekel; ta spust v pekel, to je njegovo potovanje tukaj na zemlji, njegova pot skozi norišnico, mrtvašnico na zemlji.« Teizem in ateizem se po njegovem preskušata s smislom življenja tako, da skušata dokazati »ravnodušnost Boga in njegov končni odhod iz človeškega sveta. Ateizem se tu predstavlja kot brat teizma«. Oboje je metafizično razlaganje, ki skuša pojasniti svet kot delo božanskega človeka ali Boga. Tako Max Horkheimer kritizira kot nepravilno takó kapitalistično kot Stalinovo marksistično društvo in kot vrhunec svoje kritične teorije izpostavlja »hrepenenje po tem, da ubijalec ne bi triumfiral nad žrtvijo«. A kako na tem svetu ob tolikem trpljenju nedolžnih, posebno otrok, preprečiti zmagošlavje tiranov oziroma gospodujočih, ki imajo v oblasti bogastvo sveta nad nedolžnimi?

Ostaja upanje, ki so ga gojili naši rojaki na poti v smrt v povojnih koncentracijskih taboriščih in moriščih: Šentvid, Teharje, Škofjeloški grad in okolica, Kočevski rog, Huda Jama, rudniški rovi. Kristusovo rojstvo, smrt na križu in njegovo vstajenje so bili trpinom upanje, da je tudi v tej katastrofi Bog z njimi. Čeprav ne znamo dati odgovora, zakaj se je to njim zgodilo in zakaj se to dogaja tudi tolikim drugim zemljanom, ostajata to naše upanje in zaveza, da delimo trpljenje ljudi, smo simpatični – se vživljamo drug v drugega ter smo solidarni v življenju z drugimi ter tako svetu oznanjamo, da je v vsakem človeškem položaju Bog z nami in da njegova pravičnost kljub človeškim krivicam vlada nad človeštvom in svetom. Ta najbolj zanesljiva pot iz nasilja v človeško, sodelovalno in, moderno rečeno, demokratično družbo, ostaja stalen in nikoli popolnoma uresničen cilj in hrepenenje človeka.

POMAGA NAM SAMO BOG, KI TRPI Z NAMI

Elie Wiesel v svojem avtobiografskem romanu *Noč* razmišlja o svoji kruti usodi in iz svoje pretresljive življenjske izkušnje postavlja sartrovsko vprašanje: Ali je mogoče verjeti v Boga, ki dopušča trpljenje nedolžnih, posebej otrok? Podobno je Sartre, prepričan, da v takega Boga, ki dopušča smrt nedolžnih otrok, ni mogoče verovati in zaključuje, da »ne bi smeli spočeti nobenih otrok več«. Wiesel pretresen ugotavlja, da je Bog obvisel na vislicah v otroku, ki so ga nacisti obesili sredi taborišča. Komaj petnajstletni Elie, ki se je v taborišču iz taktičnih oziroma preživitvenih razlogov pretvarjal, da jih ima že osemnajst, se vse življenje spominja nečloveškega doživetja obešanja otroka v taborišču Buna. »Zaslišal sem, kako mi bije srce. Tisoči ljudi, ki so vsakodnevno umirali v Auschwitzu in Birkenauu v

krematorijskih pečeh, me niso več vznemirjali. A ta, naslonjen na smrtna vešala, ta me je pretresel ... Za seboj sem zaslišal istega človeka vprašati: ‚Kje je torej Bog?‘ V sebi sem začutil glas, ki mu je odgovarjal: ‚Kje je?‘ Tukaj je – obešen je tukaj na teh vešalih ...«

Tudi Bog je postal ena izmed največjih ugank holokavstov 20. stoletja, Auschwitza ter komunističnih in številnih drugih sodobnih iztrebljanjih narodov v revoluciji v Sloveniji in drugod, npr. v BiH ali Ugandi ali danes po genocidu nad kristjani v Iraku, Siriji in drugih arabskih deželah, za kar ima ‚krščanska Evropa‘ malo posluha.

Po Leibnizu na teodicejsko vprašanje, ali je mogoče verovati v Boga spričo trpljenja, sledi odgovor, da Boga ni mogoče kriviti za trpljenje na tem svetu. Ne glede na to ostaja Bog zaradi trpljenja tolikih ljudi problem. Že omenjeni Jürgen Moltmann v svojem delu *Razpeti Bog* kritično presoja teologijo zaradi premajhne zavzetosti cerkve zoper režime, ki so ali še zatirajo človeka. Teološko refleksijo spremlja njegova lastna izkušnja bombardiranja Hamburga leta 1945, ko je imel 17 let, umrlo pa je 40.000 njegovih rojakov. Nanjo je vplival tudi obisk koncentracijskega taborišča Majdanek pri Lublinu leta 1961. Zaradi nacističnih koncentracijskih taborišč se Moltmann sramuje svojih rojakov, ki so tako zverinsko morili taboriščnike. »Knjiga *Razpeti Bog* je v osnovi knjiga o veri v Boga po Kristusovem razpelu. To, kar lahko rečemo ‚po Auschwitzu‘, je odvisno od tega, kar lahko rečemo o Bogu po Kristusovem razpelu, ko imamo v ušesu Kristusov smrtni krik: ‚Moj Bog, moj Bog, zakaj si me zapustil?‘ (Mt 27,46) Celotna knjiga je poskus razumevanja od Boga zapuščenega sina Jezusa Kristusa. Razodeti ga je treba kot takega, ki je prisoten v trpljenju in med žrtvami našega časa ... Pomaga lahko samo Bog, ki trpi, je zapisal Dietrich Bonhoeffer v zaporniški celici neposredno pred svojim umorom.«

Smrt Boga – Človeka je središče in temelj krščanske teologije. To ostaja skrivnost, kajti človeku ni mogoče dojeti tega dogajanja, podobno kot ni mogoče dojeti nedolžnih smrti številnih ljudi, posebno otrok. Postavlja pa se vprašanje družbene pravičnosti in vloge vernih oziroma cerkva in drugih ustanov pri zagotavljanju pravičnosti v svetu. Ljudje smo stalno pred izzivom, da vzpostavljamo pravična razmerja med nami. Zato je naloga kristjanov moliti in vzpostavljati pravične razmere v svetu. Pomaga lahko torej samo Bog, ki trpi, kajti nobeno drugo delo ni odrešilno. Odrešilno je le deliti trpljenje drugih ljudi. To velja tako za verne kot za vse druge. Sami lahko pomagamo samo tako, da s trpečimi delimo trpljenje. Zato tudi odgovor teologije ne more biti drugačen. Njena naloga ni kakršnokoli pojasnjevanje, zakaj trpljenje ali iskanje utemeljitve trpljenja s teološkimi razlagami oziroma z Bogom, pač pa lahko le pokažemo, kako je pričevanje Jezusa Kristusa odločilno za razumevanje vseh, tudi najbolj

nečloveških razmer. Sam Bog deli z nami človeški položaj in tudi on se v trpljenju sprašuje, zakaj ga je Bog zapustil. Podobno se sprašuje vsak človek v trpljenju. Zato je bistvo teologije, da pokaže ta človeški položaj v luči trpljenja Jezusa Kristusa. Teologije ostaja kritika nepravičnih razmer in njena naloga je, da v molitvi odpira upanje, da po poti Jezusa Kristusa v solidarnosti z drugimi trpečimi prihajamo naproti Bogu. Razumljivo, da si ljudje postavljamo vprašanje trpljenja nedolžnih v svetu. Verni smo prepričani, da je odgovor v osebem zgledu Boga – Človeka Jezusa Kristusa, ki je živel in trpel ter kot človek umrl na križu. Po njegovem zgledu je smiselnost življenja v tem, da tudi verni, ki sledimo njegovi poti, delimo trpljenje sveta. To pa ne velja samo za verne. Človek, ki se zaveda človeškosti, ne more biti neempatičen, nesolidaren, pač pa naj deli z drugim človekom njegovo bolečino. Življenjske izkušnje nam namreč potrjujejo, da je takšna odločitev smiselna in prinaša pravo odrešenje. Nasprotno od takega razumevanja je lahko le nasilje, ki prinaša nesrečo in smrt za druge ter ruši duševni mir tudi v storilcih ter tako celotno družbo dela nevrotično, saj posledično povzroča nasilje in ustvarja nečloveške razmere. Dokazov za to je v daljni in bližnji zgodovini na pretek. Nasilni posamezniki ali skupine so nekoč in danes v svoje oblastne in prestižne cilje vpregali ljudi, jih uničevali ter žrtvovali. Vse to pa ni ustvarjalo raja na zemlji, pač opustošenje in pekel. Torej ne le verska, pač pa tudi splošnočloveška izkušnja potrjuje pomen sprave, empatije in deležnosti v življenju drugih za resnično blaginjo človeštva. Le v dialektiki med pravičnostjo in trpljenjem se razrešuje vprašanje trpečega Boga – človeka in vprašanje trpljenja človeka sploh.

Takšno izkušnjo lahko odkrijemo že v zgodovini Izraelcev. Izraelsko ljudstvo se je razumelo kot narod, s katerim trpi tudi Bog, ko s svojim narodom deli božje življenje. Preroki oznanjajo Boga, ki je Bog ljudstva, zato je tudi božje ljudstvo simpatično, solidarno in pripravljeno deliti med seboj trpljenje. Gre za »samoponiževanje Boga«, o čemer govorijo judovski rabini v zadnjih stoletjih pred Kristusom. Tako judovska teologija postavlja temelje novozaveznemu razodetju Jezusa Kristusa kot Boga z nami (*Emanuel*, Mt 1, 23). Na tej izkušnji že omenjeni judovski taboriščnik Wiesel v knjigi *Noč* odgovarja na vprašanje, kje je Bog: »Tukaj je – obešen je tukaj na teh vešalih.«. Po krščanski teologiji se po Kristusu in z njim odpira dialoški odnos človeka do Boga. Bog je Bog z nami in zato ostaja upanje tudi v in po Auschwitzu.

SLOVENSKA PREVRATNA KALVARIJA

Vojna in prevrat sta slovenski narod strahovito, neizmerno, dolgoročno skoraj usodno preoblikovala in zaznamovala tudi glede sprejemanja trpljenja. Po eni strani so se dogajale neopisljive razsežnosti trpljenja, po drugi pa je družbeno

preoblikovanje v ljudeh zmanjšalo zmožnost obdelave trpljenja. To je vztrajno vplivalo tudi na kristjane, saj sta izobraževalna in vzgojna politika nasilno na vseh nivojih izključili krščanske prvine in zelo omejili tudi možnosti Cerkve, da jih uveljavlja. Tako je na vse ljudi, tudi na kristjane, usodno delovalo to nasilno in totalno prevrednotenje vrednot, ki je zajelo narodovo življenje. Vse je vplivalo tudi na nezmožnost obdelave strahotnega bremena holokavsta, tako pri posameznikih kot celotnem narodu. Dosedanje krščanske smernice za življenje posameznika in naroda so se izgubljale. Ni bilo več spodbud za reševanje medosebnih in narodnih razmerij s sočutjem, vživljanjem, potrpljenjem, usihala sta dialoškost in človeški čut. Polagoma, a vztrajno se je vrednostni svet krščanstva izgubljal in začel se je postavljati svet drugačnih vrednot. Kot je zapisal Berdjajev za sovjete, se je tako menjavala podoba človeka. Namesto milega, sočutnega in ponižnega je zavladal neobrit, surov obraz, ki nasilno brez ozirov odstranjuje in uničuje, ne le stvari, pač pa tudi ljudi. Tako sta se družbeno trpljenje in potrpljenje zožila le na podložne, ki se morajo podrediti ali pa biti delno ali popolnoma odstranjeni. Ti smejo živeti le po dovoljenju oziroma toleriranju vladajočih, ki pa imajo popolno oblast in nadzor nad ostalimi; to sta obrazec in shema totalitarnih režimov. Eni gospodujejo, drugi se morajo popolnoma podrediti. Pojavlja se celo pregovorno mnenje, da so revolucionarji izbirali potrpežljiva krščansko vzgojena dekleta za svoje žene. Na vseh družbenih nivojih so odločali partijci kot dejanski gospodarji vsega premoženja, bivši lastniki ali uslužbenci – če so preživeli – pa so opravljali le administrativne in poslovne formalnosti, ker so se nanje spoznali in so še ohranjali krščansko etiko korektnega poslovanja. Del naroda, ki je vztrajal na krščanskih načelih in načelih demokratičnega poslovanja, je bil ali likvidiran ali je moral potrpeti. Spomin Janka Pintarja iz Dražgoš na uničenje njegove vasi govori tudi o očetovem strahu, da bo komunizem pometel s krščanstvom: *»Prav zaradi navedenega strahu pred komunizmom je moj ata nekaj dni pred dražgoško tragedijo, ko sta k nam prišla na obisk dva partizana, vprašal, kaj bo po vojni z vero. Eden je odgovoril: ‚Bili smo v neki hiši, pa je tovariš rekel, da bodo po zmagi vse nabožne slike letele dol s sten. Tega tovariša smo zato takoj ustrelili.‘«*

Kako torej sprejeti resnico o med- in povojnih žrtvah, če nas je totalitarna polpreteklost sistemsko odvrčala in nam zapirala pota do resnice in sočutja? Danes poleg zapletenih družbenih usedlin polpreteklosti na to negativno vpliva tudi prevladujoča družbena usmeritev, ki spodbuja le k zunanji uspešnosti, zanemarja pa izgradnjo celostnega človeka in njegovih vrednot. Ali lahko Škofjeloški pasijon prispeva k procesu iskanje resnice in sprave ter nas vzgaja za gojitev sočutje in vživljanja v žrtve?

SLOVENSKA ZAZNAMOVANOST S PASIJONOM

Povojna koncentracijska taborišča niso zaznamovala le zaprtih oziroma večino pomorjenih in njihovih sorodnikov, pač pa v procesih dejavno vključene, tudi okoličane, ujetnike in druge, ki so tako ali drugače sodelovali v teh krutih procesih in jih videli ali vedeli zanje. Čeprav so bili udeleženci pomorov praviloma izbrani ljudje, so oblastniki vključili tudi druge, ki so bolj ali manj prisilno pomagali – npr. prijavljali vrnjene ali pobegle ljudi, sodelovali pri »sanitarnih« ukrepih itd. Zato je še danes veliko nasprotovanja razčiščenju teh zapletenih procesov. Še vedno je čutiti preprečevanje oziroma nasprotovanje, da bi znamenja pobijanja in prekopavanje trupel okoli škofjeloškega gradu in v okolici prišla na dan. Ostaja še veliko nepojasnjenega glede očiščenja grajskih kleti in okolice. Obstajajo še zasute kleti, kar pušča dvome o tem, da ne bi bila tam zasuta trupla. Kljub pričevanjem ni uradne potrditve morišč Pevno, Crngrob in drugih v okolici Škofje Loke. Podobne težave spremljajo tudi odkrivanje morišč drugod po Sloveniji, v Hudi Jami, Kočevskem rogu itd. Predvsem se povsod čutijo prizadeti svojci žrtev, ki praviloma ne morejo prisostvovati izkopom, nimajo možnosti odločanja pri prekopih in pokopih, oblast v Ljubljani celo nasprotuje pokopu med vojno pomorjenih Romov na Žalah in tudi žrtev pomora v Kočevskem Rogu. Prizadeti pa so tudi svojci rabljev in sodelavcev.

Vse to potrjuje, da je soočenje z resnico povojnih in medvojnih nasilnih postopkov zahtevno delo, ki terja še celovito politično, administrativno ter posebno idejno in duhovno obdelavo. Prvi del morajo opraviti državni organi, ki so dolžni vzpostaviti družbeno pravičnost, posebno kar zadeva rehabilitacijo nedolžnih žrtev, tudi v javnosti, ter njihov dostojen pokop. Drugi, vendar nič manj pomemben del je v pristojnosti posameznikov, skupin, civilno-družbenih organizacij. V tem okviru ima škofjeloški pasijon, in vse dogajanje okrog njega, izjemno pomembno očiščevalno vlogo, četudi ta na zunaj ni morda tako prepoznavna.

O problemih povojnih pobojev pa je treba javno govoriti. Ne glede na to, da je večina žrtev in tudi storilcev mrtvih, se njihove travme prenašajo na naslednje rodove. Prav tako – kot že zapisano – nismo še opravili najpomembnejše naloge, uradno rehabilitirali in dostojno pokopali žrtev. S tem bi tudi svojci žrtev dobili ustrezno moralno zadoščenje, kar bi preprečevalo, da bi se nakopičene travme, neprečiščene posledice pomorov pri svojcih žrtev in svojcih rabljev prenašale naprej in oteževale družbeno življenje, ki je zdaj pod vtisom teh nerešenih problemov ohromljeno.

Škofjeloški in vsak pasijon oziroma križev pot je spodbuda za spraševanje po smislu življenja in trpljenja. Viktor Frankl je tudi v taborišču smrti zatrdil: »Kljub temu rečem življenju da!« Tudi mi moramo kljub vsem težkim kalvarijam, s katerimi nas je zaznamovala polpreteklost, reči življenju med nami da. Še posebej,

ker je tudi zaradi te neobdelane preteklosti to življenje med nami za marsikoga ali kar za večino oteženo, obremenjujoče in se neobdelana preteklost prenaša na vseh ravneh življenja na prihodnje rodove. Da je življenje med Slovenci ogroženo, potrjujejo številni pojavi kulture smrti, ki žrtvuje ljudi ne le za ideologijo potrošništva, pač pa tudi za vzdrževanje laži o polpreteklosti. Posredno oboje vpliva tudi na neodločnost pri vzgoji in izobraževanju ter nepripravljenosti spoprijemati se s pojavi korupcije ter vzpostavljanja delovanja pravne države in zaščite človekovih pravic. To obremenjuje mlade, ki imajo slaba izhodišča za polno in uspešno življenje.

Pasijon je učna ura soočenja z vsako osebno in družbeno bolečino ter trpljenjem. Tudi bratomorni spopad v polpreteklosti in posledični izvensodni poboji nedolžnih ljudi imajo v Kristusovem pasijonu svoje zrcalo, za žrtve in rablje ter njihove kalvarije tu na škofjeloškem in na ostalih več kot 650 moriščih po Sloveniji. V njih so zakopani in v podzavest potlačeni trpljenja, zamolčanosti, odrinjenosti, zapostavljenosti, prikrite bolečine, ki tlijo v človeških srcih ter obremenjuje celotno našo družbo. Reči življenju da in videti smisel, se pravi iti s Kristusom po križevem potu v upanju na zarjo vstajenja. Iti po tej poti pomeni deliti, izmenjavati pretekle in sedanje boleče in tragične izkušnje ter tako očiščevati sebe in družbo za bolj čvrsto in polno življenje na tem svetu in verni upamo, da tudi na drugem.

Škofjeloški pasijon je procesija vseh stanov, ki jih, vse po vrsti, čaka smrt. Ne glede na njihovo pomembnost in moč, stan ali bogastvo so vladarji, škofje, duhovniki, knezi, rokodelci, obrtniki, kmetje in delavci, moški in ženske izpostavljeni njenemu zadnjemu klicu. Nekoč in danes nas kliče smrt k treznosti, pravičnosti in predvsem zaupanju v Bogu, h kateremu vsi potujemo. On je pravični in usmiljeni sodnik in nas spodbuja, da bi v življenju postavljali njegova, večna merila in z večnosti merili našo vsakdanjost. V preteklosti so se ljudje ob Kristusovem trpljenju tudi sami vzgajali za življenje in smrt. Tako so se predniki učili umetnosti umiranja. To velja tudi za večino trpinov vojne in prevrata v Sloveniji in drugod. Prepričani, da je slovenska država nastala na krvi mučencev, kristjani verujemo, da Kristus ni odrešil sveta s silo, pač pa s svojim darovanjem. Pasijonsko dogajanje je spodbuda za reševanje smiselnosti preteklega in sedanjega trpljenja posameznikov in naroda ter upanje za vstajenje slovenskega naroda.

p. Marjan Kokalj

DUHOVNI POMEN ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA

Pasijoni so se vedno uprizarjali v postnem času kot ljudska pobožnost, ki je pomagala pri premišljevanju o Kristusovem trpljenju. Zato se bomo v začetku tega razmišljanja najprej ustavili ob dveh temeljnih pojmihih pasijonov – to sta post in trpljenje.

POST

- Je čas JEMANJA in ne toliko dajanja; jemljemo od Boga, da bi se notranje okrepili; v zameno Bog jemlje težo z nas; to je božja logika usmiljenja.
- Je SREDSTVO in ne cilj; ni sebi namen, ampak pomaga k očiščevanju nebitvenega.
- Je PROSTOVOLJNO iskanje stika z Bogom, želja po njem, želja po notranjem dialogu.
- Je čas ČIŠČENJA našega notranjega stanovanja, naše hiše s strani Kristusa – mi odpiramo vrata in polkna; čiščenje vsega balasta; vsega zla – največja svoboda je svoboda od zla – največji ideal svobode; predvsem sam ne delati hudega; delati hudo sam je bolj boleče in uničujoče za človeka, kakor trpeti hudo od drugih.
- Je tudi ČAS SKUŠNJAV, da bi prehitro nehali sprejemati darove od Boga, da ne bi bili velikodušni v odprtosti; da bi zmogli pustiti, da nam Bog da, kolikor hoče in odvzame vse, kar nas teži in stiska; težko je, ker ni lahko začeti na novo, staro videti presvetljeno v novi luči.
- Post PRIPRAVLJA NA TRPLJENJE in vsake vrste preizkušnje.

TRPLJENJE

- Je čas DAJANJA, izčrpavanja, umiranja, izgorevanja; tedaj drugi jemljejo od nas.
- Največkrat je NEPROSTOVOLJNO, pride samo, tudi Kristus si ni želel trpljenja zaradi trpljenja, ampak zato, ker nas je po njem lahko odkupil. Iz nečesa slabega napravi nekaj zelo dobrega, absolutno dobrega – križ kot sramotna mučilna naprava postane znamenje rešitve.
- Lahko je NASLAJANJE V SAMOUNIČEVANJU (nekakšen užitek samouničevanja, lahko pa je neposredno SOOČENJE Z ZLOM IZ OČI V OČI in zmaga nad njim).

- TRPLJENJE POKAŽE, KAKO SMO OPRAVILI POST, naša odrekanja; koliko smo se prenovili v Kristusu, da zmoremo v njegovi moči viseti na križu.
- OSMIŠLJENO, NEDOLŽNO OZIROMA DAROVANO TRPLJENJE postane čista lepota; ker to pomeni zmago nad smrtjo, strahom, grehom in zlom.

Post in trpljenje sta zelo tesni obliki stika z Bogom, saj gre za skrajne oblike krhkosti, ranljivosti, pokaže se neposredna povezanost s Kristusom; tako tesna, da do njega ni več razdalje in smo preprosto z njim ter skupaj z njim, z njegovega zornega kota, zremo na svet.

Kršćanstvo ima še eno veliko posebnost v primerjavi z drugimi monoteističnimi verami – Boga lahko gledamo v obraz prek njegovega Sina Jezusa Kristusa. Od tod upodabljanje Boga v krščanski umetnosti, ki je prisotno že od začetka; najprej prek simbolov, nato risanja Jezusa Kristusa, Marije, apostolov, svetih žena in mož.

Tukaj se lahko nekoliko ustavimo ob odnosu podoba in Bog oziroma vidno in nevidno.

PODOBA IN BOG, VIDNO IN NEVIDNO

- Znano je, da krščanstvo Boga lahko upodablja, in sicer utelešenega kot človeka, ki nas vodi globlje.
- Kristusov trpeči obraz je za nas najbližja točka fizičnega srečanja Boga in človeka. Tam si Bog in človek popolnoma neposredno zreta v oči, v obraz; za človeka je trpeči božji obraz najbolj verodostojen, ker ga doživlja najbližje. Najbolj prav tam, kjer je Bog nizko v pobitosti, potrnosti v izničenju iz ljubezni, da bi drugi živeli.
- Tudi tisti, ki ne verujejo v Kristusa, ki ne verjamejo, da Bog res je, lahko v njem vidijo vsaj nedolžnega trpečega človeka. Prav ta njegova nedolžnost, nekrivdnost pritegne, da se lahko približamo skrivnosti, ki je zadaj.
- Obraz darovanega trpljenja postane čista lepota; lepota vsakega trpečega človeka, ki daruje; vprašanje, ki se postavlja, je, če na svetu obstaja večja lepota od te; presunljiv je odlomek iz preroka Izaije, ki ga beremo pri berilu na veliki petek:

»Zaničevan je bil in zadnji med ljudmi, mož bolečin, izkušen v trpljenju, kakor človek, pred katerim skrivajo obličje, preziran, da ga nismo čislali. On pa je nosil naše trpljenje, si naložil naše bolečine. Mi pa smo ga imeli za udarjenega, od Boga zadetega in mučenega. A zaradi naših grehov je bil ranjen, potrpt zaradi naših hudobij.« (Iz 53, 3–4)

Podoba Boga v Sinu odpira kristjanom zelo intenziven, tesen odnos z Bogom; dejansko domač, saj je tukaj, se ga je mogoče dotakniti. V odnosu Bog – človek

je v krščanstvu res mogoče govoriti o izkušnji Boga. Samo prek nje je mogoče zavestno posredovati krščansko sporočilo; če je šlo skozi nas, se je na nek način utelesilo v okolje, kjer živimo, našlo jezik, ki ga bodo ljudje okrog razumeli, ter preneslo temeljno sporočilo, ob katerem je vsak svoboden o izbiri.

Podoba trpečega je navdihnila številne umetniške ustvarjalce, ki so želeli drugim podeliti svojo notranjo izkušnjo Kristusovega trpljenja; močno slikarje in kiparje, vsekakor pa zelo tudi gledališnike, predvsem od srednjega veka naprej. Tu smo nenadoma pri križevem potu, ki je osnova za pasijone. Križev pot upodablja Kristusovo trpljenje, da bi ga lažje podoživljali, si ga predstavljali.

Ker sem jezuit, lahko na tem mestu omenim Ignacijeve duhovne vaje, kjer je zelo v ospredju predstavnost, vizualno predstavljanje v meditacijah. Prizore, ki jih udeleženec duhovnih vaj premišljuje, naj bi doživljal v domišljiji z vsemi čutili in iz nje imel duhovno korist; opazovanje je duhovno; opazovanje odnosov, načinov ravnanja posamezne osebe.

Ni naključje, da so jezuiti nekdanj zelo gojili dramatiko (poznamo šolsko jezuitsko dramo iz ljubljanskega kolegija). Uprizoritve krščanske izkušnje Boga, posebno s pomočjo Svetega pisma, so dejansko pozunanjenje tega, kar je nekdo doživel v notranjosti.

Res je tudi, da Bog deluje tudi mimo naše izkušnje, vendar se moramo v umetnosti omejiti na izkušnjo in zavestna hotenja ali intuicijo. Gledališče po svoji naravi želi vse povedati (tudi skrito med vrsticami) ali pokazati, pozunanjiti v pozitivnem pomenu besede.

PASIJONSKA DRAMATIKA IN ŠKOFJELOŠKI PASIJON

Zanimivo je, da so se med številnimi liturgičnimi dramami (tudi o Jezusovem življenju) najbolj razširili in tudi ohranili pasijoni, verjetno prav zaradi izkušnje bližine Boga v trpljenju.

Pasijoni so bili vključeni tudi v procesijske igre svetega Rešnjega telesa in krvi, ki so bile doslej največje gledališke prireditve v zgodovini evropskega gledališča, saj so trajale po več dni. Bistvene značilnosti procesijskih pasijonskih iger, kakor je tudi Škofjeloški pasijon, nam dajo misliti, kakšen pomen so imele in kako pripomorejo k duhovnemu življenju.

Tukaj se včasih v marsikateri razlagi gledališča mešata pojma gledališče in ritual, v našem primeru evharistična liturgija. Nekateri celo menijo, da sta celo konkurenta; vsaj gledališče si tako razlaga, da gre pri liturgiji le za ukleščeno, togo in preživelo obliko gledališča. Nastopi vprašanje, ali je Škofjeloški pasijon liturgija, obred ali ni? Za mnoge gledališčnike je to preprosto isto, saj na obred gledajo le funkcionalno in od zunaj navznoter.

PODOBNOСТИ IN RAZLIKE MED EVHARISTIČNO LITURGIJO TER GLEDALIŠČEM

Podobnost je ta, da imata oba vnaprej napisan tekst, ki se potem uprizori oziroma javno bere; ta tekst je napisan tako, da predvideva javno nastopanje. Pri tem je lahko bolje ali slabše posredovan, bolje ali slabše razložen (npr. pridiga, v gledališču interpretacija teksta). Gre za razmerje med gledališkim besedilom in gledališko akcijo kot med rubricističnim (obrednim) besedilom in samo izvedbo obreda. Pri obeh je tako, da je tekst pripravljen za izvedbo; šele takrat dobi svoj smisel. Pri obeh so kostumi, glasba, različne vloge. Ta podobnost pa se pokaže le kot zunanja; navznoter sta si zelo različna in pokaže se, da tudi nista na isti ravni:

- Razlika v resničnosti; liturgija je resnično dejanje, gledališče je le posnemanje ali odziv na resničnost (tu je recimo razlika med duhovnikom, ki daruje sveto mašo, ali igralcem, ki igra duhovnika v predstavi).
- Razlika v odnosu Bog – človek: pri liturgiji gre za božje-človeško dejanje, resnična prisotnost Boga, ki se daruje zdaj in tukaj, človek pa mu izroči sebe, da bi bil darovan skupaj z njim. V gledališču gre le za človeško dejanje, izraz tega, kar je človek doživel, pripovedovanje tega, iskanje jezika za to, da bi to lahko posredoval tudi drugim. Podobna razlika, kakor biti udeležen v resničnem dogodku ali pripovedovati o njem oziroma ga ponovno zaigrati.
- V evharistiji gre za popolno združitev ali zlitje med Bogom in udeleženi pri liturgiji, pri gledališču vedno ostane vsaj malo razdalje med odrom in občinstvom, sicer gledališče ni več gledališče; pri liturgiji je torej potrebna popolna bližina oziroma zlitje, pri gledališču je potrebna razdalja (čeprav so bili številni poskusi, da bi jo izničili).

Duhovno gledališče, kakor so igrani pasijoni, tudi škofjeloški, so zato podelitev izkušnje in vedenja o Kristusovem trpljenju, pomenu tega za vsakega človeka, posredovali so v gledališkem jeziku, ki je zelo zapleten, kompleksen, saj je inštrument igranja telo samo, osebnost in duhovnost nastopajočega samega. Skratka: nastopajoči uporablja gledališki jezik, gledališka sredstva, da bi drugim sporočil resnico o Jezusovem trpljenju. Ta jezik gledalec vedno doživlja kot nekaj zunanjega, kar vabi navznoter, v to, kar je očem nevidno.

Poglejmo, s katerimi gledališkimi sredstvi oziroma na kakšen način se je pisec, in tudi izvajalec Škofjeloškega pasijona, trudil, da bi človeka pripeljal od zunaj navznoter, k izkušnji Kristusove daritve, ki naj bi jo s premišljevanjem povezal z lastno izkušnjo in se tako spreobrnil.

Mogoče ni slabo najprej omeniti nekaterih značilnosti gledališkega jezika, ki se razlikujejo od jezika vsakdanjega življenja, ali drugače rečeno, značilnosti gledališke refleksije življenje, ki so drugačne od vsakdanjih socialnih ritualov.

Vse te splošne gledališke značilnosti gotovo veljajo za Škofjeloški pasijon in mu dajejo status pravega gledališča, poglejmo pa še njegove posebne značilnosti, ki pa ga od klasičnega gledališča oddaljujejo.

RESNIČNO VSAKDANJE ŽIVLJENJE	GLEDALIŠČE
Resničnost.	Resnica (razmišljanje o resničnosti in njeno predstavljanje).
Opravljanje življenjske vloge (življenje samo).	Igranje vloge, ki postane bolj ohlapna ali bolj intenzivna, kot je v vsakodnevem življenju.
Čustva razpršena na vsakdanje odnose.	Čustva pretirano skoncentrirana (dana skupaj), tako da pripeljejo do katarze.
Posamezen dogodek se odvija na daljše obdobje, na različnih prostorih.	Čas in prostor sta stisnjena v večer predstave, zato sta pretirano strnjena.
Samokontrola in prilagajanje situaciji.	Utopija in prestop meje (ker ni posledic).
Skladnost z javnimi normami.	Izpovedna in pričevanjska drža.
Vsakodnevnost.	Prazničnost in posebnost (izstop iz vsakdanjosti).

NEKAJ POSEBNIH GLEDALIŠKIH ZNAČILNOSTI ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA

- Prva značilnost je odmev liturgije v njem, čeprav ne gre za liturgijo, pač pa dramsko prikazovanje Kristusovega trpljenja, torej refleksijo liturgije.
- Združujejo spokornost (fizično postno pobožnost) in dramo Kristusovega trpljenja kot skoraj isti stvari; je kombinacija spokorne procesije in prikaza Jezusovega trpljenja ali drugače: združujeta se post oziroma spokornost in trpljenje, ki se nahaja v jedru spokornosti, kot njen navdih. Jedro je torej gledališka predstava, okvir pa je spokorna pobožnost. Gledalca naj bi stalno spominjala na liturgijo, da ne bi tega, kar gleda, vzel le kot spektakel. Spokorniki zagotavljajo pravi način razlage pasijona.
- Bil je lahko spokorna pobožnost za same igralce in gledalce, z možnostjo, da spokornega okvira niso vzeli resno in so bili usmerjeni na gledališče samo. Zanimivo je bilo npr., kako so igralci pred ali med predstavami stali v vrsti za spoved. Zagotovo je molitvena poglobitev v vlogo pomagala do boljšega posredovanja sporočila in lahko gledalca vodi v molitev, čeprav je prva naloga igralca ta, kako bo vsebino sporočil čim bolj verodostojno, da bo tudi pri gledalcu verodostojen.
- Odvija se na prostem, prostor ni omejen, scena je minimalna: le odri z igralci, najnujnejša scena na njih ter rekviziti; na nek način je prostor ves svet.
- Čas je veliki petek, ko premišljujemo o Jezusovem trpljenju; želi pomagati k temu premišljevanju; glede same drame je središčen Kristusov čas, vsi drugi časi in obdobja so videni z njegove perspektive.

- Združuje različna obdobja evropskega krščanstva in s tem tudi igralske stile; srednji vek (spokornost), renesanso (triumfalnost – slovesnost, konjenice, prenosni in prenosni odri, spremstvo božjega groba z baklami, glasbila, cehi), barok (figure, alegorije, simbolične podobe – Hieronim spokornost).
- Dramaturška sestava pasijona: Začne se s prologom (uvodom), ki je zadnji del igre o človekovem padcu, kot nekakšna igra zase, nadaljuje se z dramo Kristusovega pasijona, ki nadaljuje dramsko strukturo z zapletom (vhod v Jeruzalem, napoved trpljenja, zadnja večerja z Judo), vrhom (krvavi pot v vrtu Getsemani, kjer se Jezus odloči sprejeti nase to, kar prihaja nadenj – monolog Očetu – po tistem Kristus ne spregovori nobene besede več; prizor je kot središčen poudarjen s podobo Samsona in s triumfom - konjenico, ki podpira prizor), razpletom z Judovim izdajstvom, sodbo, križanjem ter epilgom z Marijo Magdaleno, celinami, žalostno Mater božjo, božjim grobom. Oba dela, prolog in glavni dramski del, povezujejo cehi, ki dajejo slovesen okvir celotnemu dogajanju.
- Za nekoga, ki gleda na zunaj, mogoče vrh predstavlja križanje in se dogajanje stopnjuje do tam, vendar gre za zunanji dramski vrh. Vzporedno se torej odvijata dve drami: na notranjem duhovnem nivoju, to je Kristusova zmaga z odločitvijo, da se žrtvuje, in na zunanjem telesnem nivoju, katerega vrh je smrt (tu bi šlo za strukturo tragedije). Duhovna zmaga torej in telesna smrt že pred vstajenjem od mrtvih. To je nekaj novega v dramskem smislu (dva nivoja, dva vrhova). Očitno je bistven duhovni vrh, saj potem Kristus ne govori več, čeprav to ne sledi natančno Svetemu pismu. Oba vrhova sta pomembna, čeprav bi dramatik dala prednost križanju. Prav omenjeno nasprotje ima sporočilno napetost kot vabilo od zunanjega v notranje gledanje. Škofjeloški pasijon želi posredovati notranjo dramo Kristusa in tako gledalca ali pobožnega udeleženca povabiti globlje od zunanje drame, v globlje razmišljanje o Kristusovem trpljenju.
- Okvira prologa in jedra drame. Če v prologu okvir predstavlja smrt, v jedru predstave okvir predstavlja spokornost kot odgovor na greh in smrt; to so nosači, bičarji, spokorne podobe kot Hieronim, kralj David. Vse te osebe spremljajo oziroma se s spokorno držo aktivno vključujejo v dogajanje od Krvavega pota, to je od vrha dalje. Tukaj se očitno ponovi, kar smo rekli na začetku, da je spokornost odgovor na smrt, na greh; osvežitev božjega življenja v nas.
- Posebnost je tudi odnos med gledalci in igralci. Meja med njimi je bila precej zabrisana, čeprav meja še vedno je, sicer gledališče ni več mogoče. Še vedno igralci igrajo svoje vloge, se življajo vanje. V odnosu med igralci in gledalci vlada tudi velika zaupnost. Občinstvo je bila vedno mešano, tam

so bili vsi enaki, enako je v prizoru smrti v prologu, kjer vsi družbeni sloji jahajo hierarhično razporejeni; pri tem je zanimivo, da najprej jahajo v smrt najvišji, najnižji po hierarhiji pa zadnji.

- Avtor uprizoritve je bil pogosto neznan (tudi v Škofji Loki se ni poudarjalo p. Marušiča, pač pa kapucine in bratovščino presvetega Rešnjega telesa). Te bratovščine so povsod po svetu prirejale velike predstave; procesijske igre v čast Svetemu Rešnjemu Telesu so bile največje.
- Te uprizoritve so bile v službi skupnosti, zato ni bilo veliko prostora za igralsko narcisoidnost.
- Zelo pomemben je stik med ljudmi, ki se zbirajo okrog priprave pasijona, v tem je nek slovesen ton.
- Tovrstno gledališče je bilo zelo neposredno pojmovano kot sporočanje, skrivnosti Kristusovega trpljenja ljudem; kot postna spodbuda k spreobrnjenju, tesnejšemu stiku s Kristusom.

Vse značilnosti kažejo, kako je to duhovno gledališče vedno iskalo vsa dramaturška sredstva, da bi čim bolj verodostojno preneslo sporočilo krščanskega izkustva, pri čemer upošteva razodetje, izkušnjo, tradicijo, ljudi, čas, kraj – skratka celoto. V tem pogledu je zelo gledališko, celo prvovrstno gledališko, celo po sodobnih postmodernih merilih glede oblike.

KRŠČANSKA SREDNJEVEŠKA TER BAROČNA DRAMA IN POSTMODERNO GLEDALIŠČE

Zanimivo je, da se sodobno, t. i. postmoderno gledališče odpira v raziskovanje srednjeveško-baročnega stila gledališča, saj je gledališče v krizi. Izgubilo je stik z vsebino in se vrača k njej, čeprav se je brani in se je boji – čas sam žene v to smer. Zanimivo je, da Hans Ties Lehman, teoretični oče postmodernega, sodobnega gledališča, v knjigi *Postdramatično gledališče (Postdramatisches Theater, 1999)* kot rešitev iz gledališke krize vidi v vrnitvi v t. i. predramatično gledališče (pred klasično gledališče, danes ga poznamo kot profesionalno gledališče), kamor seveda v prvi vrsti spadajo duhovne igre, duhovna drama, kar pasijon seveda je. Med vrsticami pove, da se je treba vrniti v evropsko kulturno in seveda s tem krščansko tradicijo, drugo možnost vidi le še v drugih kulturnih in verskih tradicijah, kot so npr. tiste iz vzhodnih verstev. V Sloveniji vidimo upoštevanje edino teh zadnjih elementov, velik odpor in strah pa pred ponovnim celovitim odkritjem krščanstva in njegove globine. Sodobni avtorji sramežljivo segajo le po srednjeveških in baročnih oblikah, v katero postavljajo drugo vsebino, saj se prvotne bojijo. Imitirajo ritual, ker jih privlači, hkrati pa se ga močno bojijo. Čas sam torej vabi v ponoven premislek o aktualnosti tovrstnih predstav, ki jih je zgodovinski tok sam, hočeš ali nočeš, vrnil na javno prizorišče.

»Vlečenje križa« pred l. 1890.

dr. Luise Maria Ruhdorfer

DAS TRESDORFER »KREUZZIACHN«

Der Ort Tressdorf (Treßdorf/Tressdorf) liegt im Mölltal in der Gemeinde Rannersdorf. Die Gebäude befinden sich nahe am dortigen Gebirgsbach, der schon jahrzehntelang verbaut ist. Entlang dieses Baches befinden sich am Steilhang kleine gemauerte Kreuzwegstationen, die oben an einer Kreuzigungsgruppe östlich der Kirche zum heiligen Ulrich enden. In einigem Abstand befindet sich darüber eine neue Talsperre mit einem hohen Damm gegen Westen. Also ist es naheliegend, dass die Dorfbevölkerung vor vielen Jahrhunderten ein Gelübde abgelegt hat, die Passionsprozession jährlich aufzuführen, damit sie von Hochwasser und wohl auch von Epidemien verschont bleibt.

Diese Art von stummer Passionsprozession entwickelte sich Anfang des 17. Jahrhunderts während der Gegenreformation aus den von den Kapuzinern im Süden Tirols durchgeführten »Kreuzzieher«-Prozessionen, die sich in weiterer Folge auch im Drautal und in dessen Seitentälern, dem Möll- und dem Lesach- sowie dem Gailtal verbreiteten. Obwohl die Passionsspiele unter Kaiserin Maria Theresia und Kaiser Joseph II. mehrmals verboten und Klöster zugesperrt wurden, blieb das Kreuzziehen in Tressdorf dennoch bis heute aktiv erhalten.

Die Tressdorfer Kostüme sind zum Teil an die Heilige Schrift angelehnt, denn Christus und Petrus tragen je ein blaues und Jakobus der Ältere und Johannes je ein weißes langes Gewand, die Schriftgelehrten tragen hohepriesterliche Roben, Judas, Barabbas und die beiden Schächer naturfarbene Gewänder aus grobgewebtem Leinen. Einige Soldaten tragen jedoch auffallende Uniformen, nämlich einen blauen Rock, eine rote Hose und darüber weiße Gamaschen, der Laternen-träger hat jedoch eine weiße Hose an. Diese Farbzusammenstellung dürfte auf die napoleonische Zeit Anfang des 19. Jahrhunderts zurückzuführen sein, zumal der alte Kreuzweg im Ulrich-Kirchlein auch einige Soldaten in dieser Uniform zeigt, jedoch mit römischen hochgeschnürten Sandalen.¹ Außerdem tragen die Soldaten bunte Mützen in Helmform. Die Hauptdarsteller tragen Masken aus Lindenholz,

¹ In der Wallfahrtskirche St. Peter in Inzing am Inn in Tirol (ca. 20 km westlich von Innsbruck) tragen auf der V. und IX. Kreuzwegstation auch je ein Soldat einen blauen Oberteil und rote Kniehosen, jedoch weder Stutzen noch Gamaschen, auch keine hochgeschnürten Sandalen. Lokalausgensein am 8. April 2018.

die anderen gewöhnliche Masken, alle tragen Perücken und/oder Mützen beziehungsweise eine andere Kopfbedeckung; Simon von Cyrene einen Strohhut und einen hell-braunen Trachtenrock. Christus trägt weiße Handschuhe, eine rote Schärpe und ab der Dornenkrönung einen weißen Schulterumhang. Die Henker tragen weiße geschlossene Spitzkapuzengewänder mit Atmungs- und Seeschlitzen. Die Darsteller sind mit den üblichen Requisiten ausgestattet, also mit Hellebarden, mit der Schriftrolle zur Verurteilung, Judas mit dem Geldbeutel, die Soldaten mit Geißeln und der Dornenkrone, Christus mit dem großen Holzkreuz. Der Engel tritt in einem weißen Kleid auf, er hat Flügel und bringt den Kelch. Alle Rollen werden von Männern dargestellt, nur der Engel nicht. Die Hauptrollen sind meist erblich, die anderen werden von Fall zu Fall vergeben, Proben sind nicht notwendig.

Der Text beschränkt sich auf kurze Aussagen während der Verurteilung Christi.

Die Darsteller beginnen ihren Zug am späten Nachmittag bei der Krassnigmühle, und zwar kommt am Gründonnerstag zuerst Christus mit den vier Jüngern den Berg herauf, sie umrunden dreimal die Kirche, dann kommt Judas mit den Schergen nach und verrät Christus, worauf alle in die Kirche ziehen, wo Christus am Ölberg betet und seine Jünger dreimal hintereinander aufweckt. Ein Engel reicht Christus den Kelch, dann wird Christus vor dem Kircheneingang von den Hohenpriestern verleumdet, vom Volk verschmäht und durch Pilatus verurteilt, Barabbas aber freigelassen. Schließlich wird Christus südlich der Kirche an den Marterpfahl gebunden, gegeißelt und mit Dornen gekrönt, worauf sich die Passionsprozession wieder hinunter zur Krassnigmühle begibt, nur Judas und Barabbas sind schon vorher wegelaufen.

Am Karfreitag startet das »Kreuzziachn« um die gleiche Zeit am gleichen Ort. Vorher kommt aber Simon von Cyrene allein den Berg herauf, denn er muss ein bisschen abseits der Kirche den Weidezaun richten. Die Utensilien dazu liegen an Ort und Stelle bereit. Dann kommen der Schriftgelehrte mit der Kreuzesinschrift und die Soldaten mit dem gefangenen Christus, der das Kreuz auf seiner rechten Schulter mühsam den Berghang heraufzieht. Ihm folgen die Meute der Soldaten mit den beiden Schächern und die drei Henker. Christus fällt vor der Kirche dreimal unter dem Kreuz, Simon von Cyrene wird vom Zäunen geholt, um Christus zu helfen, das Kreuz in die Kirche zu tragen. Dort kniet Christus vor dem Altar nieder, die anderen Darsteller stehen im offenen Halbrund im Altarraum, nur Simon von Cyrene bleibt mit dem Kreuz im Mittelgang stehen. Die Vorbeterin und das Volk beten den schmerzhaften Rosenkranz, und zwei Buben klappern zwischen durch mit ihren Ratschen. Simon von Cyrene dreht inzwischen das Kreuz um. Die Gläubigen beten noch den Engel des Herrn, wonach alle Darsteller den Altar umrunden und den Kirchenraum einzeln verlassen. Simon von Cyrene hilft Chri-

Oče in sin Golger z masko, foto Luise Maria Ruhdorfer.

stus mit dem Kreuz aus der Kirche hinaus. Draußen formiert sich der Zug wieder, und Christus zieht als Gefangener das Kreuz auf seiner rechten Schulter zurück hinunter zur Krassnigmühle. Am Karfreitag, dem 30. März 2018, gab es insgesamt 21 Darsteller, alles Männer. An diesem Tag war die Kirche voll von jungen und älteren Zuschauern. Die Kreuzigung wurde bis zum Jahre 1890 durchgeführt, bei der der Christus-Darsteller aus Mangel an Sauerstoff fast zu Tode gekommen ist.

Langjähriger Leiter des Tresdorfer »Kreuzziachns« und Christus-Darsteller war Franz Golger, geboren am 23. Mai 1935, Landwirt beim vulgo Krassnig in Tresdorf Nr. 27, Gemeinde Rangersdorf, Kommandant der Freiwilligen Feuerwehr und Sänger. Er starb am 13. März 2018. Im Jahre 2001 war er noch alleiniger Leiter des »Kreuzziachns« und Christus-Darsteller, dann teilte er sich diese Rolle am Gründonnerstag und Karfreitag einige Jahre mit seinem gleichnamigen Sohn, der Lehrer und Leiter der VS Stall im Mölltal ist. Auch der gleichnamige Vater (1911-1978) des Franz Golger sen. (geb. 1935) wirkte jahrzehntelang am »Kreuzziachn« mit. Die Familie Golger ist beim vulgo Golger am Golg, einem Berg in der Nähe von Tresdorf, zu Hause. Beim vulgo Krassnig war jedoch die erste Frau des 1911 geborenen Franz Golger daheim, die allerdings noch sehr jung verstorben ist. Sein Sohn Franz (geb. 1935) ist ein Kind seiner zweiten Frau. Der Krassnighof gehört zur Pfarre Stall im Mölltal, deren Matriken man im Internet einsehen kann.

Kristus gre okoli cerkve s tremi »jogri«, veliki četrtek, 12. april 2001, foto Luise Maria Ruhdorfer.

Judež izda Kristusa, foto Luise Maria Ruhdorfer.

Pilat obsodi Kristusa, foto Luise Maria Ruhdorfer.

Kristusa kronajo s trnjem, veliki četrtek,
12. april 2001,
foto Luise Maria Ruhdorfer.

Kristus pade tretjič pod križem,
foto Luise Maria Ruhdorfer.

Simon iz Čirene pomaga Kristusu,
veliki petek, 30. marec 2018,
foto Luise Maria Ruhdorfer.

dr. Luise Maria Ruhdorfer

»VLEČENJE KRIŽA« V TRESDORFU NA AVSTRIJSKEM KOROŠKEM

NEMI PASIJON IZ VASI TRESDORF

Vas Tresdorf (Trefsdorf/Tressdorf) se nahaja v dolini reke Mele v občini Rangiersdorf na severozahodnem območju avstrijske Koroške. Poslopja so zgrajena tik ob tamkajšnjem gorskem potoku, ki je že desetletja strogo reguliran. Ob tem potoku so vaščani na strmini zgradili majhne postaje križevega pota, ki se končajo zgoraj pred tremi križi s Kristusom in dvema razbojnikoma vzhodno od cerkvice svetega Urha. Približno 50 metrov nad cerkvico so sezidali visoko dolinsko pregrado z jezom proti zahodu kot zaščito pred poplavo. To poudarja domnevo, da so vaščani svojčas pred mnogimi stoletji obljubili, da bodo uprizorili pasijonsko procesijo vsako leto, če bi jih Božja pomoč zaščitila pred povodnjo in hudimi epidemijami.

Ta vrsta neme pasijonske procesije se je razvijala v 17. stoletju v času protireformacije iz procesij »vlečenje križa«, ki so jih opravljali patri kapucini na jugu Tirolske in so se potem razširjale v dolino reke Drave in stranske doline, torej v dolino reke Mele, v Lesno in Ziljsko dolino. Čeprav sta cesarica Marija Terezija in cesar Jožef II. večkrat prepovedala pasijonske igre in dala zapreti samostane, je »vlečenje križa« v Tresdorfu ostal dotlej aktiven običaj.

Kostumi v Tresdorfu se deloma naslanjajo na Sveto pismo, kajti Kristus in Peter nosita modro in Jakob starejši ter Janez belo obleko, pismouki so oblečeni kot visoki duhovniki, Judež, Baraba in oba razbojnika pa imajo na sebi obleke iz grobo tkanega lana naravne barve. Nekateri vojaki nosijo posebne uniforme, namreč modro jopo, rdeče hlače in bele gamaše do kolen, tisti, ki nosi laterno, pa ima bele hlače. Ta sestava barv izvira najbrž iz napoleonskega časa na začetku 19. stoletja, kajti stari križev pot v cerkvi svetega Urha kaže tudi nekaj vojakov v tej uniformi, a z visoko zavezanimi rimskimi sandali.¹ Poleg tega nosijo vojaki čepice v obliki stare vojaške čelade. Glavni liki nosijo maske iz lipovega lesa, drugi navadne maske, vsi imajo lasulje in/ali čepice oziroma drugo pokrivalo; Simon iz Cirene nosi slamnik in svetlorjavo jopo kot del stare koroške moške noše. Kristus ima bele rokavice, rdečo ešarpo in od kronanja naprej belo ogrinjalo na ramenih. Rablji nosijo bele obleke z zaprtimi špičastimi kapucami z razporki za usta in oči. Igralci imajo navadne rekvizite, torej helebarde, list s sodbo, Judež ima mošnjiček,

¹ V romarski cerkvi sv. Petra v Inzingu na Tirolskem (približno 20 km vzhodno od Innsbrucka) nosi tudi po en vojak na V. in IX. križevi postaji modro vrhnje oblačilo in rdeče hlače, nima pa ne dokolenk ne gamaš, tudi nobenih visoko zvezanih sandalov. Krajevni obisk avtorice, 8. aprila 2018.

vojaki biči in trnjevo krono, Kristus velik lesen križ. Angel nastopa v beli obleki s krili, ki prinese Kristusu kelih. Vse vloge igrajo moški, samo angela ne. Le med vojno so ženske igrale nekatere vloge. Glavne vloge so večinoma podedovane, druge razdeli vodja procesije vsakič posebej. Vaje sploh niso potrebne.

Besedilo je sestavljeno samo iz dveh stavkov med Kristusovo sodbo. V takem okolju, kjer se ljudje borijo dan za dnem za golo preživetje, so ljudje postali zelo mirni in tihi. Torej so umolknili ob naravnih močeh, različnih oblasteh in Božjih čudežih, tudi v vsakdanu.

Procesijska igra se začne na veliki četrtek pozno popoldne pri Krassnigovem mlinu, kjer so shranjeni obleke, maske in rekviziti. Od tod grejo igralci po strmi poti navzgor do treh križev, potem Kristus in trije jogri, Peter, Jakob starejši in Janez, gredo trikrat okoli cerkvice, nato pride Judež s svojo tolpo po isti poti navzgor, Judež izda Kristusa. Potem gredo vsi v cerkvico, kjer Kristus moli na Oljski gori in trikrat prebudi svoje jogre iz spanja. Angel prinese Kristusu kelih, potem ga pred cerkvico obrekujejo veliki duhovni, ljudstvo ga zaničuje in Pilat ga razsodi, Barabo pa izpusti. Končno Kristusa južno od cerkvice privežejo na mučilni kol, ga bičajo in kronajo s trnjem, na kar se pasijonska procesija spet poda navzdol h Krassnigovemu mlinu, samo Judež in Baraba sta se opravila že prej.

Na veliki petek se začenja »vlečenje križa« istočasno na istem kraju. Že prej pride Simon iz Cirene sam navzgor po hribu, kajti on mora poravnati ograjo za pašo živine nedaleč od cerkvice.² Pripomočki za to delo so pripravljani na kraju samem. Potem pridejo pismouk s križevim napisom in vojaki z ujetim Kristusom, ki je privlekel križ na svoji desni rami z zelo zelo velikimi mukami po hribu navzgor. Njemu sledijo vojaki z obema razbojnikoma in s tremi rablji. Kristus pade pred cerkvico trikrat pod križem, vojak gre po Simona iz Cirene, da bi pomagal Kristusu nesti križ v cerkvico. Tam Kristus poklekne pred oltarjem, drugi igralci stojijo v odprtem polkrogu okoli oltarja, samo Simon iz Cirene ostane s križem med klopmi v oddelku za vernike. Molivka in verniki molijo žalostni rožni venec, in dva fanta zaropotata včasih z ragljo. Simon iz Cirene pa vmes obrne križ. Verniki molijo še Angel Gospodov, nato vsi igralci obkrožijo oltar in zapustijo cerkvico posamično. Simon iz Cirene pomaga Kristusu nositi križ iz cerkvice. Zunaj cerkvice se procesija spet oblikuje po redu, in ujeti Kristus vleče križ na svoji desni rami nazaj navzdol po strmini do Krassnigovega mlina. Na veliki petek, 30. marca 2018, je bilo 21 igralcev, sami moški. Oddelek za vernike je bil ta večer poln gledalcev, mladih in starejših. Križanje Kristusa so igrali samo do leta 1890, ko bi Kristusov igralec kmalu res umrl na križu, ker mu je zmanjkalo sape.

² Normalno dela na polju, ampak v tej dolini zaradi nadmorske višine in stroge klime ni več polj, tako da ob velikonočnem času šele poravnajo ograje za pašo živine.

Dolgoletni vodja »vlečenja križa« v Tresdorfu in igralec Kristususa je bil Franz Golger, rojen leta 1935, kmet in posestnik pri Krassnigu v Tresdorfu 27, od leta 1976 do leta 1997 župan občine Rangersdorf, poveljnik gasilcev in pevec. Umrli je 13. marca 2018. Leta 2001 je še sam vodil in igral Kristusovo vlogo, pozneje pa sta si delila vlogo oče in istoimenski sin, leta 2018 pa je sin sam vodil »vlečenje križa« in igral Kristusovo vlogo tako na veliki četrtek kot na veliki petek. Sin Franz Golger je torej naslednik očeta pri Krassnigu ter učitelj in ravnatelj ljudske šole Stall v dolini reke Mele. Domačija pripada fari Stall v dolini reke Mele, tako da so starejši podatki iz farnih matičnih knjig dostopni na spletu.³ Tudi istoimenski oče Franza Golgerja starejšega je bil že dolgoletni igralec pri »vlečenju križa« v Tresdorfu. Ta je bil rojen 18. februarja 1911 in umrl 6. novembra 1978. Golgerjeva družina izvira iz domačije pri Golgerju na Golgu, to je blizu Tresdorfa na posebni gori, kajti pri Krassnigu v Tresdorfu je bila doma prva žena Franza Golgerja (1911–1978), ki je pa zelo zgodaj umrla, tako da je Franz Golger starejši (rojen 1935) sin druge žene.

Literatura:

Ruhdorfer, Luise Maria: *Dr. France Kotnik und P. Dr. Romuald Pramberger*. Remscheid: Rediroma, 2018.

O avtorici

Luise Maria Ruhdorfer je rojena leta 1944 v Štebnu pri Bekštanju v dvojezični družini, kar je bilo prekinjeno po mamini prerani smrti. Šolala se je v Labotski dolini v nemških šolah in maturirala leta 1963 na Trgovski akademiji v Beljaku. Nato je delala kot tajnica pri notarju in kot uradnica na pošti. Po desetih letih je pustila službo in se posvetila vzgoji svojih štirih otrok. Zdaj je že več let vdova, otroci pa so odrasli. Ko je dopolnila petdeset let, je začela s študijem slovenščine in italijanščine na univerzi Alpe-Jadran v Celovcu. Diplomsko delo o starem Štebenskem pasijonu je napisala leta 2002, disertacijo o romanskih likih pri Florjanu Lipušu pa leta 2008. Piše članke in knjige o verskih ljudskih igrah na avstrijskem Koroškem, literarnem delu Florjana Lipuša, slovenščini kot tujem jeziku, slovenski kulturi na avstrijskem Koroškem ter spominsko prozo in pesmi.

³ Matriken Diözese Gurk > <http://data.matricula-online.eu/oesterreich/gurk/> > Stall. Pfarre Stall im Mölltal, S86_..., Geburtsbücher, Trauungsbücher, Sterbebücher. (Matične knjige Krške škofije: rojstne, poročne, matične mrliške knjige.)

Cerkvica sv. Urha,
foto Luise Maria Ruhdorfer.

Trije križi pred cerkvico sv. Urha,
foto Luise Maria Ruhdorfer.

Jezus umrje na križu, Jošt Snoj, »Pasijon«, olje na platnu, 2017–2018.

Josef Lang, Generalsekretär der Europassion

DIE GOTTES- UND NÄCHSTENLIEBE

»Der gleiche Glaube, das gleiche Ziel« unter diesem Motto haben sich inzwischen über 90 Passionsspielgruppen aus 16 Ländern Europas zusammengeschlossen. Gemeinsam bilden wir die Europassion. Nach unserer Satzung ist eines unserer Ziele die Verkündigung der Botschaft Christi. Aber welche ist nun die wichtigste Botschaft, welches das wichtigste Gebot Christi?

Auf die Frage eines Schriftgelehrten, welches das vornehmste Gebot sein, antwortet Jesus: »Du sollst den Herrn Deinen Gott lieben. Das ist das vornehmste Gebot.« Und das andere ist ihm gleich: »Du sollst Deinen Nächsten lieben wie dich selbst. Es ist kein anderes Gebot größer als diese beiden.« (Mt. 22, 34; Mk. 12, 28) In der Bergpredigt fügt Jesus noch das Gebot der Feindesliebe hinzu. (Mt. 5, 43-44)

Die Forderung der Nächsten- und Feindesliebe ist neben dem neuen Bild vom Menschen der revolutionäre Teil der evangelischen Botschaft. Sie lässt fast alles hinter sich, was bis dahin in der griechischen Philosophie und den Religionen des Altertums über die Beziehungen der Menschen untereinander gesagt worden war.

Die Kategorisierung der Menschen nach Klasse, Rasse, Nation, Religion und Gesellschaft war die Ursache für die schlimmsten Verbrechen, die in der Menschheit begangen worden sind. Dass die aus der Botschaft Jesu hervor gegangene Religion des Christentums andere Menschen unterdrückte, stand in krassem Gegensatz zu dem, was Jesus wollte.

Die Gebote der Gottes- und Nächstenliebe waren in den Büchern Moses noch getrennt. Jesus erhöht das Gebot der Nächstenliebe auf die Ebene des Gebots, Gott zu lieben. Beides geht nur zusammen. Er lässt uns keinen Spielraum.

Auf die Frage des Schriftgelehrten, wer der Nächste ist, erzählt Jesus das berühmte Gleichnis vom barmherzigen Samariter. (Lk. 10, 25-37) Schauplatz der Geschichte ist der steile Passweg, der von Jerusalem nach Jericho hinabführt und für Überfälle und Morde bekannt ist. »Ein Mann ging von Jerusalem nach Jericho und wurde von Räubern überfallen. Sie raubten ihn aus und ließen ihn halbtot liegen. Zufällig kam ein Priester vorbei, er sah ihn und ging weiter. Dann kam ein Schriftgelehrter vorbei, er sah ihn und ging ebenfalls weiter. Dann kam ein Samariter vorbei.

Er sah ihn, behandelte seine Wunden, hob ihn auf sein Maultier und brachte ihn in eine Herberge. Am anderen Tag lässt er dem Wirt Geld da und sagt zu ihm: ‚Sorge für ihn und alles, was du aus gibst, werde ich dir bei meiner Rückkehr erstatten.‘

Auf die Frage Jesu, welcher der drei Männer sich dem Opfer gegenüber als Nächster erwiesen hat, antwortet der Schriftgelehrte: »*Derjenige, der barmherzig war.*«

Das besondere an dieser Geschichte ist die Gegenfrage, die Jesus dem Schriftgelehrten stellt. Dieser wollte Jesus nämlich mit der theologischen Fangfrage, nach welchen Kategorien der Nächste definiert werden soll, in eine Falle locken. Jesus aber zwingt ihn mit seiner Gegenfrage zu einer revolutionären Antwort, die von da an das Denken der Menschheit verändern sollte. Nicht der Freund, der Priester, der Tempeldiener hat sich als Nächster erwiesen, sondern der Feind, der Gegner, der Abweichler, eben der Samariter, der in den Augen der Juden ein Feind des jüdischen Volkes war.

Natürlich hat dies zur Konsequenz, dass ich der Nächste bin, auch für den politischen Gegner, den Andersdenkenden, den Fremden, wenn er in Not gerät: Das Liebesgebot sprengt alle nationalen, rassistischen und religiösen Grenzen. Die zentrale Botschaft dieser weltberühmten Geschichte ist also die Pflicht zu helfen, und zwar jedem gegenüber, der in Not ist.

Zugegeben: das Gebot der Gottes- und Nächstenliebe ist schwer verdauliche Kost, die Jesus uns da mit auf den Weg gegeben hat. Er mutet uns damit schon einiges zu bzw. er verlangt von uns einiges, was uns oft sehr schwer fällt.

In unserem gemeinsamen Europa ist zur Zeit von dieser zentralen Botschaft nicht allzu viel zu spüren. Es herrscht eher das Gebot: Jeder ist sich selbst der Nächste. Als Passionsspieler sind wir selbst gefordert, die Botschaft umzusetzen. Wir sind aber auch gefordert, mit unseren Spielen die Botschaft den Zuschauern näher zu bringen. Vielleicht gelingt es uns, den Einen oder Anderen für Jesus zu begeistern.

Josef Lang, generalni sekretar Europassiona

LJUBEZEN DO BOGA IN BLIŽNJEGA

»*Ista vera, isti cilj*« pod takšnim skupnim geslom se je združilo 90 pasijonskih gledaliških skupin iz 16 evropskih držav. Skupaj tvorimo Europassion. Po naših pravilih je eden najpomembnejših skupnih ciljev oznanjenje Kristusovega poslanstva. Vendar katero je najpomembnejše poslanstvo, katera je najpomembnejša zapoved?

Na vprašanje pismouka, katera naj bi bila najpomembnejša zapoved, je Jezus odgovoril: »*Ljubi Gospoda, svojega Boga. To je najpomembnejša zapoved.*« In enako pomembna: »*Ljubi svojega bližnjega kot samega sebe. Nobena ni večja od teh dveh zapovedi.*« (Mt. 22, 34; Mk. 12, 28)

V Besedi na gori je Jezus dodal zapoved ljubezni do sovražnika. (Mt. 5, 43-44)

Vzpodbujanje ljubezni do bližnjega in do sovražnika je poleg nove podobe človeka temeljni del evangelijskega poslanstva. Opušča vse tisto, kar je bilo do tedaj v grški filozofiji in v religijah starega veka povedanega o medčloveških odnosih.

Delitev ljudi glede na razred, raso, nacijo, religijo, družbo je bilo najhujše zlo, ki se je zgodilo človeštvu. Da bi krščanska vera, ki je izšla iz Jezusovega poslanstva, zatirala druge ljudi, je bilo v popolnem nasprotju s tem, kar je hotel Jezus.

Zapovedi ljubezni do Boga in bližnjega sta bili v Mojzesovih knjigah še ločeni. Jezus je povzdignil zapoved ljubezni do bližnjega na raven zapovedi ljubiti Boga. Ta je možna le vzajemno in ne dopušča druge možnosti.

Na vprašanje pismouka, kdo je najbližji, razloži Jezus slavno podobo usmiljenega Samarijana. (Lk. 10, 25-37) Prizorišče zgodbe je strmi križev pot, ki vodi od Jeruzalema proti Jerihi in je poznan po številnih napadih in umorih. »Nekega moškega so na poti iz Jeruzalema v Jeriho napadli razbojniki. Oropali so ga in pustili obležati napol mrtvega. Slučajno je prišel mimo svečenik, ga videl in šel dalje. Nato je prišel pismouk, ga videl in prav tako šel naprej. Nato je prišel mimo Samarijan. Videl ga je, mu oskrbel rane, ga dvignil na svojo mulo in odpeljal v zatočišče. Naslednjega dne je pustil oskrbniku denar in rekel: »Poskrbi zanj, vse kar mu boš dal, ti bom ob povratku povrnil.«

Na vprašanje Jezusa, kateri od treh mož se je žrtvi izkazal kot najbližji, pismouk odgovori: »*Tisti, ki je bil usmiljen.*«

Posebnost te zgodbe je vprašanje, ki ga Jezus postavi pismouku. Jezusa želi namreč s teološkim zvitim vprašanjem, po katerih kriterijih naj bi bil opredeljen najbližji, zvabiti v past. Jezus pa ga s svojim vprašanjem sili v odločitveni odgovor, ki naj bi spremenil človekovo mišljenje. Ne prijatelj, ne svečenik, ne služabnik templja se niso izkazali kot najbližji, temveč sovražnik, nasprotnik, odpadnik, ravno Samarijan, ki je bil v očeh Judov sovražnik judovskega naroda.

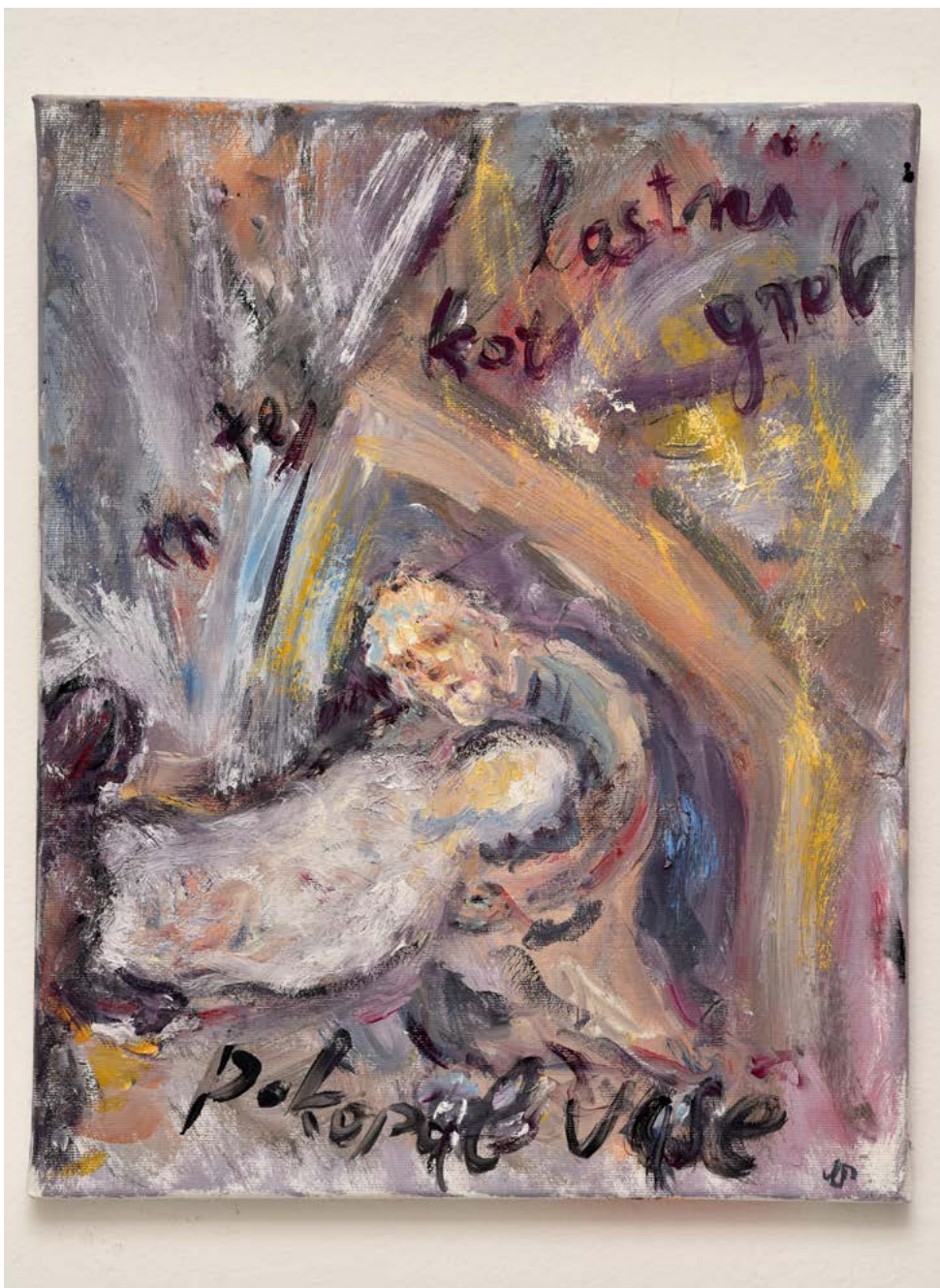
Seveda iz tega sledi, da sem jaz najbližji tudi za političnega nasprotnika, tujca, kadar se ta znajde v stiski: zapoved ljubezni presega vse nacionalne, rasne in verske meje. Osnovno poslanstvo te svetovno poznane zgodbe je torej dolžnost pomagati prav vsakomur, ki je v sili.

Priznam: zapoved ljubezni do Boga in bližnjega je težko prebavljiva hrana, ki nam jo je Jezus dal na pot. Od nas zahteva nekaj, kar nam ni vedno lahko storiti.

V naši skupni Evropi trenutno od tega osrednjega poslanstva ni kaj dosti slutiti.

Pogosteje velja zapoved: Vsak je sebi najbližji. Mi kot igralci pasijona smo motivirani, da prvotno poslanstvo zopet oživimo, povrnemo njegov pomen in približamo gledalcem.

Morda nam bo uspelo, da sem in tja koga navdušimo za Jezusa.

Jožef iz Arimateje, Jošt Snoj, »Pasijon«, olje na platnu, 2017–2018.

PASIJONSKI RAZGLEDI

Jeruzalemske žene, Jošt Snoj, »Pasijon«, olje na platnu, 2017–2018.

br. Jaroslav Knežević

SKUPAJ STA TEKLA ... (Jn 20, 4)

Nekaj besed o novih duhovnih izzivih pred škofjeloškimi pasijonci

Ker sem kapucin in duhovnik, se spodobi, da ta prispevek naslonim na sveto-pisemsko Božjo besedo. Naslov tega razmišljanja, ki želi biti predvsem duhovna spodbuda, je zato vzet iz evangelijskega poročila o dogodku, ki je tesno povezan s Kristusovim pasijonom, ga nadgrajuje in osmišlja – o Jezusovem vstajenju.

»Skupaj sta tekla ...« – apostola Peter in Janez. Janez je bil mlajši, zato je bil logično tudi hitrejši in je prvi prispel h grobu. Videl je, da je kamen odvaljen, a ni vstopil. Spoštljivo je počakal na Petra, ki je kmalu za njim pritekkel na kraj nedoumljivega dogodka. In Peter, Jezusov izbrani voditelj skupnosti njegovih učencev, je prvi vstopil v grob. In za njim mladi Janez. Videl je in veroval ...

S to kratko obnovo poročila apostola Janeza želim »pripraviti teren« za razmislek o izzivih, ki se odpirajo pred škofjeloškimi in slovenskimi pasijonci.

Kot središčni nosilki sporočila tega zapisa želim izpostaviti dve besedi: **skupaj** in **spoštovanje**. Evangelijski odlomek, ki sem ga izbral, namreč v osebah Janeza in Petra prikazuje tudi resničnost vsake skupnosti, ki želi živeti duhovno. Prepričan sem, da to želimo tudi vsi mi, ki smo tako ali drugače povezani s škofjeloško – ali kakšno drugo slovensko – uprizoritvijo Kristusovega trpljenja. Apostol Janez, mladenič, predstavlja karizmatično, v Svetem Duhu mladostno krilo cerkvenih pljuč, ki prebuja, izziva, vre. A se ta, življenja polni mladec, spoštljivo umakne starejšemu Petru, ki ni tako hiter, odziven, eksploziven, a daje trdnost in zagotavlja stabilno prihodnost.

Morda že zaznavate smer, v katero sem namenjen?

Med nami škofjeloškimi pasijonci je namreč po več letih skupnega iskanja in neumornega delovanja zaživel Pasijonski veter, gibanje, ki je namenjeno povezovanju vseh slovenskih pasijoncev in ohranjanju duhovnega sporočila pasijonskih uprizoritev. V njem si drznem prepoznati apostola Janeza iz omenjenega odlomka. Sam, šele »leto in pol star Ločan«, se kar ne morem načuditi gorečnosti in zagnanosti vseh, ki se srečujemo v okviru Pasijonskega vetra. Navdušenost, požrtovalna delavnost, prijateljska odprtost ... A resnični izziv za to »janezovsko« skupnost je prav odnos do starejšega Petra – Občine Škofja Loka, v okviru katere

je tudi veliko požrtvovalnih, delavnih in predanih pasijoncev. In moja velika želja ter zanesljivo želja nas vseh je, da bi »tekli skupaj«. Da bi spoštljivo priznavali drug drugemu vrednost, ki jo imamo, da bi se iskreno veselili darov drugega, da bi v naši različnosti odkrivali bogastvo, da bi nam bil dialog vodilo in bi nas sodelovanje osrečevalo.

Če je kaj, kar dela Škofjeloški pasijon velikega, je čudež požrtvovalnega sodelovanja stotin prostovoljcev. Vezi, ki se spletajo med nami, ko sooblikujemo pasijonsko dogajanje, so Kristusu veliko bolj v čast in ljubim Slovencem v korist, kot je mogočnost pasijonske procesije.

Zato se lahko skupaj veselimo tudi dejstva, da je bil v slovenskem Registru nesnovne dediščine 3. julija 2018 Kapucinski samostan Škofja Loka uradno vpisan kot nosilec duhovne dediščine Škofjeloškega pasijona. S tem smo škofjeloški bratje kapucini tudi uradno prevzeli odgovornost za sooblikovanje pasijonskega dogajanja na Škofjeloškem. S hvaležnostjo do našega brata p. Romualda ter vseh bratov, ki so skozi stoletja ohranjali pasijonsko bogastvo, se na ta način zavezujemo k odgovorni in konstruktivni navzočnosti pri oblikovanju, pripravi in izvedbi uprizoritev Škofjeloškega pasijona. Seveda bo naša primarna skrb namenjena duhovnemu sporočilu pasijona. Ta namreč nikdar ni bil in tudi ne sme postati zgolj kulturno-turistični spektakel, saj je njegov temeljni namen prebujati človeška srca, jih klicati k spreobrnjenju in čudenju nad Božjim usmiljenjem ter dobroto.

Br. Jaroslav Kneževič in br. Jožko Smukavec iz Kapucinskega samostana Škofja Loka, foto Tatjana Splichal.

Andreja Ravnihar Megušar

GIBANJE PASIJONSKI VETER

PORTRET PASIJONCEV V SLOVENIJI IN PO SVETU

Škofjeloški pasijon je bil na ulicah Škofje Loke uprizorjen v letih 1999, 2000, 2009 in 2015. V prihajajočih dveh letih bosta Občina Škofja Loka in Pasijonski veter, ki ga koordinira Kapucinski samostan Škofja Loka, pred velikimi izzivi za pripravo na uprizoritev leta 2021¹ in vodenje skupščine združenja Europassion, ki bo v Škofji Loki istega leta.²

Že po drugi postavitvi Škofjeloškega pasijona na ulicah Loke (2000) so se loški pasijonci vse bolj zavedali, kako pomemben je tudi čas med posameznimi pasijonskimi uprizoritvami. Tako na občinskem kot tudi državnem nivoju so se začele različne aktivnosti, ki so tlakovale pot k ustanovitvi PASIJONSKEGA VETRA. Ob tem bom kronološko navedla aktivnosti, ki so spodbudile, da je *Škofjeloški pasijon* danes mednarodno zaščiten, hkrati pa Kapucinskemu samostanu omogočajo, da varuje njegovo duhovno dediščino.

Slovenija je Unescovo konvencijo o varovanju nesnovne kulturne dediščine iz leta 2003 ratificirala leta 2008, ko je začel delovati tudi Register nesnovne kulturne dediščine Slovenije. Številne aktivnosti in vizionarski pogled na enkratno loško dediščino s strani takratnega vodstva Občine Škofja Loka in številnih pasijoncev so pripomogli, da je bil *Škofjeloški pasijon* kot prva enota nesnovne dediščine v ta register vpisan leta 2008. Prednost Škofjeloškega pasijona so njegova izvirnost, urbana scena starega mestnega jedra, pridobljene praktične izkušnje preteklih uprizoritev ter pripadnost in zavezanost sodelavcev za ponovne uprizoritve.

Še posebej pomembno vlogo so pri tem odigrali člani škofjeloškega Prosvetnega društva Sotočje, ki so vsako leto v postnem času pripravljali številne dogodke, med drugimi tudi pasijonska romanja in pasijonske delavnice na Mestnem trgu. Vedno, z roko v roki, so sodelovali z Loškimi skavti.³ K vzdrževanju pasijonske

¹ Občina Škofja Loka je z Odlokom o gledaliških uprizoritvah Škofjeloškega pasijona – Processio Locopolitana v Škofji Loki v letih 2009, 2015, 2021 (Uradni list RS št. 109/07) uredila uprizorjanje Škofjeloškega pasijona v izvirnem okolju vsaj do leta 2021.

² V nemškem mestu Neumarkt na Zgornjem Pfalškem (Bavarska) je bil na generalni skupščini Europassiona, ki je bila 27. februarja 2009, sprejet sklep, da bo generalna skupščina združenja Europassion leta 2021 v Škofji Loki.

³ Steg Škofja Loka 1.

Veselo oznanilo, Jošt Snoj, »Pasijon«, olje na platnu, 2017–2018.

kondicije so prav tako pripomogli člani Muzejskega društva Škofja Loka. Leto pred izvedbo pasijona 2009 je v poročilu o delu Muzejskega društva Škofja Loka za obdobje 2006–2008 (z dne 14. oktobra 2008) navedeno: »V obdobju 2006–2007 se je društvo začelo še posebej intenzivno ukvarjati s *Škofjeloškim pasijonom* (v nadaljevanju: ŠP). V obdobju, ko v Škofji Loki ni njegove uprizoritve, društvo skrbi za t. i. ohranjanje pasijonske kondicije, z namenom ohranjanja in spodbujanja vedenja o pasijonu med Ločani in tudi širše. Tako smo leta 2006 pripravili potujočo razstavo Škofjeloški pasijon, ki je do sedaj trikrat gostovala v Škofji Loki, Ljubljani, Stari Loki in Zagrebu. Navezali smo stike s hrvaškim združenjem Pasijonska baština in združenjem Europassion, ki združuje evropska mesta, v katerih se pripravljajo pasijonske igre oziroma procesije; v to pomembno kulturno vseevropsko združenje je bila 18. maja 2007 na našo aktivno pobudo sprejeta tudi Škofja Loka. V treh zaporednih letnih zbornikih programa ohranjanja pasijonske kondicije smo do sedaj objavili več kot 20 izvirnih prispevkov trajne vrednosti priznanih avtorjev in en pomemben ponatis verzološke analize ŠP ...« Mesec dni kasneje je bilo na seji Izvršnega odbora Muzejskega društva Škofja Loka, ki je bila 10. novembra 2008, v zapisniku navedeno: »Na sejo je bila povabljen Romana Bohinc, vodja projekta Škofjeloški pasijon 2009, ki je predstavila potek priprav in spremljevalnih prireditev ob Škofjeloškem pasijonu. Muzejskemu društvu se je zahvalila, da je v času neuprizorjanja vzdrževal pasijonsko kondicijo z izdajo tematskih Doneskov in s panojsko razstavo. Prosila je tudi za nadaljnje sodelovanje, predvsem pri promociji Škofjeloškega pasijona. V razpravi je bilo izpostavljeno, da mora biti spremljevalni program prireditev usklajen med vsemi loškimi organizatorji.«

Prav na pobudo škofjeloškega muzejskega društva je Občina Škofja Loka potrdila⁴ vključitev v evropsko združenje Europassion.⁵ Generalne skupščine v nemškem Wintrichu,⁶ ki je potekala 18. maja 2007, se je kot predstavnik Občine

⁴ V obrazložitvi proračuna Občine Škofja Loka za leto 2007 je bilo pod točko 8.2.1.13. Škofjeloški pasijon navedeno: »Sredstva so namenjena za vključitev Loke v Europassion na generalni skupščini v Wintrichu ...«.

⁵ Na pobudo dr. Franca Križnarja je prišlo do prvega povezovanja s hrvaško Pasijonsko baštino v Zagrebu, ki je bila leta 1998 sprejeta v Europassion. Pobudnik navezovanja stikov med Škofjo Loko in Europassionom – združenjem krajev, v katerih se uprizarjajo pasijoni ali procesije, je bil Peter Hawlina. S pridružitvijo združenju so se odpirale nove priložnosti za medsebojno obveščanje in morebitno izmenjavo, hkrati pa je bilo to pomembno za promocijo pasijona, Škofje Loke in Slovenije. Povezovanje je predstavljalo začetek škofjeloškega mednarodnega pasijonskega sodelovanja.

⁶ S sprejetjem zastave Evropasijona v Wintrichu, kot simbolom škofjeloškega članstva v združenju, je bilo v katalogu Memorabilia Locopolitana 7 (Loški razgledi, Doneski 16), objavljeno celotno besedilo poročila o zboru članic Europassiona 2007 z dne 18. maja 2007, ki ga je iz nemščine prevedel Peter Hawlina.

Škofja Loka udeležil Klemen Štibelj, takratni podžupan. Na generalni skupščini je prejel zastavo združenja, ki predstavlja simbol vključenosti v Europassion. Z oblikovanjem Častnega odbora Škofjeloškega pasijona 2009 je 10. decembra 2008 tedanji župan Igor Draksler povabil Josefa Langa, generalnega tajnika Združenja Europassion, v ta odbor. Vodstvo evropskega združenja si je *Škofjeloški pasijon* prvič ogledalo 18. aprila 2009. Z vzpostavitvijo tega dialoga lahko potrdimo začetek intenzivnega sodelovanja med Občino Škofja Loka in uradnimi predstavniki Združenja Europassion.

Na pobudo Andreje Ravnihar Megušar, tedanje koordinatorke za Škofjeloški pasijon na Občini Škofja Loka, in s podporo Dietra Thalhammerja, tedanjega nadžupana mesta Freising, je bil 21. februarja v Mestni hiši v Freisingu Pasijonski večer, ki je bil namenjen predstavitvi projekta Škofjeloški pasijon 2009.⁷ Kot središče pasijonskega dogajanja smo želeli Škofjeloški pasijon umestiti na zemljevid evropskih pasijonov in ga predstaviti širši evropski javnosti kot procesijo, ki ima več kot 900 nastopajočih.

Po tretji uprizoritvi Škofjeloškega pasijona leta 2009 so se pasijonci vse bolj začeli zavedati, kako pomembno je obdobje med uprizoritvami, kako je treba povezovati pasijonsko dogajanje in ohranjati pasijonsko kondicijo izven časa uprizoritev. Z namenom spodbujanja pasijonskega duha, promocije Škofjeloškega pasijona in pripravo na uprizoritev v letu 2015 je bila 3. novembra 2009 ustanovljena Pasijonska skupina Škofja Loka.⁸ Med glavne cilje Škofjeloškega pasijona prav zagotovo lahko, poleg strokovnega ohranjanja in nadgrajevanja škofjeloške in slovenske dediščine, uvrstimo njegovo uveljavitev med ostalimi pasijoni v Evropi in dvig ugleda Občine Škofje Loke v pobratenih in prijateljskih občinah. Z željo po ohranjanju pasijonske kondicije med letoma 2009 in 2015 smo želeli s pasijonskimi dogodki povečati prepoznavnost Škofje Loke kot kulturnega in pasijonskega

⁷ Zgodovinska izhodišča Škofjeloškega pasijona in spremljevalne dogodke so predstavili prof. dr. Metod Benedik, član Strokovnega odbora Škofjeloškega pasijona 2009, Peter Pokorn, član Foto kluba Anton Ažbe, Capela Carniola, izvedba pasijonskega koncerta Stabat Mater, pod vodstvom Janeza Jocifa, ter Špela Pegam in Marta Gartner, predstavnici Pasijonske pisarne. Predstavnika Občine Škofja Loka sta bila Anton Bogataj in Borut Bajželj.

⁸ V izdaji *Pasijonski doneski* (2010/5) piše: »Člani Pasijonske skupine Škofja Loka: Romana Bohinc (vodja projekta Škofjeloški pasijon 2009), Mojca Šifrer Bulovec (etnologinja, Loški muzej), Igor Draksler (župan Škofja Loka), Mojca Ferle (etnologinja, Mestni muzej Ljubljana), Alojzij Pavel Florjančič (član MD Škofja Loka), Andrej Frelih (vodja prizorišč Škofjeloškega pasijona 2009), Marta Gartner (Kapucinska knjižnica), Aleksander Igličar (predsednik MD Škofja Loka), Minka Krajnik (vodja izposoje pasijonskih oblek), Andreja Križnar (namestnica direktorice LTO Blegoš), Andreja Ravnihar Megušar (Občina Škofja Loka), Tomaž Paulus (vodja organizacije Škofjeloškega pasijona 2009), p. Robert Podgoršek (Kapucinski samostan Škofja Loka), Minca Rihtaršič (scenografinja Škofjeloškega pasijona 2009), Jurij Svoljšak (Občina Škofja Loka), Andrej Štremfelj (vodja konjenikov Škofjeloškega pasijona 2009), Brane Tavčar (vodja konjenikov Škofjeloškega pasijona 2009), Urban Tozon (zborovodja Škofjeloškega pasijona 2009).«

1. Mednarodni
znanstveni simpozij
Pasijoni v Evropi.

mesta ter privabiti številne druge pasijonce iz Evrope. Želeli smo povezati vse pasijonce, ki sodelujejo pri Škofjeloškem pasijonu, in spodbuditi vznik pasijonskega duha, ki se rojeva z iskrenim srečanjem s Kristusom.

Kot že rečeno, je bil Škofjeloški pasijon leta 2008 kot prva enota vpisan v slovenski Register nesnovne kulturne dediščine. Že leta 2009 so se začele aktivnosti za pripravo nominacije tudi na Unescov seznam nesnovne kulturne dediščine.

Po uprizoritvi leta 2009 so bili ustanovljeni Dnevi Škofjeloškega pasijona, ki jih je koordinirala Občina Škofja Loka,⁹ kot tedaj edina vpisana nosilka enote nesnovne dediščine Škofjeloškega pasijona v Registru nesnovne dediščine Slovenije. Številne pasijonske dogodke, vključno s pripravo in predstavitvijo Pasijonskih doneskov, so v sodelovanju in s finančno podporo Občine Škofja Loka organizirali pasijonci in predstavniki škofjeloških društev, ki tudi sicer dejavno sodelujejo pri uprizoritvi pasijona.

V želji po spoznavanju skupnih evropskih kulturnih korenin se je tako v okviru Dnevov Škofjeloškega pasijona, od 17. do 20. marca 2011, v Škofji Loki odvijal mednarodni znanstveni simpozij *Pasijoni v Evropi – bogata dediščina za prihodnost*.¹⁰

⁹ Dneve Škofjeloškega pasijona, in vse aktivnosti povezane z njim, je od leta 2009 do leta 2013 na Občini Škofja Loka koordinirala Andreja Ravnihar Megušar.

¹⁰ Občina Škofja Loka je leta 2010 v okviru evropskega programa »Evropa za državljane« uspešno kandidirala s projektom SPODBUJANJE LOKALNIH SKUPNOSTI K OHRANJANJU KULTURNE DEDIŠČINE ZGODOVINSKIH MEST. Projekt je vključeval tri mednarodne dogodke. Znanstveni simpozij »Pasijoni v Evropi – bogata dediščina za prihodnost« je bil organiziran kot tretji dogodek; projekt je uspešno prijavila in vodila Andreja Ravnihar

Na njem so se zbrali raziskovalci, slovenski in tuji strokovnjaki, partnerska mesta, v katerih se uprizarjajo pasijoni ali procesije in so povezani v evropskem pasijonskem združenju Europassion. Ponosni smo bili, da se je poleg vodstva združenja Europassion simpozija udeležil tudi Arno Nunn, župan mesta Oberammergau. Mesto leži na robu bavarskih Alp, prepoznavno je po najslavnejšem pasijonu na svetu. Tradicionalno uprizarjanje vsakih deset let;¹¹ že od leta 1634 privabi več kot 500.000 obiskovalcev, od tega jih je več kot polovica iz tujine. V okviru simpozija so bili predstavljeni številni uspešni turistični dogodki, saj je za turistični razvoj mesta pomembna njegova vrednost v smislu tako imenovane prireditve *hallmark*. Škofja Loka je s pasijonom dosegla merila za tovrstne prireditve in tudi v slovenskem prostoru se omemba besede pasijon že samoumevno povezuje z mestom Škofja Loka.

Kakšen zagon in moč sta prevzela pasijonce, se je izkazalo 9. marca 2012, ko je bilo v okviru Dnevoev Škofjeloškega pasijona, na pobudo Alojzija Pavla Florjančiča in Andreje Ravnihar Megušar, organizirano 1. srečanje slovenskih pasijonskih mest na temo *Komu in zakaj pasijoni danes*.¹² Srečanja so se udeleželi brat Štefan Kožuh, takratni provincial slovenskih kapucinov in gvardijan loškega kapucinskega samostana, Borut Gartner, režiser Škofjeloškega pasijona 2009, Nejc Ilc iz Ribnice, Ana

---

Megušar. Občina je za pripravo in organizacijo projekta namenila 92.000 evrov. Mednarodni simpozij je bila nadaljnja pomembna vstopna točka pri pripravi državnega odloka o razglasitvi Škofjeloškega pasijona za živo mojstrovino državnega pomena in seveda nominacije za Unesco Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva.

¹¹ Mesto, ki ponuja tipično bavarsko idilično podobo, je tudi kraj, ki živi in diha za veliko gledališko uprizoritev Kristusovega pasijona. V predstavi sodeluje približno 2.500 igralcev, v njej lahko nastopajo le prebivalci mesta Oberammergau. Naslednja uprizoritev pasijona bo leta 2020.

¹² Br. Štefan Kožuh, takratni provincial slovenskih kapucinov in gvardijan loškega kapucinskega samostana, je podal duhovno razmišljanje, ki ga je naslovil *Kopernikanski preobrat*. »V začetku je bila Ljubezen, ne greh, bil je raj, ne padec in izgon ...« je poudaril na začetku svojega razmišljanja. Zaključil pa z mislijo: »Kopernikanski preobrat se ti lahko zgodi le, če se pridružiš v procesiji Njemu, ki je trpel, umrl in vstal in živi na veke – in vse to zate in zame!«

Borut Gartner, režiser Škofjeloškega pasijona 2009, je razmišljanje *Komu in zakaj pasijoni danes* začel z odgovorom: »Vsem vernikom ... brezvernikom ... iščočim. Prav vsem ljudem tega sveta. Ne glede na spol, rasno, versko in politično pripadnost.«

Nejc Ilc iz Ribnice je uvodoma predstavil Ribniški pasijon, ki ga bodo leta 2012 – je to mogoče 2021?? priredili že šesto leto zapored. Pasijon pripravlja skupina mladih, v njem ima pomembno mesto sodobna avtorska rock glasba. V nadaljevanju je poudaril tri bistvene razloge za vsakoletno uprizoritev Kristusovega trpljenja: poglobitev verskega življenja, povezovanje ljudi in uresničevanje talentov posameznikov.

Ana Florjančič je prebrala razmišljanje Irme Krečič Slejko iz Vipavskega Križa, kjer so lani mladi poleg pasijona pripravili tudi živo božično zgodbo *Veselite se*, ki si jo je ogledalo več kot 2 000 ljudi. Sledil je Miha Terpin iz Višnje Gore, kjer so pasijon prvič pripravili leta 2011. Glavni pobudnik je bil župnik Boštjan Modic, osrednje vodilo pa je bilo, da skozi pasijon Jezusovo sporočilo še bolj približajo ljudem. V svojem razmišljanju je izpostavil, da je bistvo pasijona Ljubezen: »Nihče nima večje ljubezni, kakor je ta, da da življenje za svoje prijatelje. Gre za ljubezen božjega Sina do vseh bratov in sester v vseh časih do konca sveta.«

Srečanje slovenskih pasijonskih mest je zaključila Luise Maria Ruhdorfer iz avstrijske Koroške.

Prvo uradno srečanje gibanja Pasijonski veter, 27. maj 2017, Kapucinski samostan Škofja Loka, foto Tatjana Splichal.

Florjančič, ki je prebrala razmišljanje Irme Krečič Slejko iz Vipavskega Križa, Miha Terpin iz Višnje Gore in Luise Maria Ruhdorfer, Slovenka iz avstrijske Koroške, ki že dolga leta proučuje zgodovino uprizarjanja slovenskih pasijonov na avstrijskem Koroškem. Lahko rečemo, da so se takrat postavili prvi okviri Pasijonskega vetra.

Še jasneje se je potrdilo, da je Škofjeloški pasijon dediščina, ki si zasluži, da jo uvrstijo na prestižen Unescov seznam. Tudi predstavniki iz Ministrstva za kulturo RS in Slovenskega etnografskega muzeja so na podlagi mednarodnega simpozija ugotavljali, da je prav Škofjeloški pasijon tista prva slovenske entota, ki bi lahko uspešno kandidirala na seznamu nesovne kulturne dediščine. Tako je vlada RS na predlog Ministrstva za izobraževanje, znanost, kulturo in šport na seji, 19. julija 2012, sprejela Odlok o razglasitvi Škofjeloškega pasijona za živo mojstrovino državne pomena, ki je bil temelj za pripravo predloga za vpis na Unescov seznam.

Po uprizoritvi leta 2015 se je vloga Škofjeloškega pasijona še krepila, saj je bil leta 2016 uradno uvrščen na Unescov seznam nesovne kulturne dediščine.¹³ Na podlagi te odločitve Občina Škofja Loka, kot sedanja sonosilka pasijonske uprizoritve, še naprej zagotavlja kontinuiteto uprizarjanja. Škofjeloški pasijon je bil dokončno mednarodno zaščiten, Škofja Loka pa je pridobila prestižno blagovno znamko.

¹³ Medvladni odbor za varovanje nesovne kulturne dediščine, ki ga sestavlja 24 držav pogodbenic Konvencije o varovanju nesovne kulturne dediščine, je na svojem rednem letnem zasedanju v Adis Abebi v Etiopiji sprejel odločitev o vpisu Škofjeloškega pasijona na Rprezentativni seznam nesovne kulturne dediščine človeštva. Zasedanja so se udeležili mag. Aleksander Igličar, Jernej Tavčar in mag. Jože Štukl.

URADEN ZAČETEK DELOVANJA PASIJONSKEGA VETRA

V času štirih uprizoritev in številnih pasijonskih dogajanj smo se zavedali, da pasijon nikakor ni spektakel oziroma zgolj turistični ali zgodovinski dogodek. Pasijon vsekakor ni samo zunanji dražljaj za oči, temveč nosi tudi močno duhovno sporočilo. Kot nesnovna kulturna dediščina ima mnogo priložnosti za medsebojno povezovanje in širjenje duhovne vsebine. Zavedali pa smo se tudi, da občina kot edina nosilka zagotovo ne zmore samostojno gojiti slednje vsebine.

Že večkrat je bilo v Škofji Loki skupaj z brati kapucini, ki so srce in jedro pasijonskega dogajanja, organizirano srečanje slovenskih pasijoncev, še preden je Pasijonski veter zavel s polno močjo. Poleg škofjeloškega Prosvetnega društva Sotočje in Muzejskega društva Škofja Loka so aktivno vlogo pri uprizoritvi Škofjeloškega pasijona 2015 imeli tudi člani Kulturno-zgodovinskega društva Lonka Stara Loka.¹⁴

Prvo uradno srečanje Pasijonskega vetra, pasijoncev iz slovenskih pasijonskih mest, je potekalo 27. maja 2017 v Kapucinskem samostanu Škofja Loka. Na srečanju so se v tako številni pasijonski sestavi srečali predsedniki škofjeloških društev, ki aktivno sodelujejo pri uprizoritvah Škofjeloškega pasijona, in predstavniki Ribniškega pasijona.

Na drugem srečanju, 4. januarja 2018, so bili poleg br. Jožkota Smukavca (pasijon v Vipavskem Križu), br. Jaroslava Kneževiča (pasijon v župniji Ljubljana - Štepanja vas) tudi Hiacinta Klemenčič, predsednica Prosvetnega društva Sotočje Škofja Loka, Alojzij Pavel Florjančič, član Muzejskega društva Škofja Loka in Kulturno-zgodovinskega društva Lonka Stara Loka, Aleksander Igličar, predsednik Muzejskega društva Škofja Loka, Klemen Karlin, tedanji predsednik Kulturno-zgodovinskega društva Lonka Stara Loka, Andreja Ravnihar Megušar, predsednica Zveze kulturnih društev Škofja Loka in vodja pasijonske sekcije pri Lonki Stara Loka, ter Helena Ilc, vodja Ribniškega pasijona s svojo ekipo iz Ribnice.

Tako je končno zaživelo samostojno gibanje **PASIJONSKI VETER**, ki povezuje vse slovenske pasijonce v Sloveniji in po svetu kot živo skupnost, neguje duhovno bogastvo ter sporočilnost pasijona. Duhovni stebel in sedež gibanja je Kapucinski samostan Škofja Loka. Pravzaprav je prav ta veter zavel že daljnega leta 1997 iz Selc, ko je p. Marjan

¹⁴ Na prvi (ustanovni) seji novo izvoljenih organov Kulturno-zgodovinskega društva Lonka Stara Loka za mandatno obdobje 2017–2020 je bila 8. marca 2017 ustanovljena Pasijonska sekcija (vodja Andreja Ravnihar Megušar), katere naloga je »negovanje in razvijanje izročila Škofjeloškega pasijona ter širjenje pasijonske zavesti med člani, krajani in tudi širše«. Pred tem so na zboru članov, ki je bil 23. februarja 2017, potrdili novost med cilji in dejavnostmi društva, in sicer, da *društvo neguje in razvija izročilo Škofjeloškega pasijona in sodeluje pri njegovem uprizorjanju*. To društvo je zagotovo med redkimi, če ne prvo, ki ima med svojimi sekcijami tudi pasijonsko. Simbolen pomen ustanovitve pasijonske sekcije je bil v tem, da je bil istega dne, ko je bila sekcija ustanovljena, Občini Škofja Loka uradno podeljen certifikat ob vpisu Škofjeloškega pasijona na UNESCOV Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine.

Ogled Ribniškega pasijona v Ribnici, 2. april 2018, foto Tatjana Splichal.

Kokalj DJ režiral Krekovo ljudsko igro *Turški križ*.¹⁵ Na podlagi te uprizoritve so ga povabili k režiji Škofjeloškega pasijona, ki je bil prvič ponovno uprizorjen leta 1999.

PASIJONSKI VETER KOT URADNI SONOSILEC ENOTE NESNOVNE DEDIŠČINE ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA

Pasijonski veter je organiziran na način povezovanja in socialnega mreženja po različnih pasijonskih dogodkih, z namenom krepitve ter poglobljanja pasijonskega duha med pasijonci na Slovenskem in po svetu. Dogodki, ki jih že sedaj pripravlja in organizira Pasijonski veter, bodo še naprej del opusa pasijonskega dogajanja v mestih, kjer se pasijon uprizorja, še posebej v Občini Škofja Loka. Da bi se zaradi zanemarjanja duhovne podstati Škofjeloškega pasijona izognili morebitnim zlorabam in komercializaciji škofjeloške nesnovne kulturne dediščine, se Kapucinski samostan Škofja Loka, kot enakovreden partner vključuje v načrtovanje, vodenje in izvedbo dogodkov, ki se dotikajo Škofjeloškega pasijona in ohranjajo pasijonsko kondicijo. Škofjeloški kapucini so varuhi in skrbniki tega bogatega kulturnega in duhovnega izročila, hkrati pa tudi povezovalci in steber Pasijonskega vetra.¹⁶

¹⁵ Dvajset let po uprizoritvi Krekove igre *Turški križ* (režiser Marjan Kokalj) je leta 2017 v Selcih potekala obeležitev 100. obletnice smrti dr. Janeza Evangelista Kreka. V okviru celotnega – a misli celoletnega?? obeleževanja Krekovega življenja in delovanja je v organizaciji KD dr. J. Ev. Krek Selca p. Marjan Kokalj DJ 17. marca leta 2017 predaval o duhovnem vidiku Škofjeloškega pasijona.

¹⁶ »Pasijonci se moramo združevati med seboj in s tem krepiti pasijonskega duha na duhovni ravni. Sodelujoči pri Pasijonskem vetru nismo imeli želje samo pod druženju, kar je seveda pomembno. Veseli smo, da imamo močno duhovno oporo, duhovni steber pri bratih kapucinih v Škofji Loki, obenem pa se zavedamo, da imamo veliko oporo tudi v evropskem združenju pasijonskih mest Europassion. Pasijonci iz vse Evrope se povezujemo med seboj in na začetku aprila 2018 nas bo obiskalo vodstvo tega združenja. Pasijonres ni samo zgodovinska dediščina, nek spektakel, ampak

Pasijonski veter je začel aktivno sodelovati tudi z vodstvom združenja Euro-passion.

Od 2. do 4. aprila 2018 je Slovenijo na povabilo Pasijonskega vetra obiskala štiričlanska delegacija iz evropskega združenja pasijonskih mest Europassion. V organizaciji Pasijonskega vetra (s sedežem v Kapucinskem samostanu) so med drugim gostovali predsednik Josef Lang s soprogo in sekretarja Herman Josef in Franz Miehl. Na velikonočni ponedeljek so si na željo predsednika Josefa Langa ogledali Ribniški pasijon. Med gostovanjem delegacije iz Europassiona je Pasijonski veter, skupnost slovenskih pasijoncev, 3. aprila 2018, v Kapucinskem samostanu organiziral okroglo mizo z naslovom *Iz ljubezni do nas*. Glavni gostje na okrogli mizi so bili predsednik Josef Lang,¹⁷ p. Marjan Kokalj DJ, režiser uprizoritve Škofjeloškega pasijona leta 1999 in 2000,¹⁸ br. Jožko Smukavec, sedanjí predstojnik loškega kapucinskega samostana, dr. Metod Benedik, prejšnji predstojnik, in Helena Ilc, vodja Ribniškega pasijona.¹⁹ Dogodek sta povezovala Andreja Ravnihar Megušar in br. Jaroslav Kneževič, tekoče in strokovno ga je prevajala Neža Karlin.

je dogodek z bogatim duhovnim sporočilom. V Škofji Loki je velik izziv, kako med posameznimi uprizoritvami, ki so vsakih šest let, poleg Dnevoev Škofjeloškega pasijona (koncerti, razstave, predavanja ...) krepiti medsebojne odnose med pasijonci in ozavestiti, da je pasijon pomemben tudi na duhovni ravni. Delati moramo na sebi in na skupnosti in to je velik izziv. Pasijonci delajo odnose ŽIVE.« (Andreja Ravnihar Megušar, 30. marec 2018, Radio Ognjišče)

¹⁷ »Zbrane pasijonce je najprej nagovoril Josef Lang, predsednik združenja Europassion. Lang prihaja iz nemškega mesta Auersmacher, ki leži ob francoski meji, kjer pasijon pripravijo vsakih pet let. V 30 predstavah si pasijon ogleda okrog 10.000 gledalcev. Lang je od leta 1995 predsednik evropskega združenja pasijonskih mest in krajev, ki združuje okrog 90 evropskih krajev iz 16 držav. Od leta 2008 je članica tudi Občina Škofa Loka s Škofjeloškimi pasijonom. Josef Lang je razmišljal, kako pasijonci skozi uprizarjanje pasijonov izpolnjujejo Jezusovo naročilo ljubezni do Boga, do bližnjih in do sovražnikov. Prepričan je, da evropski pasijonci s prikazovanjem Jezusovega trpljenja med ljudi prinašajo sporočilo miru in ljubezni ter medsebojnega povezovanja, sporočil, ki jih v sodobni Evropi primanjkuje, saj ljudje v svojem individualizmu vsebolj postajamo prijatelji predvsem sebi.« (vir: <https://www.mdloka.si/?p=3000>)

¹⁸ »Pater Marijan Kokalj, DJ, je predstavil začetke prevzemanja vloge režiserja Škofjeloškega pasijona leta 1999, povabila sta ga takratni župan Škofje Loke Igor Draksler in njegov sodelavec Jure Svobljak. Prepričan je, da je bilo to povabilo sad Božje previdnosti, ki ga je kasneje pripeljala do duhovništva med jezuiti. Podrobneje je predstavil težavne začetke, ki pa so že kmalu med pasijonci oblikovali neverjetne medsebojne odnose zaupanja in srčne pripadnosti pasijonu. Kot prvega med njimi je izpostavil Martina Krajnika, ki mu je na začetku vlil obilo poguma. Omenil je, da je 30 odstotkov energije namenil režijskemu delu, kar 70 odstotkov pa prepričevanju družbeno-političnega okolja in nagovarjanju igralcev. V vlogi režiserja se je čutil zgolj kot povezovalac med Romualdovim besedilom, igralci in poslušalci, ki so v srca odprto sprejemali pasijonsko sporočilo.« (vir: <https://www.mdloka.si/?p=3000>)

¹⁹ Helena Ilc, vodja Ribniškega pasijona: »Namen srečevanja slovenskih pasijoncev je izmenjava izkušenj, vsak predstavi svoje delo, s tem se med seboj spoznavamo in si podelimo težave. Delamo zelo podobno, z istimi cilji in nameni. Skupnost, da se med seboj pogovarjamo, je zelo pomembna. Izmenjujemo izkušnje o različnih vprašanjih, recimo, kako animirati sodelujoče, jih pritegniti, kako ob dolgih mesecih priprav vzdrževati motivacijo, da se med nastopajočimi ohrani napetost oziroma želja po izboljšanju, želja pokazati še več, pa tudi da bi se vsak posameznik znal

V okviru Dnevoev Škofjeloškega pasijona 2018 je v Škofji Loki na pobudo Pasijonskega vetra 14. aprila 2018 gostoval Ribniški pasijon, ki ga že več kot deset let zapored uprizarjajo mladi »rock pasijonci«. To je primer dobre prakse, ki govori v prid izvajanju pasijona brez pretirane (negativne) komercializacije, vsakoletne uprizoritve so zelo uspešne in odlično obiskane. Ribniški pasijon ohranja duhovno noto in sporočilnost, obenem pa omogoča tudi normalno komercialno izvedbo dogodka in tako predstavlja vzorčni primer uspešnega dela tudi za Škofjo Loko. Prav tako ne smemo pozabiti pasijona v Štepanji vasi, Preddvoru, v Vipavskem Križu ... Med pasijonska mesta lahko poleg Občine Škofje Loke štejemo tudi občine Železniki, Gorenjo vas - Poljane in Žiri, saj pasijonci kot prostovoljci aktivno sodelujejo pri uprizoritvah Škofjeloškega pasijona.

V okviru Dnevoev Škofjeloškega pasijona 2018 je Pasijonski veter na Romualdov dan, 21. aprila 2018, v Kapucinskem samostanu Škofja Loka pripravil dan odprtih vrat Kapucinskega samostana z gosti, med katerimi je bil tudi p. Karel Geržan. Pasijonski veter je tako aktivno sodeloval pri Dnevih Škofjeloškega pasijona 2018, še bolj dejavno pa naslednje leto.

Pasijonski veter si je še istega leta utrdil pot tudi med evropske pasijone. Predstavniki Pasijonskega vetra so se na povabilo vodstva združenja Europassion od 1. do 3. junija 2018 udeležili redne **34. letne skupščine združenja Europassion**, ki je potekalo v madžarskem mestu Budaors.²⁰ Združenje danes povezuje več kot 90 evropskih mest iz 16 držav. Pasijonski veter je bil na tej skupščini uradno sprejet kot član Združenja Europassion. Z loškimi pasijonci je bil v Budaorsu tudi kapucin br. Jaro Kneževič. Andreja Ravnihar Megušar je uradno predstavila poslanstvo Pasijonskega vetra in sodelovanje prostovoljcev pri uprizoritvah pasijonov na Slovenskem. Pri predstavitvi sta sodelovala tudi Aleksander Igličar, predsednik Muzejskega društva Škofja Loka, in Hiacinta Klemenčič, predsednica Prosvetnega društva Sotočje Škofja Loka, ki sta predsedstvu združenja podarila Pasijonske doneske.

Zgodovinsko pomemben korak pri ohranjanju duhovnega sporočila Škofjeloškega pasijona je bil narejen z **uradnim vpisom Kapucinskega samostana Škofja Loka, 3. julija 2018, kot sonosilca enote nesnovne dediščine Škofjeloškega pasijona** v Registru nesnovne dediščine Slovenije, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo, strokovno pa zanj skrbi Slovenski etnografski muzej. Kot močan duhovni

---

in zmožgel vživeti, saj je treba pasijon ponotranjiti. Potem pa so tu tudi organizacijske in tehnične stvari, ob katerih so prav tako dragocene izkušnje vseh. Pasijon je prvo kot prvo duhovna priprava.« (30. marec 2018, Radio Ognjišče)

²⁰ Budaors (nemško Wundersch) je naselje 10 km pred Budimpešto, kamor so bili po odhodu Turkov v začetku 18. stoletja naseljeni nemško govoreči prebivalci. Prvi pasijon, ki ga je napisal učitelj Bato Geza, so uprizorili leta 1933, in sicer v nemškem in madžarskem jeziku. Do leta 1939 so ga uprizorili vsako leto. Po 2. svetovni vojni so madžarski komunisti nemške prebivalce pregnali in pasijon je bil ponovno uprizorjen v letih 2000, 2003, 2006 in 2012.

spremljevalec pri izvajanju dogodkov, ki se dotikajo Škofjeloškega pasijona, je tako Pasijonski veter (s sedežem v Kapucinskem samostanu Škofja Loka) skupaj z Občino Škofja Loka sonosilec izvajanja pasijona.

S polno močjo bo pihal in vel²¹ oziroma deloval tudi v prihodnje. Tako v Preddvoru in Ribnici, še posebej pa pri pripravah na uprizoritve pasijona v Škofji Loki leta 2021. Pasijonski veter je dopolnitev pasijonskih dogodkov na Loškem in hkrati močan duhovni povezovalac pasijoncev na Slovenskem in po svetu. Gibanje Pasijonski veter je živ pasijonski duh, ki želi sodelovati pri načrtovanju in izvedbi Škofjeloškega pasijona leta 2021 in ohraniti duhovno sporočilo pasijona.

Pasijonci širom domovine in tudi izven naših meja se iz spoštovanja do naše bogate in dragocene kulturno-zgodovinske dediščine in s pogledom, uprtim v prihodnje rodove, čutimo nagovorjene, da to dediščino skrbno negujemo, iz nje črpamo za današnji čas in jo predajamo našim zanamcem. Brez bratov kapucinov iz Kapucinskega samostana Škofja Loka Pasijonskega vetra ne bi bilo. Prav tako tudi ne brez številnih prostovoljcev, članov društev, sekcij iz Škofje Loke, Selške in Poljanske doline. Tudi brez pasijoncev iz številnih slovenskih mest ne. Aleksander Igličar, predsednik Muzejskega društva Škofja Loka, ki med drugim skrbi tudi za izročilo Škofjeloškega pasijona, se je povezal celo s pasijonci iz Argentine;²² Upamo, da bomo njihovo predstavo še pred letom 2021 gledali tudi v Škofji Loki. Za povezovanje pasijonskega duha je zelo zaslužen Alojzij Pavel Florjančič, ki je zasnoval prvo slovensko serijsko publikacijo Pasijonski doneski in uredil kar trinajst številčk. Vsakoletni izid in predstavitev Pasijonskih doneskov prav gotovo sodita med glavne medpasijonske dogodke v okviru Dnevov Škofjeloškega pasijona. Nikakor pa ne bi bili uspešni brez Hiacinte Klemenčič, Minke Krajnik, Martina Krajnika, Jožice Žnidaršič in številnih članov iz Prosvetnega društva Sotočje, ki so bili od samega začetnika pobudniki za uprizoritev pasijona in v vseh teh letih skrbniki te bogate dediščine. Naj izpostavimo tudi aktivnosti pasijoncev v Stari Loki, ki že več let skupaj z župnijo Stara Loka prirejajo Pasijonske večere v Stari Loki, kot društvo Lonka pa aktivno sodelujejo pri uprizoritvah Škofjeloškega pasijona; ustanovljena je bila celo pasijonska sekcija.

Od leta 2018 je koordinatorka za Škofjeloški pasijon na Občini Škofja Loka Agata Pavlovec, ki prav tako dejavno sodeluje pri koordinaciji Dnevov Škofjeloškega pasijona.

Zares – Evropejce združuje skupna kulturna dediščina, ki je plod večstoletne ustvarjalnosti, migracijskih tokov in izmenjav. Predsednik Združenja Europassion

²¹ »Veter veje, koder hoče, njegov glas slišiš, pa ne veš, od kod prihaja in kam gre. Tako je z vsakim, ki je rojen iz Duha.« (Jn 3, 8)

²² Aleksander Igličar je konec leta 2018 že tretjič obiskal rojake v Argentini. Lani – jaz bi dala letnico so slovenske rojaki v Argentini praznovali 70. obletnico množičnih migracij v to južnoameriško državo in ob tej priložnosti predstavili Škofjeloškemu pasijonu podobno predstavo, imenovano Kerigma.

Josef Lang je v glavnem nagovoru na mednarodnem simpoziju *Pasijoni v Evropi – Bogata dediščina za prihodnost* (leta 2011 v Škofji Loki) pospremil z besedami: »*Enaka vera, enak ideal ...* Europassion je združenje več kot osemdesetih pasijonskih igralskih skupin iz petnajstih evropskih držav. Najvišji cilj je z uprizoritvami pasijona širiti Kristusovo sporočilo. Z našimi pasijonskimi igrami želimo opozoriti na krščanske korenine Evrope in skupaj delovati za krščansko Evropo. Še posebej želimo posredovati osrednjo sporočilo krščanstva: Ljubite drug drugega. S prijateljskimi odnosi želimo biti zgled in prispevati k razumevanju med ljudmi ter narodi ter na ta način prispevati k miru.«

Pasijonski veter želi slediti duhovnemu izročilu pasijona, ga posredovati našim mladim in gledalca popeljati k duhovnemu. Vsakomur posredovati krščansko izkušnjo. Od gledalca pa je odvisno, kako bo gledal in doživljal uprizoritev – samo kot turistični dogodek ali pa ga bo dojel v njegovih globinah. Prav tako igralec.

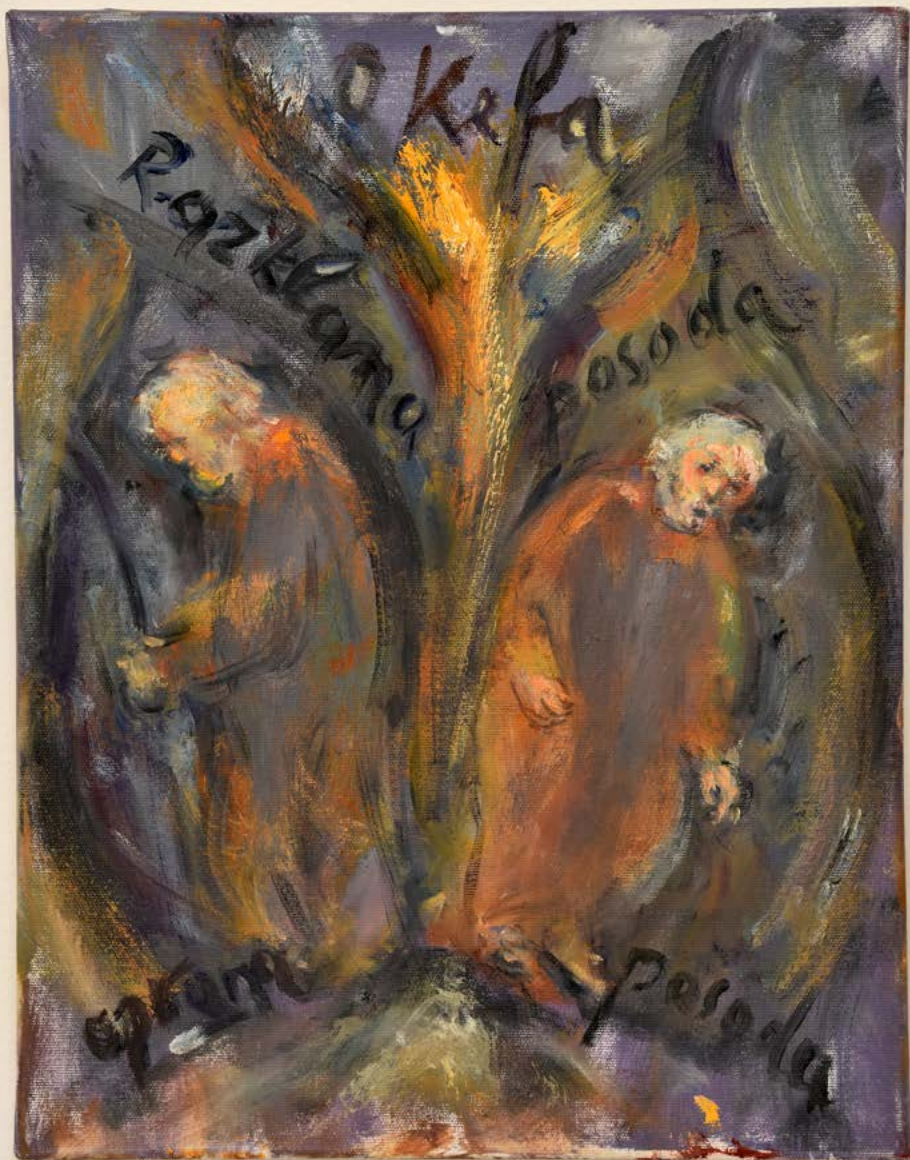
Želimo sodelovati pri načrtovanju promocijskih aktivnosti tudi v letih, ko ni predvidenih uprizoritev, saj predstavlja pomemben vir za preučevanje splošne kulture tedanjega časa in je vir navdiha tudi za novodobne umetniške ustvarjalce. Samo na ta način bo pasijon res lahko ostal v zavesti domačinov, da ga bodo sprejeli za svojega, kar je bistvenega pomena tudi za razvoj turizma na pravih temeljih, ki predstavljajo ogrodje za uspešno načrtovanje turističnega razvoja Škofje Loke, ki bi temeljilo na blagovni znamki Škofjeloškega pasijona.

Ne bomo pa sodelovali in bomo dosledno opozarjali na nepravilno oziroma negativno komercializacijo Škofjeloškega pasijona in njegove »ljubitelske« interpretacije kot nesnovne kulturne dediščine.

Naj velja, kakor so že pred časom zapisali pionirji²³ začetkov uprizarjanj Škofjeloškega pasijona po letu 1999: »Biti pri Škofjeloškem pasijonu kot udeleženec, organizator, podpornik ali simpatizer naj postane vrednota ter izraz pripadnosti Loki, pripadnosti prostoru nekdanjega škofjeloškega gospostva ter stvar ponosa in odličnosti.«

Pasijonski veter želi slediti besedam p. Marjana Kokalja DJ, ki jih je podal na predavanju v Selcih, 17. marca 2017 ob 100. letnici smrti sorojaka dr. J. Ev. Kreka: »Škofjeloški pasijon je odmev liturgije, ki je resnično dejanje, resničen stik Boga in človeka, resnično življenje, ni igra. Je skrivnost, ki se je ne da popolnoma razložiti. Združuje spokornost in dramo. Spokornost pa objema trpljenje v središču. Bratje kapucini so vedno vabili k duhovni pripravi, da bi bolje posredovali vsebino. Scena je minimalna, prostor pa zajema ves svet – dogaja se lahko kjer koli. Čas je veliki petek, ki spodbuja razmišljanje. Sicer brez predsodkov združuje različna obdobja – od srednjega veka do baroka ...«.

²³ Klemen Štibelj, Jurij Svoljšak in Alojzij Pavel Florjančič.

Peter, Jošt Snoj, »Pasijon«, olje na platnu, 2017–2018.

France Planina

POZDRAVNI GOVOR PRED PREDSTAVO LOŠKEGA PASIJONA 1937 V PRIREDBI PROSV. DRUŠTVA

Rokopis iz arhiva (SI ZAL, ŠKL 288 F. Planina)

Ob raziskovanju zapuščine prof. Franceta Planine, ki se nahaja v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, Enota Škofja Loka, sem naletela na zanimiv rokopis pozdravnega govora, ki ga je imenovani profesor namenil gledalcem in igralcem predstave Škofjeloškega pasijona leta 1937. Leto pred tem je po skoraj 170 letih od zadnje uprizoritve igra ponovno zaživela. Ne sicer na loških ulicah, kakor je bilo to prvotno, pač pa na prizorišču za novo zgrajeno šolo, o čemer smo v Pasijonskih doneskih že pisali.¹ Uprizoritev so pripravili loška in starološka župnija ter Prosvetno društvo, priredil pa ga je dr. Tine Debeljak. Uprizoritvi leta 1936 in 1937 sta imeli velik vpliv pri vpisu Škofjeloškega pasijona na Unescov seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva 1. decembra 2016.

Pričujoči pozdravni govor moramo razumeti skozi oči tedanjega stanja raziskav Škofjeloškega pasijona in se zavedati, da prof. Planina govori pod vplivom tedanje literarne zgodovine, ki v religioznih besedilih našega starejšega slovstva ni videla literarne vrednosti, ampak le jezikovno in splošno kulturno. Prof. Planina izrecno pravi, da Škofjeloški pasijon ni umetniško delo, ampak predvsem duhovno, religiozno. Danes ga v tem pogledu dojemamo drugače: res je predvsem duhovno besedilo, toda to ni nikakor v nasprotju z literarnim učinkovanjem besedila, z njegovo baročno umetniško oblikovanostjo. Škofjeloški pasijon danes nagovarja bralca in gledalca z obema razsežnostma hkrati in celovito, umetniško in duhovno plat lahko ločimo le abstraktno.²

¹ Debeljak, T. Škofjeloška pasijonske procesija in razvoj pasijonskih iger sploh. *Pasijonski doneski* 2009, str. 95-100. in Planina, F. Škofjeloški pasijon 1936. *Pasijonski doneski* 11/2016, str. 105-114.

² Z uredniško besedo je prispevek opremila Helena Janežič.

Dragi gostje!

Mnogo pasijonov je bilo že igranih po naših krajih v zadnjih desetletjih. Škofjeloški pasijon, kateremu boste nocoj priča, je pa posebnost in se od vseh ostalih pasijonov loči v dveh stvareh: prva njegova posebnost je njegova zgodovinska važnost; druga posebnost pa je njegova svojevrstna oblika procesije in značilni pridigarški ton. Da boste z večjim razumevanjem presodili pomen prireditve, mi dovolite, da spregovorim nekaj besed o teh dveh posebnostih.

Loški pasijon je star 216 let in je najstarejša igra v slovenskem jeziku. Takratni loški glavar baron pl. Ecker je prosil loške kapucine, naj bi tudi oni priredili igro trpljenja kakor so jo v nemškem jeziku prirejali njihovi sobratje v Ljubljani. Kapucinski samostan je nato dobil od ljubljanskih kapucinov nemško besedilo, obsegajoče nad 1000 verzov. P. Romuald, ki mu je bilo naloženo pripraviti pasijon, je nemški tekst prevedel v slovenščino. To je bilo leta 1721. Od tedaj se je vsako leto na veliki petek pomikala od kapucinske cerkve čez zidani most in po mestnih ulicah procesija, v kateri so posamezne skupine predstavljale prizore Kristusovega trpljenja. To se je ponavljalo skoro 50 let. Zadnjikrat se je tak pasijon vršil l. 1768. Od takrat pa je rokopis slovenskega pasijona ležal pozabljen v loškem kapucinskem samostanu. Pred 40 leti je kranjski dekan in zgodovinar Koblar spet opozoril na te davne igre. Nato je dr. Mantuani, ravnatelj ljubljanskega muzeja, prišel brskati v knjižnico kapucinskega samostana in tam našel stari rokopis. Ko so si lansko leto loški obrtniki zamislili, da bi poleg svoje razstave pokazali obiskovalcem tudi kaj svojevrstnega, česar drugi kraji nimajo, so se spomnili na davni pasijon. Na njihovo prošnjo je naš dr. Tine Debeljak priredil pasijon prav po starem rokopisu in jih poučil o načinu takratnega predstavljanja. Že lani je prišlo pasijon gledat okrog 5.000 ljudi. Da ne bi ta zgodovinska redkost spet utonila v pozabljenje, sta se letos odločili loška in starološka župnija, da vam spet kažeta to najstarejšo slovensko igro, ki je v Loki nastala in upamo, da bo v Loki še rasla in živela.

Druga značilnost škofjeloškega pasijona je ta, da ni bil navadna gledališka predstava, ampak je bil neka posebna nabožna procesija velikega petka. Pred 200 leti so imeli ljudje trdnejše živce kot jih imamo danes. Ni jim zadostovala samo beseda o Kristusovem trpljenju. Treba jim je bilo tudi nazorno pokazati, kako je trpel naš Gospod za nas in kako ga vedno žali naš greh. Da so verniku to doumeli in čutili, zato je bila prirejena pasijonska procesija. V njej so na vozovih vozili ali na posebnih nosilih nosili žive slike skozi mesto. Predstavljalci živih slik so vsakokrat, ko se je procesija ustavila, recitali besedilo gledalcem, ki so bili zbrani po ulicah. Z besedami so trkali na srca gledalcev in jih opominjali, naj opuste greh in začno boljše življenje. To ni bila igra v današnjem pomenu. Bila je živa pridiga, ki z besedo in dejanjem slika poslušalcu Kristusovo trpljenje in grešnikovo krivdo.

Da bi še danes priredili tako procesijo po mestnih ulicah z vozovi in nosili, bi bilo zelo težko. Zato so si prireditelji pomagali na ta način, da so vam tule predstavili starinski mestni trg. Akademsko slikarica gdč. Remčeva ga je sestavila iz najznačilnejših loških hiš, kakršne so bile še pred nedavnim časom Med njimi spoznate mestno hišo po grbu, obdanem s »kolesom sreče«, ki je bilo tiste čase zares naslikano na pročelju. Kakor se kolo suče, tako potiska usoda enega oblastnika navzgor drugega navzdol; eden je na vrhu, na oblasti, drugi pa leži že pomendran pod kolesom. Ves pasijon se izvrši v procesiji tako, da skupine za posamezne prizore prihajajo skozi mestna vrata mimo vas, pred vami pa igrajo in recitirajo staro besedilo, kakor se je to zgodilo pred poslušalci na mestnem trgu pred 200 leti. Najprej nastopijo cerkovnik, mestni stražnik in osebje kapucinske procesije. Odigrajo se prizori predigre, med katerimi nas na stare čase spominja nastop loških cehov. Peki, kovači in usnjarji prinesejo svoje cehovske skrinjice in podobe in tvorijo spremstvo angelov, ki nosijo znake trpljenja.

Ni to umetniški nastop in tudi ne zabava. Je pa zgodovinska zanimivost v primerni starinski obliki z značilnim religioznim značajem. Naš pasijon je sveta izpoved vernosti, namenjena vernemu ljudstvu.

Da ga gledate v razpoloženju pobožnega vernika, to je želja prirediteljev, ki vas v tem pričakovanju iskreno pozdravljajo.

[France Planina]

Pogled v razstavni prostor (z leve):

Video kolaž filma Škofjeloški pasijon, režiser Marjan Cerar, MOPS d.o.o., 2015. Izbor in montaža: Damijan Kracina, 2017.

Svetlobni pano (*lightbox*) slike Škofjeloški pasijon Borisa Kobeta, 1967. Slika hrani Slovenski gledališki inštitut Ljubljana, foto Dejan Habicht, fototeka Loškega muzeja. 2017.

Marco Bernot, Križ upanja, 2015. Darilo mesta Štandrež pri Gorici v Italiji mestu Škofji Loki.

Tablica z digitalnim faksimilom Škofjeloškega pasijona.

Škofjeloški pasijon elektronska znanstvenokritična izdaja uredil: dr. Matija Ogrin. Foto originalnega kodeksa Marko Zaplatil, <http://nl.ijs.si/e-zrc/sp/index-sl.html> ZRC SAZU, 2009. Original hrani Kapucinski samostan v Škofji Loki.

Prizori z uprizoritve Škofjeloškega pasijona leta 2009, foto Tomaž Lunder.

Saša Nabergoj

MUZEJSKA ZBIRKA *PROCESSIO LOCOPOLITANA*: ŠKOFJELOŠKI PASIJON

V LOŠKEM MUZEJU NA LOŠKEM GRADU, 2017–2022

Muzejsko zbirko *Processio Locopolitana: Škofjeloški pasijon* smo novembra 2017 odprli kot prostorsko, ambientalno razstavno postavitve v obnovljenih kletnih prostorih muzeja na Loškem gradu. Tu je še vedno viden začetek hodnika, s katerim je bil grad nekoč povezan z uršulinsko cerkvijo in mestom. Na kapucinski samostan, kjer je bil Škofjeloški pasijon tudi napisan, pa se odpira pogled skozi okno v zbirki.

Kompleksne naloge postavitve nove zbirke, posvečene Škofjeloškemu *pasijonu*, smo se v muzeju lotili ob vpisu pasijona na Unescov *Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva* decembra 2016. Leta 2017 smo v prvi fazi zasnovali in postavili del zbirke, ki predstavlja umetniško in zgodovinsko vlogo Škofjeloškega *pasijona*. Druga faza se bo zaključila leta 2022, in sicer s celovito, interdisciplinarno postavitvijo stalne zbirke *Processio Locopolitana: Škofjeloški pasijon*.

MUZEJSKA ZBIRKA: PRVA POSTAVITEV (DOGAJANJA)

Prvi del zbirke smo zasnovali kot sodobno prostorsko sestavljanjo iz različnih elementov, ki se nahajajo na različnih nosilcih in medijih, skupaj pa tvorijo celoto. Kompleksna, interdisciplinarna tematika in kontekst pasijona kot žive dediščine sta zahtevala specifično ekipo posameznikov z različnimi kompetencami in znanji. Poleg kustosa Jožeta Štukla in kustosinje/direktorice Saše Nabergoj iz Loškega muzeja sta jo sestavljala še kipar, videast in oblikovalec razstav Damijan Kracina ter multimedijski mojster Gregor Bečan, skupaj z muzejsko tehnično ekipo z Vido Grah na čelu.

Zbirko uvede nekaj ključnih podatkov na temo Škofjeloškega pasijona: da je najstarejše slovensko dramsko besedilo, da gre za prvi slovenski vpis na seznam nesnovne dediščine Unesca ... Postavitve zbirke sestavljajo leseni pasijonski križ, darilo pobratenega mesta Štandrež pri Gorici Škofji Loki, in pasijonske zastave, ki rahlo plapolajo v vetriču. Zastave z izvedbe pasijona leta 1999 so postavljene

Uvodni tekst k razstavi o Škofješkem pasijonu v slovenskem in angleškem jeziku, foto Janez Pelko.

Pogled na vstop v razstveni prostor, foto Janez Pelko.

Pogled v razstavní prostor (z leve):

Svetlobni pano (*lightbox*) slike Škofjeloški pasijon Borisa Kobeta, 1967. Slika hrani Slovenski gledališki inštitut Ljubljana, foto Dejan Habicht, fototeka Loškega muzeja, 2017.

Marco Bernot, Križ upanja, 2015. Darilo mesta Štandrež pri Gorici v Italiji mestu Škofji Loki.

Tablica z digitalnim faksimilom Škofjeloškega pasijona.

Škofjeloški pasijon elektronska znanstvenokritična izdaja uredil: dr. Matija Ogrin. Foto originalnega kodeksa: Marko Zaplatil, <http://nl.ijs.si/e-zrc/sp/index-sl.html> ZRC SAZU, 2009. Original hrani Kapucinski samostan v Škofji Loki.

Pogled v razstavní prostor (z leve):

Instalacija s pasijonskimi zastavami z uprizoritve Škofjeloškega pasijona leta 1999.

Prizori z uprizoritve Škofjeloškega pasijona leta 2009, foto Tomaž Lunder.

v slepi hodnik, ki je grad nekoč povezoval s samostanom (in mestom). Izvedbo pasijona iz leta 2009 dokumentirajo tri umetniške fotografije loškega fotografa Tomaža Lundra, na tablici, pritrjeni na steno, lahko prelistate digitaliziran kodeks, na televiziji pa se vrtil film iz starih črnobelih fotografij pasijona iz leta 1936 (montiran je iz trinajstih fotografij predvojne izvedbe, ki jih v svojem arhivu hrani Loški muzej). Postavitev zaključuje svetlobni pano (*lightbox*) oljne slike Borisa Kobeta, ki realistično ponazarja uprizoritev pasijona iz 60. let prejšnjega stoletja. Razstavno sestavljanje povezuje video esej Damijana Kracine, ki je na podlagi skoraj dvournega filma Marijana Cerarja o izvedbi pasijona leta 2015 naredil 15-minutni video povzetek. V projekciji na steno se tako pokažejo vsi ključni deli pasijona, predvsem pa ključni zvoki (topot konjskih kopit, rožljanje verig ...), ki napolnjujejo prostor zbirke in posamične elemente postavitve povežejo v zgodbo.

PROCESSIO LOCOPOLITANA: ŠKOFJELOŠKI PASIJON 2022 (OZADJA)

Če v prvem delu v ospredje postavljamo umetniški naboj pasijona, se bomo v drugem osredotočili na njegovo živost, na vse predane posameznike, večinoma prostovoljce, ki pasijon v resnici oblikujejo.

Tudi zato bo h končni postavitvi zbirke prispevala širša skupina kustosov/avtorjev, saj gre za projekt, ki presega kompetence naše ekipe. Delno zato, ker gre seveda za kompleksno, interdisciplinarno tematiko, ki sega na številna področja (denimo na področje literature, dramaturgije, celo gledališča), delno pa zavoljo fenomena prostovoljcev (angažirana je praktično celotna Škofja Loka z okolico) – le-ti namreč ohranjajo pasijon živ. Prav ta segment je ključno prispeval tudi k vpisu na Unescov seznam in prav to živost nameravamo ujeti pri končni postavitvi zbirke.

Že v prvi fazi smo tako vzpostavili sodelovanje s Slovenskim gledališkim inštitutom – SLOGI, ki se kot edina tovrstna institucija v slovenskem prostoru redno programsko posveča Škofjeloškemu pasijonu in z več pripravi pasijona aktivnimi posamezniki. Ti bodo skupaj z ekipo Loškega muzeja tvorili avtorsko skupino, ki bo v naslednjih letih zbirala in analizirala gradivo, dokumentirala dogajanje ter koncipirala in postavila končno zbirko.

Del nje bo bogat avdio-vizualni arhiv. Načrtujemo snemanje priprav in segmentov izvedbe Škofjeloškega pasijona leta 2021 – pravzaprav bomo to izvedbo natančno in usmerjeno spremljali od vsega začetka: sproti bomo beležili in dokumentirali vse dele procesa. Prav tako načrtujemo usmerjeno delo pri izbiranju posamičnih konkretnih elementov kot bodočih integralnih delov zbirke.

Zbirko bomo osnovali na podlagi depozitorija snovnih (npr. kostumi) in nesnovnih elementov ter tako postavili sodobno, interdisciplinarno, večmedijsko muzejsko zbirko, ki bo našim obiskovalcem s celega sveta celovito predstavi-

la pomen in potencial Škofjeloškega *pasijona*, njegovo zgodovino, sedanost in prihodnost. Še posebej se bomo osredotočili na vizualiziranje nevidnega, tistega procesa in dela, ki praviloma tudi pri posamičnih izvedbah ni v ospredju. V arhivu tako želimo dati prostor prispevku številnih posameznikov: od šivilj kostumov do maskerk, od organizatorjev pasijonske procesije do različnih pomočnikov.

Tovrsten vključujoč in interdisciplinaren pristop je ključen pri razstavljanju žive dediščine, ideala muzejskega dela. Pasijonska zbirka bo tako še dodatno podkrepila našo tezo, da v muzejih ne hranimo pepela, ampak ogenj, ki je tlel skozi stoletja.

Digitalizirani posnetki odrske uprizoritve Škofjeloškega pasijona ob Obrtno–industrijski razstavi, Škofja Loka, 1936, foto Janko Šelhaus, fototeka Loškega muzeja.

Predavanje Ivanke Kronawetter o postnih prtih na Koroškem, foto Štefan Kržišnik.

Koncert in recital v Špitalski cerkvi, foto Jana Jocič.

Agata Pavlovec

DNEVI ŠKOFJELOŠKEGA PASIJONA 2018

Od 9. marca do 21. aprila 2018 so se odvijali Dnevi Škofjeloškega pasijona. V našem mestu se je na različnih lokacijah zvrstilo kar devet dogodkov. Glavni koordinator in podpornik prireditelj, ki skrbi za ohranjanje pasijonskega duha v šestletnem obdobju med njegovimi uprizoritvami, je Občina Škofja Loka, dogodka pa je sooblikovalo kar devet društev, zavodov in skupin: Muzejsko društvo Škofja Loka, Kulturno-zgodovinsko društvo Lonka Stara Loka, Prosvetno društvo Sotočje Škofja Loka, Glasbena šola Škofja Loka, Turistično društvo Škofja Loka, Župnijski zavod sv. Jurija Stara Loka, Pasijonski veter, Bratje kapucini Škofja Loka in Loški skavti. Gostili smo tudi Ribniški pasijon, gledališko-glasbeno uprizoritev trpljenja Jezusa Kristusa, ki je prepoznaven predvsem po glasbi. Je eden redkih pasijonov v Evropi, kjer v živo izvajajo rock glasbo, večinoma je avtorska.

Dnevi Škofjeloškega pasijona 2018 so se, kakor že vrsto let, začeli v Sokolskem domu Škofja Loka, in sicer s predstavitev nove številke *Pasijonskih doneskov*, odprtjem slikarske razstave in predavanjem s pasijonsko tematiko, ki je bilo tokrat tudi likovno zelo zanimivo. O postnih prtilih na avstrijskem Koroškem nam je spregovorila Ivanka Kronawetter-Starman, njihova poznavalka in turistična vodnica. Slikarka Marta Jakopič Kunaver je predstavila opus s svetopisemsko motiviko. Umetnostni zgodovinar in kritik ddr. Damir Globočnik je ob razstavi med drugim zapisal, da je avtorica razvila prepoznaven likovni izraz, ki ga lahko razumemo predvsem kot osebno obarvane likovne meditacije o krščanskih motivih in simboliki, pravljičnih mitih in vsebinah, ki se vežejo nanje. Ti motivi so vsajeni v našo podzavest, zato jih lahko vselej prepoznamo, četudi slikarka pri motivni interpretaciji uporablja nekatere principe slikarskega modernizma, ki ne stremijo k podrobnemu pripovednemu ponazarjanju upodobljenega, temveč k oblikovanju slikovnega polja, pri katerem je vsakemu njegovemu delčku namenjena enaka slikarkina pozornost. Ogledali smo si lahko tudi dokumentarno razstavo *Processio Locopolitana: Škofjeloški pasijon*, ki prikazuje zgodovinsko plat pasijona, njegove uprizoritve v prejšnjem stoletju, priprave na uprizoritev leta 1999, ter vse nadaljnje uprizoritve, in aktivnosti v vmesnem času med uprizoritvami v smislu ohranjanja pasijonskega duha in prizadevanja za prepoznavnost Škofjeloškega pasijona, tako na državnem kakor tudi svetovnem nivoju.

Pokušina postnih jedi, foto Agata Pavlovec.

Izdelava papirnatih rož na pasijonskih delavnicah,
foto Agata Pavlovec.

Dramski igralec Gregor Čušin, foto Agata Pavlovec.

Karel Gržan na kapucinskem vrtu, foto Agata Pavlovec.

Na Mestnem trgu 42 smo oživili Pasijonsko sobo. Projekt informacijsko-predstavitvene točke je zasnoval oblikovalec Jure Miklavc, del tega projekta je tudi podpisovanje vseh sodelujočih na stene sobe, kjer so letnice vseh uprizoritev, od 1999 do 2015. Na prireditvi v Pasijonski sobi je mag. Miha Ješe, župan Občine Škofja Loka, podelil zahvale vsem, ki so imeli oziroma še vedno imajo posebno vlogo pri prepoznavnosti Škofjeloškega pasijona. Glasbeno so prireditev obogatili pevci Škofjeloškega okteta.

Pri ohranjanju pasijonskega duha so še posebej aktivni v Stari Loki. V prostorih stare dekanije so na tradicionalnem pasijonskem večeru, ki se je tokrat odvil že dvanajstič, izvedli recital *Upanje v tretji dan*, križev pot, ki ga je napisal pokojni duhovnik in prevajalec Svetega pisma Otmar Črnilogar. Uvodne speve s koralnim napevom *Stabat Mater*, ki jih je ubesedila Antonija Habjan Križaj, so interpretirali mladi glasbeniki in pevci.

Prav tako so tradicionalne tudi delavnice na Mestnem trgu, ki jih organizira Prosvetno društvo Sotočje. Na prireditvi so obiskovalci poleg butaric izdelovali še rože iz papirja, oblikovali so iz gline, pihali jajca za pirhe in jih ročno barvali, si ogledali prikaze obdelave roževine in usnja ter izdelave vitražev in okušali postne jedi, kot so aleluja, loške smojke, loška medla in rovtarsko zelje. Letos so se jim pridružili še Loški skavti z večmetersko butaro velikanko, ki je do velike noči krasila vhod v cerkev sv. Jakoba.

Prav poseben večer je bil v začetku aprila na Spodnjem trgu v cerkvi Žalostne Matere Božje. Na Pasijonskem koncertu je nastopil Godalni kvartet Belebend, ki ga sestavljajo Jerica Kozole, Vera Magdevska ter Mojca in Jaka Trilar. Kvartetu se je kot recitator pridružil Tomaž Hostnik. Odigrali so delo skladatelja Josefa Haydna *Sedem poslednjih besed Kristusa na križu*, op. 51, ki v devetih stavkih meditativno in globoko doživeto podoživi dogajanje ob križanju.

V drugi polovici aprila smo Dneve Škofjeloškega pasijona sklenili v Kapucinskem samostanu, zibelki pasijona, z Romualdovim dnevom, saj se 22. aprila spominjamo njegove smrti. Najprej smo se podali po novo urejeni Romualdovi poti, digitalizirani poti Škofjeloškega pasijona, ki ima 13 postaj v starem mestnem jedru Škofje Loke. V Kapucinskem samostanu so bratje kapucini razkazali samostan s knjižnico, v nadaljevanju smo prisluhnili predavanju Karla Gržana ter dramskemu igralcu Gregorju Čušinu.

Bogato dogajanje je bilo zasnovano široko ter za različne generacije in interese. Verjamem, da je vsak, ki se ga pasijonski duh dotakne, lahko našel nekaj zase.

Sicer pa pasijonske aktivnosti niso bile skoncentrirane samo na postni čas v marcu in aprilu. Začeli smo že januarja z zgibanko, namenjeno promociji Škofjeloškega pasijona, pri čemer smo sodelovali s Turizmom Škofja Loka, na novo smo oblikovali plakat za svetlobno vitrino v Loški hiši, sodelovali s Turistič-

nim društvom Škofja Loka, ki je zadolženo za promocijo in vodenje po Romualdovi poti, in z njimi pripravili brošuro Romualdova pot. S promocijskim prizorom smo se predstavili v Mariji Bistrici na Hrvaškem na Festivalu žudij ter se udeležili mednarodne konference Europassiona v Budimpešti (Madžarska). Proti koncu leta je bil izdan in predstavljen še mednarodni zbornik *Pasijonski almanah*. V septembru smo se udeležili prvega Evropskega foruma na temo praznovanja velikega tedna in velike noči, ki je bil v Španiji v andaluzijskem mestu Lucena. Forum je organiziralo združenje Caminos de pasión, ki deluje že šestnajst let, svojo dejavnost pa namerava razširiti na območje celotne Evrope, z namenom oblikovanja mednarodnega združenja Evropske mreže praznovanj velikega tedna in velike noči. Forumu se je poleg Špancev, Portugalcev, Italijanov in Maltežanov udeležila tudi loška delegacija. Novo nastala povezava pomeni izjemno priložnost tudi za Škofjo Loko, saj bi lahko prerasla v eno od posebnih kulturnih poti pri Svetu Evrope, ki nam bo nedvomno prinesla še večjo prepoznavnost v Evropi.

Avdtorij stare dekanije Pasijonskega večera 2018 v Stari Loki, foto Aleš Jezeršek.

dr. Urška Florjančič

PASIJONSKI VEČER 2018 V STARI LOKI

UPANJE V TRETJI DAN: KRIŽEV POT OTMARJA ČRNILOGARJA

Nešteto stvari je Stvarnik mogel ubrati, da bi stvarjenje človeka nadaljeval, da bi človeka pripeljal bliže k sebi, pa je ubral prav ta čudni križev pot, pot trpljenja svojega Sina. Če je trpljenje Jezusa Kristusa odrešilo vse človeštvo, se bo tudi posameznik rešil prav s trpljenjem. S tem je tudi trpljenje postalo tisto, po čemer je človek podoben Bogu.

Nekaj stvari je takih, da zaradi njih ni treba hoditi v šolo niti brati knjig. Med te gredo ljubezen, hudobija, pa tudi trpljenje. V tem svetu je samo človek tisto bitje, ki je sposobno trpeti. Tudi trpljenje nas loči od vsega ostalega sveta in dviga nadenj, le smisel mu je treba najti, vsaj iskati.

(uvodna misel h križevemu potu, napisal avtor prof. Otmar Črnilogar, v: *Križev pot – pot življenja*, Štirje križevi poti, ur. Franc Bole, Ognjišče, Koper, 1989)

V ciklu Pasijonskih večerov v Stari Loki, s katerimi v postnem času ohranjamo pasijonsko kondicijo, smo sedmi glasbeno-literarni recital posvetili prof. Otmarju Črnilogarju (1931–1999), duhovniku in župniku, klasičnemu filologu in prevajalcu Svetega pisma, profesorju latinščine in grščine ter filozofije, izvrstnemu pridigarju in predavatelju, piscu in slikarskemu talentu, žlahtnemu intelektualcu, ljubitelju gora in vsega stvarstva, človeku iskričevega duha, vztrajnemu iskalcu Resnice in še marsikaj. Otmar Črnilogar je bil človek, ki talentov ni zakopal, ampak jih je bogato pomnožil.

Na dogodku, ki smo ga izvedli na tiho soboto, 17. marca 2018, ob 19. uri, v prostorih nekdanje dekanije, ob farni cerkvi v Stari Loki, so nam domači bralci približali njegov križev pot z naslovom *Upanje v tretji dan*, domači pevci in mladi glasbeniki pa so pred vsako postajo križevega pota zapeli in zaigrali kratke uvodne speve, ki jih je na koralni napev *Stabat Mater* ubesedila Antonija Habjan Križaj, domača katehistinja, vzgojiteljica in profesorica psihologije in slovenščine v tretjem življenjskem obdobju. Besedilo spevov v petnajstih kiticah je nastalo prav za ta dogodek.

Križev pot *Upanje v tretji dan* je prof. Otmar Črnilogar napisal ob razkritju slik križevega pota, ki jih je za Slovensko malo semenišče v Vipavi naslikal akad. slikar Lucijan Bratuš. Besede posamezne postaje so sestavljene iz treh delov: molivec strmi v nerazumljivo, nevsakdanjo podobo in sprašuje trpečega Kristusa na sliki; Kristus s slike odgovarja; molivca gane in vodi k čedalje bolj prečiščenemu razmišljanju. Ker na dvanajsti postaji Kristus umre, zamre tudi pogovor med Kristusom in molivcem, zato v zadnjih dveh postajah odmeva še beganje »preostalih« in skrivnostni odmev tretjega dne.

Pomemben del pasijonskih večerov predstavlja tudi scenska oprema neogrevanih prostorov, ki so še v gradbeni fazi. Že tradicionalno obiskovalce s pročelja stavbe nekdanje dekanije nad vhodom pozdravijo tri pasijonske zastave. Za scensko vzdušje znotraj stavbe smo se tokrat odločili izdelati dva postna prta, in sicer po starodavni tradiciji, ki je v naših krajih že skoraj izumrla, medtem ko jo na avstrijskem Koroškem v zadnjih letih ponovno obujajo. V ta namen smo v petek, 23. februarja 2018, v veroučni učilnici starološkega župnišča pripravili *Mali pasijonski oratorij*, ki se ga je udeležilo nekaj otrok, mamic in ena stara mama. Uvodoma smo se seznanili z namenom oratorija, zgodovino in pomenom postnih prtov, zapeli nekaj pesmi in po nekaj urah je nastalo 11 prikazov mučilnega orodja in predmetov, povezanih s Kristusovim trpljenjem (*Arma Christi*). Otroci so z ogliem na tkanino risali različne motive: dva biča, mučilni steber, kladivo, klešče in pet žebeljev, kocke, trnjevo krono, vrč, mošnjiček s srebrniki, Veronikin prt, petelina, kelih, križ s sulico in lestvijo. Te motive smo našli na enem od dveh postnih zagrinjal za pasijonski večer. Podobo za drugo zagrinjalo, tj. prikaz Jezusa na križu, v tehniki vitraja iz barvnega papirja, je izdelala družina Demšar.

Obe scenski zagrinjali s pasijonsko tematiko smo javnosti prvič predstavili na našem pasijonskem večeru. Kasneje sta dobili tudi vlogo postnega prta v starološki farni cerkvi sv. Jurija, ko smo ju po zaključenem večeru namestili v posvečen prostor cerkve, kjer sta nas od tihe nedelje do velike noči nagovarjala s svojo sporočilnostjo.

Ob zaključku večera smo se zadržali v prijateljskem druženju ob postnem prigrizku, za kar prijazno poskrbijo požrtvovalni domačini. Tokrat je Karmen Hafner, ob pomoči moža Janeza, postregla z domačo šaro, Tončka Trilar je pripravila kruhke z domačimi namazi, gospodinja iz župnišča Meta Snaj pa je skuhala čaj. Pasijonski večeri v Stari Loki so priložnost, da se povežemo in množimo svoje talente tako, da jih delimo z bližnjimi. Z Jezusom med nami postajajo naši odnosi odsev in podoba našega troedinega Boga, ki je Ljubezen.

PROGRAM RECITALA:

Recitatorji

Ambrož Demšar
Marjan Kne
Marko Črtalič
Jaka Zarnik

Glasba

Lina Voje in Andrej Hoivik, vokal
Julija Demšar, saksofon
Larisa Demšar, violončelo
Tara Oblak, viola
Manca Berce, violina
Jerca Berce, flavta
Lucija Košir, kitara
Pavel Karlin, trobenta
Andrej Karlin, Jakob Habicht, klavir
Lucija Oblak, diatonična harmonika
Jakob Florjančič, kromatična harmonika

Delo z recitatorji in režija:

Neža Karlin.

Izbor koralne glasbe in priredba za posamezne instrumente:

Gregor Voje.

Zaključna pesem nastopajočih, foto Aleš Jezeršek.

Delo z glasbeniki:

Ambrož Demšar.

Nagovori (pozdravna beseda, postni prti, križev pot Otmarja Črnilogarja, beseda zahvale):

starološki župnik Alojz Snoj, Alojzij Pavel Florjančič, Urška Florjančič, Klemen Karlin.

Scena:

Pasijonsko zagrinjalo *Križanje*, vitraž iz barvnega papirja na blagu, 83 cm x 60 cm, 2018.

Pasijonsko zagrinjalo *Arma Christi*, oglje na blagu, 200 cm x 140 cm, 2018.

Zasnova in izdelava nabožne postne slike, v tehniki barvnega vitraja iz papirja, za postno zagrinjalo Križanje:

Larisa in Lucija Demšar.

Zasnova pasijonskega scenskega zagrinjala s podobami Arma Christi:

Alojzij Pavel Florjančič, Urška Florjančič.

Izdelava posameznih podob za pasijonsko scensko zagrinjalo Arma Christi:

Neža in Manca Berce; Leon, Lucija in Metka Oblak; Jakob, Ana in Urška Florjančič.

Šiviljska dela s postnimi prti:

Marica Bogataj.

Material za izdelavo in namestitev prtov so podarili:

Francka Kastelic, Agata Pavlovec, Karmen Hafner in Montaža kovinskih konstrukcij Janez Hafner s.p.

Priprava prostora in namestitev scene/tehnična ekipa:

Marcel Kokelj, Aleksandra Høivik, Anže Cupar, Peter Grašič, Aljaž Livk, Jan Bogataj, Jakob Habicht, Jure Zarnik.

Ozvočenje in osvetlitev:

Rok Oblak.

Fotografiranje dogajanja:

Aleš Jezeršek.

Pogostitev:

Tončka Trilar, Karmen in Janez Hafner, Meta Snoj.

Zasnova dogodka:

Alojzij Pavel Florjančič, Urška Florjančič, Neža Karlin.

Tajništvo in komunikacija, zloženka:

Urška Florjančič.

Dogodek sta v sodelovanju pripravila:

Župnijski zavod Sv. Jurija Stara Loka, Kulturno-zgodovinsko društvo Lonka Stara Loka.

Uvodni spevi k postajam križevega pota Otmarja Črnilogarja *Upanje v tretji dan*, ki jih je na koralni napev *Stabat Mater* zapisala Antonija Habjan Križaj.

Uvod. Sta ljubezen in trpljenje,
ki oplajata življenje,
da v lepoti zablešči!

1. Zdaj na pot ti stopi z mano,
v molku premišluj neznano,
brat, resnico križa ti.
2. Križ, ki jemljem ga na rame
iz življenja tvoj'ga zame:
cena moje smrti je!
3. Teža križa me je vrgla,
grehov davnih moč potrla:
a pobrati hočem se!
4. Mati žalostna je z mano
vsa trpeča, a predano:
»Božja volja taka je.«
5. Simon mora križ nositi,
meni družbo pomnožiti
za sramotni težki križ.
6. A Veronika pogumna,
iz ljubezni, vere strumna,
obriše potni moj obraz.
7. Teža križa drugič vrže
me po tleh od greha teže:
a, poglej, spet sem vstal!
8. Glej jeruzalemske žene
jočejo zaradi mene:
»Vaša skrb otroci so!«
9. Tretjič padel za zablode
sem prihodnosti usode:
a pomembno vstati je!
10. Zdaj drhal še obleko vzame,
da se vid'jo moje rane:
vse to volja božja je!
11. Moje silno bo trpljenje
svetu dalo odrešenje:
tudi tvoje zraven je!
12. Zdaj so vsi me zapustili,
tudi Oče moj, ki v sili
smrtni dušo sprejme naj!
13. Truplo Jožef sname s križa,
z Nikodemom položi ga,
materi v naročje zdaj.
14. Ta pokop je le začasen,
v skalnat grob sem položen:
le telesno usmrčen.
15. Verujoče zdaj stojimo,
v črni grob mi vsi strmimo:
da nastopi tretji dan.

TRETI DAN je že nastopil,
našo vero osredotočil
v NAŠEGA VSTAJENJA DAN!

Prizor zadnje večerje, foto Mana Križnar.

Metod Jagodic

PRVI PREDDVORSKI IGRANI PASIJON

Že prvo leto po prihodu v župnijo Preddvor je župnik Branko Setnikar izrazil željo, da bi na cvetno nedeljo ter na veliki petek pasijon peli in ne le brali, kakor je bilo do sedaj v navadi. Preddvorčani smo bili kar malo prestrašeni in smo ga prepričali, da med mašo ostanemo pri branju pasijona. Za božič 2017 pa se je skupaj še z nekaterimi mladinci odločil, da s takratnimi birmanci pripravimo Božično igro, ki je (glede na vreme) odlično uspela. Kmalu po novem letu me je vprašal, če sem pripravljen sodelovati pri pripravi in izvedbi igranega pasijona, kakor je to v navadi tudi drugod po Sloveniji. Nisem mu takoj odgovoril, me je pa zanimalo, če misli, da to zmoremo. Kolikor sem poznal igre iz drugih krajev, navadno niso majhen projekt. Doma sem pregledal posnetke podobnih pasijonov, a hkrati obupaval ob misli, da smo že januarja, vendar nimamo niti besedila, kaj šele ostalo. Februarja mi je župnik v roke dal papirje z besedilom, ki ga je napisal sam. Uporabil je dele Matejevega in Lukovega evangelija, povezovalni govor je sestavil sam. Besedilo je bilo dolgo, hvala Bogu je imel največ besedila Jezus, ki naj bi ga igral gospod župnik. K sodelovanju sva se odločila povabiti birmance, ki so že nastopali v božični igri, ter še druge mlade, željne novih izzivov.

Ob prvem srečanju smo razdelili vloge in prebrali besedilo. Vsi smo bili rahlo nervozni ter ločeni po skupinah, saj se še nismo poznali. Naslednje srečanje je bilo že bolj sproščeno. Srečevali smo se enkrat do dvakrat tedensko, kakor nam je čas dopuščal. Bolj ko se je približeval nastop, večja je bila povezanost med nami. Kot režiserju mi je bilo to zelo všeč, nisem mogel verjeti, kako smo se povezali. Med vajami se mi je dostikrat zdelo, da se ne premaknemo nikamor. Delali smo po prizorih, da je bilo čim manj motečih faktorjev, kljub temu pa se nekateri nikakor niso mogli vživeti v svojo vlogo, drugi so imeli težave z razločno izgovorjavo. Vsakemu posebej smo skušali pomagati; gospod župnik s teološkega vidika, jaz pa pri igri in retoriki. Ko pa smo prvič imeli vaje v dvorani in so začutili oder ter svobodo, ki jo daje, so se igralci povsem spremenili. Tisti prizori, ki so nam delali največ težav, so bili nazadnje najboljši in najlepši.

Z župnikom sva morala poleg vaj z igralci imeti še sestanke s scenskimi delavci. Dogovarjali smo se, kakšna bo oprema, kako bo postavljena in kako bomo vse prikazali čim bolj pristno. Zadnji dnevi pred generalko so bili zelo napeti, saj

nismo vedeli, kako bomo lahko opremo skupaj s pevci spravili na oder in kljub vsemu dobro igrali. Na generalki smo se skupaj umirili, molili ter prosili Boga za pomoč. Za nekaj stvari se je izkazalo, da jih bo treba popraviti, vendar smo pasijon odlično izpeljali. Na premieri na cvetno nedeljo smo pričakovali veliko ljudi, pa vendar kar nismo mogli verjeti, da se je dvorana povsem napolnila že 10 minut pred začetkom. Celotno ekipo, bilo nas je okoli 50, sem spodbudil z besedami, naj vsak da od sebe največ, kar zmore. Prva uprizoritev, gledano z mojega zornega kota, ni bila brez napak. Pa vendar jih lahko, tako kot so igralce pohvalili številni gledalci, pohvalim tudi sam – z velikim BRAVO. Tako težko in teološko zahtevno besedilo odigrati na tako lep in čustveno doživeti način ni enostavno! Oba z gospodom župnikom sva se z ekipo odlično ujela in povezala. Tudi po odigranem pasijonu smo se še večkrat družili in vsakič so naju spraševali, kdaj bomo pripravili novo igro, kar pomeni, da je bilo vseč tudi njim.

Preddvorski igrani pasijon je bil z naslovom *Bog je ljubezen* prvič uprizorjen leta 2018. Po uspešni izvedbi si je igralska skupina nadela ime Dramska skupina Getsemani¹.

Jezus sreča svojo mater, foto Mana Križnar.

¹ **Getsemani** je vrt ob vznožju Oljske gore v Jeruzalemu. Vrt je najbolj znan po tem, da se je tam po navedbah Svetega pisma večkrat zadrževal Jezus s svojimi učenci, tam so ga tudi aretirali.

Jezusova mati Marija, foto Mana Križnar.

Veliki sodnik, foto Mana Križnar.

Križanje, foto Mana Križnar.

Predstavniki skupin žudij pred Božjim grobom, desno slika blaženega Alojza Stepinca, v ozadju zvonik cerkve Marije Bistriške.

Padeč žudij med petjem velikonočne Aleluje, obe fotografiji Aleksander Iglčar.

mag. Aleksander Igličar

ŠKOFJELOŠKI PASIJONCI NA SREČANJU ŽUDIJ V MARIJI BISTRICI

Večja skupina Škofjeloških pasijoncev se je na velikonočni ponedeljek, 2. aprila 2018, z avtobusom odpravila na letno srečanje žudij, ki je bilo v Mariji Bistrici, največjem hrvaškem romarskem središču (leži severno od Zagreba).

Žudije so stražarji/varuhi Božjega groba, čuvajo ga od Kristusove položitve v grob do vstajenja. V večini cerkvenih praznovanj je vstajenje simbolizirano z duhovnikovim petjem velikonočne Aleluje med vstajensko vigilijo. Ko duhovnik zapoje Alelujo, stražarji teatralno popadajo po tleh, kar naj bi bila posledica Kristusove vstajenske moči. Postavljanje žudij je najbolj razširjeno v Dalmaciji in na tamkajšnjih otokih, kamor se je iz Italije razširilo v 15. stoletju. Običaj se je dolgo ohranjal, skoraj v celoti pa je zamrl v času komunizma. Po letu 1990 je ponovno oživel, današnje središče je mesto Vodice pri Šibeniku, zato se govori kar o »vodičkih žudijah«. Leta 2001 je bilo v Vodica h prvo srečanje žudij, ki je bilo seveda na velikonočni ponedeljek; od takrat dalje je srečanje tradicionalno vsako leto. V letu 2018 je bil 18. Vodički festival žudij, ki je bil prvič izven območja Dalmacije, in sicer v romarskem svetišču Marija Bistrica.

Povabilo Škofjeloškim pasijoncem je posledica dolgoletnega sodelovanja muzikologa dr. Franca Križnarja iz Reteč s hrvaškimi kolegi v Pasijonski baštini (Pasijonska dediščina) in Žudijah. Loško skupino je vodil župan mag. Miha Ješe, ki je povabil še posameznike, ki so tesno povezani s Škofjeloškim pasijonom, ter skupino igralcev, pevcev in glasbenikov, ki so uprizorili prizor Grešne duše s hudiči, s strašnim Luciferjem na čelu.

Festival se je začel z dopoldansko sveto mašo, ki je bila darovana na prostem, v zunanjem svetišču zagrebškega škofa Alojza Stepinca, ki ga je papež Janez Pavel II. 3. oktobra 1998 v Mariji Bistrici razglasil za blaženega. Somaševal je tudi brat Jaro Knežević, loški kapucin.

Osrednji festival Žudij se je začel s popoldansko povorko vseh skupin Žudij in Škofjeloškimi pasijonci do trga pred baziliko Marije Bistriške, kjer je fotograf Šime Strikoman iz visokega dvigala posnel skupno fotografiranje vseh sodelujočih, ki so oblikovali lik Marije z Jezusom v naročju. Festivala se je udeležilo 32. skupin iz Hrvaške ter ena iz Bosne in Hercegovine. Škofjeloški pasijonci smo bili prvič gostje

na tem festivalu, kar je seveda posebna čast in znak povezovanja med hrvaškimi in slovenskimi pasijonci v širšem pomenu te besede.

Pred predstavitvijo vseh skupin so škofjeloški pasijonci odigrali prizor Grešne duše, ki je zelo nagovoril vse udeležence. Vsaj delno so zaslutili vso razsežnost Škofjeloškega pasijona in upajmo, da si ga bodo nekateri leta 2021 ogledali tudi v živo. Pred prizorom je povezovalc prebral predstavitev Škofjeloškega pasijona in seveda poudaril tudi njegov vpis na UNESCOV reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva.

V nadaljevanju so vse sodelujoče skupine prikazale prizor menjave straže in padanje stražarjev ob petju velikonočne Aleluje. Stražarji so večinoma oblečeni v opremo rimskih vojščakov, imajo meče, ščite in pokrivala s perjanicami.

Naslednji Vodički festival Žudij bo na velikonočni ponedeljek, 22. aprila 2019, v župniji nadangela Mihaela v Oklaju v šibensko-kninski županiji.

Žudije pred Božjim grobom,
foto Aleksander Igljčar.

Prizor Grešne duše z Luciferjem in
hudiči iz Škofjeloškega pasijona,
foto Aleksander Igljčar.

mag. Hiacinta Klemenčič

KONGRES EUROPASSIONA 2018

Od 31. maja do 3. junija 2018 je bil v madžarskem mestu Budaörs 34. kongres Europassiona, ki pod geslom »Ista vera, isti ideal« zduružuje več kot 80 evropskih mest iz 16 držav, kjer uprizarjajo pasijone. Slovenijo sta zastopali delegaciji Občine Škofja Loka in združenja Pasijonski veter (Ventus Passionis), ki združuje slovenske pasijonce – prostovoljce, duhovno pa ga vodijo loški kapucini.

Predstavniki Občine Škofja Loka, ki je članica Europassiona od leta 2007, so bili Jože Štukl, Jernej Tavčar in Mirjam Jezeršek. Združenje Pasijonski veter, ki je bilo med polnopravne člane Europassiona sprejeto na tem kongresu, je zastopala 15-članska delegacija: kapucin brat Jaroslav Knežević, Andreja Megušar z možem Andrejem in s štirimi otroki, Alojzij Pavel Florjančič z ženo Ano, s hčerko Urško in z vnukom Jakobom, Aleksander Igličar s soprogo Mileno in Hiacinta Klemenčič s hčerko Marijo.

Srečanje se je začelo v četrtek, 31. maja 2018, s prihodom 297 udeležencev iz 13 držav: Avstrije, Belgije, Francije, Hrvaške, Italije, Madžarske, Nemčije, Nizozemske, Poljske, Romunije, Slovenije, Španije in Velike Britanije. Zbrane je pri skupni večerji v hotelu Holiday Inn nagovoril Imre Ritter, predsednik budaörškega pasijonskega združenja in predstavnik nemške manjšine v madžarskem parlamentu. Poleg izrečene dobrodošlice v imenu organizatorjev je kratko predstavil tudi svoj kraj ter zgodovino in namen uprizarjanja njihovega pasijona. Budaörs je naselje pred Budimpešto, kamor so bili po odhodu Turkov v začetku 18. stoletja naseljeni nemško govoreči prebivalci. Prvi pasijon, ki ga je napisal učitelj Bató Géza, so v nemškem in madžarskem jeziku uprizorili leta 1933, do leta 1939 je bila uprizoritev vsako leto. Po 2. svetovni vojni so madžarski komunisti nemške prebivalce pregnali in pasijon je bil ponovno uprizorjen šele 2000 in nato v letih 2003, 2006 in 2012.

V petek dopoldne smo se z avtobusi odpeljali na ogled parlamenta v Budimpešto. Našo skupino je vodila Lilián Pongrácz, dekle, ki v pasijonu igra vlogo nemškega angela. Tako smo bili naenkrat skupaj kar trije pasijonski angeli, dva iz Škofje Loke in eden iz Budaörsa. Predstavila nam je nekatere znamenitosti glavnega mesta Madžarske, še z večjim zanimanjem pa smo prisluhnili pripovedi o pasijonu. Povedala je, da nekateri igralci nastopajo na vseh predstavah, nekatere

Pasijonski veter v Budaörsu,
iz arhiva Pasijonskega vetra.

Udeleženci na kongresu 2018,
foto Aleksander Igljčar.

Predstavitev Pasijonskega vetra na
skupščini,
iz arhiva Pasijonskega vetra.

Slovenski delegati z delovnim predsedstvom, iz arhiva Pasijonskega vetra.

Evropasijonski kipec za eno leto odhaja v Francijo, foto Aleksander Igličar.

Pasijon v Budaörsu, foto Aleksander Igličar.

vloge pa v madžarskem jeziku odigra drug igralec kot v nemščini. Tako je tudi v primeru angela, ki začne predstavo z oznanilom Mariji: »Ne boj se, Marija! Našla si milost pri Bogu.«

Pred ogledom parlamenta smo bili na trgu pred njim priča dvigu madžarske zastave, ki so jo prinesli vojaki. Lilián je povedala zgodbo o izboru načrta za gradnjo madžarskega parlamenta. Ker sta dva arhitekta na natečaj prijavila odlični ideji, so stavbi zgradili kar po obeh načrtih. Parlament je tretji največji v Evropi, njegova višina, 96 metrov, je simbolično povezana z letnico madžarske zasedbe Panonske nižine. Med drugim smo si ogledali tudi krono svetega Štefana, ki je Madžarom simbol moči in avtoritete. V zgornjem domu parlamenta sta nas sprejela Semjén Zsolt, podpredsednik vlade, in naš gostitelj Imre Ritter, srečali smo se tudi z Eriko Köles Kiss, predstavnico porabskih Slovencev v madžarskem parlamentu.

Sledila je vožnja z avtobusom proti severu, v Višegrad, ki je bil v 14. stoletju prestolnica Madžarske. Pred trdnjavo sta nas pričakala bobnarja, ob prihodu smo dobili pijačo dobrodošlice v glineni čaši, ki smo jo ves čas obiska nosili s seboj in so nam jo še večkrat napolnili. Na več mestih je bila pijača na voljo v dveh glinenih vrčih, na izbiro sta bila voda in vino. Z 31 metrov visokega Salomonovega stolpa je bil zelo lep razgled na zavoj reke Donave. Na dvorišču utrdbe smo si ob prisotnosti »kralja in kraljice« ogledali viteške igre, potem so nam v bližnji restavraciji postregli grajsko kosilo. Vsak je na glavo dobil papirnato krono, posode so bile glinene, pojedina je bila res grajska, od krače do znamenitega madžarskega rdečega vina bikaver (bikova kri). Lahko smo zaslutili duh časa kralja Matije Korvina; edino, kar na mizi ni bila ravno od takrat, je bila plastenka kokakole. Po kosilu smo se v Budimpešto vrnili z ladjo po Donavi. Plovba in pogled na pokrajino z reke v svetlobi zahajajočega sonca sta lepo zaokrožila dan. Napaki organizatorja v dogovoru z voznikom kombija pa se lahko zahvalimo, da smo bili deležni tudi razsvetljene nočne podobe mesta. Ko smo že poiskali številko taksija, nas je voznik našel in odpeljal v hotel.

Sobota, 2. junija, je bila dan za redno letno skupščino Europassiona. Predstavniki 41 skupin smo se zbrali v mestni hiši. Udeležence kongresa sta pozdravila Imre Ritter in župan. Sledila je predstavitev letnega poročila generalnega sekretarja Josefa Langa, poročil odbornikov in nekaterih delegatov. Jože Štukl je predstavil vpis Škofjeloškega pasijona na Unescov Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva in dejavnosti v Škofji Loki v preteklem letu, med drugim digitalizirano tematsko Romualdovo pot.

Sledila je predstavitev novih članov Europassiona. Predsedniki škofjeloških društev Andreja Megušar, Aleksander Igličar in Hiacinta Klemenčič smo predstavili Pasijonski veter/Ventus Passionis, združenje prostovoljcev iz cele Slovenije,

katerega glavni cilj je povezati vse slovenske pasijonce v živo skupnost, negovati duhovno bogastvo in sporočilnost pasijona ter oznanjati, da je Jezus med nami živ. Združenje Pasijonski veter je bilo osnovano pomladi leta 2017, duhovni steber in sedež gibanja je v Kapucinskem samostanu Škofja Loka.

»Prostovoljci vseh slovenskih pasijonskih mest skrbimo za pasijonskega duha, za oznanjevanje živega Jezusa med nami in za spremljajoče dogodke: izid literature, različne glasbene, umetniške in druge dogodke, tudi v medpasijonskem času. Velik izziv je, kako v pasijonsko dogajanje vključiti mlade in družine. Zgledi vlečejo in le tako lahko računamo na podmladek,« je poslanstvo Pasijonskega vetra predstavila Megušarjeva. Dodala je: »Ponosni smo na letošnje (april 2018) gostovanje delegacije Europassiona (Franz Miehl, Josef Lang s soprogo, Herman Josef ...), ne samo v Škofji Loki, ampak tudi v Ljubljani, Gorenji vasi in Ribnici. Sprejem pri ljubljanskem nadškofu msgr. Stanislavu Zoretu, apostolskem nunciju nj. eksc. msgr. dr. Juliuszu Januszu, županu Občine Gorenja vas - Poljane Milanu Čadežu in mag. Antonu Berčanu, župniku v Ribnici, je nanje naredil močan vtis, še močnejšega pa delo in vizija mladih, ki vsako leto uprizarjajo Ribniški pasijon.« Aleksander Igličar je predstavil delovanje Muzejskega društva Škofja Loka, povezano s Škofjeloškim pasijonom, in izdajanje letnega zbornika *Pasijonski doneski*, katerih »oče« je Alojzij Pavel Florjančič, Hiacinta Klemenčič pa delo Prosvetnega društva Sotočje Škofja Loka za pasijon in ohranjanje pasijonske kondicije tudi v času med uprizoritvami. Poudarila je pomen prostovoljcev, povezovanja pasijoncev in vključevanja mladih v pasijonsko zgodbo. Vsem članom delovnega predsedstva smo podarili najnovejšo *Pasijonske doneske*, prisotne pa povabili na ogled jubilejne uprizoritve Škofjeloškega pasijona in srečanje Europassiona leta 2021 v Škofji Loki. Združenje Pasijonski veter je bilo na tej redni letni skupščini uradno sprejeto v Europassion. »Veseli smo, da ste nas sprejeli v pasijonsko evropsko družino, saj smo kot slovenska ‚federacija‘ močnejši,« se je zahvalila Andreja Megušar.

Na koncu srečanja so se predstavili še naslednji gostitelji kongresa Europassiona, ki bo maja 2019 potekal v francoskem Tullinsu.

Spremljevalci, ki niso bili udeleženci letne skupščine Europassiona, so si v času kongresa ogledali znamenitosti madžarske prestolnice, popoldne pa je bila v župnijski cerkvi v Budaörsu skupna sveta maša v nemškem jeziku. Všeč mi je bil napis na oboku nad prezbiterijem »Ezt cselekedjétek emlékezetemre.«, kar pomeni »To delajte v moj spomin.«. Prvič je bila predvajana nova himna Europassiona. Madžarski organizatorji kongresa so predstavnikoma mesta Tullins slovesno predali evropasijonski kipec, ki ga vsako leto hrani gostitelj naslednjega srečanja. Francoza sta ugotovila, da ta sploh ni lahek, sama pa sem dodala, da bodo njegovo dejansko težo spoznali šele v prihodnjem letu, ter jim zaželela veliko poguma in blagoslova pri organizaciji. Popoldne je voden ogled mesta Budaörs žal odpadel,

omogočili pa so nam ogled lokalnega pasijonskega muzeja. Spremljevalni dogodki so bili zanimivi, tako za Slovence kot tudi za Katalonce iz Esparreguere, ki bo kongres Europassiona po štiridesetih letih od prvega srečanja ponovno gostila leta 2022.

Zvečer smo šli skupaj na »Kamniti hrib« nad mestom Budaörs, ki je naravno prizorišče pasijona. Pravzaprav so se ostali peljali, z Marijo, Mileno in Pavletom pa smo se odločili, da gremo peš. Kmalu na začetku poti je ob nas ustavil avto z domačinom, ki v pasijonu igra stotnika, povabil nas je, naj prisedemo. Očitno je bilo jasno, kam smo namenjeni. Zahvalili smo se mu za prijazno ponudbo in nadaljevali peš. Sonce je zopet pobarvalo deželo in nebo s čudovitimi toplimi barvami. Angela iz 7. prizora Škofjeloškega pasijona, ki sva pri domačih uprizoritvah na Oljski gori, sva se tudi tu povzpela na vrh gore, od koder se še lepše vidita mesto in scena.

V pasijonu, ki ga uprizarjajo na prostem, sodeluje okrog 300 igralcev. Od velike noči do praznika svetega Rešnjega telesa in krvi so pripravili devet predstav v madžarskem in tri v nemškem jeziku, ogledalo si jih je okrog 7.000 gledalcev. Mi smo spremljali predstavo v nemščini. Uprizoritev v naravnem okolju hriba je bila veličastna, scene sploh ni bilo potrebno veliko dograjevati, izkoristili so prostor. Svetopisemsko besedilo, številni srčni igralci, barviti kostumi, sodobna osvetlitev, akustičen prostor in glasba so se zlili v lepo zaokroženo celoto. Gledalci ob zgodbi o Jezusovem trpljenju in vstajenju nismo ostali ravnodušni. Meni so močan pečat vtisnili razsežnost rdeče barve zla, z laserji ustvarjen vtis brezčasnosti in Jezusovo zagotovilo, da bo z nami vse dni do konca sveta.

V nedeljo dopoldne smo občudovali tristo metrov dolgo cvetlično preprogo okoli župnijske cerkve, ki jo pripravijo za procesijo svetega Rešnjega telesa. Iz raznobarnih cvetlic so izdelali najrazličnejše vzorce in podobe ter okrasili štiri oltarje. V procesiji so sodelovali tudi igralci, oblečeni v pasijonske kostume. Po koncu procesije so ljudje blagoslovljeno cvetje odnesli domov za blagoslov doma, polja in ljudi.

Po kosilu smo se, hvaležni za vsa srečanja in doživetja, s kombijem društva Sožitje odpravili proti domu, kjer Pasijonski veter veje naprej. Veseli smo, da je bil Kapucinski samostan Škofja Loka 3. julija 2018 uradno vpisan kot nosilec enote nesnovne dediščine Škofjeloškega pasijona v Registru nesnovne kulturne dediščine Slovenije, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo. Ta dopolnitev vpisa loškim kapucinom tudi formalno priznava status varuhov duhovne vsebine Škofjeloškega pasijona. Na Madžarskem navezani stiki pa se bodo še okrepili konec marca 2019, ko Pasijonski veter v sodelovanju z Občino Škofja Loka organizira romanje v Belgijo, na ogled premiere pasijona *Passio – Schönberg/St. Vith*. Namen romanja je utrjevanje prijateljskih vezi znotraj skupnosti škofjeloških in slovenskih pasijon-

cev, spoznavanje pasijonskega izročila v drugih evropskih deželah ter poglobljanje vere v Jezusa Kristusa, ki je osrednja oseba vsakega pasijona in vsakega življenja. Pasijonski veter veje, kjer hoče ...

Cvetlična preproga, foto Marija Klemenčič.

Polni lepih vtisov gremo skupaj naprej,
foto Alojzij P. Florjančič.

Slovensko gledališče Buenos Aires

bo uprizorilo na povabilo občine, župnije in škofije San Isidro
na veliki petek, 14. aprila,

Živi križev pot

na Trgu „Mitre“ pred stolnico v San Isidru ob 21. uri. Režija: Lojze Rezelj

Vabilo na Živi križev pot, objavljeno v tedniku Svobodna Slovenija, 30. marec 1995.

Jezusova mati Marija. Križev pot v San Isidru, foto Marko Vombergar.

dr. Štefan Godec

UPRIZORITVE KRIŽEVEGA POTA V ARGENTINI

Režiser Lojze Rezelj se je leta 1977, na pobudo krajevnega župnika okraja Villa Ballester, kjer je živel, lotil režije in priprave živega križevega pota. V marsičem je bil ta njegov opus takrat edinstven. Verjetno je bilo v slovenski skupnosti v Argentini prvič, da je slovenski režiser pripravil predstavo, namenjeno argentinski publiki, izključno s slovenskimi igralci. Igrali so na prostem, v španskem jeziku. K izvedbi so precej pripomogla tudi poznanstva, ki jih je gospod Lojze takrat že imel. Na prvem mestu naj omenim stike s Teatrom Colon v Buenos Airesu, glavnim argentinskim gledališčem, kjer so mu posodili garderobo in kakovostne, po mednarodnih gledaliških standardih izdelane gledališke pripomočke.

Na prvi uprizoritvi (1977) je nastopilo okoli trideset igralcev; to število je v naslednjih trinajstih uprizoritvah postopoma naraščalo, največ do sto devetintrideset nastopajočih. Vse predstave so bile skoraj izključno na veliki petek v nočnih urah, in sicer z eno samo uprizoritvijo.

Vedno so nastopali na prostem, navadno v bližini glavnega trga. Po vzoru španskih mest so tam navadno občinska zgradba, farna cerkev (velikokrat je to katedrala), glavna policijska postaja, banka ter pomembnejši uradi in trgovine. Igralci so na voljo skoraj vedno dobili farne prostore, kjer so se preoblekli, razporedili vse rekvizite ter skrbno pripravili vse potrebno za ozvočenje, razsvetljavo in ostale efekte. Glavni oder je bil postavljen pred cerkvijo, dvignjen vsaj dober meter nad uličnim nivojem, velikokrat pa kar na stopniščni ploščadi pred stolnico. Prireditev se je začela pred cerkvijo, se vila po ulici okoli trga (ulice so zaradi številnega obiska zaprli za promet) in končala spet pred cerkvijo.

Igranje se je odvijalo strogo po postajah križevega pota. Vsaka postaja je imela na zvočnem traku posnet naslov postaje in razlago, včasih tudi dialog igralcev in kako misel. Nastopajoči so nemo odigrali prizor, pri čemer so z mimiko govorjenja nakazali posnete dialoge. Presledek med postajami so včasih izkoristili krajevni župniki, da so argentinski publiki razložili še kako misel, povezano s sporočilom posamezne postaje, nemalokrat pa tudi za molitev desetke rožnega venca. Posneta besedila so napisali in posneli argentinski Slovenci, ki se od domačinov ločijo po naglasu.

Poleg glavnih vlog, Kristusa, razbojnika, Marije, Janeza, Pilata in Marije Magdalene, so bile med nastopajočimi tudi številne skupine: v prvem delu pri obsodbi so bili to veliki duhovniki, Marijo in Marijo Magdaleno so spremljale jeruzalemske žene, Jezusa je na Golgoti spremljal sprevod rimskih in judovskih vojakov ter biričev, na strateških mestih (vogalih okoli trga) je stalo judovsko ljudstvo, ki je na Jezusa kričalo ali pa ga pomilovalo.

Glavne vloge so navadno zasedali isti igralci: Jezusa je igral Franci Stanovnik (brat argentinskega nadškofa), Marijo Maruška Batagelj Klemenčič, Simona iz Cirenene Vinko Lazar, razbojnika sta bila Ciril Jan in Marjan Žerovnik, biriča Tone Mežnar in Blaž Miklič, judovski veliki duhovniki so bili Lojze Rezelj (oče in sin), Maks Borštnik, Frido Beznik, Maks Nose, Janez Jerebič, Jože Oblak in Tine Vivod (glej sliko). Množico in jeruzalemske žene pa je iz leta v leto sestavljalo več igralcev, največ jih je bilo kar za poldrugo stotino, vsi so bili izključno slovenskega rodu.

Omeniti moramo kakovostno igranje vseh sodelujočih. Vzdušje, ki so ga ustvarili, je med gledalci nemalokrat povzročilo, da so ti pozabili, da gre le za predstavo in so se začeli znašati nad rablji in nahujskano judovsko množico. Tako so imeli rimski vojaki velikokrat tudi nalogo, da obvarujejo igralce pred ogorčeno množico in ustvarijo pregrado med nastopajočimi ter argentinsko publiko.

Takoj po Jezusovi obsodbi, še preden je začel svoj križev pot, so biriči oba razbojnika napodili okoli trga. Ko sta se vrnila na oder pred stolnico, so ju križali, medtem ko je Jezus šele začel svojo pot. Razbojnika sta tako visela na križu že dolgo pred Jezusovim križanjem (približno polovico predstave). Med potjo razbojnikov in Jezusa okoli trga so odrski tehniki Pilatovo palačo spremenili v Golgoti in pripravili vse potrebno za križanje. Ko je Jezus prišel pred cerkev, kjer sta na križu že visela razbojnika, so križali še njega. Med iznajdljivimi vizualnimi efekti se spominjam grmenja in bliskanja, ko Jezus umre na križu. Poleg zvočnih posnetkov groma so tehniki pod odrom varili železo, da je bliskanje osvetlilo vso cerkveno fasado. Zagotovo je bil to vrhunec, ki je publiko najbolj prevzel. Predstava se je vedno zaključila z Jezusovim snemanjem s križa in njegovo položitvijo v grob (odnesli so ga v farne prostore). Upoštevati moramo, da je v Argentini veliki teden največkrat pozno jeseni. Igra se je vedno začela v nočnih urah (okoli sedme ali osme ure). Tako so Jezus in razbojnika kar nekaj časa na križih viseli praktično goli, izpostavljeni mrazu in vetru, včasih tudi rahlemu dežju. Velikokrat so jih sneli s križa otrple, tudi pljučnico so dobili, pa vendar se nikoli niso pritoževali. Vsi nastopajoči, prav posebnost pa ti trije, so svoje igranje vedno dojemali kot globoko pričevanje vere in slovenstva.

Predstava je trajala približno dve uri, argentinska publika se je množično udeleževala, vedno je prišlo nekaj tisoč ljudi. Zadnji gledalci so se razšli šele okoli polnoči, dolgo po končani predstavi.

Veliki duhovniki.
Križev pot v San Isidru,
foto Marko Vombergar.

Jezus nese težki križ.
Križev pot v San Isidru,
foto Marko Vombergar.

Križanje pred stolnico.
Križev pot v San Isidru,
foto Marko Vombergar.

Prva uprizoritev je močno odmevala, kritike so bile tako dobre, da se je že naslednjega leta (1978) ponudila priložnost za nastop v glavnem mestu province San Luis, oddaljenem kakih tisoč kilometrov od Buenos Airesa, naslednje leto pa v glavnem mestu province Salta, tisoč štiristo kilometrov od glavnega mesta Argentine. Za oba nastopa je gospod Lojze, s pomočjo stikov z guvernerjema in osebnimi poznanstvi, dobil na voljo veliko vojaško tovorno letalo, s katerim so lahko prepeljali vse igralce, kostume in opremo.

Vest o kakovostnih predstavah se je razširila tudi po argentinskih medijih. Številne občine, škofije in župnije so v naslednjih letih Lojzeta Rezlja in njegovo skupino igralcev vabile, da jo uprizorijo.

Seznam vseh predstav je naslednji:

- 1977 v mestu Villa Ballester (Provinca Buenos Aires),
- 1978 v mestu San Luis (provinca San Luis),
- 1979 v mestu Salta (provinca Salta),
- 1981 v mestu Villa Progreso (Provinca Buenos Aires),
- 1982 v mestu Villa Progreso (Provinca Buenos Aires),
- 1983 v mestu Villa Progreso (Provinca Buenos Aires),
- 1983 v mestu San Miguel (Provinca Buenos Aires),
- 1984 v mestu Moron (Provinca Buenos Aires),
- 1985 v mestu San Miguel (Provinca Buenos Aires),
- 1986 v mestu San Isidro (Provinca Buenos Aires),
- 1988 v mestu San Justo (Provinca Buenos Aires),
- 1995 v mestu San Isidro (Provinca Buenos Aires),
- 1996 v mestu Mar del Plata (provinca Buenos Aires).

Križev pot, ki ga je kot gledališko predstavo pripravil Lojze Rezelj s skupino mlajših, že v Argentini rojenih rojakov in s pomočjo slovenskih gledališčnikov prvega rodu, je gotovo veliko pripomogel k poznavanju in priznanju slovenske dejavnosti v Argentini, ki je lahko v ponos vsem Slovencem po svetu. Vse navedene podatke, in še kaj več o opusu Lojzeta Rezlja, lahko najdete v knjigi Marjana Pertota *Slovensko gledališče v Argentini* in v poročilih tednika *Svobodna Slovenija*.

Režiser Lojze Rezelj

Gospod Lojze Rezelj je bil rojen v Novem mestu, 23. decembra 1933, v družini sodnika Josipa Rezlja in Alojzije Kozoglav. Srednjo šolo je obiskoval v Ljubljani, s šolanjem nadaljeval v begunskem taborišču v Italiji in ga dokončal v Argentini, kamor je emigriral. Tam se je poročil z Marinko Mežnar, rodilo se jima je pet otrok. Bil je eden glavnih kulturnikov slovenske skupnosti v Argentini. Deloval je kot odbornik Zedinjene Slovenije, bil tudi njen predsednik, član in občasno tudi predsednik Gledališkega odseka Kulturne Akcije; skupaj z Ladislavom Lenčkom

je bil predan tudi misijonski dejavnosti. Dolga leta, praktično do svoje smrti leta 2018, je bil tudi profesor Žive besede na Srednješolskem tečaju ravnatelja Marka Bajuka, kjer je z neizčrpno vnemo mladim rodovom Slovencev predajal ljubezen do slovenske gledališke umetnosti v vseh njenih oblikah. Za vse zasluge je leta 2007 prejel priznanje Zedinjene Slovenije, ki ga, v soglasju z Medorganizacijskim svetom, podeli zaslužnim Slovencem za gradnjo in obstoj slovenske skupnosti v Argentini. Umrl je 10. septembra 2018 v Buenos Airesu, Argentina.

Jezus sreča svojo mater. Križev pot v San Isidru, foto Marko Vombergar.

Andrejka Vombergar, vnukinja dr. Tineta Debeljaka,
foto Aleksander Igličar.

Žalostne judovske žene po Jezusovi smrti,
foto Aleksander Igličar.

mag. Aleksander Igličar

SLOVENCİ V ARGENTINI UPRIZORILI VELIKOTEDENSKI MUZİKAL KERİGMA

70-LETNICA PRIHODA V ARGENTINO

Na letošnjem 63. Slovenskem dnevu, ki je bil na nedeljo Kristusa Kralja, 25. novembra 2018, v Slomškovem domu v Buenos Airesu, so Slovenci odpeli ter odigrali krstno uprizoritev velikotedenskega muzikala *Kerigma*. V velikem Buenos Airesu (ima več kot 12 mio. prebivalcev) že dolga leta deluje šest slovenskih domov ter osrednja Slovenska hiša s cerkvijo Marije Pomagaj. Vsak slovenski dom ima svoje pestro življenje, ki ga oblikujejo različni dogodki (sobotna slovenska šola, svete maše, prostori za delovanje pevskih zborov, folklornih skupin, športnih skupin, prostori s kuhinjo ter asadom (žar) za družabne dogodke in osebna praznovanja ...), enkrat letno pa pripravijo Slovenski dan, ki združuje Slovence iz vseh domov.

Letošnji je bil še posebej slovesen, saj so se spominjali 70-letnice prihoda največje skupine Slovencev (okrog pet tisoč) v Argentino. Ob koncu 2. svetovne vojne, v začetku maja 1945, so se večje skupine predvsem vernih Slovencev pred partizani in komunizmom umaknile na avstrijsko Koroško, ki jo je zasedla britanska vojska. Mislili so, da jim bo zavezniška in častna britanska armada nudila varno zavetje, a zgodila se je zgodovinska prevara. Več kot deset tisoč uniformiranih domobrancev je bilo iz začasnega taborišča v Vetrinju z zvijačo vrnjenih v Jugoslavijo. Britanci so jih predali v roke komunistom, ti pa so jih konec maja zverinsko pobili v Kočevskem rogu, na Teharjah in drugih moriščih.

Izjemno prizadevanje zdravnika dr. Meršola je preprečilo, da bi bilo v Jugoslavijo vrnjenih tudi okrog petnajst tisoč civilistov. Večina je naslednja tri leta prebivala v taboriščih v Lienzu, Peggetzu, Spittalu ... Kljub težkim razmeram so takoj organizirali šole, študentom omogočili študij, začeli so z delom, pripravljali kulturne prireditve, imeli redne svete maše itn. Seveda so iskali pot naprej, v druge države, saj sta jim bolečina zaradi padlih sorodnikov in izjemen strah pred nasiljem komunizma onemogočala vrnitev v domače hiše. Nekatere velike države (ZDA, Kanada, Avstralija) so bile pripravljene sprejeti le delovno sposobne ljudi, med slovenskimi begunci pa je bilo tudi večje število otrok in starejših, saj so se na Koroško umaknile cele družine, z otroki in starimi starši.

Argentina se je kmalu izkazala za eno najresnejših možnosti naselitve. Med tamkajšnjimi Slovenci, ki so prišli v Argentino po 1. svetovni vojni, je od leta 1936 deloval duhovnik Janez Hladnik iz Rovt. Dobro je bil seznanjen s stisko slovenskih beguncev v Avstriji in skoraj čudežno mu je 20. novembra 1946 uspelo osebno srečati generala Juana Perona, predsednika Argentine. Duhovnik Janez Hladnik je v svoji knjigi *Od Triglava do Andov* o tem srečanju zapisal: »Ni bil najin razgovor dolg. Saj je bil o vsem že obveščen. V kratkih besedah sem mu povedal še sam, za kaj gre, mu izročil pripravljeno spomenico, nato pa je on spregovoril: ‚Jaz hočem, da ti ljudje pridejo v Argentino. Povejte jim pa, naj svoje prepire puste v Evropi.‘ Nato me je predstavil dekanu in mi naročil, naj nadaljnje stvari uredim z njim.« Aktivnosti so stekle in konec leta 1948 ter v začetku 1949 so velike ladje iz različnih evropskih pristanišč v daljno deželo pod južnim križem pripeljale Slovence, ki so tam začeli novo življenje.

Danes se vsak, ki jih obišče, čudi, kaj vse so ustvarili v teh sedemdesetih letih. Kmalu po prihodu so si našli zaposlitve, sprejeli so tudi najslabše plačana dela in si s prvimi dohodki olajšali nakup zemljišč in gradnjo hiš. Še preden so dokončali svoje domove, so začutili potrebo, da ustvarijo skupni prostor za druženje – začeli so z gradnjo slovenskih domov, ki so bili sprva majhni, danes pa so to velike zgradbe, s prostori za različne dejavnosti. Nekatere družine so tudi gospodarsko uspele (Zupan, Oblak ...), kar je olajšalo njihovo življenje ter tudi življenje mnogih Slovencev. Ob tem se moramo spomniti, da so se pred komunizmom umikali intelektualci, podjetniki, kmetje, ki so tudi v Argentini s trdim in vztrajnim delom uveljavili svoje talente.

Ena od najpomembnejših pridobitev pa so prav gotovo sobotne slovenske šole, kjer se otroci učijo slovenščino, zgodovino, zemljepis, prepevajo slovenske pesmi ter spoznavajo lepote domovine njihovih staršev, starih staršev ... Šole so delovale že v avstrijskih begunskih taboriščih in mnoge učiteljice so z učenjem kmalu nadaljevale v Argentini. Ko danes otroci, predstavniki četrte ali celo že pete generacije Slovencev, ob dvigu slovenske zastave iz vsega srca zapojejo slovensko himno Zdravljico, se človeku od vznemirjenja ter navdušenja naježi koža in zavriska srce.

Slovenski publicist Taras Kermavner, ki je bil dalj časa na obisku pri argentinskih Slovencih, je za njihovo delo uporabil izraz »argentinski čudež«. A slovenski pisatelj in akademik Zorko Simčič, ki je od leta 1948 do 1992 živel v Argentini in se nato z družino vrnil v Slovenijo, pravi, da to ni »čudež«, saj je čudež posledica Božjega delovanja. Neizmerne vsebine, ki so jih ustvarili Slovenci v Argentini, so predvsem sad njihovega neumornega in vztrajnega delovanja v slovenskih sobotnih šolah, na srednješolskem tečaju, v športnem in kulturnem udejstvovanju v slovenskih domovih ... Njihovo delo pa seveda izhaja iz globoke osebne vere, ki jo brez strahu jasno in glasno izražajo, na kar v rodni Sloveniji prevečkrat pozabljam. Tudi tukaj se lahko od njih veliko naučimo. Njihovo geslo – »Za vero, dom in domovino.« – naj postane in ostane tudi stalnica našega delovanja.

KERIGMA

Pa se vrnimo na začetek prispevka in v nadaljevanju pozornost namenimo uprizoritvi velikotedenskega muzikala *Kerigma* na 63. Slovenskem dnevu, ki je potekal pod geslom Antona Martina Slomška: »Bodi v svoji besedi resničen, v dejanju pa pravičen.« Muzikal *Kerigma* je avtorsko delo Martina Sušnika, profesorja filozofije, ki po očetu izhaja iz Jame pri Kranju. Kerygma je grška beseda, ki pomeni oznanilo, razglašenje, v krščanski tradiciji pa temeljno krščansko oznanilo, da je Jezus iz Nazareta Gospod in Odrešenik, ki ga je poslal Bog Oče. Obred svete maše kerigmi nameni poseben trenutek, po posvečenju, ko verniki jedro svoje vere oznanjajo z besedami: »Tvojo smrt oznanjamo Gospod in tvoje vstajenje slavimo, dokler ne prideš v slavi.«

Kerigma je muzikal o glavnih dogodkih Velikega tedna, od Jezusovega vhoda v Jeruzalem do njegovega prikazovanja Mariji Magdaleni. Glavni vir besedila je Božja beseda, predvsem vsi štirje evangeliji, v posebno pomoč pa je bilo avtorju tudi delo Ane Katerine Emmerich Življenje in trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa. Kot je v pogovoru za časopis Svobodna Slovenija dejal Martin Sušnik, je delo nastajalo konec leta 2013 in v začetku 2014. V pogovoru je med drugim dejal, da želi, da bi s *Kerigmo* do poslušalcev na prenovljen način prišla »misel« Svetega pisma, ki je že vsem znana, a h kateri se je vredno ponovno približati. »Če bi moja skromna skladba k temu pripomogla, bi bilo zame nadvse zadovoljivo,« je dodal.

Avtor je imel ves čas v mislih, da bi krstno uprizoritev pripravili pevci in igralci Slomškovega doma, s tamkajšnjim zborom Ex Corde. Na vprašanje, kaj bi morala slovenska skupnost narediti, da bi v slovenske domove privabila več mladine, je Martin Sušnik odgovoril: »Mnenja sem, da se mladine ne more privlačiti nasilno. Hočem reči, če bo nasilno, ne bodo »privlačeni«. *Dandanes mladina ne bo v domove hodila »iz dolžnosti«, temveč le, če bo zanjo privlačno. Seveda delovanje v domovih zahteva odgovornost, angažiranja ... to ni enostavno. Vendar je lahko tudi to po svoje privlačno, še posebno za mlade, ki hočejo doraščati. Moramo jim pokazati, kaj vse dobrega je v tem, da jim bo lahko vzbudilo zanimanje. Ko človek spozna, da je nekaj dobrega oziroma vredno, in da to pospešuje osebno rast in nudi socialne možnosti, to nekako samo po sebi vzbudi ljubezen in voljo, in tej volji daje tudi moči, da premaga težave, ki se lahko pojavijo. Vrednota je, kar privlači srce, in omogoča tudi energijo za odgovornost in resno delo. Če pa človek tega ne najde, ne bo sodeloval. Kvečjemu se bo čutil dolžnega ali prisiljenega nekaj časa, a tisto kmalu usahne. Volje se ne da »pumpati« od znotraj, vzbudi jo težnja po dobrem. Starejši imamo zato nalogo, da mladim pokažemo, kaj vse dobrega in vrednega lahko najdejo v skupnosti in kako lahko to pospešuje njihovo osebno rast.*«

Prizor zadnje večerje,
foto Aleksander Igljičar.

Niko Malalan kot Jezus
na Oljski gori, foto
Aleksander Igljičar.

Jezus pred Poncijem
Pilatom,
foto Aleksander Igljičar.

Skupna fotografija
pevcev in igralcev,
foto Aleksander Igličar.

Navdušeni gledalci
v dvorani
Slomškovega doma,
foto Aleksander Igličar.

Aleksander Igličar se
je na koncu uprizoritve
zahvalil vsem
nastopajočim,
foto Milena Igličar.

Po ogledu muzikala menim, da je več kot 80 nastopajočih pevcev in igralcev ter 30 članov tehničnega osebja, med katerimi so prevladovali mladi med 18. in 25. letom, v vsej celovitosti izpričalo ter potrdilo razmišljanje avtorja Martina Sušnika. Njihova srčnost, predanost, vztrajnost in osebna vera so nagovorile srca vseh gledalcev, ki so napolnili veliko dvorano Slomškovega doma. Ustvarjalci so muzikal pripravljali več kot tri mesece, na več kot stotih vajah, pod vodstvom zborovodkinje zbora Ex Corde Marte Selan Brula in režiserja Marcela Brule. Ta je v pogovoru za časopis Svobodna Slovenija med drugim povedal: »Muzikal je zelo zahteven v vsem. Glasba je enkratna, čudovita. A hkrati zelo zahtevna. Igralci morajo biti koncentrirani bolj kot pri drugih igrah. Spremljava je snemana, to pomeni, da mora igralec/pevec izvesti skladbo brez napak, drugače težko pride nazaj. Če bi spremljavo izvajali v živo, bi lahko marsikaj naredili po svoje, inštrumenti bi nas pa spremljali, tako morajo pevci »spremljati« inštrumente. Težava, če temu lahko tako rečem, je tudi v tem, da ima večina ljudi o vlogah že svoje »stereotype« in vsak že nekako ve, kako bi moralo biti. Vsak ima v svoji glavi figuro in nastop Jezusa, Marije, apostolov, Pilata, velikih duhovnikov ... *a morda drugače, kot si jih predstavljam jaz. Igralci so zelo poslušni za režijo, sprejemem pa tudi to, kar vsak želi pokazati ali povedati.*«

Zborovodkinja Marta je v pogovoru dejala: »*Največji izziv je ta, da je avtor, Martin Sušnik, napisal skladbo za zbor Ex Corde. Zaupal je Marcelu režijo, meni pa vodstvo petja. Ker je spremljava že snemana, mora zbor do sekunde točno zapeti. Koncentracija je zelo važna, ker se dinamika na odru spremeni. Tam si mora vsak pevec, ki je tudi igralec, ustvariti svojo osebnost ter primerno interpretirati. Je tudi nekaj »posebnih akordov« v tej Kerigmi, ki so nam zelo všeč, a smo se morali kar nekaj časa truditi, da smo jih lahko zapeli.*«

Režiser Marcelo je na koncu pogovora izpostavil: »*V veliko čast si štejem, da je Martin Sušnik pomislil name in na Marto, da pripraviva ta opus! Martina poznam že od otroških let, ko je on hodil v Cordobo na kolonijo, sem jaz bil njegov voditelj. Vedno je bil poseben, zlat človek. Danes moram reči, da je pravi genij! Ni dvoma, da ‚normalna oseba‘ ne more imeti v glavi česa takega. Ima čudovit talent, in ga je delil z nami. Upam, da mu bomo na višini! Zahvalim se mu tudi zato, ker so bile vaje na en način za nas vse kot duhovne vaje. Veliko truda, časa in dela smo vložili. Vsaka minuta nam je že poplačana, ker, kakor je sam Martin zapisal: Vse to je zato ker »Tvojo smrt oznanjamo Gospod, in tvoje vstajenje slavimo!«*

Na krstni uprizoritvi velikotedenskega muzikala Kerigma so glavne vloge izvedli naslednji pevci oziroma igralci:

Jezus – Niko Malalan; **Marija**, Jezusova mati – Veronika Brula; **Peter**, apostol – Tomi Selan; **Janez**, apostol – Matija Brula; **Juda Iškarriot**, apostol – Damijan Malalan; **Marija Magdalena**, Jezusova učenka – Mikaela Bokalič; **Kajfa**, veliki duhovnik – Štefan Godec; **Hana**, bivši veliki duhovnik, tast Kajfu – Polde

Malalan; **Nikodem**, član sinedrija – Jože Oblak; **Jožef iz Arimateje**, član sinedrija – Marko Selan; **Veliki duhovnik** – Aleks Šuc; **Veliki duhovnik** – Andrej Osterc; **Pilat**, rimski guverner – Marcelo Brula; **Klavdija**, Pilatova žena – Angelca Podržaj; **Satan** – Tomi Lenarčič; **dekla**, Jeruzalemčanka – Viki Kastelic; **straža**, judovski vojak – Pavel Grohar; **stotnik**, rimski vojak – Marko Koželnik.

Naj še dodam, da glavni igravec Niko Malalan, poje Jezusa, do sedaj v gledališču ni odpel oziroma odigral nobene pomembnejše vloge, vendar se to v njegovem nastopu nikakor ni opazilo; res izjemno in pohvalno. Glavni nastopajoči so stari med 19 in 23 let in so tokrat prvič peli kot solisti. Z vztrajno voljo, vajami in izjemno doživetim nastopom so pokazali, da si ne moreš zadati previsokih ciljev. Njihovo mladostno sporočilo pa je tudi, da je Jezusov nauk še danes aktualen in mlad, kakor so mladi oni sami. Nedvomno pa je bil v delu vseh prisoten Duh, ki je Ljubezen, ki nikoli ne mine.

V vlogah **jeruzalemskih žena in mož** so nastopili: Cecilija Petkovšek, Štefi Bokalič, Majda Godec, Natalija Podržaj, Zofija Bokalič, Tatjana Brula, Mariana Poznič, Damijan Loboda, Jani Kocmur, Lojze Kočar in Ariel Mazières.

Apostole so odigrali: Toni Podržaj, Martin Loboda, Niko Selan, Ignacij Mazières, Martin Smole, Roman Hribar, Aleks Stocca, Rudi Štumberger in Daniel Pregelj.

Svete žene so bile: Alenka Smole, Andrejka Vomberger, Angelika Smole, Camila Santana Smersu, Cati Podržaj, Cecilija Petkovšek, Cintija Pregelj, Dafi Ribnikar, Helena Loboda, Juli Kastelic, Lucijana Hribar, Mariana Antonič, Mariana Poznič, Marta Belec, Marta Koželnik, Monika Vitrih, Nežka Kastelic, Sofi Hernández Smersu, Štefi Bokalič, Tatjana Brula in Zofija Bokalič.

Rimske vojake so odigrali: Kristijan Smole, Martin Seljak, Matija Smole in Pauli Smole.

Judovski vojaki so bili: Aleks Pregelj, Andrej Kavčič in Martin Pregelj.

Kot druge osebe so v **množici** sodelovali: Andrej Kočar, Benjamin Kocmur, Carlos Pipan, Clara Mazières, Ignacij Koželnik, Katja Brula, Magdalena Brula, Magdalena Mazières, Marko Vitrih, Martin Brula, Mirko Kočar, Nacek Kocmur, Nadja Kočar in Tomaž Godec.

Slugo je odigral Tomi Brula.

Drugi sodelavci pri uprizoritvi so bili: **šepetalki** – Marija Novak Kinkel in Andrejka Kinkel; **scena** – Andrea Quadri Brula; **odrski tehniki** – Jože Lenarčič, Aleks Kastelic, Oskar Pregelj, Karel Pregelj, Miha Podržaj in pomočniki; **kostumi** – Monika Vitrih, Mariana Antonič, Angelika Smole, Andrejka Vomberger, Marcelo Brula, Marjana Grabnar, Gabriela Tomazin, Marta Selan, Alenka Smole in pomočniki; **maska** – Štefan Godec, Veronika Godec Marini, Nevenka Godec Zupanc, Clara Šmalc; **rekviziti** – Mariana Antonič Pipan, Carlos Pipan, Veronika Godec Marini, Lojze Kočar, Erika Urbančič in Marjan Petkovšek; **zvok/snemanje** – Audio Prista-

va/Matjaž Rožanec; **luč** – Matjaž Ribnikar, Aleks Šuc, Aleks Kastelic, Matjaž Godec in Niko Kastelic; **avtor videoposnetka** – Jure Cestnik; **oblikovanje** – Erika Indihar; **posebne zahvale** nastopajočih so bili deležni: Mirjam Oblak, Helena Jaklitsch, Maruči Zurc in Društvo Slovenska Pristava ter družine Slomškovega doma.

Na začetku uprizoritve je Andrejka Vombergar, vnukinja dr. Tineta Debeljaka, v imenu vseh nastopajočih in sodelujočih prebrala uvodni nagovor: »Vsi, ki sodelujemo pri tej predstavi, že več mesecev na drugačen, morda globlji način podoživljamo svetopisemske dogodke. Med vajami smo odkrivali vse možnosti, ki nam jih je Bog poklonil in so se razvile in razcvetele. Ker smo utelešena bitja, so nam čutila omogočila, da smo spoznali stvari z vidom in sluhom in da nas kontemplacija umetnosti lahko popelje do najvišje Lepote, vira vseh ostalih. Odkrili smo, da je umetnost čudovito sredstvo za pričevanje, za razglasitev vesele novice, da je Kristus vstal in je Kralj vesolja. Med nami se nahaja avtor spevoigre. V čast nam je, da jo je spisal z namenom in željo, da bi jo izvedel naš zbor *Ex Corde*. Upamo, da je ista milost, ki je vodila njegovo pisanje, navdihnila tudi naše nastopanje. Obogateni smo in želimo to bogastvo deliti z vami. Naj bi tudi v vas kontemplacija umetnosti postala hvalnica, molitev, kerigma.«

Gospa Mariana Poznič, nastopajoča v uprizoritvi muzikala *Kerigma* in glavna urednica tednika *Svobodna Slovenija* (www.svobodna.slovenija.com.ar), je o vsebini muzikala zapisala: »Ko se je zastor odprl, se je na odru začela odvijati zgodba odrešenja, ki jo sicer poznamo, a nam vedno prinaša nova sporočila. V začetku je bila *Beseda*, in *Beseda* je bila pri Bogu, in *Beseda* je bila Bog!, molijo pevci skoraj v kontemplaciji. Njihovo vsakdanjost razburi novica: ‚Prihaja, maziljenec božji prihaja v Jeruzalem!‘ Ljudstvo se veseli prihoda Davidovega sina in ga pozdravlja s palmami. ‚Blagoslovljen, ki prihaja v imenu Gospodovem!; veselo oznanja petje. A medtem ko nekateri pozorno poslušajo Učiteljeve besede ljubezni, drugi že načrtujejo, kako bi ga prijeli in usmrtili, ker je izpostavil votlost njihovega ravnanja: ‚Gorje hinavcem!‘ V prizoru zadnje večerje Jezus v prelepi pesmi posreduje apostolom jedro svojega nauka: ‚Jaz sem pot, in resnica in življenje, če mene spoznate, spoznate tudi Očeta. Verujte mi, jaz prebivam v Očetu in Oče biva v meni, zato sva oba eno. Prijatelji, kdor me ljubi bo mojo besedo izpolnjeval, moj Oče ga ljubil bo in bova k njemu prišla. Mir vam zapustim, svoj mir vam dam! Prijatelji, ne bojte se! Novo zapoved vam dam: da se ljubite med seboj, kakor sem vas ljubil jaz.‘

A zarota velikih duhovnikov je že v teku. Satan, sicer neviden, Judi Iškarijotu narekuje besede izdaje. Ta je od Jezusa pričakoval zemeljsko oblast in bogastvo, zato je razočaran in ga izda Judom za trideset srebrnikov. Na odru se spet pojavi satan. Le Jezus ga vidi in sliši, ko ga skuša, da bi ga odvrnil od trpljenja, ki bo odrešilo svet: »Ne boš mogel, prevelika je žrtev zate! Veš, koliko bodo še grešili ... saj oni ne vedo, da boš trpel zanje ...« A Jezus vztrajno naprej moli: ‚Oče, če je mogoče naj

gre ta kelih mimo mene. Vendar ne moja volja, temveč Tvoja naj se zgodi! Apostoli so zaspali, niti eno uro niso mogli z njim moliti.

Pridruži se jim Juda Iškarjot in poljubi Učitelja. A njegov poljub ni izraz prijateljstva, temveč izdaje, po njem vojaki prepoznajo Jezusa in ga lahko primejo in odpeljejo. Apostoli zbežijo, Marija ob žalostni novici omedli. Pred Pilatom se odvija sodba. Plačane priče prisegajo o Jezusovih izmišljenih zločinih, veliki duhovniki zahtevajo smrt. Glas tistih, ki zahtevajo pravico za Jezusa, je grobo utišan. ‚Izpusti nam Baraba! Križaj Jezusa!‘ Pilat dvomi: ‚Ne najdem krivde na njem.‘ Pred ženo Klavdijo razkrije svojo nemoč, boji se ljudstva. ‚Naveličan sem te province,‘ prizna. Jezusa da bičati, a niti ob pogledu izmaličenega Učitelja veliki duhovniki ne odnehajo. ‚Križaj ga,‘ zahtevajo. Pilat ga izroči Judom, da ga sami križajo in si slovesno umije roke. Jokajoče žene spremljajo Marijo s čudovito pesmijo, edino ‚a capella‘ v celi uprizoritvi. ‚Kaj še čaka nas, usmili se nas, Oče! Dosti je trpljenja, vrni radost nam življenja!‘

Oder naenkrat prekrije belo platno, na katerem nam prizori iz znanega filma Mela Gibsona, natančno izbrani in sinhronizirani z glasbo Kerigme, prikažejo Jezusovo trpljenje in smrt. Res iznajdljiva rešitev za sceno, ki bi bila sicer težko izvedljiva na odru v času, ki ga odmerja glasba. Besede Jezusa, vojakov in velikih duhovnikov se ujema z dogajanjem v filmskih scenah. Jezus izroči svojo mater učencu, ki ga ljubi, svojo dušo pa Očetu in izdihne.

Platno, ki je prekrivalo oder, po Jezusovi smrti pade, kot strgana zavesa v templju. Pred nami kleči Marija in v naročju drži mrtvega Sina. Njena pesem kot meč presune tudi srca vseh poslušalcev: ‚Darujem Ti bolečino, ki ima jo mati, ko umre ji Sin.‘ In vendar tudi njeno sporočilo prinaša upanje: ‚Obljubil nam je, da to ni konec, da to ni vse! Upajmo v Besedo!‘ Vojaki Jezusa odnesejo v grob. A žalosti učencev ob smrti Učitelja sledi radost vstajenja: ‚Gospod je vstal, biva med živimi!‘ Prva ga prepozna Marija Magdalena in vesela novica se hitro širi: ‚Novo zapoved je dal, da se ljubimo med seboj, kakor nas je On ljubil!‘ To sporočilo zaključne pesmi, ki ga skupaj zapojejo vsi nastopajoči, končno razkrije smisel in namen Kristusovega trpljenja in smrti. Ustvarjeni smo bili za večno življenje in zdaj smo le na poti k večni Ljubezni.

Navdušen odziv publike z gromkim aplavzom po končanem izvajanju je dokazal, da je sporočilo Kerigme doseglo srca vseh gledalcev. Vsa dvorana je stoje z dolgim ploskanjem nagradila avtorje in nastopajoče.◀

Za uprizoritev Kerigme sem izvedel dva tedna pred odhodom skupine 19 romarjev turistične agencije Trud (podjetja Družina), ki je bila od 22. novembra do 4. decembra 2018 na obisku pri slovenskih rojakih v Argentini. Med romarji sva bila tudi midva z ženo Mileno, jaz že tretjič v zadnjih sedmih letih, vedno z romarji te agencije. Vodi jih neumorni direktor Družine Tone Rode, ki se je s svojo družino

leta 2009 iz Argentine preselil v Slovenijo. Novici sprva nisem mogel verjeti in se nato načuditi srečnim naključjem ter Božji previdnosti. Kot predsednik Muzejskega društva Škofja Loka sem od leta 2008 globoko vpet v dogajanja, ki so povezana z uprizoritvami Škofjeloškega pasijona, leta 1999 in 2000 sem v uprizoritvi sodeloval kot nosač prizora *Glej človek*, v katerem Pilat Jezusa obsodi na smrt, odigrali pa so ga igralci iz Reteč. Muzejsko društvo Škofja Loka je še zlasti vpeto v dogodke, s katerimi v letih, ko se pasijon ne uprizarja, ohranjamo tako imenovano pasijonsko kondicijo, izraz, ki ga je prvi uporabil neumorni Alojzij Pavle Florjančič.

Višek dosedanjih pasijonskih aktivnosti je bil nedvomno vpis *Škofjeloškega pasijona* na UNESCOV reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva, ki se je (kot prvi slovenski vpis) zgodil 1. decembra 2016 v Adis Abebi v Etiopiji. Po Božji previdnosti, ki se je odrazila v odločitvi takratnega župana mag. Miha Ješeta, sem bil udeleženec zasedanja konference UNESCA v Adis Abebi in zelo globoko doživljal dogajanje. Kot že rečeno, to je prvi slovenski vpis, za kristjane pa je še bolj pomembno dejstvo, da sta s tem v svetovno duhovno dediščino vpisana Kristusovo trpljenje in vstajenje kot temeljna ter osrednja gradnika naše vere. In sedaj v letu 2018 nova milost – ogled krstne uprizoritve velikotedenskega muzikala Kerigma. Ali je vse to res??? Preveva me neskončna hvaležnost.

Pred odhodom v Argentino sem začutil, da moram avtorju, zborovodkinji in režiserju po končani uprizoritvi izreči javno zahvalo in jim podariti knjižno monografijo *Škofjeloški pasijon*. Zanje sem poprosil župana mag. Miha Ješeta, za tako dolgo potovanje so malce težke in mogoče je kakšna stvar zato ostala doma, a pri velikih stvareh je vedno nekaj trpljenja in odrekovanja.

Neskončna srčnost vseh pevcev in igralcev, med katerimi prevladuje mlada generacija, je nagovorila vse udeležence. Gromek in dolg stoječ aplavz na koncu je jasno izrazil naše notranje občutke in hvaležnost. Dvomim, da smo v rodni Sloveniji sposobni pripraviti takšno uprizoritev. Mogoče na zunaj da, a velika srčnost igralcev, v katero sta vgrajena sedemdesetletno življenje in delo Slovencev v Argentini, vsekakor ni dosegljiva. Moja želja je, da bi v prihodnosti Kerigmo ponesli tudi v rodno Slovenijo. Kjer je vera je pot, s skupnimi prizadevanji se nam želja morda uresniči.

Že med aplavzom sem se na oder odpravil z dvema knjigama Škofjeloški pasijon. Srce mi je utripalo, v glavi sem težko zbiral misli, ki bi jih rad povedal nastopajočim in gledalcem. Ob takih trenutkih se vedno spomnim evangelijskih Jezusovih besed: »*Ne bojte se. Ko bo potrebno, boste v mojem imenu govorili prave besede.*« To me je pomirilo, kolikor je to mogoče. Uvodoma sem zbranim podelil spomin na »podnunca« dr. Tineta Debeljaka, ki so ga seveda mnogi med poslušalci osebno poznali in je bil poleg dr. Pavleta Blaznika in profesorja Franceta Planine leta 1937 glavni ustanovitelj Muzejskega društva Škofja Loka. Poudaril sem Debeljakovo odrsko uprizoritev Škofjeloškega pasijona leta 1936, ob veli-

ki obrtno-podjetniški razstavi, ki je imela velik pomen pri utemeljitvi vpisa na UNESCOV seznam. In poglaj naključje – ali pa tudi ne: po več kot osemdesetih letih njegova vnukinja Andrejka Vombergar v daljni Argentini prebere uvodni nagovor uglasbene izvedbe »slovenskega pasijona« Kerigma. Debeljakovo duhovno sporočilo je še vedno živo med nami. Avtor Martin Sušnik, zborovodkinja Marta Selan Brula in režiser Marcelo Brula so z velikim ponosom prevzeli knjigi Škofjeloški pasijon, moj močan objem pa je izražal izjemno hvaležnost za ves njihov trud, prizadevanja, odrekovanja, vero, slovenstvo, ljubezen ...

Kljub že znanim pričakovanjem ob ponovnem obisku Slovencev v Argentini, me je druženje z njimi ponovno celovito prenovilo, me napolnilo z velikim upanjem v dobro, mi dalo nove moči za vsakodnevno življenje. Še zlasti moči za prostovoljno delovanje v dobrobit širše skupnosti, ki je med argentinskimi Slovenci neizmerljivo in navdušujoče. Preseči moramo občasne občutke malodušja, ki nas prevečkrat prevevajo, in se pogumno podati na pot dobrohotnega delovanja. Naša dobra dela bodo začela na bolje spreminjati tudi širše življenje v družbi, tako v Sloveniji kot v Argentini in po vsem svetu.

Glavni ustvarjalci Kerigme (z leve): Andrea Quadri Brula (scenografija), Marcelo Brula (režiser), Marta Selan Brula (zborovodkinja) s hčerko, Martin Sušnik (avtor glasbe in izbora besedila) z ženo Magdaleno in hčerko ter Pablo Brula (glavni organizator), foto Aleksander Igličar.

Načrt 42 kapelic, posvečenih Kristusovemu pasijonu (rdeča pot) in Marijinemu življenju (modra pot), foto Marjan Debeljak.

Kapelice na gori Žar, kjer se je vse začelo ...,
vir Wikipedia.

Neža Karlin

KALWARIA ZEBRZYDOWSKA – POLJSKI JERUZALEM

Od 26. do 30. oktobra 2018 smo se družine s Škofjeloškega v okviru Družinske akademije¹ že četrtič zapored odpravile na družinsko romanje. Tokrat nas je pot vodila na južno Poljsko, v domovino svetega papeža Janeza Pavla II., svete Favstine Kowalske, svetega Maksimiljana Kolbeja in svete Edith Stein. Romanje je potekalo pod geslom: Ob stoletnici poljske neodvisnosti² po sledih glasnikov božjega usmiljenja in mučencev 20. stoletja.

Ko smo v okviru priprav na romanje spoznavali bogato in istočasno pretresljivo zgodovino poljskega naroda, nam je bilo vedno bolj jasno, da nas bo pot vodila po zemlji, ki je razpeta med vzhod in zahod. Zaradi svoje lege je bila prizorišče nenehnih vojn, od antike do 20. stoletja, ko je ravno na poljskem ozemlju najbolj besnela Hitlerjeva uničevalna sla. Zato bi lahko rekli, da je tlaččen in preizkušan, a kljub temu ponosen kraljevski poljski narod v toku zgodovine sam pretrpel svojevrsten pasijon, ki je močno zaznamoval poljskega človeka. V vseh časih pa je bilo ljudstvo obdarjeno z velikimi osebnostmi, ki so narod bodrile, mu kazale pot naprej, spodbujale velike družbene spremembe in duhovni napredek. Med njimi so bili kralj Mieško I.,³ ki je prevzel krščansko vero in s tem začrtal duhovni razvoj Poljske, veliki kralj in reformator Kazimir III.,⁴ znanstve-

---

¹ Zasebni zavod DRUŽINSKA AKADEMIJA – ACADEMIA FAMILIARUM razvija in izvaja programe s področja vzgoje, izobraževanja in kulturne dejavnosti, ki temeljijo na elementih pedagogike skupnosti in s tem prispeva k celoviti vzgoji otrok in mladostnikov ter zorenju staršev in pedagoškega osebja na poti k pristinim medsebojnim odnosom. Zavod si prizadeva za humanistične pristope in smernice v perspektivi vzgoje za skupnost, kjer bo v središču oseba – človeško bitje v odnosu, ki je sposobno graditi odnose zunaj in znotraj vsakršne različnosti. Več na www.druzinska-akademija.si.

² Novembra 2018 je minilo 100 let od povrnitve poljske neodvisnosti.

³ Mieško I. je bil vladar poljskih plemen, ki je v 10. stol. prevzel krščansko vero in s tem zaustavil nadaljnje osvajalske germanske pohode na poljsko ozemlje ter tako ustvaril pogoje za nastanek samostojnega poljskega kraljestva.

⁴ Kazimir III Poljski ali Veliki (1310–1370) je vladal od leta 1333 in je bil zadnji kralj iz rodbine Pjastov. Bil je velik družbeni reformator. Imenovali so ga tudi »kmečki kralj«, ker je poskušal biti pravičen do vseh stanov. Leta 1364 je ustanovil znamenito Jagelonsko univerzo v Krakovu, ki velja za drugo najstarejšo univerzo v Evropi.

Romarska skupina
Družinske akademije
pred osrednjo
baziliko v Kalvariji
Zebrzydowski,
27. oktober 2018,
foto Marjan Debeljak.

Tlakovana božja pot,
obrabljena od nešteti
romarjev štrih stoletij,
foto Marjan Debeljak.

Glavna ladja bazilike
Marije Angelske,
foto Marjan Debeljak.

Pasijonska procesija: romarji se pomikajo od kapelice do kapelice in preiščujejo Kristusov pasijon, vir Wikipedia.

Pasijonski prizor, ki ga igralci uprizorijo pred kapelico, vir Wikipedia.

Kalwaria Zebrzydowska - dragulj človeških stvaritev, odet v naravno lepoto, vir Wikipedia.

nik Nikolaj Kopernik,⁵ Józef Piłsudski, ki velja za očeta poljske neodvisnosti leta 1918, Karol Wojtyła, kasnejši papež Janez Pavel II., ter Lech Wałęsa, borec za človekove pravice in Nobelov nagrajenec za mir.

Ni naključje, da je naša romarska skupina našla prenočišče ravno v romarskem središču Kalwaria Zebrzydowska, ki mu Poljaki rečejo tudi Poljski Jeruzalem. Kalwaria je za Čenstohovo, kjer v pavlinskem samostanu na Jasni Gori hranijo znamenito ikono Črne Marije, najpomembnejše romarsko središče Poljakov. Letno se tja zgrinja več kot milijon romarjev, ki pred Kalwarijsko Mater Božjo prinašajo svoje prošnje in zahvale ter ob kapelicah podoživljajo Kristusov in Marijin pasijon. Osupneta nas lepota lege in sama bazilika, ki se, dvignjena na vzpetini in obdana z zelenjem, bohota nad mestecem. Zaradi svoje lepote in nespremenjenega duhovnega pomena že od 17. stoletja je romarski kompleks Kalwaria Zebrzydowska od leta 1999 vpisana na UNESCOV seznam svetovne kulturne dediščine. V celoti romarsko središče Kalwaria Zebrzydowska sestavlja samostan Frančiškovich manjših bratov z osrednjo baziliko Angelske Marije ter v čudovito naravno okolje umeščenih 42 baročnih in manierističnih kapelic, ki so posvečene Kristusovemu trpljenju in Marijinemu življenju. Kapelice povezuje šest kilometrov dolga peš pot skozi slikovito pokrajino rečne doline in okoliških gričev. Priča smo harmoničnemu prepletu naravne lepote in človeških stvaritev.

ZGODOVINA KALWARIE ZEBRZYDOWSKE

Mestece Kalwaria Zebrzydowska leži 40 km jugozahodno od Krakova v provinci Malopolska. Začetki romarskega kraja segajo v leto 1601, ko je krakovski vojvoda Mikołaj Zebrzydowski na gori Żarek dal postaviti kapelico, posvečeno Kristusovemu križanju. Ta kapelica naj bi se po obliki zgledovala po nekem mavčnem modelu jeruzalemske kapelice z Golgote. Namenjena je bila zasebni molitvi družine Zebrzydowski v postnem času. Malo kasneje je Mikołaj Zebrzydowski na istem hribu sklenil postaviti še kapelico Božjega groba (ponovno po zgledu cerkve Božjega groba v Jeruzalemu) in skromen samostan za red Frančiškovich manjših bratov (na Poljskem jih rečejo bernardini), ki naj bi oskrbovali božjo pot. Načrte za svetišča sta izdelala italijanski arhitekt in jezuit Giovanni Maria Bernardoni in flamski arhitekt in zlatar Paul Baudarth. Samostansko cerkev, ki je posvečena Mariji Angelski, je 4. oktobra 1609 posvetil Piotr Tylicki, krakovski škof.

Odločilni povod za nadaljnjo gradnjo kalvarije je bilo branje spisov nizozemskega duhovnika Christiana Kruika van Adrichema,⁶ v katerih so opisane Pales-

⁵ Nikolaj Kopernik (1473–1543) je bil poljski astronom, matematik, pravnik in zdravnik. Njegov največji prispevek je bila znanstvena utemeljitev heliocentričnega modela osončja.

⁶ Christian Kruik van Adrichem (latinizirano *Christianus Crucius Adrichomius*, 1533–1585) je bil nizozemski rimokatoliški duhovnik, teolog in teološki pisec. Njegovi deli sta *Vita Jesu Christi*

tina in starodavne umetnine iz Jeruzalema. Mikołaj Zebrzydowski je ob branju teh spisov spoznal neverjetno podobnost svojih posesti s topografijo Jeruzalema in sklenil nadaljevati z gradnjo kapelic, posvečenih Kristusovemu trpljenju. Tako so goro Żarek (527 n. m.) poimenovali Golgota, drugo vzpetino, po poljsko gora Lanckoronska (530 n. m.), Oljska gora, tretjo, ki je danes ob »hiši Kaife«, gora Sion, reka Skawinka, ki teče skozi Kalwario, pa je postala Cedron.

Vse načrte za kapelice je izdelal že omenjeni arhitekt Paul Baudarth, ki je tudi nadzoroval gradbena dela. Prvi sklop kapelic so zgradili v letih 1605–1617, vse so posvečene Kristusovemu pasijonu: Pilatova palača, Oljska gora, Herodova palača, Kaifova hiša, Grob Matere Božje, Hiša Matere Božje, Teža križa, Vnebohod, Zadnja večerja, Jezus pade drugič pod križem.

Po smrti Mikołaja (1620) je dela na kalvariji nadaljeval njegov sin Jan Zebrzydowski, ki je v letih 1623–1641 dodal pet novih kapelic, posvečenih Kristusovemu pasijonu, in osem Marijinih kapelic. Leta 1633 so bile zgrajene tudi Svete stopnice, ki so pokrite s polkrožno streho, vanje so vdělali relikvije iz Svete dežele. Jana je nasledil njegov sin Michał, ki je dogradil samostanski kompleks in cerkvi ob južnem zidu dodal kapelo za čudežno podobo Kalvarijske Matere Božje. Ta baročna Marijina kapela danes sodi med najlepše in najdragocenejše arhitekturne spomenike Kalvarije Zebrzydowske. Podoba Kalvarijske Matere Božje velja za čudežno in je znana po svoji milini. Pot v samostan je našla leta 1641, ko je lastnik na njenem obrazu opazil krvave solze. Cerkvena komisija je bila do tega čudežnega pojava sprva zelo nezaupljiva, prepovedala je javno češčenje podobe in odredila, da jo hranijo v zakladnici. A zaradi velikih pritiskov bernardinov je komisija odlok spremenila in milostna podoba je hitro osvojila srca ljudi. Danes je Kalwaria Zebrzydowska veliko središče Marijinega češčenja.

Po smrti Michała je skrb za kalvarijo prešla v roke družine Czartoryski, saj se je Michałova hči poročila z Janom Karolom Czartoryskim. Po njeni smrti se je Jan poročil z Magdaleno Konopacko, ki je najbolj zaslužna za današnjo podobo osrednje bazilike. Dala je povečati cerkveno ladjo (dokončana leta 1702) in začela graditi dva zvonika (dokončana 1720). Magdalena je umrla leta 1694, po njeni smrti je že začeta gradbena dela dokončal njen sin Józef.

PASIJONSKÉ IGRE V KALWARIJI ZEBRZYDOWSKI

Mestece na vznožju Kalvarie je bilo leta 1617 ustanovljeno z namenom, da bi nudilo zatočišče vedno večjemu številu romarjev. Romarji sami ali v skupinah

---

(Antwerpen, 1578) in *Theatrum Terrae Sanctae et Biblicarum Historiarum* (Köln, 1590). Na podlagi dela *Theatrum Terrae Sanctae* so evropski gradbeniki gradili kalvarije, ki so se razmah-nile predvsem v času, ko se je za romarje dostop v Sveto deželo zelo omejil. Vir: https://sl.wikipedia.org/wiki/Christian_Kruik_van_Adrichem.

hodijo po poti kalvarije in ob postajah preiščujejo o Kristusovem trpljenju in Marijinem življenju, molijo ter pojejo. Nepozabna duhovna izkušnja pa je prisostvovanje pasijonskim igram v velikem tednu ali na praznik Marjinega Vnebovzeta. Nepregledna množica romarjev se v procesiji in veliki duhovni zbranosti vije od postaje do postaje, kjer igralci uprizarjajo zelo realistične in ganljive pasijonske prizore.

Kalwaria Zebrzydowska je tudi članica združenja Europassion.

Viri:

Krzysztof Bzowski, UNESCO ROUTE, Marshal's Office of the Malopolska Region & Municipality of Krakow, 2011.

Spletne strani:

<http://kalwaria.eu/strona/deutsch#>, 18. 2. 2019

<https://blog.globtroter-krakow.com/2015/02/08/the-mystery-of-the-passion-in-kalwaria-zebrzydowska-misterium-pasyjne-w-kalwarii-zebrzydowskiej/>, 18. 2. 2019

www.europassion.net, 18. 2. 2019

Agata Pavlovec

DUH PASIJONA V SLIKARSKIH POTEZAH

RAZSTAVA ALBINE NASTRAN V ŠPETRU SLOVENOV

Tik pred lanskimi Dnevi Škofjeloškega pasijona smo se z Albino in Juretom Nastranom ter Alojzijem Pavlom Florjančičem odpravili v sosednjo Italijo v Špeter Slovenov. Spoznali smo Muzej SMO (Slovensko multimedialno okno), ki je bil odprt v okviru strateškega projekta JEZIKLINGUA kot del Programa čezmejnega sodelovanja Slovenija-Italija 2007–2013. Center prikazuje kulturno krajino, od Julijskih Alp do morja, od Mangarta do Tržaškega zaliva in se uvršča med nove oblike tematskih in pokrajinskih muzejev, ki ne slonijo več na zbira-

Razstavna galerija Slovenskega kulturnega centra v Špetru. Z leve razstavljavka Albina Nastran; Giacintan Juss, predsednik Društva beneških umetnikov; Marina Cernetig, glavna tajnica Slovenskega kulturnega inštituta in slikarka Agata Pavlovec, kuratorka razstave, foto: Jure Nastran.

nju predmetov, temveč na pripovedi. Naša delegacija je predstavila Škofjeloški pasijon: Albina Nastran s slikami, Alojzij Pavel Florjančič pa s predavanjem.

Albina Nastran je razstavila slike v akvarelni tehniki na papirju, ki jih je prvič predstavila že leta 2015 v Sokolskem domu Škofja Loka. Ustvarila jih je po fotografijah Škofjeloškega pasijona, ki jih je leta 2009 ob uprizoritvah posnel njen sin Jure Nastran. Takrat je bil kustos razstave z naslovom *V duhu pasijona* ddr. Damir Globočnik, ki je ob razstavi med drugim zapisal: [...] *presenetljivo je dejstvo, da se na slikarskih podobah Albine Nastran (in na njihovih fotografskih, osnutkih' Jureta Nastrana) srečujemo predvsem z bližnjimi pogledi na posamezne akterje škofjeloške procesijske povorke oziroma prizorov iz Stare in Nove zaveze. Iz njihovih obrazov lahko razberemo zavezujočo resnost dogajanja, kateremu so priča. Na ta način se spektakelska plat Škofjeloškega pasijona znova vrača k bistvu samega dogodka, k razmišljanju o Kristusovem trpljenju in žrtvovanju ter o smislu človekovega bivanja, o njegovi minljivosti, k iskanju spokornišva pa tudi k veselju, torej k duhovni vsebini, k čustvenim stanjem, občutkom in spoznanjem, kakršnih je na spokorniški procesiji na dan Velikega petka lahko deležen sleherni vernik [...]* Avtoričina ideja razstave je bila upodobiti ljudi, ki so se na nesebičen način, s srčnostjo in z veliko vnemo angažirali pri Škofjeloškem pasijonu.

Ob odprtju razstave v Špetru so obiskovalci prisluhnili tudi predavanju A. P. Florjančiča o Škofjeloškem pasijonu, foto Jure Nastran.

Po odprtju razstave je s predavanjem o Škofjeloškem pasijonu prisotne navdušil Alojzij Pavel Florjančič. Poleg našega pasijona, zgodovinskih dejstev in predstavitev uprizoritev se je dotaknil tudi drugih pasijonov, ki jih je raziskoval pri svojem dolgoletnem delu na tem področju. Med dogodkom se je razvil zanimiv pogovor o različnih uprizoritvah pasijona, tudi tistih na italijanski strani. Jure Nastran je fotoaparatom ves čas skrbno beležil dogajanje.

Albina Nastran je v Špetru Slovenov že delovala, in sicer je pred nekaj leti tam imela večdnevno delavnico pisanja ikon. Svoje skrbno in natančno izdelane ikone je avtorica lani razstavila še v Kapucinskem samostanu na Romualdovem dnevu in v Meršolovem atriju ljubljanskega Zavoda sv. Stanislava v Ljubljani.

Ilustracije za Čušinovo knjigo *Vita dolorosa* je slikarka Agata Pavlovec začela ustvarjati na slikarski koloniji na Godinovi domačiji, foto Klemen Kraševc.

LIKOVNA KOLONIJA NA GODINOVIM DOMAČIJI

Na Romualdovem dnevu aprila 2018 smo spoznali tudi dramskega igralca Gregorja Čušina, ki nam je predstavil zgodbe z naslovom *Vita dolorosa*, v katerih opisuje svetopisemske like, kako so srečali s Kristusom ob poti na Kalvarijo. Njegova besedila so se me močno dotaknila, med poslušanjem sem si ves čas slikala podobe in to po dogodku, med pogovorom z avtorjem, tudi omenila; tako se je začelo najino sodelovanje. Čušin namreč organizira tudi likovne kolonije na Godinovi domačiji in nanjo sem bila kot slikarka povabljena.

Kolonija je potekala od 8. do 11. avgusta 2018 v kraju Dolnja Bistrica, na meji med Prekmurjem in Prlekijo. Na 3. likovni koloniji smo sodelovali slikarji: sestra Tina Dajčer, Jošt Snoj, Agata Pavlovec in brat Luka Modic, ilustratorica Karmen Smodiš, keramičarka Nataša Pezdir, fotograf Klemen Kraševc in arhitekt Robert Dolinar.

Na Godinovi domačiji sta se rodila slovenski pisatelj Ferdo Godina in njegov brat, duhovnik Jožef Godina. V letu 2018 je bila 120-letnica rojstva Jožefa Godine, katoliškega duhovnika lazarista, publicista, urednika in Maistrovega borca za priključitev Prekmurja Jugoslaviji po 1. svetovni vojni. Po 2. svetovni

Na Godinovi domačiji je ustvarjal tudi slikar Jošt Snoj, foto Klemen Kraševc.

vojni je zbežal na Koroško, deloval v taboriščih, kasneje je šel v Ameriko in Kanado. V odsotnosti je bil obsojen, zato se nikoli več ni mogel vrniti v domovino; umrl je v Pliberku (Avstrija).

V okviru državnega praznika združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom (17. avgusta 2011) so bili njegovi posmrtni ostanki iz Pliberka preneseni v domovino, na domače dolnjbistriško pokopališče, kjer je želel biti pokopan. Na domačiji mu je nečakinja Karolina Godina, ki ga je zadnja leta obiskovala in zanj skrbela, uredila spominsko sobo s stalno razstavo o njegovem življenju in delu.

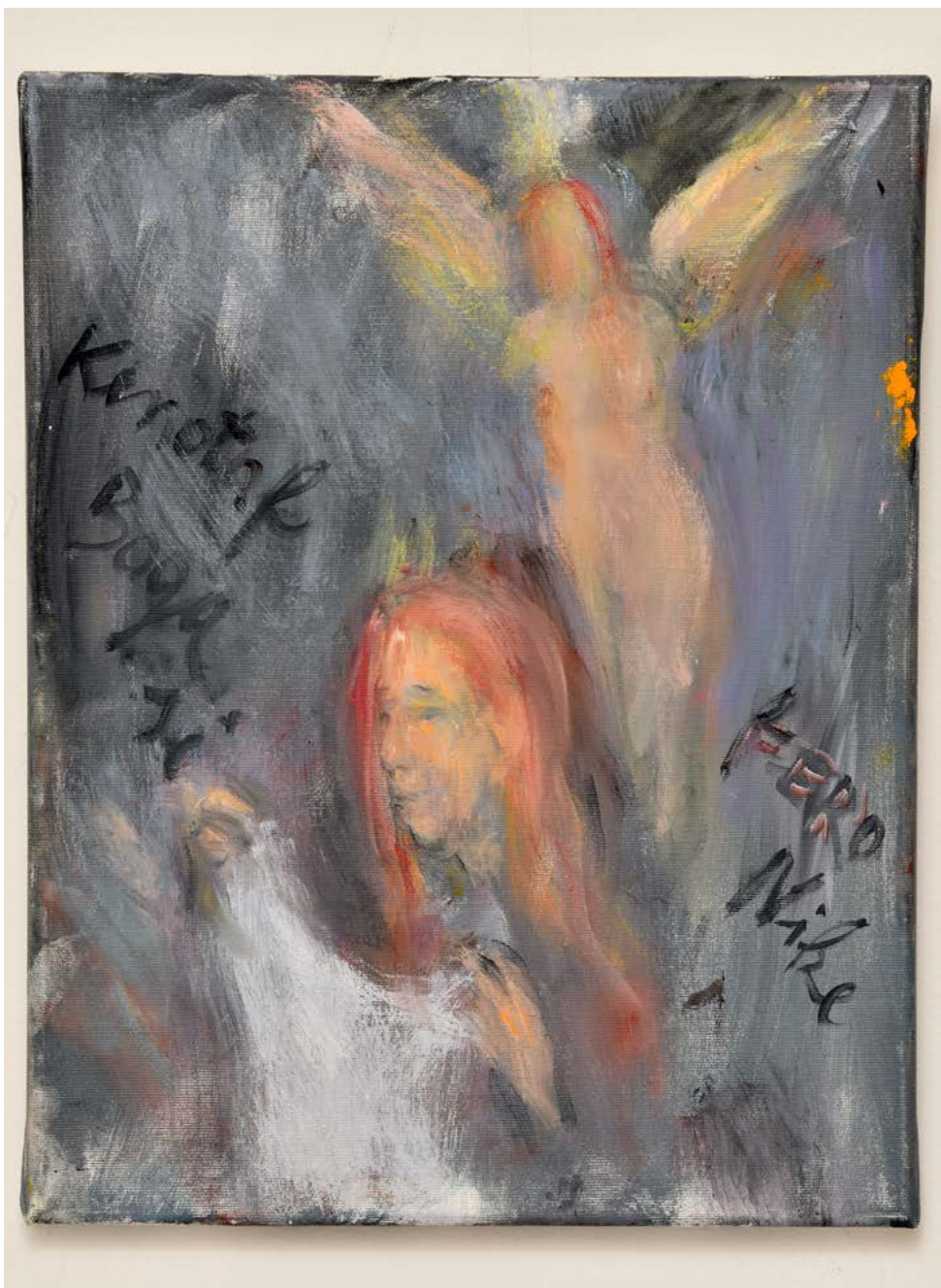
Pred leti je Karolina Godina družini Čušin podarila domačijo z namenom, da se ohranijo slovenstvo, krščanstvo in kultura. Čušinovi se po svojih najboljših močeh trudijo ohranjati domačijo živo in urejeno, zato so se domislili tudi likovne kolonije, ki združuje umetnost in krščanstvo. Prekrasen ambient domačije, ki je vpisana v Register kulturne dediščine Slovenije s področja arhitekture, in lega na robu vasi, ko pred sabo vidiš le še polja, kolikor jih oko na ravnini sploh lahko zazna, ter posebna spokojna in skrivnostna pokrajina so več kot primerne za umetniški in duhovni odklop. Umetniki ustvarjalci različnih umetniških praks smo vsak zase ustvarjali, se družili, si izmenjali izkušnje in poglede na umetnost ter razpravljali tudi o različnih duhovnih vsebinah. Ves čas so za nas skrbeli Čušinovi, nas hranili in pripravili tudi zanimiv glasbeno-dramski večer.

S Čušinom sem v letu 2018 sodelovala še v jeseni, ob praznovanje 50-letnice smrti sv. patra Pija in 100-letnici njegovega prejema svetih Kristusovih ran v Kapucinskem samostanu v Škofji Loki; takrat sva ustvarjalno sodelovala v sliki in besedi.

Decembra je bila v razstavišču Kulturnega hrama na Koroški Beli na ogled razstava likovnih del, ki so nastala na 3. likovni koloniji na Godinovi domačiji.

Najino sodelovanje se je plodno nadaljevalo, saj sem začela in dokončala ilustracije za knjigo *Vita dolorosa*, ki je pravkar izšla.

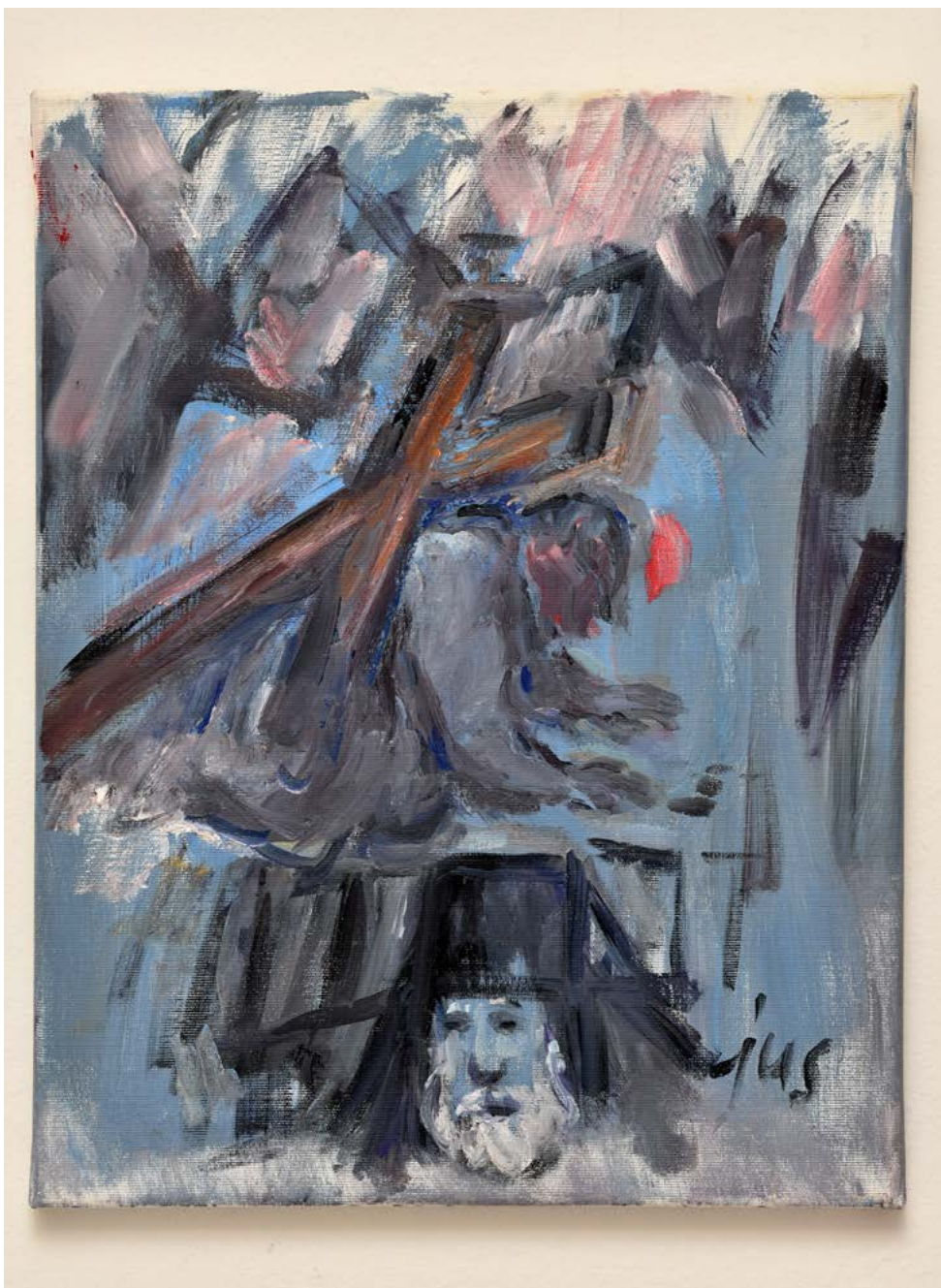

Veronika, Jošt Snoj, »Pasijon«, olje na platnu, 2017–2018.

PASIJONSKE PODOBE

Jus, Jošt Snoj, »Pasijon«, olje na platnu, 2017–2018.

ddr. Damir Globočnik

SLIKARSKI IZRAZ JOŠTA SNOJA

Akademski slikar in teolog Jošt Snój je leta 1993 zaključil študij slikarstva na Akademiji za likovno umetnost (prof. G. Gnamuš). Snojeva diplomska naloga je temeljila na seriji slik na témo *Imago pietatis*. Leta 1993 je diplomiral na Teološki fakulteti v Ljubljani. Med letoma 2004 in 2008 je študiral na Papeški univerzi Gregoriana v Rimu, kjer se je na Fakulteti za zgodovino in sakralno kulturno dediščino poglobljal v krščansko simboliko in ikonografijo v dialogu z drugimi izviri sakralne umetnosti. Študij sakralne umetnosti pod mentorstvom patra Marka I. Rupnika je zaključil z magisterijem; téma teoretičnega in praktičnega dela magisterija so bile slike, ki so nastale na teološke vsebine cerkvenega učitelja sv. Efrema Sirskega.

Jošt Snój je senzibilen in razgledan likovni ustvarjalec, ki v slikanju vidi pot do iskanja smisla našega bivanja in zato med študijem likovne umetnosti in študijem teologije, torej med slikarsko in teološko izkušnjo, ni postavljajl ostrih razmejitev.

Slikarski študij na ljubljanski likovni akademiji je izostril pozornost Jošta Snoja za problemsko polje čistega slikarstva v sosledju od postimpresionizma, fauvizma, ekspresionizma, kubizma in drugih likovnih smeri vse do abstrakcije. Figuralni elementi, ki so se pojavili v njegovih abstraktnih kompozicijah, so opozarjali na vsebinska izhodišča, ki niso bila več akademsko nevtralna. Poglobljanje v slikarsko problematiko, na primer iskanje načinov za pretehtano barvno gradnjo slike, je Jošt Snój začel povezovati z razmišljanji o temeljnih sporočilnih vrednostih, ki jih vsebuje sakralna umetnost. Slikarstvo kot intelektualen proces, slikarstvo kot možnost za osebno izpovedovanje in odsev zasebne mitologije ali slikarstvo kot raziskovanje formalnih problemov in druga izhodišča, ki so zaznamovala delovanje njegovih likovnih vrstnikov, so odstopila svoje mesto poglobljanju v zgodovino bogoslužne umetnosti zahodne in vzhodne krščanske tradicije od njenih začetkov dalje.

Marko I. Rupnik opozarja na različna izhodišča Snojevega slikarstva v prvem poakademijskem obdobju in na slikarjevo težnjo po povezovanju barve in svetlobe. Osrednji značilnosti Snojevega slikarstva sta: »Bogata pastoznost, ki so nam jo zapustili impresionisti, in izredno bivanjsko, eksistencialno občutljiva, krhka, postmoderna predelava ekspresionističnega slikarstva.« »Snój obravnava

pastoznost kakor čisti pigment, kakor obogatitev svetlobnega učinka,« nadaljuje Rupnik. »Svetloba pade na platno in se vžge v pastoznosti pigmentov, naneseni istočasno tudi v komaj zaznavni prosojnosti, in predmeti, figure na polju se razodenejo v neki barvno bogati sojnosti, ki zakrije svoje meje, orise, površine in ustvari neko magnetno enotnost, ki vse poveže.« (Marko I. Rupnik, »Umetnost je služenje«, *Tretji dan*, september/oktober 2008, str. 135)

Obenem s formiranjem globine slikovnega polja nastajajo tudi pripovedni poudarki Snojevih slikarskih kompozicij. Obrisi svetniških in drugih figur so včasih samo načrtani, nakazani z bistvenimi potezami čopiča. Slikar na ta način ustvarja oblike brez telesnosti, pojavi se vtis navideznega lebdenje figure v barvnem prostoru.

Jošt Snoj si prizadeva ponazoriti notranjo žarilnost podob z barvo, ki »ustvarja svetlobo« (J. Snoj, » O slikah«, *Slike I I dipinti*, Muzej krščanstva na Slovenskem, Stična 2015, str. 5). Ta barvni sijaj pogosto obliva njegove podobe, za katere se zdi, da so ožarjene z notranjim ognjem. Govorimo lahko o simbolni vlogi barve kot nosilki stvariteljske svetlobe, ki je vir življenja.

Podobe pasijona so slike in risbe, ki so nastale po motivih pasijonskih pesmi slikarjevega očeta Jožeta Snoja, objavljenih v pesniški zbirki *Poslikava notranjščine (al fresco)*, ki jo je leta 2004 izdala Cankarjeva založba.

Pesmi Jožeta Snoja so osebno obarvan pogled na dogodke v Jezusovem življenju, ki so se zgodili od Judeževega poljuba na Getsemanijskem vrtu do Jezusove smrti na hribu Kalvarija. Podoben, izviren, avtentičen in intimen in ne pripovedno-nazoren značaj imajo tudi njihove interpretacije v risbi in slikarstvu, saj se Jošt Snoj ni oziral na prevladujoče ikonografske predloge, ki natanko določajo motiviko štirinajstih postaj križevega pota in razporeditev številnih figur (tovrstne, po nazarskih vzorih nastale Križeve pote srečamo v večini naših cerkva). Tradicionalne kompozicijske rešitve s konkretno predstavljenimi protagonisti so nadomestili duhovno ugledani prizori. Namesto figuralne skupine je predstavljena samo figura trpečega Kristusa, Jude Iškarjota, Petra, velikega duhovnika, Pilata, matere Marije, Simona iz Cirene, Veronike, Jožefa iz Arimateje. Na te protagoniste in na bistveno v dogajanju so osredotočajo posamezne pesmi Jožeta Snoja, katerega je Jošt Snoj upodobil na zadnjem prizoru iz ciklusa: Nejevernemu Tomažu, proti kateremu se ozira pesnik, se je razodel Kristus, že povsem prežet z nebeško lučjo.

Snojeva risba z ogljem je močna in izrazita. S krepkimi potezami goste barve so naslikane tudi slikarske kompozicije pasijonskega ciklusa. Iz barvnega mraka slikarskega polja vznikajo svetlejši poudarki. Na povezavo s pesmimi opozarjajo rokopisni napisi (citati iz pesmi), ki nam pomagajo tudi pri poglobljanju v posamezne motive.

Osrednji motiv Snojevih upodobitev pasijonskih dogodkov ni pasijonska drama, trpljenje in smrt na križu, temveč Jezusovo vstajenje, ki ga Jože Snoj v pesmi »Veselo oznanilo« opisuje takole:

*Takrat na poti do Novega
Jeruzalema
angeli zarojijo iz zêmlje. Belo
in bleščeče na vse odvaljène kamne
posedèni
imajo z nami
polne roke dela. Tukaj ga ni! vzklikajo
vzneseno.
Vstal je, vi nejeverni. Aleluja!
Aleluja! - -*

*- - In kot da Te na svojih belih perutih
odnašajo od nas
za zmeraj.*

*Ti pa se medtem -
in kot da so zanálašč tako neobveščeni -
prikazuješ
usmiljenim in užaloščenim ženam, odetim
v črnino, in spokojno kramljaš z Marijo
Magdaleno.*

Svoj mir nam zapuščaš, svoj mir nam daš.

Blagor nam, v Tebi zapuščenim.

Jošt Snoj za Križev pot, ki ga je naslikal za župnijsko cerkev na Kalobju pri Šentjurju, meni, da bi ga »lahko razumeli kot Križev pot sočutja, sočutja kot poti ljubezni«. Tudi v tem primeru je Snoj uveljavljene motivne vzorce dopolnil z novimi elementi. Na vseh treh prizorih Jezusovega padca pod križem se pojavi okostje ali lobanja, ki »simbolizira Kristusovo sočutje do žrtve in rablja« in »predstavlja bratomorno ubijanje v svetovnem merilu in v slovenski zgodovini« (zgirbanka razstave J. Snoja *Križev pot po piranskih cerkvah*, Piran, april 2017). Soočanje s tragičnim in nesmiselnim žrtvovanjem pri ciklusu slik *Huda jama* s svetlobo osmišlja svetlobo, ki kljub smrti ponuja možnosti novega rojstva. »Umetnost je stvar VSTOPA v dušo. Prek lepote, skladnosti, harmonije, podobnosti, barve in melodije sporočilo

luči laže vstopi v dušo gledalca. Ta naj bi ponotranjil sporočilo, ki naj bi doseglo njegovo dno. Videl naj bi preobrazbo naslikanih oseb in vsega stvarstva ter laže zahrepenel po lastni spremembi. Se laže odločil za korak v življenju, ki ga bo vodil k luči. Tudi ko se bo zdrznil ob pogledu na tragičnost in zlo, bo to doživljanje, ker bo ovito v luč, vodilo k luči. Zahrepenel bo po miru.« (Jošt Snoj, »O slikah«, *Slike II dipinti*, Muzej krščanstva na Slovenskem, Stična 2015, str. 5)

Zgodbi slikarjevega likovnega razvoja od bolj temačno ubranih kompozicij in pastoznih barvnih nanosov do barvnega žarjenja in večje slikarske sproščenosti je bilo mogoče slediti na nekaterih Snojevih samostojnih razstavah v zadnjih letih (*Slike*, Muzej krščanstva na Slovenskem, Stična 2015; *Patmos – razodetje svetlobe*, razstava v cerkvi Device Marije v Bovcu, september 2016; *V temi je luč*, Spomeniškovarstveni center v Ljubljani; *V barvah*, Mestna galerija Šoštanj, november 2016).

Juda, Jošt Snoj, »Pasijon«, olje na platnu, 2017–2018.

Glavni motivni sklopi v slikarstvu Jošta Snoja so svetopisemska tematika, portret in krajina. Jošt Snój je pri krajinskih upodobitvah, ki jih je začel slikati v zadnjih letih v okolici Ljubljane, ob Savi, v Istri idr., dojemljiv tudi za razpoloženjski in dokumentarni vidik motivov. Značilni so manjši ali srednji formati slik. Virtuozno naslikane, čeprav navzven sproščeno nastale podobe, so prekrite s barvnimi nanosi, ki jih slikar suvereno nanaša na platno in zgošča v večplastno slikarsko tkivo. Jošt Snój se trudi poudariti lepoto v naravi, vendar motiviko hkrati ponotranji. Krajina se spreminja v vizijo sveta onkraj vsakdanjega izkustva. V preobrazbi krajine je prisotna slutnja nečesa višjega, transcendentnega, nadzemeljskega.

Jošt Snój je ključne vsebinske poudarke svojega slikarskega pristopa pojasnil z naslednjimi besedami: »Človeštvo živi v pričakovanju. To zaznamuje vso njegovo eksistenco; in če je umetnost prava, ima močno eshatološko razsežnost. Umetnik gleda stvarstvo, osebo, elemente ustvarjenega že preoblikovane, se pravi odete v lepoto, ki je še ni, ampak jo čuti. Vidi lepoto, ki bo prišla. Vidi tisto, kar bo ob koncu sveta, ko bo svet preoblikovan in bosta prišla novo nebo in nova zemlja. Sveti Pavel piše o porodnih krčih stvarstva, ki hrepeni po razodetju božjih sinov. Zaradi tega je umetnost preroška: gledalca navdihuje, ko prikaže svet v novi lepoti, novem sijaju, ki je večer sijaj. Razodeva tudi, kar se bo zgodilo s svetom, ko se bo Kristus prikazal v slavi. To lahko stori na ekspliciten ali pa tudi na zakrit način. Umetnost pokaže stvari v slutnji nebeškega Jeruzalema, kjer bo Bog vse v vsem.« (»Umetnost je služenje«, Družina, 14. september 2008)

Jošt Snój zato lahko razume »pokrajino kot simbol«. Ciklus *Patmos* prikazuje poglede na otok v Egejskem morju, na katerega so iz Efeza pregnali Janeza Evangelista, ki je tu doživel razodetje in napisal zadnjo knjigo Svetega pisma Apokalipsa. Možnost, da se praspomin na davna, praslovanska ljudstva ohranja v naravnem prostoru, je botroval nastanku ciklusa *Venetske prapokrajine*. Jošt Snój je na krajinske podobe začel slikati mavrico, ki je eden najbolj zgovornih simbolov in prinaša sporočilo o povezavi duhovnega in materialnega sveta (po vesoljnem potopu se prikaže mavrica kot znamenje božje zaveze z Noetom, Prva Mojzesova knjiga 9: 11). V krajinskem zavetju se lahko pojavi zarodek ali Božja roka (ciklus *Roka človeštva*).

Tudi pri kompozicijah, ki jih je Jošt Snój oblikoval z nanašanjem lazurnih barvnih nanosov, so ohranjena harmonična razmerja med osrednjimi podobotvornimi dejavniki (barva, oblika, svetloba, prostor). Snojeve slikarske podobe so usmerjene k sožitju likovnih postopkov. Podobno velja za zahtevno slikanje krajinskih in drugih motivov z barvnimi nanosi, ki imajo skoraj reliefni značaj. Barvni impasto, katerega dinamiko krepijo vidni sledovi slikarjevega čopiča, poudarja v naravi prisotne dinamične procese. Tovrsten slikarski pogled na krajino je odkrila romantika, sodobni umetniki pa po njem posegajo zlasti takrat, kadar želijo opo-

zoriti na prisotnost sublimnega v naravi in tesno povezanost med človekom in naravnim okoljem. V barvni orkestraciji Snojevih kompozicij vselej odkrivamo notranje uravnoteženo slikarsko tkivo in ponotranjeno vizijo motivnega sveta. Slikar v krajinskem okolju poišče ustvarjalni impulz, nato pa občutke in motivne oblike predela v sebi in na sliki poustvari tudi ustrezno vsebinsko vzdušje. Zato Snojeve slike niso opisi, temveč osebni dialog z motivi.

Jošt Snoj

»PASIJON«

OLJA NA PLATNU, 2017–2018

Slike po Pasijonu Jožeta Snoja iz pesniške zbirke *Poslikava notranjščine*, Cankarjeva založba, 2004.

Lepota, Jošt Snoj, »Pasijon«, olje na platnu, 2017–2018.

Pilat, Jošt Snoj, »Pacijon«, olje na platnu, 2017–2018.

Ludus mundi, Jošt Snoj, »Pasijon«, olje na platnu, 2017–2018.

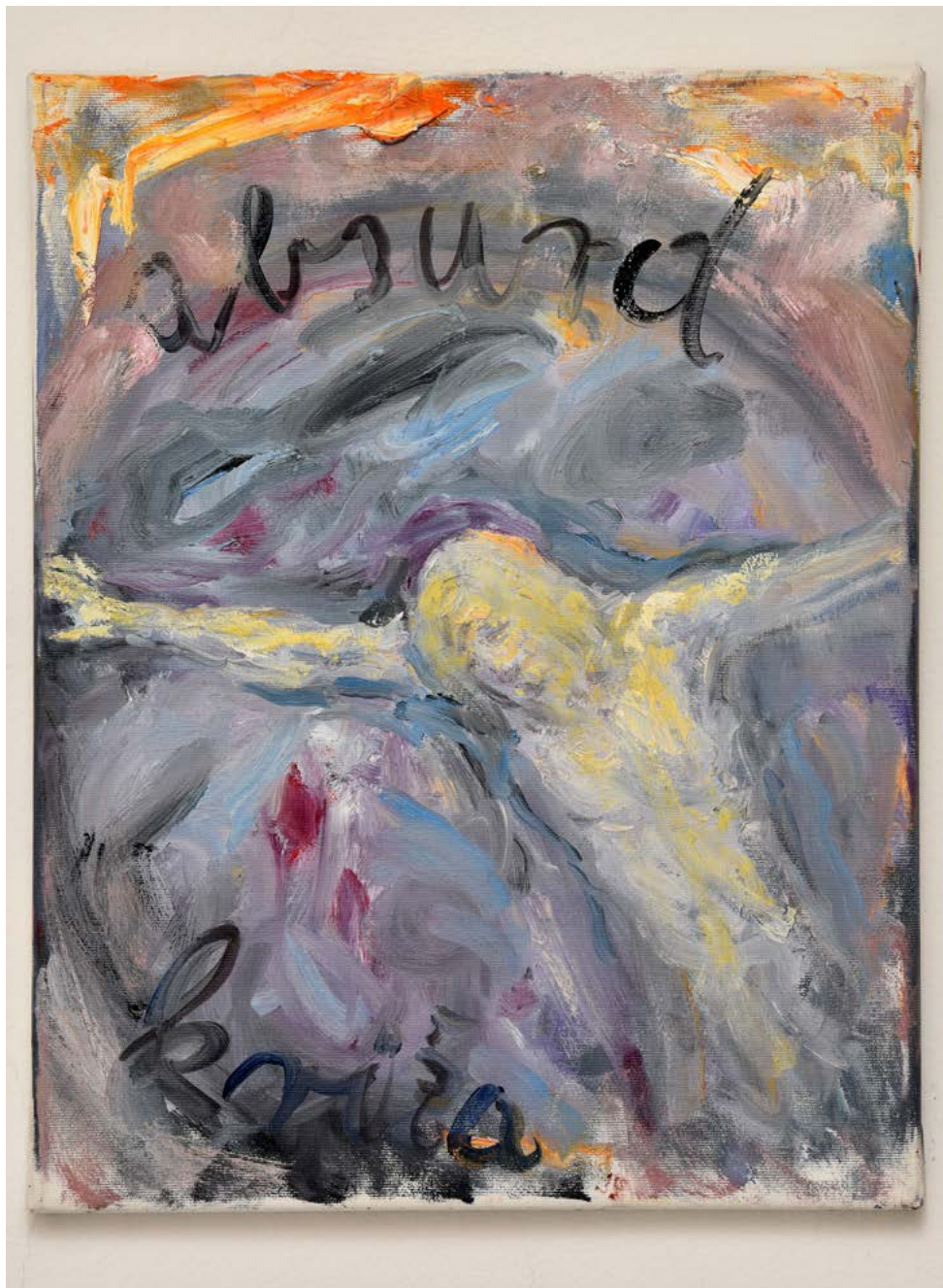
Jezus pade drugič pod križem, Jošt Snoj, »Pasijon«, olje na platnu, 2017–2018.

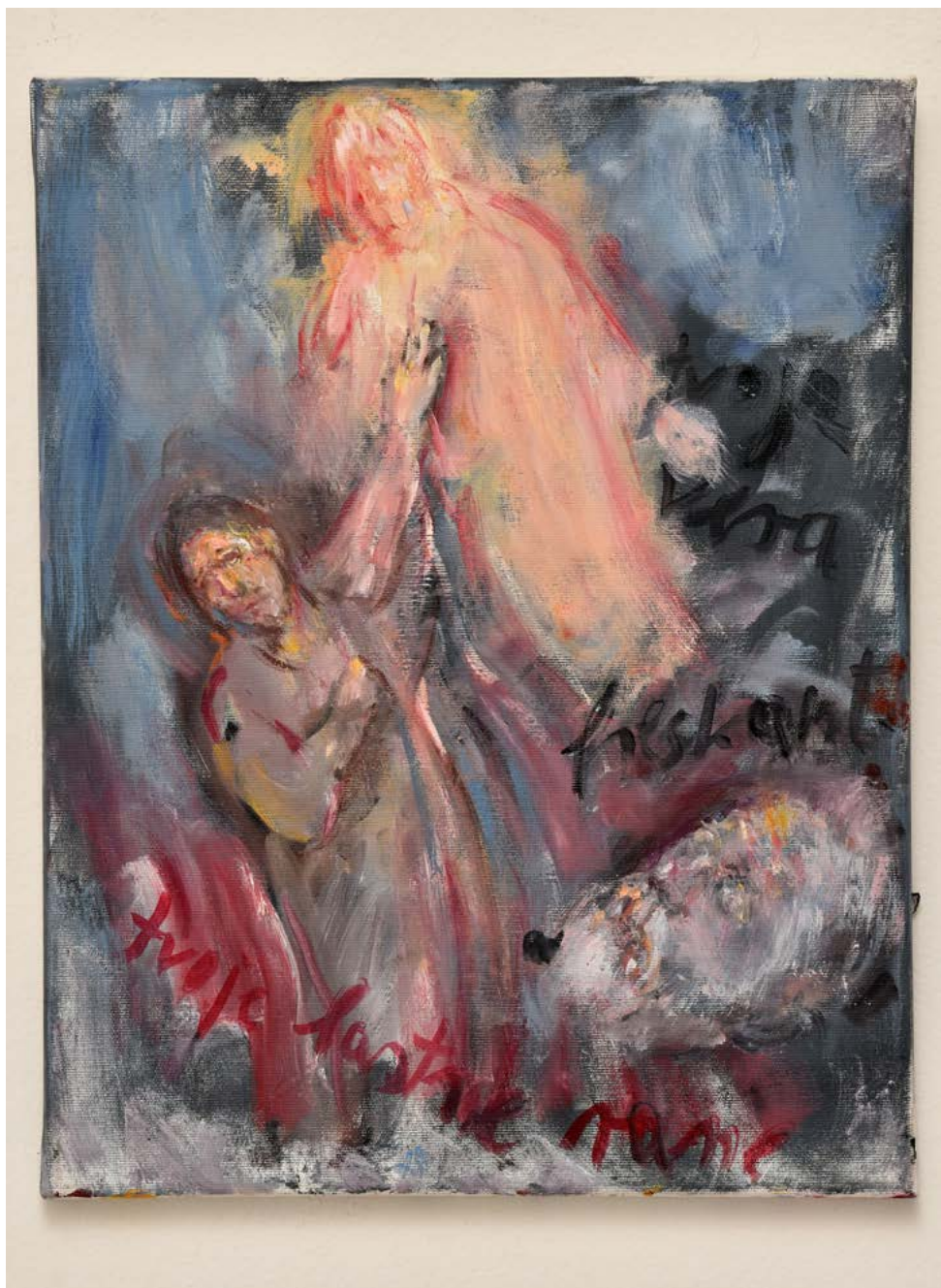

Molk Besede, Jošt Snoj, »Pasijon«, olje na platnu, 2017–2018.

Absurd križa, Jošt Snoj, »Pasijon«, olje na platnu, 2017–2018.

Nejeverni Tomaž, Jošt Snoj, »Pasijon«, olje na platnu, 2017–2018.

